

อัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาตั้ง
ถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิม เสรีไทยซอย 4

ชูไวยะห์ โต๊ะตาหยง

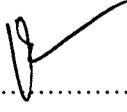
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

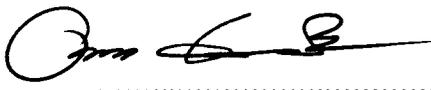
2561

อัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาตั้ง
ถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิม เสรีไทยซอย 4
ชิวะปะห์ โตะตาหยง
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

อาจารย์..... *Li Rui*อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร.หลี เหรินเหลียง)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)

รองศาสตราจารย์..... ประธานกรรมการ
(บำเพ็ญ เขียวหวาน)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์..... กรรมการ
(ดร.อาแว มะเส)

อาจารย์..... *Li Rui*กรรมการ
(ดร.หลี เหรินเหลียง)

รองศาสตราจารย์..... คณบดี
(ดร.พิชาย รัตนคิดถ ก ภูเก็ต)

13 มีนาคม 2562

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	อัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิม เสรีไทย ซอย 4
ชื่อผู้เขียน	นางสาวชฎาไวยะห์ โต๊ะดาหยง
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)
ปีการศึกษา	2561

งานวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐาน ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิม เสรีไทยซอย 4 มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่อพยพมาอยู่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิมเสรีไทย 4 2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง การปรับตัว และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่อพยพมาอยู่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิมเสรีไทย 4 เป็นการศึกษาตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้นจำนวน 15 คน

ผลการศึกษา พบว่า อัตลักษณ์ทั่วไปของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 แบ่งออกได้เป็นอัตลักษณ์ทางสังคมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยสิ่งบ่งชี้ความเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 คือ ภาษา การแต่งกาย การนับถือศาสนาอิสลาม ประเพณีและ ค่านิยม ลักษณะนิสัยเด่นของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 คือ มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักสงบ เรียบง่าย มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจ ยึดหลักคุณธรรม อัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 คือ อัตลักษณ์ทางภาษา อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย อัตลักษณ์ด้านอาหาร อัตลักษณ์สำคัญดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วนเพื่อให้เข้ากับบริบทของสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ในขณะที่อัตลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมด คือ อัตลักษณ์ด้านยารักษาโรคที่หันมารักษากับแพทย์แผนปัจจุบันทั้งหมด ความเชื่อ ประเพณีแบบอิสลามพื้นบ้าน คนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและ

(4)

สภาพแวดล้อมของกรุงเทพมหานครได้ แต่ยังมีความต้องการย้ายกลับบ้านเกิดในบั้นปลายของชีวิต แนวโน้มในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 ในอนาคต มีแนวโน้มอัตลักษณ์ด้านต่างๆ จะถูกกลืนหายไปในเวลา 3 ชั่วโมงคน ถ้าไม่มีการถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่น

ข้อเสนอแนะสำหรับการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องอัตลักษณ์ทางภาษา เขตพื้นที่การศึกษาหรือสถาบันการศึกษา ควร เน้นนโยบายการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการดำรงรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู โดยการ สร้างศูนย์เรียนรู้ภาษามลายูที่เป็นทางการขึ้น หรือมีการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้น ทางด้านอัตลักษณ์และวัฒนธรรมมลายู อัตลักษณ์ด้านอาหารควรทำการตลาดเชิงรุกเพื่อ ประชาสัมพันธ์อาหารมลายูให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เพื่อไม่ให้อัตลักษณ์ด้านนี้สูญหายไป หน่วยงาน ภาครัฐ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ควรพยายามทำ ความเข้าใจ การตระหนัก และเห็น ความสำคัญของอัตลักษณ์มลายู เน้นการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับคนไทยเชื้อสาย มลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 ให้เป็นไปในทิศทางที่ดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้อัตลักษณ์ของ คนไทยเชื้อสายมลายู ยังคงอยู่และยิ่งใหญ่มากขึ้น

ABSTRACT

Title of Thesis	Identity and Identity Maintenance of Melayu Muslim Thai Who Migrated to Bangkok: A Case Study on Muslim Community at Serithai Soi 4
Author	Miss Suwaibah Tohtayong
Degree	Master of Arts (Social Development Administration)
Year	2018

This research on Identity and Identity Maintenance of Melayu Muslim Thai Who Migrated to Bangkok: A Case Study on Muslim Community at Serithai Soi 4 is conducted with two objectives 1) to study the identity of those Melayu Thais, who have migrated to Bangkok as a case study for Serithai Muslim community 2) to study the changes, adaptation and identity maintenance of Melayu Thais, who have migrated to Bangkok as in this case study of Serithai4 Muslim community. This study is based on qualitative research approach, which the data is collected from the document, participatory observation and in depth interview of 15 key informants.

The research shows that common identities of Melayu Thais in Serithai Soi4 Muslim community can be divided into their social identity and cultural identity. The indicators that identify Melayu Thais in Serithai Soi4 Muslim community are their language, clothing, Islamism, customs and values. Key characteristics of Melayu Thais in Serithai Soi 4 Muslim community are generosity, helpfulness, kindness, peacefulness, simplicity, respect, humbleness, gratefulness, honesty, sincerity, and morality. Their main identities are reflected through their language, clothing, and food. These identities are changed slightly to fit in with the context of their living environment. However, the identity that is completely changed lies in their medical treatment, where they now focus on conventional medicine. In regards to their belief and local Islamic customs, Melayu Thais in Serithai Soi4 Muslim community are able to adapt well to the

(6)

community's lifestyle and Bangkok environment, yet they still have the desire to move back to their hometown when they are old. As for the tendency of their identity maintenance, it is shown that their identities across different areas could disappear within the next 3 generations if they do not pass it on from generation to generation.

Proposed policy-in order to maintain Melayu Thais identity in Muslim community at Serithai Soi 4 especially for their language identity, education service area or educational institution should place importance on education management policy that support identity maintenance of Melayu Thais by creating a formal education center and local curriculum that emphasizes on Melayu identity and culture. As for Melayu identity regarding food, active marketing approach should be implemented to make Melayu food become more well-known and to prevent this identity from diminishing.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยได้รับการส่งเสริมทรัพยากรทางการศึกษาที่จำเป็น เช่น แหล่งข้อมูลทางวิชาการ ทุนการศึกษา และขวัญกำลังใจ จากผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ดังนี้ ขอขอบคุณสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่ส่งเสริมทุนในการศึกษาเล่าเรียนเต็มจำนวนเพื่อให้ผู้ศึกษาได้ใช้จ่ายเป็นทุนการศึกษาในระดับมหาบัณฑิตนี้

ขอขอบคุณคณาจารย์จากคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม นิค้ำทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร. หลี เหรินเหลียง ที่ได้กรุณาารับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก พร้อมทั้งให้ความเมตตา เอาใจใส่ดูแล และกรุณาเสียสละเวลาอันมีค่ายิ่งในการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาและชี้แนะการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ที่สำคัญยิ่งขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาแว มะแส ซึ่งเป็นผู้ผลักดันให้ทำวิทยานิพนธ์ในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 แนะนำผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 ซึ่งเป็นพื้นที่ทำการศึกษา ให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ ตลอดจนอบรมสั่งสอน เอาใจใส่ ช่วยปรับปรุงวิทยานิพนธ์ จนวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณ รศ. บำเพ็ญ เทียวหวานที่ให้ข้อเสนอแนะ และขอขอบคุณ รศ.ดร.สุพรรณิ ไชยอำพร ผู้ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

ขอขอบคุณประธานชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 โต๊ะอิหม่าม อุสตะมุกดา ภรรยาและสมาชิกในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 ที่กรุณาให้ข้อมูล ให้ความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือจนผู้ศึกษาสามารถเก็บข้อมูลได้ด้วยดี

ขอขอบคุณกัลยาณมิตรทุกคนที่คอยให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจมาโดยตลอด ขอขอบคุณน้องสาวที่เคียงข้างและเข้าใจ และขอบคุณตัวเองที่อดทนและพยายามจนสำเร็จการศึกษา

ชูไวยะห์ โต๊ะดาหยง

กรกฎาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษา	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์	6
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับอิสลามและวิถีชีวิตมุสลิม	15
2.3 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	43
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว	60
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการรักษาอัตลักษณ์	69
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	71
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	92
3.1 แนวคิดนำในการศึกษา	92
3.2 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	94
3.3 วิธีการรวบรวมข้อมูล	96

3.4 แนวประเด็นสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	96
3.5 การตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล	98
บทที่ 4 ผลการศึกษา	100
4.1 บริบทของชุมชน	100
4.2 อัตลักษณ์ทั่วไปของคนไทยเชื้อสายมลายูในประเทศไทย	109
4.3 อัตลักษณ์ทั่วไปและอัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชน มุสลิมเสรีไทย ซอย 4	146
4.4 การเปลี่ยนแปลง การปรับตัว และอุปสรรคในการรักษาอัตลักษณ์ของ คนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4	157
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	165
5.1 สรุปผลการศึกษา	166
5.2 อภิปรายผล	171
5.3 ข้อเสนอแนะ	176
บรรณานุกรม	178
ประวัติผู้เขียน	185

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
2.1	สรุปแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์และองค์ประกอบสำคัญ	13
2.2	สรุปแนวคิดของอิสลาม เกี่ยวกับวิถีชีวิตมุสลิมและองค์ประกอบสำคัญ	41
2.3	สรุปแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและองค์ประกอบสำคัญ	58
2.4	สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวและองค์ประกอบสำคัญ	68
3.1	แสดงจำนวนและคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	95
3.2	สรุปวิธีการที่ใช้ในการวิจัย	99
4.1	สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้ “มลายูปาตานี” สู “มุสลิม”	107
4.2	เปรียบเทียบความหมายและลักษณะของ “ออแร นายู ตูวอ” “ออแร นายูบาเกาะ”และ “ออแร นายู ตานิง”	133
4.3	แสดงมัลลิกที่จดทะเบียน	134
4.4	ตัวอย่างคำมลายูที่ปรากฏในภาษาพูดของชาวมลายูบางกอก	139
4.5	วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบมลายูบางกอก	141
4.6	ลักษณะนิสัยเด่นของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4	149

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม	9
2.2 แสดงระดับของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม	11
2.3 โครงสร้างของอิสลาม	22
2.4 แสดงองค์ประกอบของศาสนาอิสลาม	25
2.5 ขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	46
2.6 กระบวนการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น	66
3.1 แนวคิดนำในการศึกษา	93
4.1 แผนที่ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4	103
4.2 แสดงความแตกต่างของประวัติศาสตร์ฝรั่งและประวัติศาสตร์มุสลิม	108
4.3 ไก่ก้อและ	119
4.4 นาซิกานู	120
4.5 ข้าวหมกไก่	120
4.6 นาซิดาแก	121
4.7 ชามาลาดอ	122
4.8 น้ำบูดู	122
4.9 มะตะบะ	123
4.10 ตูปะซูดง	123
4.11 กือโป๊ะ	124
4.12 ปูโละกายอ	124
4.13 อาเก๊ะ	125
4.14 ตัวอย่างกิตาบบายวีที่สอนในสถาบันปอเนาะในภาคกลาง	135
4.15 แสดงตัวบ่งชี้ความเป็นมุสลิมมลายูบางกอก	137
4.16 สรุปลักษณะมุสลิมมลายูบางกอก	146

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันว่า สรรพสิ่งทั้งหลายในโลกไม่มีอะไรคงสภาพเดิมอยู่ชั่วนิรันดร์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่จะปรากฏให้เห็นเด่นชัดหรือไม่ชัดเจนหรือช้าเท่านั้น และในที่สุดก็แตกดับสลายไป อาทิ ต้นไม้เมื่อแรกปลูกก็เป็นต้นไม้เล็ก ๆ นานวันเข้าต้นไม้ก็เติบโตใหญ่ขึ้น มนุษย์เมื่อแรกเกิดก็พูดไม่ได้ เดินไม่ได้ ครั้นมีอายุ 2-3 ขวบ ก็พูดได้และเดินได้ และในที่สุดก็ล้มตาย หมดสภาพแห่งความเป็นมนุษย์ไป จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือมิใช่วัตถุก็ตาม ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ สังคมมนุษย์ก็อยู่ภายใต้กฎดังกล่าว คือ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น เป็นปรากฏการณ์ที่มนุษย์สังเกตเห็นได้ ซึ่งอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างเชื่องช้าไม่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนมากนัก หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีขอบเขตกว้างขวาง ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของบุคคลอย่างรุนแรงก็ได้

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ ไม่มีสังคมใดที่ปราศจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ เพราะสภาพแวดล้อมของชีวิตเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา วิธีการดำรงชีวิตก็ต้องเปลี่ยนไปเพื่อให้เข้ากับสภาพใหม่ที่เกิดขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะดีขึ้นหรือเลวลงก็ได้ อย่งไรก็ดี เมื่อก้าวถึงมูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแล้ว มักจะมีการอภิปรายกันแทบหาจุดจบไม่ได้ เพราะสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น มักจะเกิดจากหลายสาเหตุประกอบกัน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาจะเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนต่อเพื่อน ระหว่างสามีกับภรรยา ระหว่างพ่อแม่กับลูก ครูกับศิษย์ หญิงกับชาย เป็นต้น ครอบคลุมไปถึงความสัมพันธ์ในรูปของการจัดการขององค์กรต่าง ๆ (Social Organizations) เช่น องค์กรทางศาสนา และองค์กรที่เกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นในส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้ และการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดขึ้นมักจะมีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดความแตกต่างกันในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ว่าจะเล็กน้อยหรือใหญ่โตก็ย่อมถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (สนิท สมัครการ, 2546)

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งซึ่งย่อมมี “วิถีชีวิต” เป็นของตนเอง อาทิ แนวปฏิบัติทางศาสนาซึ่งครอบคลุมวิถีชีวิตหลายด้านในสังคมไว้ แบบการปกครองซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งมีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญห้ามมิให้มีการเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นจากธรรมเนียมประเพณีบางประการไปจนถึงเรื่องใหญ่ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางการปกครองของประเทศ เป็นต้น (สนธิ สมักรการ, 2546)

สังคมไทยก็เหมือนกับสังคมมนุษย์ทั้งหลายในโลกที่ไม่หยุดอยู่นิ่งๆ หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมอื่น ๆ ในระดับเดียวกันแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนคนส่วนใหญ่ในสังคมปรับตัวเองไม่ทัน และเกิดปัญหาทางวัฒนธรรมที่ต้องมีการแก้ไขกันตลอดมา ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมไทยโดยทั่วไปอาจกล่าวได้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม มาเป็นสังคมอุตสาหกรรม หรือการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชวานามาเป็นสังคมกรรมกร โดยเป็นไปในลักษณะที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมปรับตัวไม่ทันเพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เน้นการทำตัวเองให้กลมกลืนกับจักรวาล และการสร้างดุลยภาพระหว่างความต้องการทางวัตถุกับทางจิตใจ ที่มีผลทำให้ผู้คนต้องพึ่งพากันเอง และร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มาเป็นสังคมสมัยใหม่ ที่มีแต่ความต้องการทางวัตถุและการเป็นปัจเจกบุคคล แล้วสร้างค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เน้นการควบคุมจักรวาลแทน ผลที่เห็นในปัจจุบันก็คือ การใช้เทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์เพื่อการผลิตผลผลิตทางเศรษฐกิจ จนเกินความจำเป็น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่พอจะเหลือไว้ให้คนในรุ่นหลัง ๆ ได้ดำรงอยู่อย่างราบรื่นนั้น หดสิ้นไปโดยไม่จำเป็น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2543)

เช่นเดียวกับสามจังหวัดชายแดนใต้ของไทย คือ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมและประเพณีแตกต่างกับพื้นที่อื่นของประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเหมือนกับสังคมอื่น ๆ ท่ามกลางความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ได้แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ของผู้คนในสังคม ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เกิดจากความต้องการของรัฐชาติเพื่อสร้างความเป็นสมัยใหม่ โดยผ่านนโยบายทางการปกครองและความเป็นเอกภาพทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการสร้างวัฒนธรรมหลวงขึ้นมาเพื่อหล่อหลอมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้เกิดความกลมกลืนภายใต้รัฐชาติและมีวัฒนธรรมหนึ่งเดียว

จากกระแสของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยทำให้นักทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ หลายท่านชี้ว่าปรากฏการณ์ที่เรียกว่าการชำระชาติพันธุ์หรือจิตสำนึกทางชาติพันธุ์จะมีความสำคัญน้อยลง และ

ในที่สุดจะสูญสิ้นหมดไป ทั้งนี้เป็นผลมาจากกระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) ดังที่ทัศนะของแมก เวเบอร์ (Max Weber) และคลิฟฟอร์ด กีรตซ์ (Clifford Geertz) ได้ชี้ว่าสังคมมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ (Modern World) เป็นสังคมที่มุ่งสู่ความเป็นเหตุเป็นผล และสิ่งเหล่านี้เข้ามาแทนที่ระเบียบแบบแผนและประเพณีดั้งเดิมตลอดจนศาสนา ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมในปัจจุบันมักจะเหลือที่ทางให้กับประเพณีและศาสนาน้อยลงทุกที รวมทั้งลักษณะทางชาติพันธุ์ หรือ เป็น Primordial Elements ก็หายไปใน (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมชาติ, 2546)

ในทางกลับกัน Melucci ได้ตั้งข้อสังเกตที่แตกต่างออกไปว่า เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์ได้เข้ามาแยกสลายความเป็นชุมชนและวัฒนธรรมดั้งเดิม จึงได้เกิดภาวะความรู้สึกหวงแหนหรือรื้อฟื้นและแสดงความเป็นตัวตนขึ้นมา โดยการพยายามสร้างอัตลักษณ์ในการรวมกลุ่ม สร้างความเป็นเอกภาพทางวัฒนธรรมอีกครั้ง เช่น การรื้อฟื้นอดีตหรือประวัติศาสตร์ผ่านการเล่าเรื่องวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองกับคู่ตรงข้าม (รัฐหรือกลุ่มทุน) โดยมีลักษณะของการเคลื่อนไหว ดังเช่น สร้างเอกลักษณ์ตัวตนขึ้นมา และการนำเสนอและยืนยันในอัตลักษณ์ของตนเอง หรือการต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ (ทานาเบ้, 2554)

สำหรับชาวไทยมุสลิมชาติพันธุ์มลายูงานศึกษาของฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ (2547) ซึ่งเป็นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการธำรงชาติพันธุ์ของ “ออเรสนายู” (คนมลายู) ได้กล่าวว่า การธำรงชาติพันธุ์ของออเรสนายูในบางส่วนหนึ่งเป็นผลผลิตของสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ ที่รัฐปัตตานีถูกผนวกเข้ากับรัฐไทย และโดยกระบวนการทางการเมืองได้กลายเป็นชนกลุ่มน้อยของรัฐไทย แต่ยังคงเป็นชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมดั้งเดิมคือ ภาษามลายูท้องถิ่น ศาสนาอิสลาม และการแต่งกาย แบบมลายู สิ่งเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์สำคัญในการเป็นสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ คือ ความเป็น “ออเรสนายู”

จากความสำคัญของการรักษาอัตลักษณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่คนแต่ละสังคมวัฒนธรรมมีความหวงแหนมากที่สุด ทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษา อัตลักษณ์และการรักษาอัตลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ย้ายถิ่นสู่กรุงเทพมหานคร เพื่อทำความเข้าใจคนมุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ย้ายถิ่นสู่กรุงเทพมหานคร มีการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์อย่างไร คนเหล่านี้ได้พยายามรักษาอัตลักษณ์ของตนอย่างไรบ้างในถิ่นที่อยู่ใหม่ โดยผู้วิจัยได้สนใจศึกษาคนมุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ที่อาศัยอยู่ใน ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นชุมชนที่มีมุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ย้ายถิ่นจำนวนมากและยังคงสามารถดำรงอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ของมลายูไว้ได้อย่างหนักแน่นท่ามกลางความศิวิไลซ์ของสังคมเมืองและความหลากหลายวัฒนธรรมของผู้คนที่ต้องมิปฏิสัมพันธ์กันในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพมหานคร

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่อพยพมาอยู่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาชุมชนชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4
- 2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง การปรับตัวและการรักษาอัตลักษณ์ ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่อพยพมาอยู่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาชุมชนชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

1.3 ขอบเขตการวิจัย

- 1) ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษานี้เน้นศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทของชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชน อัตลักษณ์ทั่วไปและอัตลักษณ์สำคัญ การเปลี่ยนแปลง การปรับตัว วิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์ แนวโน้มและปัญหาอุปสรรค ในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่อพยพมาอยู่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4
- 2) ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ในการศึกษา คือ ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ท่ามกลางกระแสความเจริญ ใกล้ย่านพาณิชย์ที่มีความเจริญ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าในชุมชนอื่น ๆ
- 3) ขอบเขตด้านเวลาคือ ระยะเวลาที่ผู้วิจัยใช้ในการทำการศึกษาวิจัย คือ 1 ปี ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2559 - เดือนตุลาคม 2560

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ฯลฯ สามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
- 2) เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษา

คนไทยเชื้อสายมลายู หมายถึง คนไทยเชื้อสายมลายูที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ในพื้นที่ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

อัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเด่นที่กลุ่มชนตระหนักแล้วรักษาเอาไว้ อย่างเช่น ประเพณีอาหาร ภาษา การแต่งกาย การนับถือศาสนาอิสลาม การมีเชื้อสายมลายู เป็นต้น

อัตลักษณ์สำคัญ หมายถึง ลักษณะเด่นเฉพาะที่กลุ่มชนตระหนัก ซึ่งการเป็นอัตลักษณ์สำคัญคู่ได้จาก 4 มิติ คือ การให้ความสำคัญ การคงอยู่จริง การพยายามรักษา สืบทอดและฟื้นฟู โดยมีลักษณะโดดเด่นเฉพาะ

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู และพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีมิติของการเปลี่ยนแปลงจะมองใน 2 มิติ คือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน เป็นต้น และการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตดั้งเดิม การแต่งกายแบบมลายูมุสลิม การพูดภาษามลายู แบบแผนในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงลักษณะเด่นของกลุ่มชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ภาษา การแต่งกาย เป็นต้น

การรักษาอัตลักษณ์ หมายถึง วิธีการที่คนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในชุมชนพยายามรักษา สืบทอดและถ่ายทอดวัฒนธรรมด้วยการอนุรักษ์และฟื้นฟู ลักษณะเด่นของกลุ่มชนเอาไว้ไม่ให้สูญหายไป รวมทั้งการดำรงรักษาไว้ โดยผ่านกระบวนการภายในชุมชน เช่น การปฏิบัติตามวิถีอิสลาม การพูดภาษามลายู การแต่งกายแบบมลายู การรับประทานอาหารพื้นเมืองมลายู เป็นต้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา อัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิม เสรีไทยซอย 4 ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ข้อเสนอเชิงทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำราวิชาการ และงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษา และกำหนดกรอบแนวคิดนำในการวิจัย และวิธีการวิจัย ซึ่งสามารถนำเสนอโดยแบ่งเนื้อหาเป็นหัวข้อย่อยดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับอิสลามและวิถีชีวิตมุสลิม
- 2.3 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการรักษาอัตลักษณ์
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์

2.1.1 ความหมายของอัตลักษณ์

คำว่าอัตลักษณ์ในภาษาอังกฤษคือ Identity มีรากศัพท์มาจากภาษาลาติน คือ Identities มีความหมายในภาษาอังกฤษสองนัย คือ 1) ความเหมือนและความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไปจากกลุ่มอื่น ๆ การตีความหมายเหมือนกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์และการเปรียบเทียบระหว่างคนหรือสิ่งของในสองแง่มุม คือความคล้ายคลึงและความแตกต่าง (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2546 อ้างถึงใน อ้อยฤดี สันทร, 2553)

คำว่า “อัตลักษณ์” ในภาษาไทยมาจากภาษาบาลีว่า “อตุต” รวมกับคำว่า “ลักษณะ” โดยที่ “อตุต” มีความหมายว่าตัวตน ของตน ส่วน “ลักษณะ” หมายถึงสมบัติเฉพาะตัว อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการให้คำนิยามและตีความหมายเชิงคุณค่า ซึ่งคุณค่าเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องได้มีความเป็นสากล แต่เป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือการสร้างตัวตนจากวัฒนธรรมย่อยก็ได้ ทำให้เกิดการ

ยอมรับ ซึ่งพหุลักษณะทางสังคม ซึ่งไม่เหมือนเดิม เหมือนกับเอกลักษณ์ในคำนิยามสมัยแรก ที่เป็นการสร้างเพื่อความเป็นปึกแผ่นของสังคมเท่านั้น แต่เอกลักษณ์เป็นเรื่องของการยอมรับในการมีอยู่ของปัจเจกอย่างจริงจังเช่นในสมัยก่อน เมื่อพูดถึงคนไทยในสายตาของชาวต่างประเทศก็คือมักจะนึกถึงการยิ้มแย้ม จนประเทศไทยได้รับสมญาว่าเป็น “Land of Smiles” หรือ “ดินแดนแห่งรอยยิ้ม” ถัดมาก็คือการเป็นมิตรกับชาวต่างชาติและความเอื้ออาทร โดยปกติคนไทยมักจะเป็นคนที่สุภาพเรียบร้อย รักสนุก ชอบความสะอาดสบาย และเก็บความรู้สึกได้ดี นอกจากรอยยิ้มแล้วคนไทยไม่ค่อยแสดงอะไรออกมาทางสีหน้าหรืออากัปกริยา ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบ จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม ดังนั้นจึงออกจะเป็นการยากที่จะคาดเดาความหมายจากรอยยิ้มของคนไทย (ประสิทธิ์ลีปรีชา, 2547: 32)

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตนเองและการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนักรู้ (Awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือเราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนก็คือการระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร และ “ฉันเป็นใคร” ในสายตาของคนอื่น (นัทชนัย ประสานนาม, 2550)

นัคดา วีระวิทยานุกูล (2543) ได้กล่าวไว้ว่าผู้ชายและผู้หญิง ต่างก็มีอัตลักษณ์ของตัวเองหรือเรียกว่ามีอัตลักษณ์ทางเพศคือการที่เรารับรู้ว่าตนเองหรือตัวเราเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย และความเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็กำหนดบทบาทให้แก่เรา ทำให้เรารู้ว่าจะดำเนินชีวิตและดำเนินความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเราอย่างไร อัตลักษณ์ทางเพศเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการจากระบบสังคมที่มีการผลิตซ้ำของวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ ซึ่งแนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดของกลุ่มสตรีนิยมที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2545) ได้ให้ความหมายของอัตลักษณ์ว่า หมายถึงสิ่งที่รู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันและทำให้แตกต่างจากคนอื่นหรือพวกอื่น อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม อัตลักษณ์มีกระบวนการสร้างความเหมือนระหว่างพวกเราและคนอื่น ในขณะเดียวกัน อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบขึ้นมาเป็นตัวเรา เนื่องจากอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา จึงมีลักษณะของความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้น โดยกระบวนการทางสังคมเมื่อตกผลึกแล้วอาจจะมี ความคงที่ การปรับเปลี่ยนจะมีได้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม กระบวนการทางสังคมในการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคนกลุ่มอื่น ๆ ด้วย

อภิญา เพื่อฟูสกุล (2546) ได้ให้ความหมายว่า อัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเด่นที่กลุ่มชน ครอบักแล้วรักษาเอาไว้ อีกทั้งยังสามารถสร้างใหม่ได้ สามารถปรับเปลี่ยนได้ เช่น ประเพณี อาหาร อาคารบ้านเรือน ความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ หรือสิ่งที่แสดงความเป็นตัวเองหรือลักษณะที่ แสดงถึงความเป็นตัวเอง ซึ่งนัยของคำว่าตัวเองในที่นี้ก็คือกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นั้นเอง

ความหมายของอัตลักษณ์มีความแตกต่างในสาขาวิชาที่แตกต่างกัน อัตลักษณ์ในทาง จิตวิทยาสังคม หมายถึง ความสำนึกของแต่ละบุคคลว่าตัวเองมีความแตกต่างจากบุคคลอื่นอย่างไร ส่วนในทางจิตวิทยาการแพทย์ หมายถึง ลักษณะครึ่งหนึ่งของแต่ละบุคคลซึ่งแสดงออกต่อผู้อื่น เป็น ลักษณะเฉพาะที่จะช่วยให้ผู้อื่นสามารถบ่งชี้บุคคลใดๆ ได้ สำหรับในทางสังคมวิทยา คือ อัตลักษณ์ ของบุคคลเป็นตัวตนของบุคคล เป็นการที่บุคคลมองตัวตนของเขาเองว่าเป็นอย่างไร และการที่ บุคคลอื่นในสังคมมองเขาอย่างไร การแปลความหมายจากผู้พิจารณาต่าง ๆ บางครั้งก็เกิดจากการจำกัด ตัวตนของมันเองขึ้นมาใหม่ ด้วยลคคำว่าอัตลักษณ์และ Identity เป็นหน่วยเล็กๆ ในการศึกษาทาง สังคมวิทยา ซึ่งเชื่อมโยงเรื่องของทัศนคติที่มีต่อตัวตน (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2546)

จากที่กล่าวมาข้างต้นที่น่าสนใจคือ อัตลักษณ์มี 2 ประเภท แม้จะดูแตกต่างกันแต่มีความ เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ อัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นส่วนหนึ่งหรือกลายเป็นอัตลักษณ์ทางสังคม พอจะ สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ นั้นมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า เอกลักษณ์ ซึ่งคำว่าอัตลักษณ์นั้นอธิบายใน ภาพรวมของบุคคล สังคม เชื้อชาติ ศาสนา แต่เอกลักษณ์มีความหมายในทางเปรียบเทียบ ต้องการ เป็นหนึ่งเดียวสิ่งที่มีขอบอกว่าเป็นเอกลักษณ์นั้นต้องมีจุดเด่นจริง ๆ แต่คำว่าอัตลักษณ์ไม่ต้องเป็น จุดเด่นมากก็ได้ เพียงแค่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวตนของสิ่งนั้น และอัตลักษณ์สามารถปรับเปลี่ยนได้ ตามยุคสมัยอย่างไม่จำกัด

2.1.2 ประเภทของอัตลักษณ์

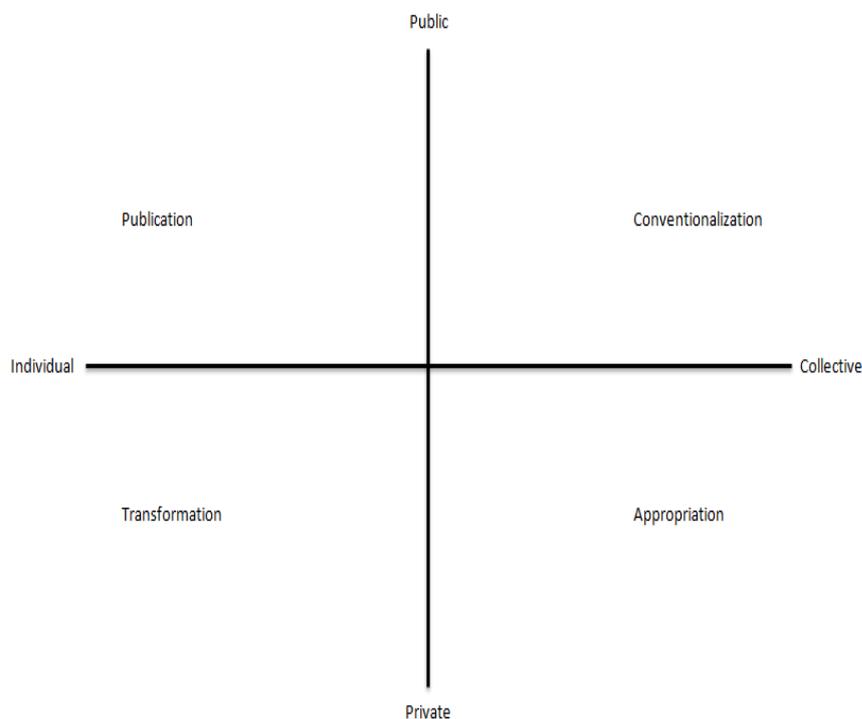
สุจรรยา โชติช่วง (2554) ได้สรุปประเภทอัตลักษณ์ว่าแบ่งได้เป็น 2 ประเภทโดยพิจารณา จากสิ่งที่ใช้ในการแสดงออกของลักษณะบุคคลได้แก่

1) อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงการรู้จักตนเอง การรับรู้ตนเอง การยอมรับตนเอง ความมั่นใจในตนเอง และความภาคภูมิใจในตนเอง ที่เกิดขึ้นจาก ปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยสามารถพิจารณาจาก การแสดงออกผ่านทางตัวตนความมีตัวตน ในรูปแบบของสถานะของบุคคล เพศ สภาพตำแหน่ง หน้าที่ บทบาททางสังคม ฯลฯ

2) อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงผลของการขัดเกลา ทางสังคม กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและระบบการศึกษา ทั้งนี้สิ่งที่แสดงออกมาจะ

ปรากฏในรูปของวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และแบบแผนพฤติกรรม นอกจากนี้ยังแสดงออกผ่านสัญลักษณ์อะไรบางอย่างที่มีความหมายเป็นที่เข้าใจร่วมกันและการแสดงออกผ่าน พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ตำนาน เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ ฯลฯ

Harre (1990) เสนอแผนภาพที่แสดงกระบวนการที่อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) ของเด็กกลายเป็นอัตลักษณ์ทางสังคม (Social or Public Identity) และกระบวนการที่สังคมหล่อหลอมอัตลักษณ์ปัจเจกขึ้นมา ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
แหล่งที่มา: RHarre, 1990: 84.

ในช่องว่างขวามือคือกระบวนการที่เด็กซึมซับเอาค่านิยมจากสังคมผ่านกระบวนการจัดเกล้าจากพ่อแม่หรือโรงเรียน ช่องล่างซ้ายมือคือกระบวนการที่ค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทต่าง ๆ ถูกผนวกเข้ามาในโลก “ส่วนตัว” ที่ซึ่งอัตลักษณ์ส่วนบุคคลก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างขึ้น ช่องบนซ้ายคือกระบวนการที่อัตลักษณ์ส่วนบุคคลถูกถ่ายทอดหรือแสดงออกในปริภูมิสาธารณะ (เช่น ผ่านการเล่าเรื่อง) ช่องบนขวาคือกระบวนการที่ประสบการณ์ดังกล่าวได้กลายเป็นประสบการณ์ผ่านกลไกบางอย่าง เช่น พิมพ์เรื่องอัตชีวประวัติขายเป็นหนังสือ เป็นต้น

2.1.3 อัตลักษณ์กับวัฒนธรรม

กาญจนา แก้วเทพ (2544) ได้อธิบาย อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ก่อตัวมาจากวาทกรรม (Discourse) และปฏิบัติการต่าง ๆ ในสังคม (Social Practice) ที่ดำเนินอยู่ในชีวิตประจำวันของบุคคล เช่น การสนทนา การทักทาย การประกอบพิธีกรรม ฯลฯ บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเดียวกันก็จะถูกยอมรับจากสมาชิกภายในชุมชนเดียวกันว่า “เป็นคนวงใน/เป็นคนในวัฒนธรรมเดียวกัน” ในด้านบทบาทของอัตลักษณ์บุคคลและสังคม นักวัฒนธรรมนิยมบางสำนักก็มีแนวคิดพื้นฐานว่า เรื่องของวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “อำนาจ” (Power) เนื่องจากวัฒนธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกับเรื่องอัตลักษณ์ของบุคคลหรือสังคมนั้น เป็นแหล่งที่มาของอำนาจบางชนิด เช่น ความมั่นใจในตนเอง (Self-Confidence) ความภาคภูมิใจและความรู้สึกมีศักดิ์ศรีในตนเอง ดังนั้น หากบุคคลหรือสังคมใดขาดอัตลักษณ์เฉพาะหรืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแล้ว จะทำให้ขาดความมั่นใจ หดความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นต้น ในขณะเดียวกัน อัตลักษณ์คือการต่อสู้ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งภายใต้สังคมที่เต็มไปด้วยผู้คนที่หลากหลาย อัตลักษณ์เป็นเรื่องของเกณฑ์แบ่ง “เขา” และ “เรา” เนื่องจากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่บอกว่า “เราเป็นใคร” และแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร โดย Sarbaugh อธิบายว่า ความรู้สึก เป็นวัฒนธรรมเดียวกันนั้นอาจจะแล้วแต่รหัสที่เรากำลังใช้เกณฑ์ในการแบ่ง ดังตัวแปรสำหรับวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหรือการพิจารณาอัตลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย 4 ตัวแปร 1) โลกทัศน์ (Worldview) ซึ่งเป็นชุดความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความหมายของชีวิต เป้าหมายของชีวิต และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล ฯลฯ 2) แบบแผนของบรรทัดฐาน (Normative Pattern) ซึ่งเป็นแบบแผนที่วางแนวทางในการปฏิบัติในกลุ่มว่า อะไรควรต้องทำ อะไรควรทำ และอะไรทำไม่ได้ ตามระดับความเข้มงวดของแต่ละวัฒนธรรมที่ต่างกันไป 3) ระบบรหัส (Code System) ซึ่งเป็นแบบแผนหรือกฎทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับทุกอย่างที่มีความหมาย (Meaning) ไม่ว่าจะเป็นวจนภาษา อวจนภาษา สถานที่ เวลา โครงสร้างทางสังคม ฯลฯ และ 4) ความสัมพันธ์ที่บุคคลได้รับรู้ (Perceived Relation) ซึ่งอาจมีหลายมิติ เช่น เป้าหมายของแต่ละวัฒนธรรมนั้นไปด้วยกันหรือไม่ อีกทั้งยังเกี่ยวกับลำดับชั้นของความสัมพันธ์ และความรู้สึกบวก-ลบกับ “ผู้อื่น” (Alien) เป็นต้น

2.1.4 อัตลักษณ์กับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

Harvey (1995) ได้เขียนไว้ในหนังสือ The Urban Experience โดยได้เสนอตัวแบบการวิเคราะห์ระดับต่าง ๆ กันของจิตสำนึกคนเมืองสมัยใหม่ ดังปรากฏในแผนภาพข้างล่างนี้

ภาพที่ 2.2 แสดงระดับของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม
แหล่งที่มา: Harvey, 1995.

ระดับเหล่านี้เป็นทั้งพื้นที่ที่จัดสำนักก่อรูปและในเชิงโครงสร้างสังคมอันเกี่ยวข้องกับพื้นที่ก่อตัวของที่ปะทะประสานของอำนาจด้วย ทั้งนี้แต่ละระดับมักจะมีพลวัตภายในและประวัติศาสตร์พัฒนาการของตนเอง และต่างส่งอิทธิพลต่อกัน โดยสัมพันธ์กับพัฒนาการของระบบทุนนิยม ในความสัมพันธ์ของระดับต่าง ๆ เหล่านี้ประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ พลวัตของระบบโลกาภิวัตน์เองที่สามารถผลิตพลังด้านตรงข้ามตัวมันออกมาด้วย ซึ่งปรากฏอยู่ในระดับต่าง ๆ นี้ด้วยเช่นกัน แม้ระบบบริโภคนิยมจะหลอมละลายมิติเชิงพื้นที่และตรรกะของทุนก็ต้องการจัดอุปสรรคการขวางกั้นของพื้นที่ในการเคลื่อนย้ายทุน แต่มิได้หมายความว่าเรื่องพื้นที่จะลดความสำคัญลงตรงกันข้ามยิ่งทุนมีความคล่องตัวในการเคลื่อนย้ายมากขึ้นเท่าใด ทุนก็ยิ่งไวต่อลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่มากขึ้นเท่านั้น ประเทศเจ้าของพื้นที่เองก็กระตือรือร้นที่จะแข่งขันกันสร้างและโฆษณาขายภาพลักษณ์เด่นของตนเพื่อดูดเงินลงทุนจากต่างประเทศ ดังนั้นยิ่งพื้นที่โลกถูกครอบคลุมและถูกทำให้เป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) เหมือนๆกันมากขึ้นเท่าใด ลักษณะความเป็นท้องถิ่น (Localization) ก็จะมีปรากฏชัดขึ้นเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการเน้นท้องถิ่นนิยมเพื่อดึงดูดทุนหรือเพื่อเป็นปฏิภิกิริยาและปฏิบัติต่อทุน ทั้งสองกระแสเป็นเสมือนด้านตรงกันข้ามของเหรียญเดียวกัน ตระรกะของทุนจึงทิ้งทะเลความแตกต่างของพื้นที่และตอกย้ำลักษณะเฉพาะของพื้นที่ไปพร้อมๆกัน ด้วยเหตุนี้เองจึงไม่สามารถมองโลกาภิวัตน์ในลักษณะที่แยกเป็นขั้วตรงกันข้ามกับท้องถิ่นนิยมอย่างเบ็ดเสร็จหรือตรงไปตรงมาได้

2.1.5 อัตลักษณ์กับการเคลื่อนไหวทางชาติพันธุ์

Friedmen (1995: 87-88 อ้างถึงใน อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, 2543: 97) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางชาติพันธุ์ว่า ในระบบโลกปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเขตศูนย์กลางหรือเขตรอบนอกของระบบ ล้วนพบปรากฏการณ์ของกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องอิสรภาพทางการเมืองที่มีฐานมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ เขาอธิบายโดยจำแนกสถานการณ์เป็น 3 สถานการณ์ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มชาติพันธุ์ที่เคลื่อนไหวถูกผนวกสู่สังคมโลกอย่างหลวมๆ แต่วัฒนธรรมท้องถิ่นเดิมยังคงรักษาอย่างเห็นได้ชัดและมีอิทธิพลมากในวิถีชีวิตประจำวันและคงยังเป็นแกนในการจัดระเบียบองค์กรทางสังคมของกลุ่มนั้น ๆ เช่น ชนเผ่านาคา (Naga) ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย พวกคะฉิ่น (Kachin) ในพม่า หรือ เคิร์ดส์ (Kurds) ในอิหร่าน กลุ่มเหล่านี้มักอยู่ชายขอบในระบบโลก

2) กลุ่มที่ถูกผนวกอย่างเต็มที่หรือเกือบเต็มที่ในระบบทุนนิยมโลก กลุ่มคนเหล่านี้อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างกลมกลืนมาก หากดูอย่างผิวเผินจะแยกไม่ออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ สิ่งที่ถูกสมาชิกกลุ่มเหล่านี้คือสัญลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เช่น ภาษา การสืบทอดเชื้อสาย สีผิว หรือสัญลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้มิได้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการผลิตหรือวิถีชีวิตประจำวันของพวกเขาอีกแล้ว เพราะวิถีชีวิตถูกผนวกกับระบบศูนย์กลางมานาน นี่เป็นกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอยู่เขตยุโรป

3) กลุ่มที่ถูกผนวกสู่ระบบโลกอย่างมากเช่นกัน ทว่ารูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิมยังคงถูกสงวนรักษาไว้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง อาจถูกสงวนในฐานะเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมหรือเพื่อการศึกษาชาติพันธุ์วิทยา ตัวอย่างเช่น พวกอินเดียนพื้นเมืองในอเมริกา หรือชนพื้นเมืองดั้งเดิมในฮาวาย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่สำคัญมี 5 แนวคิด คือ แนวคิดคือเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์กับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์กับการเคลื่อนไหวทางชาติพันธุ์ โดยอัตลักษณ์ส่วนบุคคลมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การรู้จักตนเอง การยอมรับตนเอง ความมั่นใจในตนเอง และความภาคภูมิใจในความมีตัวตน ในรูปแบบของลักษณะของบุคคล เพศ สถานภาพ ตำแหน่ง หน้าที่ บทบาททางสังคม ฯลฯ ในขณะที่อัตลักษณ์ทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ สิ่งที่แสดงออกถึงผลของการขัดเกลาทางสังคม กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและระบบการศึกษา สิ่งที่แสดงออกมาจะมาปรากฏในรูปแบบวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และแบบแผนพฤติกรรม ส่วนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ (1) โลก

ทัศน์ (Worldview) ซึ่งเป็นชุดความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความหมายของชีวิต เป้าหมายของชีวิต และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล ฯลฯ (2) แบบแผนของบรรทัดฐาน (Normative Pattern) ซึ่งเป็นแบบแผนที่วางแนวทางในการปฏิบัติในกลุ่มว่า อะไรควรต้องทำ อะไรควรทำ และอะไรทำไม่ได้ (3) ระบบรหัส (Code System) ซึ่งเป็นแบบแผนหรือกฎทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับทุกอย่างที่มีความหมาย ไม่ว่าจะเป็นวจนภาษา หรืออวจนภาษา สถานที่ กาลเวลา โครงสร้างทางสังคม และ (4) ความสัมพันธ์ที่บุคคลได้รับรู้ (Perceived Relation) ซึ่งมีหลายมิติ ทั้งในมิติของเป้าหมายของแต่ละวัฒนธรรมนั้น ๆ ว่าไปด้วยกันหรือไม่ ในมิติของลำดับขั้นของความสัมพันธ์ และความรู้สึกบวกลบ กับ “ผู้อื่น” เป็นต้น ส่วนแนวคิดอัตลักษณ์กับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มีองค์ประกอบสำคัญคือ อัตลักษณ์กับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมระดับปัจเจก ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับชนชั้น และระดับชาติ และสุดท้ายแนวคิดอัตลักษณ์กับการเคลื่อนไหวทางชาติพันธุ์ ประกอบด้วย (1) กลุ่มชาติพันธุ์ที่เคลื่อนไหวถูกผนวกสู่สังคมโลกอย่างหลวม ๆ แต่วัฒนธรรมท้องถิ่นเดิมยังคงรักษาอย่างเห็นได้ชัดและมีอิทธิพลมากในชีวิตประจำวัน (2) กลุ่มที่ถูกผนวกอย่างเต็มที่ในระบบทุนนิยมโลก สิ่งที่ถูกสมาชิกกลุ่มเหล่านี้คือ สัญลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เช่น ภาษา การสืบเชื้อสาย หรือสัญลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมอื่น ๆ (3) กลุ่มที่ถูกผนวกสู่ระบบโลกอย่างมากเช่นกัน ทว่ารูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิมยังคงถูกสงวนรักษาไว้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง เช่น พวกอินเดียนพื้นเมืองในอเมริกา หรือชนพื้นเมืองดั้งเดิมในฮาวาย เป็นต้น

ตารางที่ 2.1 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์และองค์ประกอบสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์	องค์ประกอบสำคัญ
1. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	การรู้จักตนเอง การรับรู้ตนเอง การยอมรับตนเอง ความมั่นใจในตนเอง และความภาคภูมิใจในตัวเอง ความมีตัวตนในรูปแบบของสถานะของบุคคล เพศ สภาพ ตำแหน่ง หน้าที่ บทบาททางสังคม ฯลฯ
2. อัตลักษณ์ทางสังคม	สิ่งที่แสดงออกถึงผลของการขัดเกลาทางสังคม กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และระบบการศึกษา สิ่งที่แสดงออกมาจะปรากฏในรูปแบบวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และแบบแผนพฤติกรรม

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์	องค์ประกอบสำคัญ
3. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม	1) โลกทัศน์(Worldview) 2) แบบแผนของบรรทัดฐาน (Normative Pattern) 3) ระบบรหัส (Code System) ซึ่งเป็นแบบแผน/กฎ ทั้งเช่น วัจนภาษา อวัจนภาษา สถานที่ เวลา โครงสร้างทางสังคม ฯลฯ 4) ความสัมพันธ์ที่บุคคลได้รับรู้ (Perceived Relation) เช่น เป้าหมายของแต่ละวัฒนธรรมนั้น ไปด้วยกันหรือไม่ เกี่ยวกับลำดับชั้นของสัมพันธ์ และความรู้สึกบวก-ลบกับ “ผู้อื่น” (Alien) เป็นต้น
4. อัตลักษณ์กับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม	1) ระดับปัจเจก 2) ระดับครอบครัว 3) ระดับชุมชน 4) ระดับชนชั้น 5) ระดับรัฐชาติ
5. อัตลักษณ์กับการเคลื่อนไหวทางชาติพันธุ์	1) กลุ่มชาติพันธุ์ที่เคลื่อนไหวถูกผนวกสู่สังคมโลกอย่างหลวมๆ 2) กลุ่มที่ถูกผนวกอย่างเต็มที่หรือเกือบเต็มที่ในระบบทุนนิยมโลก 3) กลุ่มที่ถูกผนวกสู่ระบบโลกอย่างมากเช่นกัน ทว่ารูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิมยังคงถูกสงวนรักษาไว้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับอิสลามและวิถีชีวิตมุสลิม

ขจัดกัย บรูซพัพน์ (2519: 116-117) ได้อธิบายว่า อิสลาม เป็นชื่อของศาสนาที่สำคัญศาสนาหนึ่งของโลก กำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1153 ณ ประเทศซาอุดีอาระเบีย มีความเชื่อในพระเจ้าองค์เดียวคืออัลลอฮ์ ซึ่งพระองค์ได้ทรงเลือกโมฮัมหมัดให้เป็นศาสนทูตซึ่งเป็นศาสดาองค์สุดท้าย หลังจากที่ได้ที่ศาสดาองค์อื่น ๆ ถูกส่งมาก่อนแล้วจำนวนมาก เพื่อเผยแพร่คำสอนต่อมนุษยชาติ คำว่า “อิสลาม” เป็นคำภาษาอาราบิก แปลว่า การมอบกายและจิตให้แก่พระเจ้า (พระอัลลอฮ์)” คำว่า “อิสลาม” เป็นคำที่มีความหมายรวมถึงความสงบสุข ความมั่นคง สภาวะสงบ ทางแห่งความสงบ และการยอมรับต่อสภาวะของพระเจ้า อิสลามมีความหมายอีกอย่างหนึ่งซึ่งมาจากคำ “ชะละมะ” แปลว่า “เข้าไปในสันติ” นอกจากนี้ คำว่าอิสลามยังมีความหมายได้อีกอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องคล้ายคลึงกัน คือ “การปฏิบัติตามพระประสงค์ของพระอัลลอฮ์” โดยนัยนี้ ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะแสวงสันติกับพระอัลลอฮ์ ด้วยการมอบกายและจิตใจโดยสิ้นเชิงต่อพระประสงค์ของพระอัลลอฮ์ ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะเรียกว่า มุสลิม แปลว่า คนที่ยอมมอบกายและจิตใจให้แก่พระอัลลอฮ์

เสาวนีย์ จิตหมวด (2535: 7) ได้อธิบายว่า “อิสลาม” มาจากคำในภาษาอาหรับว่า “ฮัสละมะ” ซึ่งมาจากรากศัพท์เดียวกันกับมุสลิม คือมาจากคำว่า “ชะละมะ” หรือ “ชะละมุณ” แปลว่า สันติ การนอบน้อม การยอมจำนนจนสิ้นเชิง อิสลามจึงมีความหมายถึง การนอบน้อมมอบตนต่อพระเจ้าเป็นเจ้า คือ อัลลอฮ์แต่พระองค์เดียวอย่างสิ้นเชิง อันจะนำไปสู่ความสันติ ส่วนคำว่ามุสลิม เป็นคำที่ใช้เรียกผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งหมายถึง ผู้ที่นอบน้อมมอบตนต่อพระองค์อัลลอฮ์ แต่เพียงผู้เดียวอย่างสิ้นเชิงเพื่อแสวงหาความสันติ ข้อสังเกต ชื่อของอิสลามจะแตกต่างไปจากศาสนาอื่น ๆ คือ ไม่ได้ใช้ชื่อเดียวกับศาสดา ฉะนั้นการเรียกอิสลามว่า ศาสนามะหะหมัด หรือ Muhammadism จึงเป็นการเรียกที่ไม่ถูกต้อง นอกจากนั้นผู้ที่นับถืออิสลาม ก็มีชื่อเฉพาะเช่นกัน คือ มุสลิม

มยุรา วงษ์สันต์ (2546: 11) ได้อธิบายความแตกต่างของ คำว่าอิสลามกับมุสลิมว่า อิสลามคือชื่อของศาสนา ซึ่งหมายถึง การน้อมรับ การยอมจำนน (ในความเป็นเจ้าสูงสุดของอัลลอฮ์) ส่วนมุสลิมก็คือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งหมายถึง ผู้ที่น้อมรับและยอมจำนนต่อพระองค์ อัลลอฮ์เจ้าเพียงองค์เดียว ทั้งสองคำมาจากภาษาอาหรับ

กล่าวโดยสรุป อิสลามเป็นศาสนาหนึ่งของโลก คำว่าอิสลามหมายถึง สันติ การนอบน้อมมอบตนต่อพระเจ้าเป็นเจ้าคืออัลลอฮ์แต่พระองค์เดียวอย่างสิ้นเชิง เพื่อความสันติ ส่วนคำว่ามุสลิมหมายถึง ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นผู้ที่น้อมรับและยอมจำนนต่อพระองค์ อัลลอฮ์เจ้าเพียงองค์เดียว

2.2.1 โครงสร้างของศาสนาอิสลาม

กาอิม อับดุลเลาะห์ (2521 อ้างถึงใน มนุญ โต้ะอาจ, 2555) ได้อธิบายว่าโครงสร้างอิสลาม (Islamic Structure) มี 2 ประการ ดังต่อไปนี้

2.2.1.1 หลักศรัทธามีอยู่ 6 ประการ

1) ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า

มุสลิมจะต้องศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าเพียงพระองค์เดียว ไม่ตั้งสิ่งอื่นใดขึ้นเป็นภาคีทำการเคารพสักการะ นอกจากมุสลิมจะศรัทธาว่ามีพระเจ้าองค์เดียวแล้วมุสลิมจะต้องศรัทธา โดยการยอมรับในคุณลักษณะของพระผู้เป็นเจ้า เช่น พระองค์ทรงรู้ ทรงเห็น ทรงได้ยินและรู้ถึงทุกสรรพสิ่งทั้งในที่ลับและที่แจ้ง ตลอดจนสิ่งที่อยู่ในหัวใจของมนุษย์ ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งมวล ทรงเมตตากรุณา ทรงยุติธรรม ฯลฯ ดังตัวอย่างในคัมภีร์อัล-กุรอาน บทที่ 12 โองการที่ 1-4 ที่มีความบัญญัติไว้ว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ว่า อัลลอฮ์ทรงมีอยู่องค์เดียว ทรงเป็นที่พึ่ง ของสรรพสิ่งทั้งมวล ไม่ทรงมีบุตร ไม่ทรงเป็นบุตรของใคร และไม่มีแบบอย่างใดๆ ที่เทียบพระองค์ได้”

หากมุสลิมคนใดเข้าถึงหลักการศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าอย่างถ่องแท้แล้ว ก็จะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลนั้น เพราะจะเป็นสิ่งที่ทำให้เขาละเว้นความชั่ว กระทำแต่ความดี มีพลังหรือกำลังใจในการเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

การศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าเป็นสิ่งที่มุสลิมจะต้องมีและให้ความสำคัญอย่างมากโดยจะเห็นจากการที่พ่อแม่ ครูบาอาจารย์มักจะใส่ความเป็นมุสลิมแก่ลูก ลูกศิษย์ คือการค่อยๆ ฟูพื้นฐานให้เด็กได้รู้จักพระเจ้า เพราะเชื่อว่าความศรัทธาต่อพระองค์นี้จะเป็นทางนำและเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของมุสลิม จึงกล่าวได้ว่า การศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าเป็นหัวใจของการเป็นมุสลิม ฉะนั้นพระนามของพระองค์ “อัลลอฮ์” (ซุบฮาฯ) จึงเป็นที่กล่าวติดปากของมุสลิมทั่วโลก

2) ศรัทธาในบรรดามลาอิกะฮ์

มลาอิกะฮ์เป็นบ่าวของพระเจ้าประเภทหนึ่ง มีคุณสมบัติแตกต่างไปจากมนุษย์ เช่น ไม่กิน ไม่ดื่ม ไม่นอน ไม่มีเพศ ไม่กระทำสิ่งใดตามอารมณ์ชอบ มนุษย์ไม่ทราบรูปร่างที่แท้จริง คือ ไม่อาจเห็นตัวตนได้ แต่มลาอิกะฮ์สามารถแปลงร่างต่าง ๆ ได้ตามบัญชาของพระเจ้า จำนวนมลาอิกะฮ์มีมากมายและมีพลังมากมาย และมีพลังงานมากมายเพื่อรับใช้อัลลอฮ์ (ซบ.) ตามประสงค์ของพระองค์ โดยจะมีหน้าที่เฉพาะ เช่น มลาอิกะฮ์ ชื่อ รอกีบ-อดดีด ทำหน้าที่บันทึกความดีและความชั่วของมนุษย์ อีสรออีล ทำหน้าที่ถอดวิญญาณออกจากร่าง ฯลฯ

ผู้ที่จะเป็นมุสลิมได้สมบูรณ์ จะต้องศรัทธาว่ามลาอิกะฮ์มีจริง และจะทำหน้าที่ตามที่พระผู้เป็นเจ้าบัญชา ซึ่งการศรัทธาในข้อนี้จะเป็นผลดีแก่มนุษย์เพราะเป็นสิ่งที่เตือนใจตลอดเวลาว่ามีผู้ที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่พระผู้เป็นเจ้าประสงค์ โดยเฉพาะการปฏิบัติตนซึ่งจะทำให้

บุคคลนั้น ๆ พยายามทำแต่ความดี ละเว้นความชั่วเพราะแต่ละคนจะรับรู้ว่ามีมลาอิกะฮ์ คอยบันทึกความดีความชั่วอยู่ตลอดเวลา ดังที่พระเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ตอนหนึ่งในคัมภีร์อัลกุรอานว่า “จงกล่าวเถิดวิญญูณที่บริสุทธิ์ (มลาอิกะฮ์) ได้นำมันลงจากพระผู้อภิบาลของเจ้าด้วยความจริง เพื่อทรงตั้งหลักธรรมแก่ผู้ศรัทธาให้มั่นคงและเป็นทางนำและข่าวดี จากผู้มอบน้อม (อัลกุรอาน บทที่ 16 โองการที่ 102)”

3) ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์

คัมภีร์ของศาสนาอิสลามชื่อว่า คัมภีร์อัล-กุรอาน ซึ่งเป็นคัมภีร์ฉบับสุดท้ายที่พระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮาฯ) ประทานมายังมนุษยชาติ โดยผ่านทางท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) แต่ก่อนหน้าจากนี้ พระองค์ได้ประทานคัมภีร์มาให้มนุษยชาติ โดยผ่านท่านศาสดาองค์ต่าง ๆ ที่มีมาก่อนแล้วคัมภีร์ที่พระองค์ประทานมาทั้งหมดมีจำนวน 104 เล่ม แต่ที่สำคัญมี 4 เล่ม คือ 1) คัมภีร์เตารอต (The Old Testament) 2) คัมภีร์อินญีล (The New Testament) 3) คัมภีร์ซาบูร์ 4) คัมภีร์อัล-กุรอาน คัมภีร์ต่าง ๆ ทั้งหมดพอจะสรุปคำสอนได้ 2 ประการหลัก คือ 1) สอนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า 2) สอนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ต่าง ๆ ที่พระองค์ประทานลงมา การที่พระองค์ได้ประทานคัมภีร์อัล-กุรอานลงมาเป็นคัมภีร์เล่มสุดท้าย จึงถือว่ามีความสมบูรณ์ที่สุดในบรรดาคัมภีร์ทั้งหลาย ฉะนั้น การถือคัมภีร์อัล-กุรอาน เพียงเล่มเดียวก็เสมือนยึดถือคัมภีร์ทุกเล่มที่ผ่านมาเช่นกัน

4) ศรัทธาในบรรดาศาสนาทุก

มุสลิมจะต้องศรัทธาว่าพระเจ้าทรงคัดเลือกบุคคลในหมู่มนุษยชาติให้เป็นผู้สื่อสาร นำบัญญัติของพระองค์มาสั่งสอนแก่มนุษยชาติทุกยุคทุกสมัย ดังใจความจากคัมภีร์อัล-กุรอานตอนหนึ่งที่กล่าวถึงการมีผู้นำที่พระเจ้าได้ส่งมายังประชาชาติทุกประชาชาติ ความว่า “และเราได้ส่งบรรดาผู้ลมาก่อนหน้าเจ้าเพื่อสิ่งอื่นใด นอกจากเราจะ โองการให้เขาว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ ดังนั้นจงเคารพภักดีต่อข้า (อัลกุรอาน บทที่ 21 โองการที่ 25)”

5) ศรัทธาในวันพิพากษา

มุสลิมต้องศรัทธาว่า โลกนี้เป็นโลกแห่งการทดลอง เป็นโลกที่ไม่จีรังจะต้องมีวันซึ่งแตกสลาย ซึ่งวันนั้นเรียกว่า วันกิยามะฮ์ หรือวันแห่งการพิพากษา เป็นวันที่ทุกชีวิตจะบังเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เพื่อถูกชำระภาระงาน ที่เขาได้ประกอบไว้ในโลกนี้และจะได้รับการตอบแทนในรูปของรางวัลสำหรับการทำดีและการลงโทษสำหรับการทำชั่วในภพหน้า ดังที่พระเจ้าได้บัญญัติไว้ในคัมภีร์ อัล-กุรอานความว่า

เมื่อได้ยินเสียงกัมปนาทก้องขึ้นมาใน (ในวันสิ้นโลก) วันซึ่งมนุษย์หนีจากที่นั่งของเขา และแม่ของเขา และพ่อของเขา และภริยาของเขาและลูกๆของเขา สำหรับแต่ละคนของพวกเขาในวันนั้น จะมีงานอยู่ซึ่งทำให้เขาง่วง (จนไม่มีเวลาสนใจคนอื่น) หลายดวงหน้าในวันนั้นจะส่องใส หัวเราะร่าเริง แต่หลายดวงหน้าในวันนั้นจะมีฝุ่น ความหมองคล้ำจะปกคลุม เหล่านี้พวกเขาคือมวลชนผู้ปฏิเสธ พวกชั่วทราม (อัลกุรอานบทที่ 80 โองการที่ 33-42)

มุสลิมเชื่อว่าการกระทำดีและสิ่งชั่วในโลกนี้จะไม่สูญเปล่า หมายความว่า เมื่อใครก็ตามที่สร้างทุกข์ให้กับเรา แม้แต่ความทุกข์นั้นจะมีขนาดเล็กก็ตาม เขาผู้นั้นจะได้รับผลตอบแทนในภพหน้าอย่างครบถ้วนและยุติธรรม การเชื่อในวันอาสานและการเชื่อในภพหน้านั้นก็เพื่อกระตุ้นให้ประจักษ์ว่าการกระทำดี การทำความชั่วของมนุษย์นั้นจะถูกเปิดเผยอย่างชัดเจนในภพหน้า และทุกๆ คนจะได้รับผลตอบแทนตามที่ตนได้กระทำไว้

6) การศรัทธาต่อกฎกำหนดสภาพการณ์

กฎกำหนดสภาพการณ์คือระเบียบอันรัดกุมที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของได้กำหนดไว้แก่จักรวาล แก่โลก แก่มนุษยชาติ แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) กฎที่ตายตัว เมื่อประสบกับผู้ใดแล้วหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทุกอย่างจะดำเนินไปตามพระประสงค์ของพระองค์ เช่น การถือกำเนิด ชาติพันธุ์ รูปร่างหน้าตา การโคจรของดวงดาว การแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ และ 2) กฎที่ไม่ตายตัว ซึ่งดำเนินไปตามความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลที่สามารถอธิบายได้จากการกระทำของมนุษย์ ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ จึงอยู่ในดุลยพินิจของมนุษย์ในอันที่จะใช้สติปัญญาที่พระเจ้าประทานมาเลือกปฏิบัติตามข้อห้ามต่าง ๆ ดังปรากฏในอัลกุรอานที่เกี่ยวกับกฎกำหนดสภาพการณ์ บางตอนซึ่งมีความหมายดังต่อไปนี้

อัลลอฮทรงเป็นต้นและทรงเป็นสุดท้ายสุดท้ายแห่งสรรพสิ่งทั้งหลาย พระองค์ได้ทรงสร้างมนุษย์และได้สร้างสภาวะต่าง ๆ ที่มนุษย์จำเป็นต้องอาศัยและได้ประทานความคิดอิสระนั้นในการทำหรือไม่ทำก็ได้ (อัลกุรอานบทที่ 18 โองการที่ 29) เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อความคิด อิสระหรือการดำเนินงานของตน (อัลกุรอานบทที่ 52 โองการที่ 21)

โองการดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงการใช้วิจารณ์ญาณและความรับผิดชอบในการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ การรับผิดชอบนั้นจะส่งผลต่อ การตอบแทนที่จะได้รับในปรโลก หรือภพหน้า (เสาวนีย์ จิตหมวด, 2535: 46 อ้างถึงใน ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์, 2513: 1448)

2.2.1.2 หลักปฏิบัติ ในศาสนาอิสลาม

หลักปฏิบัติ ในศาสนาอิสลามมี 5 ประการ คือ

1) การปฏิญาณตน มุสลิมจะต้องกล่าวคำปฏิญาณตนในการเป็นมุสลิมหรือ การเข้ารับอิสลาม โดยกล่าวว่า “อัสฮะดุอันลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮ์ วะอัสฮะดุอันนะมุฮัมมัดร์ซูลุลลอฮ์” มีความหมายว่า “ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจาก อัลลอฮ์ และแท้จริงมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์”

สาระสำคัญของคำปฏิญาณนี้เป็นการประกาศตนเองให้ผู้อื่นทราบว่ายอมรับในการมีพระเจ้าองค์เดียวและการที่มุฮัมมัดเป็นศาสดาพร้อมกับสัญญาว่า วิธีในการดำเนินชีวิต หรือพฤติกรรมของเราในทุกอิริยาบถตลอดชีวิตนี้จะอยู่ในครรลองของอิสลาม

2) การละหมาด หรืออนมาซ เป็นข้อปฏิบัติที่บังคับให้มุสลิมทุกคนทั้งชายหญิงซึ่งจะต้องปฏิบัติทุกวัน การละหมาดเป็นข้อปฏิบัติที่ถูกกล่าวไว้มากที่สุดในคัมภีร์อัล-กุรอาน การละหมาดจึงเปรียบเสมือนเสาหลักของอิสลาม เป็นการทำงานแรกที่มนุษย์จะต้องถูกสอบสวนในวันพิพากษา เป็นข้อปฏิบัติที่มุสลิมทุกคนจะต้องกระทำวันละ 5 ครั้ง ในทุกๆ สภาวะการณ์ แต่อาจมีข้อยกเว้นให้รบบางเวลาในบางสภาวะ โดยเฉพาะขณะเดินทางไกล การละหมาดแสดงออกซึ่งความยำเกรงในพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮาย) เพียงพระองค์เดียว พระองค์ทรงลงโองการเกี่ยวกับการละหมาดไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานและนั่น (อัลลอฮ์) มิได้สร้างญินและมนุษย์เพื่ออื่นใด (โดยไร้จุดหมาย) เว้นแต่ให้ความเคารพภักดีฉัน (อัลกุรอานบทที่ 51 โองการที่ 56)

การทำพิธีละหมาดจะกระทำคนเดียวหรือกระทำรวมหลายๆคนก็ได้ แต่การละหมาดหลายๆคนรวมกันนั้นได้ผลบุญดีกว่า เนื่องจากรูปแบบการละหมาดและข้อบังคับที่มีต่อมุสลิมเหมือนกันทุกคน การละหมาดเป็นการทำลายชั้นวรรณะ เป็นการสร้างภราดรภาพ (ความเป็นพี่น้อง) เพราะในเวลาละหมาดนั้นมุสลิมจะเรียงกันเป็นแถวเคียงบ่าเคียงไหล่ ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ไม่ถือยศศักดิ์ตระกูล กล่าวคือราชายืนข้างคนยากจน คนยากจนยืนข้างคนมั่งมี อย่างไรก็ตามในเวลาละหมาดร่วมกันจะต้องมีผู้นำที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเป็นผู้นำในการทำพิธีเรียกว่า “อิหม่าม”

3) การถือศีลอด หมายถึง การละ งคเว้น การระงับยับยั้งการครองตนจากการกระทำต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ อันได้แก่ การงดเว้นจากการบริโภคอาหาร เครื่องดื่ม การร่วมสังวาส และการรักษาอวัยวะต่าง ๆ ไม่ให้ทำในสิ่งที่ไม่มี การงดเว้นเหล่านี้ ล้วนให้พ้นจากการทำชั่ว ทั้งด้าน

กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ตั้งแต่แสงอรุณขึ้นจนกระทั่งหมดแสงดวงอาทิตย์ของแต่ละวัน เป็นเวลา 1 เดือน ในเดือนรอมฎอนตามปฏิทินอิสลามปีละ 1 ครั้ง ตัวอย่างโองการอัล-กุรอานที่ เกี่ยวกับการถือศีลอด เช่น โองการผู้ศรัทธาเอ๋ย การถือศีลอดได้ถูกกำหนดแก่ผู้เจ้า ดังที่ได้ถูก กำหนดแก่เขาเหล่านั้นก่อนหน้าผู้เจ้ามาแล้ว เพื่อว่าผู้เจ้าจะได้สำรวมตนจากความชั่ว (อัลกุรอานบท ที่ 2 โองการที่ 183)

การถือศีลอดเป็นการสร้างการศรัทธา (ความเป็นพี่น้องเท่าเทียม) คือ คนจน คนรวย ต้องถือศีลอดเหมือนกันหมด โดยเฉพาะคนรวยซึ่งเคยกินอย่างอิมหนาสำราญก็จะได้สัมผัส กับความหิวโหยเหมือนคนจน ดังนั้นหลักกปฏิบัติในข้อนี้ จึงเป็นการชักจูงให้มนุษย์เกิดความเห็น ออกเห็นใจกัน การถือศีลอดเป็นสัจจะทางใจ ซึ่งสอนให้มนุษย์ซื่อตรงต่อตนเอง หลักการปฏิบัตินี้ บังคับสำหรับทุกคนยกเว้น ผู้เดินทางไกล ผู้ป่วย คนชรา สตรีมีครรภ์ หญิงมีประจำเดือน จะได้รับการผ่อนผันและต้องปฏิบัติตามข้อปฏิบัติตามของหลักศาสนา ซึ่งโดยปกติแล้วหากมีความสามารถ ให้ชดใช้ในภายหลัง

4) ชะกาต การบริจาคชะกาต หมายถึง การบริจาคเงินหรือสิ่งของ คิดเป็น ร้อยละ 2.5 ของรายได้ มูลค่า หรือทรัพย์สินที่ครอบครองครบรอบ 1 ปี ให้แก่ผู้ที่ยากจนและมี ปริมาณตามเกณฑ์ที่กำหนด วัตถุประสงค์สำคัญของการจ่ายชะกาต เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่าง คนรวยกับคนจน ดังตัวอย่างของบทบัญญัติในเรื่องชะกาตที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานดังนี้ ทานใด ที่ผู้เจ้าบริจาคไป เพื่อหวังกุศลจากอัลลอฮ พวกเขา (ผู้บริจาค) เหล่านั้นเป็นผู้ที่ได้รับผลเพิ่มพูน (อัล กุรอานบทที่ 30 โองการที่ 39)

การจ่ายชะกาตเป็นการชำระกิเลสแก่ผู้บริจาคด้วย เพื่อให้ทรัพย์สินที่หามา ได้และที่มีอยู่ เป็นทรัพย์สินที่บริสุทธิ์ตามหลักการของอิสลาม โดยเป็นการลดความตระหนี่ดี เหนียว เห็นแก่ตัว เป็นการตัดเดือนสอนมนุษย์ไม่ให้ตกเป็นทาสของวัตถุ ด้วยการจ่ายส่วนหนึ่งของ ทรัพย์สินและรายได้แก่ผู้ยากจน เพื่อลดช่องว่างระหว่างชนชั้นในสังคม ซึ่งเป็นการสร้างเสริม หลักประกันของสังคมให้มั่นคงขึ้น การจ่ายชะกาตถือเป็นหน้าที่บังคับแก่มุสลิมทุกคน ที่มี คุณสมบัติครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ บางครั้งจะเรียกว่า “ทานบังคับ” โดยทรัพย์สินที่มุสลิมต้อง บริจาคชะกาต มี 5 ชนิดคือ 1) เงินและทอง 2) สิ่งเพาะปลูก 3) สิ้นค้า 4) ผลไม้ และ 5) ปศุสัตว์

ผู้รับสิทธิรับชะกาต ตามหลักของอิสลาม กำหนดไว้ 8 ประเภทคือ 1) คน อดาตา คือ ผู้ที่มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ไม่มีทรัพย์สินใดๆ 2) คนขัดสน คือ ผู้ที่มีรายได้ไม่พอ กับรายจ่าย เช่น กรรมกรที่หาเช้ากินค่ำ แม่หม้าย ลูกกำพร้าที่ยากจน 3) เจ้าหน้าที่เก็บชะกาต เรียกว่า “อัล-อามีน” จะทำหน้าที่เก็บรวบรวมชะกาตเข้ามาไว้ในคลังชะกาต สำหรับประเทศไทยเป็นหน้าที่ ของผู้นำชุมชนนั้น ๆ 4) ผู้เข้ารับอิสลามใหม่หรือผู้สนใจในศาสนาอิสลาม (มุอัลลัฟ) 5) ทาสที่ได้รับ

อนุมัติจากนายให้นำเงินไปไถ่ถอนให้เป็นอิสระ 6) ผู้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว อันเป็นหนี้ที่ไม่ได้เกิดจากการทำผิดศาสนบัญญัติ เช่น การเล่นการพนัน ฯลฯ 7) ใช้ในแนวทางของพระผู้เป็นเจ้า เช่น นำไปสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล สาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ผู้ที่จะต้องทำสงคราม เพื่อปกป้องศาสนาอิสลามและมุสลิม หรือผู้ที่ทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนา และ 8) ผู้เดินทางในแนวทางของอัลลอฮ์ (ซบ.) ให้แก่ผู้เดินทางที่มีความจำเป็นต้องรับการช่วยเหลือ เช่น ขาดปัจจัยในการเดินทางกลับมาดูภูมิของตนหรือเป็นผู้เดินทางที่ชอบด้วยบัญญัติศาสนา เช่น การแสวงหาวิชาความรู้ของนักเรียน นักศึกษา เป็นต้น

5) การประกอบพิธีฮัจย์

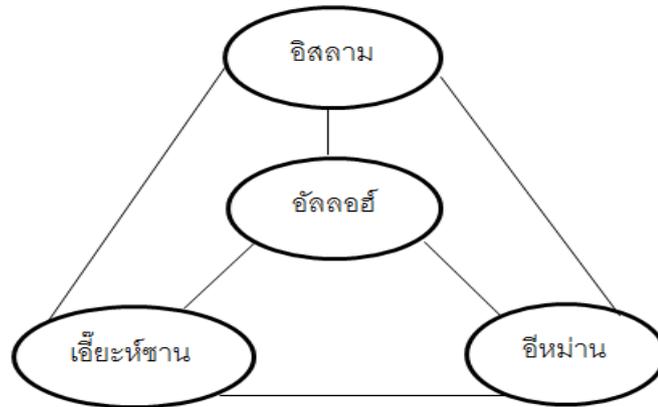
ฮัจย์ แปลว่า การมุ่งไปสู่การเยือน หมายถึง การเดินทางไปยังบัยตุลลอฮ์ หรือ อัล-กะบะฮ์ ที่ตั้งอยู่ ณ นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เพื่อประกอบศาสนกิจ โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติและระยะเวลาที่กำหนด บัญญัติในเรื่องฮัจย์ในอัล-กุรอาน ดังเช่น และสิทธิของพระองค์อัลลอฮ์ที่มีเหนือมนุษย์ คือ การประกอบพิธีฮัจย์ ณ บัยตุลลอฮ์ สำหรับผู้ที่มีความสามารถ (อัลกุรอานบทที่ 3 โองการที่ 96)

ในขณะที่เข้าร่วมพิธีฮัจย์ที่นครมักกะฮ์ แล้วทุกคนจะอยู่ในระดับและสภาพเดียวกันหมด ไม่มีราชา ไม่มีคนรวย ไม่มียาก เพราะมุสลิมนั้นถือว่าเป็นพี่น้องกัน ไม่มีการแบ่งสีผิว นอกจากนี้ มุสลิมที่มาชุมนุมเพื่อประกอบพิธีฮัจย์ยังมีโอกาสได้ทำความรู้จักแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาทางช่วยเหลือกัน และยังเป็น การสร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่างเพื่อนบ้านอีกด้วย เพราะมักจะมีการช่วยเหลือกันในชุมชนต่อผู้ที่จะเดินทาง การไปทำฮัจย์แสดงถึงเอกภาพและพลังอำนาจของพระผู้เป็นเจ้า เป็นศูนย์รวมจิตใจของมวลมุสลิมทั่วโลก ต่างพากันชุมนุมอยู่ในชุดแต่งกายและมีพฤติกรรมที่เหมือนกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ณ ที่เดียวกัน โดยมีกำหนดให้ทำในเดือนซุลฮิจญะฮ์ (ตามปฏิทินอิสลาม) ผู้ไปทำฮัจย์นับเป็นผู้ยอมจำนนต่อพระประสงค์ของอัลลอฮ์ (ซบ.) จนกระทั่งครบถ้วน หน้าที่การงาน สถานภาพ และอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ในระหว่างที่ไปทำฮัจย์ นับเป็นการทดสอบคุณธรรม ความอดทน ความเสียสละ และการทดสอบการบริหารเงินของมุสลิม

2.2.1.3 หลักระยะฮัจญ์

หลักระยะฮัจญ์ เป็นหลักที่เน้นการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมด้วยความขำเกรงและความภักดีต่อพระเจ้า (อัลลอฮ์) โดยตระหนักเห็นว่าพระองค์ทรงอยู่กับเราเห็นเราตลอดเวลา

ดังนั้น จากการที่มุสลิมมีพระเจ้า คือ อัลลอฮ์ และการที่อิสลามประกอบด้วยโครงสร้าง 3 ส่วน คือ หลักอิมมาน อิสลาม และเอ็ยะฮ์ซาน ที่เชื่อมโยงกัน สามารถนำเสนอเป็นแผนภาพ ได้ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 โครงสร้างของอิสลาม

แหล่งที่มา: เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2541: 17.

2.2.2 จริยธรรมอิสลาม

ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ (2539: 244-246) ได้กล่าวว่า อิสลามสอนให้ทุกการกระทำของมนุษย์ต้องกระทำด้วยเจตนาและปณิธานที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งต้องอยู่บนรากฐานแห่งหลักศรัทธา มิฉะนั้นกรรมที่ได้ประกอบขึ้นก็จะไม่ส่งผลตามที่ควรจะเป็น แต่กรรมที่ประกอบตามอารมณ์ ความชอบของแต่ละบุคคลหรือคณะบุคคล แทนที่จะเป็นการกระทำตามพระบัญญัติแห่งพระผู้เป็นเจ้า คุณงามความดีที่บุคคลพึงประกอบด้วยจิตใจที่มีศรัทธาดังกล่าวมีดังนี้

การปฏิบัติตามธรรมวินัย หลักวินัยบัญญัติของอิสลามเป็นสิ่งที่มุสลิมทุกคนต้องถือปฏิบัติเป็นประจำ เพื่อเสริมสร้างความเชื่อ ศรัทธา และเป็นการเสริมสร้างการยกระดับจิตใจ และการฝึกตนเองให้ดีขึ้น ศาสนาอิสลามวางวินัยที่พึงปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอภาคกันไว้ 5 ประการ 1) การประกาศศรัทธา วินัยบัญญัติข้อนี้แม้จะสั้นและง่าย แต่นับเป็นข้อที่สำคัญที่สุด คำประกาศนี้ได้กำหนดให้มุสลิมทุกคน กล่าวดังนี้ “พระผู้เป็นเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์เป็นไม่มีเด็ดขาด และมุฮัมมัดคือพระศาสดาที่อัลลอฮ์ทรงแต่งตั้ง” 2) การบำเพ็ญนมาซหรือการละหมาด มุสลิมมีหน้าที่บำเพ็ญนมาซต่ออัลลอฮ์ วันละ 5 ครั้ง (การนมาซ ตามอัลกุรอาน เรียกว่า “ศอลาต” มุสลิมไทยใช้เรียกกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาว่า “ละหมาด” ซึ่งเป็นเสียงเพี้ยนมาจากคำอิหร่านว่า “นมาซ” ซึ่งนิยมเรียกกันในหมู่มุสลิมในเอเชียใต้ การบำเพ็ญนมาซแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 10 -15 นาทีเป็นอย่างมาก 3) การถือศีลอด ในรอบปีหนึ่งมุสลิมทุกคนต้องถือศีลมีกำหนดหนึ่งเดือน คือในเดือนที่ 9 ของปีจันทร์คุดิของอิสลาม อันเป็นเดือนที่ระลึกแห่งการประทานคัมภีร์อัลกุรอานเป็นครั้งแรก 4) การบริจาคทรัพย์เป็นพลี หรือซะกาต สำหรับผู้มีทรัพย์สินที่มากพอถึงเกณฑ์ที่กำหนด โดยทรัพย์สินนั้นจะต้องอยู่กับตน หรือเป็นกรรมสิทธิ์ติดต่อกันหนึ่งปี (หักด้วยหนี้สินแล้ว) โดยต้อง

บริจาทรพทย์ในอัตราร้อยละ 2.5 ต่อปี หรือถ้าเป็นผลผลิตทางการเกษตรหรือปศุสัตว์ ก็บริจาตามอัตรากำหนดของแต่ละอย่างให้เป็นทุนกองกลางสงเคราะห์ผู้มีสิทธิรับเป็นทาน ซึ่งแบ่งตามลักษณะได้แก่บุคคล 8 ประเภทดังนี้ คือ (1) อนาถา (2) ผู้ขัดสนชั่วคราว (3) เจ้าหน้าที่ของคลังศาสนสมบัติ (4) ผู้ยอมรับนับถือศาสนาอิสลามที่ถูกญาติตัดขาดที่พึ่ง (5) ทาสที่ขาดเงินไถ่ตัวเอง (6) ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (7) ผู้ประกอบการสาธารณประโยชน์ (8) ผู้รอนแรมที่ขาดค่าเดินทางกลับสู่ภูมิลำเนาเดิมของตน และ 5) การบำเพ็ญฮัจย์ หรือการไปทำพิธีแสวงบุญ ณ เมืองมักกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย โดยศาสนาอิสลามได้กำหนดให้ไปบำเพ็ญอย่างน้อยหนึ่งครั้งในชีวิตของตน การไปบำเพ็ญฮัจย์นั้นนอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามวินัยแล้ว ยังมีส่วนช่วยให้บรรดามุสลิมจากทุกประเทศในโลก ได้มีโอกาสบำเพ็ญศาสนกิจร่วมกันในที่แห่งเดียวกัน ได้ กินอยู่ใกล้ชิดกันเป็นประจำทุกปี นับเป็นการชุมนุมของประชาชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโลก ที่มีสืบเนื่องต่อกันมาเป็นประจำทุกปีมิได้ขาด

การปฏิบัติตามธรรมวินัย นอกเหนือจากดังกล่าวแล้ว จริยธรรมอิสลามยังครอบคลุม การทำคุณต่อบิดามารดา การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ การรักษาคำมั่นสัญญา ความซื่อตรงในการติดต่อแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน การชวนชวหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต การศึกษาหาวิชาความรู้ การมีมารยาทดีและมีความสุขพออ่อนโยน การเชิญชวนกันทำความดีหรือเรียกร้องตักเตือนกันให้ละเว้นความชั่ว ความอดกลั้นอดทนต่อความยากลำบาก ให้ความร่วมมือในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง การรักษาสุขภาพอนามัยและความสะอาด ตลอดจนการต่อสู้เพื่อรักษาถิ่นที่อยู่และสิทธิเสรีภาพ

สิ่งทีถือว่าเป็นความชั่วถือเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับจริยธรรม ข้างต้นนี้มีมากมาย เช่น การขาดศรัทธาต่ออัลลอฮ์ การเนรคุณต่อบิดามารดาหรือต่อผู้มีพระคุณ ความเกียจคร้าน การทุจริตต่อหน้าที่การงานหรือต่อบุคคลอื่น ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีที่ระบุไว้เป็นข้อห้ามพิเศษ อีกคือ ห้ามเสพของมีนเมา และยาเสพติดให้โทษทุกชนิด ห้ามเล่นการพนัน ห้ามกระทำการลามกอนาจาร ห้ามการสำส่อนเล่นชู้ ห้ามการเอารัดเอาเปรียบ โดยเฉพาะต่อเด็กกำพร้าหรือผู้ที่ยากจนกว่า ห้ามรับหรือให้สินบน ห้ามล้อเลียนถากถางผู้อื่นอย่างดูถูกเหยียดหยาม ห้ามล่าเลิกบุญคุณ ห้ามกินดอกเบี๋ย ห้ามทำลายทรัพย์สินหรือปัจจัยยังชีพ ห้ามกักตุนสินค้าเพื่ออภิสิทธิ์ของคนอย่างใดอย่างหนึ่งหรือเพื่อการค้ากำไรเกินควร ห้ามอำพรางหรือการให้การเท็จ ห้ามก่อเหตุวุ่นวายจลาจล ห้ามการฆาตกรรมและอัตวินิบาตกรรม ห้ามนินทาว่าร้ายกัน ห้ามระวาง โดยปราศจากมูลเหตุ ห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ที่ตายเอง เนื้อสุกร เนื้อสุนัข เลือดสัตว์ เนื้อของสัตว์ที่ถูกราย หรือสัตว์มีพิษ ฯลฯ เว้นแต่กรณีทีคับขันจริงๆ ก้อนุโลมให้รับประทานได้ตามความจำเป็น

2.2.3 ข้อห้ามปฏิบัติต่าง ๆ ตามหลักศาสนาอิสลาม

คำสอนของศาสนาอิสลามมีข้อห้ามไม่ให้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตมากมายหลายประการ อย่างไรก็ตามข้อห้ามที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

2.2.3.1 ห้ามตั้งภาคี (ซิริก) ต่อพระผู้เป็นเจ้า ทั้งทางกาย วาจาใจ จากข้อนี้มุสลิมจึงต้องปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ อยู่ในขอบเขต คือ (1) ห้ามกราบบุคคลทุกคนไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ เจ้านายฯ จะกราบได้เฉพาะพระเจ้าองค์เดียวเท่านั้น (2) ห้ามทำนายโศกชะตาหรือไสยศาสตร์ทั้งมวล (3) ไม่มีการทำบุญสะเดาะเคราะห์ ต่ออายุ ฯลฯ (4) ไม่เคารพบูชา รูปถ่าย รูปปั้น เหยี่ยวหรือเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ฯลฯ ทั้งเพื่อสักการบูชา เพื่อให้เกิดความอบอุ่น เพื่อกันภัยอันตราย เพื่อให้เกิดความเมตตา เรียกคนเข้าร้าน เพื่อให้คนหลงรัก เช่น รูปนางกวัก ไซ ฯลฯ (5) ห้ามทำเสน่ห์ และลงคาถาอาคมเพื่การต่าง ๆ ทั้งในฐานะผู้ปฏิบัติหรือผู้รับการปฏิบัติ (6) ห้ามกราบไหว้ บูชาธรรมชาติ เช่น ภูเขา ต้นไม้ ดวงดาว ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ เทวดา นางไม้ เจ้าที่ ฯลฯ (7) ห้ามเอาอารมณ์มาเป็นใหญ่ คือใช้อารมณ์เหนือความศรัทธา เหนือเหตุผล หรือใช้อารมณ์มาเป็นใหญ่ในชีวิต

2.2.3.2 ห้ามชาย หญิงที่อยู่ในภาวะแต่งงานกันได้ มีความสัมพันธ์เกินขอบเขต จะด้วยการยินยอมหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรสไม่ว่าจะยินยอมกันก็ตาม

2.2.3.3 ห้ามบริโภคและขายอาหาร เครื่องดื่มที่ผิดศาสนบัญญัติ เช่น สัตว์ที่ตายเอง เลือด หมู เหล้า เบียร์ ฯลฯ

2.2.3.4 ห้ามเสียดังโศกและการพนันทุกชนิด เช่น ม้า ลอตเตอรี่ หวยใต้ดินบนดิน ไพ่ ไฮโล ฯลฯ

2.2.3.5 ห้ามประกอบอาชีพที่ไม่สุจริตและผิดหลักศาสนา เช่น ผลิตและขายเหล้า ตั้งสถานบริการ อาบ อบ นวด บาร์ ไนท์คลับ ฯลฯ

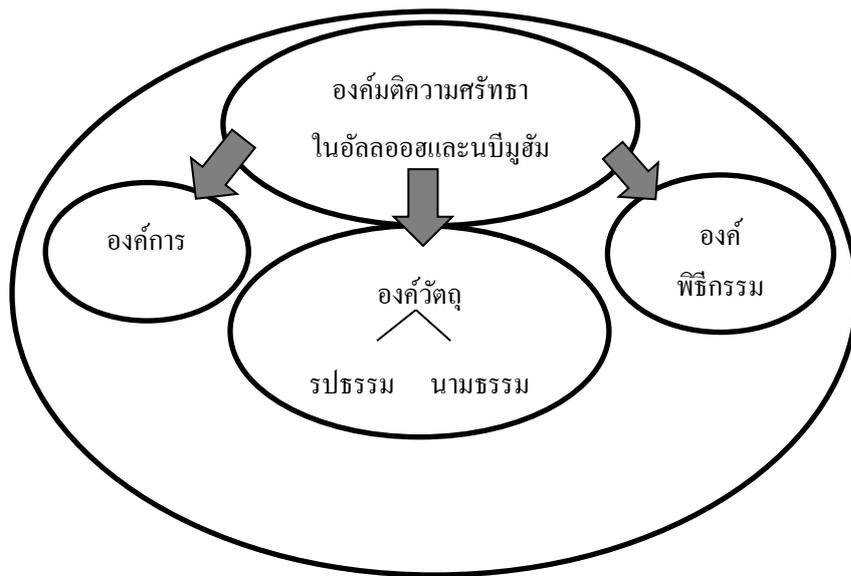
2.2.3.6 ห้ามฆ่าตัวเอง ฆ่าลูกในท้อง

2.2.3.7 ห้ามแต่งงานโดยเปิดเผยสิ่งที่พึงสงวน

2.2.4 วิธีชีวิตชาวมุสลิม

วิถีชีวิตของมุสลิม หมายถึง วิธีในการดำเนินชีวิต หรือรูปแบบแห่งพฤติกรรมของมุสลิม ตลอดจนสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นมาซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความศรัทธาว่า อัลลอฮ์ (ซุบฮาน) คือพระเจ้าเพียงองค์เดียว และมุฮัมมัด (ศ็อลลา) คือศาสนทูตของพระองค์ ทั้งนี้องค์ประกอบของวิถีชีวิตมุสลิมมี 4 ด้าน

- 1) องค์คติความศรัทธาในอัลลอฮ์และนบีมุฮัมมัด
- 2) องค์พิธีกรรม นอกเหนือจากส่วนที่กำหนดให้แล้ว พิธีกรรมอื่น ๆ ต้องไม่ขัดกับหลักศรัทธา
- 3) องค์วัตถุ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น มุสลิมจะไม่ใช่ทั้งผู้ผลิตและกระทำการเคารพรูปปั้นต่าง ๆ ไม่เคารพบูชาธรรมชาติทั้งมวล เช่น ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ฯลฯ ไม่เคารพบูชาภาพถ่ายและภาพวาดต่าง ๆ เป็นต้น
- 4) องค์การ อิสลามได้กำหนดรูปแบบขององค์การหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สถาบันทางสังคม ได้อย่างสมบูรณ์ เช่น เรื่องของครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศาสนา ฯลฯ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ระบอบในการดำเนินชีวิตของมุสลิมครบวงจร หรือ ได้ผนึกรวมความเป็นสังคมและวัฒนธรรมเข้าไว้กับมนุษย์หรือมุสลิมอย่างแนบแน่นและครบสมบูรณ์อย่างที่สุด

ภาพที่ 2.4 แสดงองค์ประกอบของศาสนาอิสลาม

แหล่งที่มา: เสาวนีย์ จิตหมวด, 2535: 9.

2.2.5 วิธีชีวิตในช่วงชีวิตมุสลิม

เมื่ออิสลามเป็นวิถีในการดำเนินชีวิต ดังนั้นมุสลิมจึงต้องนำเอาอิสลามมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในทุกเรื่อง ตั้งแต่เกิดจนตาย ต้นจนหลัง กล่าวได้ว่า ทุกพฤติกรรมของมุสลิมจะต้องอยู่บนครรลองของอิสลาม

2.2.5.1 การเกิด

เมื่อทารกเกิดมา ในอิสลามถือว่าทารกทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีบาป ไม่มีกรรมอันใด มีแต่กฎกำหนดสภาพการณ์ที่พระองค์อัลลอฮทรงกำหนดให้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เช่น อายุขัย ความมากน้อยของปัจจัยยังชีพ การกระทำ เป็นต้น เมื่อลูกคลอดออกมาแล้วสิ่งที่พ่อแม่พึงกระทำคือการอะซาน (กรอกที่หูข้างขวา) และอิกอมะฮ (กรอกที่หูข้างซ้าย) เมื่อลูกอายุได้ 7 วัน พ่อแม่ที่พอมีฐานะจะปฏิบัติได้จะทำอากีเกาะห์ โดยการเชือดสัตว์เป็นพลี ซึ่งถ้าเป็นลูกชายจะเชือดสัตว์ คือ แพะ 2 ตัว และ 1 ตัว สำหรับผู้หญิง 2) การ โคนผมในวันที่ 7 อันเป็นวันเดียวกับการทำอากีเกาะห์ และตั้งชื่อ หากไม่มีความสามารถพอในการทำอากีเกาะห์ ก็ให้เพียง โคนผมและตั้งชื่อ โดยมุสลิมจะต้องตั้งชื่อที่เป็นมงคลให้แก่ลูก ไม่เรียกชื่อที่ไม่เป็นมงคล เช่น คำที่ใช้เรียก สัตว์ หมู หมา ฯลฯ หรือชื่อที่แสดงถึงการตั้งภาคีต่อเอกอัลลอฮ์ (ซุบฮาฯ) ตลอดจนการตั้งฉายานามที่ไม่ดีงาม

2.2.5.2 การสูนัต

เมื่อเด็กชายชาวไทยผู้นับถือศาสนาอิสลาม อายุประมาณ 8-12 ปี ผู้ปกครองจะทำพิธีเข้าสูนัตหรือพิธีคัตน ให้เป็นไปตามหลักการทางศาสนาอิสลาม การสูนัต คือ การคลิบปลายหนั งอวัยวะเพศของเด็กชายออกเพื่อให้สะดวกในการทำ ความสะอาด ทั้งนี้เพราะ มุสลิมจะต้องอาบน้ำให้สะอาดก่อนไปละหมาดและอาบน้ำ หลังจากการร่วมหลับนอนระหว่างสามีภรรยา ที่เน้นให้ทำความสะอาดทั่วร่างกาย การที่ปัสสาวะค้างอยู่ที่อวัยวะเพศ ตามหลักศาสนาอิสลามถือว่า เป็นสิ่งสกปรก

2.2.5.3 การศึกษาของมุสลิม

เสาวนีย์ จิตหมวด (2535) ได้อธิบายว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดเป็นเบื้องต้นสำหรับการเป็นมุสลิม คือการศึกษา ทั้งนี้พิจารณาได้จากใจความสำคัญในพระมหาคัมภีร์อัล-กุรอาน บทแรกที่เอกองอัลลอฮ์ (ซุบฮา) ประทานให้แก่มนุษยชาติ โดยผ่านท่านศาสดามฮัมมัด (ศ็อล) ที่ทรงตรัสให้มุสลิมอ่านใจความทำให้มนุษยชาติทราบว่ “ผู้ทรงสร้างสรรค์สิ่งทั้งมวลคือพระเจ้า อัลลอฮ์ (ซุบฮา) ผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณซึ่งสร้างมนุษย์จากก้อนเลือด และทรงให้มนุษย์ศึกษา ทั้งด้วยการอ่านและการเขียน และแท้จริงพระองค์เองได้ทรงเป็นผู้สอนมนุษย์ให้รู้สรรพสิ่งต่าง ๆ” ดังนั้นในสังคมมุสลิมจึงให้ความสำคัญกับสถาบันที่ทำหน้าที่ในการศึกษา

โดยสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่คนในสังคมที่สำคัญ ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา โดยทั่วไปแล้ว คนในสังคมมักมุ่งเน้นหรือมอบหน้าที่ให้การศึกษาให้แก่สถาบันการศึกษามากที่สุด ทั้งนี้ โดยมีครู-อาจารย์ เป็นผู้ที่ทำหน้าที่สอน ซึ่งในอดีตสถาบันการศึกษากับสถาบันศาสนามักอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและทำหน้าที่ร่วมกัน แต่

ในปัจจุบัน นอกจากสองสถาบันจะแยกกันทำหน้าที่แล้ว บทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบในแต่ละสถาบันก็เปลี่ยนแปลงไป (เสาวนีย์ จิตหมวด, 2535: 127)

1) บทบาทของสถาบันครอบครัวในการศึกษา

ครอบครัว เป็นสถาบันที่เล็กที่สุดในสังคม แต่ทว่ามีจำนวนมากที่สุดและมีความสำคัญมากที่สุด ในสังคม นอกจากครอบครัวจะมีหน้าที่ให้กำเนิด เลี้ยงดูสมาชิกใหม่ของสังคมแล้ว หน้าที่ที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งคือ การอบรมสั่งสอน หรือการถ่ายทอดระเบียบทางสังคม และวัฒนธรรม (Socialization) ให้แก่เด็กๆ และเยาวชนในความดูแลของครอบครัว อิสลามได้ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวนี้มากกว่า 1400 ปีแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเน้นถึงบทบาทหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในแต่ละสถานภาพในครอบครัว ทั้งในฐานะสามีภรรยา พ่อ-แม่ ตลอดจนลูกๆ ในฐานะหัวหน้าครอบครัว ฮัลลอล (ซุบฮาฯ) ทรงลงโองการไว้ว่า “โอ้ ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงปกป้องตัวของสุเจ้าและครอบครัวของสุเจ้าให้พ้นจากไฟนรก (อัลกุรอานบทที่ 66 โองการที่ 6)”

ฉะนั้น ผู้ที่อยู่ในฐานะของพ่อแม่จะต้องทำหน้าที่ต่าง ๆ ที่อิสลามกำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอบรมสั่งสอนเพื่อให้ลูกๆ ปฏิบัติในสิ่งที่พระองค์ทรงใช้และละเว้นในสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม เพราะการปฏิบัติดังกล่าวจะเป็นหนทางให้พ้นจากไฟนรกและได้รับสวรรค์เป็นการตอบแทนในปรโลก การที่พ่อแม่จะทำหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างดีนั้น จะต้องมีความรู้หรือผ่านการศึกษาคำสั่งสอนและผู้ปฏิบัติอย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ พ่อแม่จึงเป็นครูคนแรกของลูกๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “แม่” ถือเป็นครูคนแรกของลูกและเป็นครูที่ทำหน้าที่ยืนนานที่สุดโดยไม่มีวันเกษียณอายุ

แม่จะมีอิทธิพลกับลูกโดยตรงนับตั้งแต่ลูกอยู่ในครรภ์และเมื่อลูกเกิดมา ศาสนาอิสลามเน้นให้แม่ให้นมลูกเป็นเวลา 2 ปี นอกจากนั้น แม่ยังต้องรับผิดชอบดูแลเลี้ยงดูลูก เพราะหน้าที่การทำงานนอกบ้านเพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นความรับผิดชอบของสามีหรือพ่อ ดังนั้น แม่จึงเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดลูกมากที่สุด

ด้วยจุดเน้นดังกล่าว อิสลามให้ความสำคัญกับการศึกษานอกระบบและเป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิต โดยมีบ้านเป็นเสมือนดัง โรงเรียน มีแม่เป็นครูคนสำคัญที่สุด มีพ่อเป็นผู้บริหาร ผู้ช่วยสอน ปู่ ย่า ตายาย และญาติพี่น้อง โดยครูแต่ละคนจะมีวิธีการสอนทั้งโดยตรง คือ การพูดจาสั่งสอนอบรม และการสอนโดยทางอ้อมด้วยการปฏิบัติให้ดู ซึ่งการสอนทั้งสองวิธีจะสมานเป็นเนื้อเดียวกัน

เมื่อเป็นเช่นนี้ เด็กๆ ที่เกิดมาในครอบครัวที่มีพ่อแม่และคนรอบข้างอยู่ในวัฒนธรรมอิสลามอันถูกต้อง เขาเหล่านั้นก็มีโอกาสได้ศึกษาอิสลามตั้งแต่ลืมตาดูโลก เช่น การได้เห็นการละหมาดและวิถีชีวิตแบบอิสลามในประการอื่น ๆ การรับประทานอาหาร การแต่งตัว การ

หักทลายด้วยการให้สละมา ฯลฯ จากการได้เห็นและได้ยินดังกล่าวนี้อ้อมมาก็พัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมและการปฏิบัติ เช่น พ่อแม่อุ้มลูกร่วมละหมาดด้วย หรือเมื่อเด็กยืนละหมาดได้ เด็กก็จะทำท่าทางตามไปด้วย เป็นต้น จากทารกสู่วัยเด็ก กว่าเด็กๆ จะได้เข้าอยู่ในระบบโรงเรียน เด็กๆ เหล่านี้จะได้รับอิสลามจากพ่อแม่อย่างต่อเนื่อง ทั้งจากการปฏิบัติและการสอนอย่างมาก ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เขาจะจดจำได้แม่นยำ เพราะวัยเด็กเป็นวัยที่จดจำได้ดี จากวัยเด็กกว่าจะมีครอบครัว หรือแม้แต่จะมีครอบครัวไปแล้วก็ตาม ลูกก็ยังคงยังเป็นลูกที่พ่อแม่จะอบรมสั่งสอน แนะนำตักเตือนได้อยู่ตลอดเวลา

2) บทบาทของสถาบันการศึกษาในการส่งเสริมการเรียนรู้ของมุสลิม

อิสลามถือว่าการศึกษาศึกษาทุกแขนงที่มีประโยชน์ คือการศึกษาอิสลาม (ยกเว้นโหราศาสตร์และคาถาอาคม) ทั้งนี้เพราะในคัมภีร์อัล-กุรอานประกอบด้วยสาระของวิทยาการแขนงต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อระบบการศึกษาได้แบ่งการศึกษาศาสนาออกจากทางโลก ซึ่งหมายรวมถึงสรรพวิชาอื่น ๆ นอกเหนือจากศาสนา จึงเกิดการแยกออกเป็นการศึกษาทางโลกกับการศึกษาทางธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้ อาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบันมุสลิมทุกคนจะต้องศึกษาทั้ง 2 ทาง ส่วนเหตุที่อิสลามไม่แยกศาสนากับโลกออกจากกันนั้น เพราะอิสลามไม่มีสถาบันนักบวช แต่มุสลิมทุกคนจะต้องศึกษาอิสลามให้รู้และให้เข้าใจเรื่องต่าง ๆ ตลอดเวลาเพื่อเพิ่ม ความศรัทธาให้มั่นคงยิ่งขึ้น หากเด็กๆ ได้ถูกปูพื้นฐานในหลักความศรัทธาไว้แล้วจากครอบครัวอย่างมั่นคง ดังนั้นมุสลิมจำนวนไม่น้อยจึงอยู่ในภาวะที่ยังเรียนสรรพวิชามากขึ้น เพียงใด ก็จะเกิดความซาบซึ้งต่อโองการที่ปรากฏในพระมหาคัมภีร์อัล-กุรอานมากขึ้นเพียงนั้น แต่ในทางตรงกันข้าม หากเด็กขาดพื้นฐานทางศรัทธา เด็กไม่เคยได้รับรู้ความหมายหรือสาระของคัมภีร์อัล-กุรอาน เขาเหล่านั้นอาจเกิดการหลงทาง และไปให้ความสำคัญกับคำสอนอื่น ๆ ที่ตรงข้าม ซึ่งถือว่ามีความผิดใหญ่หลวง

ในสังคมไทย ชาวไทยมุสลิมที่ขาดการหล่อหลอมอิสลามอย่างถูกต้องจากสถาบันครอบครัว เมื่อศึกษาสูงขึ้นก็มีโอกาสทำให้เกิดการหลงทางได้ ซึ่งปรากฏให้เห็นอยู่บ้าง ด้วยเหตุนี้ พ่อแม่บางคนจึงเกิดความกลัว กลัวลูกหลงทาง บางรายถึงกับไม่ยอมให้เรียนวิชาการทางโลกเพื่อเป็นวิชาชีพต่อไป มุ่งแต่จะให้เรียนวิชาการทางศาสนาแต่ด้านเดียว ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการอิสลามที่ต้องการให้มุสลิมทุกคนมีความรู้ทั้งสองด้าน

นักวิชาการทางการศึกษาในปัจจุบันได้ยอมรับว่า การที่จะสอนให้เด็กหรือคนทั่วไปปฏิบัติสิ่งใดนั้น จะต้องสอนให้เขารู้จักคิด ให้เขาเกิดความเชื่อ ความศรัทธาอย่างมีเหตุผล แล้วการปฏิบัติจะเกิดขึ้นตามมาอย่างฉลาด ถูกต้องและถาวร หลักการนี้สอดคล้องกับหลักคำสอนของอิสลามที่มีมานานกว่า 1400 ปี จากคัมภีร์อัล-กุรอาน ที่เร่งเร้าให้มนุษย์คิด ให้ใช้สติปัญญาตั้งแต่จากตัวเองไปถึงสิ่งรอบข้าง

ดังนั้น การศึกษาที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม คือ มนุษย์ทุกคนทั้งหญิงและชายต้องศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม โดยเชื่อว่าการหลงทางจะไม่เกิดขึ้น หากพ่อแม่จะอบรมปลูกฝังให้เด็กได้เกิดความเข้าใจในหลักการของอิสลามอย่างแท้จริง จนเกิดจิตวิญญาณมุสลิมตั้งแต่เด็ก (เสาวนีย์ จิตหมวด, 2535: 138-139)

3) สถาบันศาสนากับการศึกษา

ตามที่ได้กล่าวแล้วว่า หากพิจารณา “อิสลาม” ว่าเป็นศาสนา อิสลามก็จัดได้ว่าเป็นศาสนาหนึ่ง แต่ความเป็นศาสนาของอิสลามจะมีลักษณะประการหนึ่งที่แตกต่างไปจากศาสนาอื่น ๆ คือ “ผู้สืบทอดศาสนา” ทั้งนี้เพราะผู้ทำหน้าที่นี้ในศาสนาอื่น ๆ คือ “สถาบันนักบวช” แต่อิสลามจัดว่าเป็นเพียงศาสนาเดียวที่ไม่มีสถาบันนักบวช ซึ่งแยกบุคคลไว้อีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องศึกษาหาความรู้และมีข้อปฏิบัติมากไปกว่าฆราวาสหรือศาสนิกชน โดยทั่วไปที่มีได้ผ่านพิธีกรรมกรบวชเข้าเป็นสมณเพศ นอกจากนั้น ยังต้องทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเผยแผ่และสืบทอดไว้ซึ่งศาสนานั้น ๆ เมื่ออิสลามไม่มีสถาบันนักบวชหรือสมณเพศ มุสลิมทุกคนจึงมีหน้าที่เป็นทั้งผู้ปฏิบัติอบรมสั่งสอน เผยแผ่และสืบทอดไว้ซึ่งอิสลาม เมื่อมุสลิมทุกคน ทั้งชายหญิง ต่างก็ต้องทำหน้าที่ต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ จึงถือเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ในอุบลจนถึงหลุมฝังศพ

นอกจากนั้น อิสลามยังไม่เน้นในเรื่องปัจเจกบุคคล (Individual) แต่เน้นในการรวมกลุ่มหรือชุมชน (Group or Community) โดยให้มีผู้นำในแต่ละกลุ่ม ดังนั้น ในทุกกลุ่มทุกชุมชนหรือทุกสังคมจึงต้องเลือกผู้นำขึ้นมาจากผู้มีคุณธรรมในระดับชุมชน ซึ่งเป็นการตั้งถิ่นฐานโดยทั่ว ๆ ไป โดยในแต่ละชุมชนมุสลิมจะมี “มัศยิด” เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของชุมชน (Central Place) มีอิหม่ามเป็นผู้นำของชุมชนที่จะต้องรับผิดชอบดูแลทุกข์สุข ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนคนในชุมชน เพื่อชีวิตที่ดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ตลอดจนเป็นผู้นำในการปฏิบัติสานกิจสถานภาพและบทบาทของผู้นำชุมชนหรือสังคมดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ท่านศาสดา ได้เคยปฏิบัติมาแล้ว ซึ่งประชาชาติมุสลิมทั่วโลกได้ถือเป็นแบบฉบับในการปฏิบัติจวบจนปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงกล่าวได้ว่า หน้าที่ที่สำคัญของมัศยิดอีกประการหนึ่งคือ การให้การการศึกษาที่ถือว่าเป็นข้อบังคับ โดยเฉพาะผู้ชายมุสลิมจะเน้นเป็นพิเศษจะเห็นได้จาก ในทุกบ่ายวันศุกร์ก่อนการละหมาด **ญุมอะฮ์** (ละหมาดรวมกันในวันศุกร์) นิยมให้การการศึกษาซึ่งบุคคลวัยต่าง ๆ ไปรับบริการโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็ก ๆ เพราะฉะนั้นมัศยิดจำนวนไม่น้อยจึงนิยมจัดสถานที่ส่วนหนึ่งไว้เฉพาะเพื่อการนี้ โดยอาจเป็นส่วนหนึ่งของอาคารมัศยิด หรือสร้างอาคารแยกต่างหากจากตัวมัศยิด แต่อยู่ในบริเวณเดียวกัน สำหรับในประเทศไทยมักจะเป็นในประการหลัง ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ในอิสลามสถาบันการศึกษาจะอยู่ควบคู่กันไปกับสถาบันศาสนา โดยมีอิหม่ามเป็นผู้รับผิดชอบ ส่วนการให้การศึกษานั้น

นอกจากจะเป็นการเรียนการสอนวิชาศาสนาอิสลามแล้ว หลายๆแห่งจะดำเนินการสอนวิชาอาชีพ ตลอดจนจัดระบบโรงเรียนเพื่อสอนสายสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการควบคู่ไปกับการสอนอิสลาม

4) การศึกษาคัมภีร์อัล-กุรอาน

มุสลิมทุกคนจะต้องศึกษาคัมภีร์อัล-กุรอาน โดยพ่อแม่จะเป็นผู้สอนให้เด็กอ่านคัมภีร์หากมีความสามารถ หรือจ้างครูมาสอนหรือส่งไปเรียนในสถาบันการศึกษาหรือมัสยิด หัวใจของการศึกษาคัมภีร์อัล-กุรอานคือให้สามารถอ่านได้อย่างถูกต้อง ถ้าจะให้ดีขึ้นไปอีกต้องทราบและเข้าใจในความหมาย เพื่อนำไปปฏิบัติในวิถีการดำเนินชีวิตอันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง คนในครอบครัว ในสังคมทั้งชีวิตในโลกนี้และในโลกหน้า ส่วนผู้ที่มีความสามารถนอกเหนือไปจากนี้คือสามารถท่องจำอัล-กุรอานได้ทั้งหมดหรือได้มากก็ดี ผู้ที่ทำหน้าที่สอนอัล-กุรอานก็ดี เขาเหล่านี้ย่อมได้รับภาคผลเพิ่มมากขึ้นไปอีก

กล่าวโดยสรุป ทั้งสามสถาบัน คือ สถาบันครอบครัว ใ้แก่บ้าน สถาบันการศึกษาคือโรงเรียน และสถาบันศาสนาคือมัสยิด ต่างก็มีหน้าที่ให้การศึกษแก่คนมุสลิมในสังคมทุกเพศ ทุกวัย หากทั้ง 3 สถาบันนี้ต่างปฏิบัติภาระหน้าที่นี้อย่างเต็มที่และประสานกัน เพื่อให้การศึกษแก่มุสลิมตั้งแต่เกิดจนตายอย่างต่อเนื่อง ด้วยทั้งวิธีทางตรงและทางอ้อม ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ ตลอดจนการศึกษาในสาระของศาสนาอิสลามและวิชาชีพแขนงต่าง ๆ แล้วก็น่าจะเป็นสิ่งที่จะทำให้มุสลิมได้รับประโยชน์ที่ส่งเสริมให้มีความสุขและประสบความสำเร็จทั้งชีวิตในโลกนี้และโลกหน้า

2.2.6 การทักทาย

ชาวไทยมุสลิมทั่วไปเวลาพบกัน หรือจะจากกัน จะเป็นคนรู้จักหรือไม่รู้จัก ถ้าเป็นมุสลิมด้วยกันนิยมกล่าวคำทักทาย คำว่า “อัสลามูออลัยกุม” ซึ่งเป็นคำทักทายในภาษาอาหรับแปลว่า ขอสันติจงมีแก่ท่าน และยื่นมือทั้งสองพร้อม ๆ กันกับอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วยกมือทั้งสองมาลูบหน้าของตัวเอง แสดงถึงความเคารพ โดยไม่มีการแบ่งกลุ่มอายุและชั้นวรรณะว่าใครเป็นผู้ใหญ่หรือเป็นผู้ใหญ่ แต่จะนิยมสัมผัสมือกับเพศเดียวกัน ถ้าเป็นต่างเพศกันมักจะนิยมกล่าวคำทักทายเฉยๆ แล้วยกมือข้างขวาขึ้นโดยไม่สัมผัสมือระหว่างกัน

ข้อสังเกต เวลาชาวไทยมุสลิมไปที่บ้านของเพื่อนหรือญาติพี่น้อง พ่อแม่ หรือ บ้านใครก็ตามที่เป็นมุสลิม เขาจะต้องกล่าวคำ อัสลามูออลัยกุม เจ้าของบ้านก็จะตอบรับด้วยคำว่า วาออลัยกุมมุสลาม (ขอสันติสุข จงมีแก่ท่าน) เช่นกัน จึงจะเดินเข้าไปในบ้าน ถือว่าได้รับอนุญาตจากเจ้าของบ้าน เวลาจะจากกันก็กล่าวเช่นเดียวกันอีก และมักจะมีการฝากสลาม (ฝากความคิดถึง) แก่บุคคลใด

บุคคลหนึ่งที่บ้านของอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้ที่อยู่ที่บ้านเมื่อได้รับการบอกกล่าวจะต้องตอบรับในลักษณะเดียวกัน

2.2.7 การแต่งกายแบบมุสลิม

2.2.7.1 เงื่อนไขการแต่งกายในหลักคำสอนของอิสลาม

ศาสนาอิสลามมีข้อกำหนดเรื่องการแต่งกายที่เหมาะสม โดยมีเงื่อนไขของการแต่งกายตามหลักอิสลามดังต่อไปนี้ (มยุรา วงษ์สันต์, 2546: 88-89)

1) สามารถแต่งกายได้ตามความเหมาะสมและเรียบร้อย สวยงามทั้งชายและหญิง แต่มีข้อกำหนดที่เป็นเงื่อนไขสำหรับผู้หญิงคือให้ปกปิดร่างกายให้มิดชิดทั่วร่างกาย ออกละเว้นใบหน้าและฝ่ามือ ในเวลาที่ออกไปนอกบ้าน หรือเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ที่ศาสนาอนุญาตให้แต่งงานกันได้ ในบางกรณีอาจปกปิดทั่วร่างกายรวมถึงใบหน้าและมือด้วย สำหรับผู้ชายนั้นศาสนาอนุญาตให้เปิดเผยร่างกายได้ แต่ให้ปกปิดอย่างน้อยที่สุดตั้งแต่สะดือถึงหัวเข่า ทั้งนี้เพราะสรีระและสถานภาพในทัศนะของอิสลามของบุรุษต่างจากสตรี

2) ในส่วนที่จะต้องปกปิดนั้น เนื้อผ้าที่สวมใส่จะต้องไม่บางจนเห็นเนื้อ และจะต้องไม่โปร่งใส และต้องเป็นเสื้อผ้าที่หลวมและกว้าง ไม่รัดรูปจนมองเห็นสัดส่วน ไม่เป็นเสื้อผ้าที่ดูฉูดฉาด และไม่ใช่วัสดุที่ดึงดูดความสนใจเพื่อยั่ววนเพศตรงข้าม

3) ทั้งชายและหญิงต้องไม่แต่งกายเพื่อโอ้อวด ไม่ว่าจะเนื้อผ้า ลวดลาย หรือสีสันทัน หรือใจเปิดเผยเครื่องประดับที่มีราคาแพง ผู้ที่แต่งกายเพื่อต้องการแสดงว่าตนเป็นผู้มีรสนิยมสูง ทันสมัย หรือแสดงถึงสถานภาพทางสังคมอันสูงส่ง ถือว่าไม่สอดคล้องกับคำสอนของอิสลาม เพราะบัญญัติศาสนามีเป้าหมายให้คนสารวมคน นอบน้อม ปราศจากการเยอหยิ่ง และมุ่งกระทำด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่อพระผู้เป็นเจ้าอัลลอฮ์

4) ไม่อนุญาตให้ผู้หญิงใส่น้ำหอมเวลาออกนอกบ้าน หรือเมื่ออยู่กับชายที่สามารถแต่งงานได้ แต่อนุญาตให้ใส่เมื่ออยู่ในบ้านกับสามี แต่สำหรับผู้ชายส่งเสริมให้ใช้เครื่องหอมเป็นประจำ โดยเฉพาะเมื่อเวลาไปละหมาดรวมกันที่มีสยิด แต่ไม่ใช่เพื่อการโอ้อวด

5) ไม่อนุญาตให้ชายสวมใส่ผ้าที่ตัดเย็บจากผ้าไหมและเครื่องประดับที่ทำด้วยทองคำ ไม่ว่าจะอยู่ในบ้านหรือนอกบ้านแต่อนุญาตให้ผู้หญิงใช้สิ่งของดังกล่าวได้

6) ห้ามผู้ชายแต่งกายเลียนแบบผู้หญิง และห้ามผู้หญิงเลียนแบบผู้ชาย ตลอดจนจะต้องไม่เป็นเสื้อผ้าที่เลียนแบบความคลั่งไคล้ตามสมัยนิยม

เงื่อนไขดังกล่าวนี้สอดคล้องกับ เสาวนีย์ จิตหมวด (2535) ที่ได้อธิบายว่าอิสลามเป็นระบอบที่ครอบคลุมไปถึงเรื่องการแต่งกาย โดยได้วางหลักการและรูปแบบการแต่งกาย

ไว้ให้มุสลิมทั้งชายและหญิง ด้วยบทบัญญัติทั้งจากคัมภีร์อัลกุรอานและจริยวัตรของท่านศาสดา (ศ็อลฯ) ซึ่งหลักในการแต่งกายของมุสลิมนอกจากเพื่อปกปิดร่างกายให้มิดชิด เรียบร้อย ไม่เป็นที่ชั่วอารมณ์แล้ว ยังต้องการให้รักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากศาสนิกอื่น ทั้งนี้โดยให้เหมาะสมกับเพศและเกิดความสง่างาม บนพื้นฐานของความไม่ฟุ่มเฟือย

2.2.7.2 การแต่งกายของมุสลิมกับบรรทัดฐานทางสังคม

บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) หมายถึงมาตรฐานพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ ซึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นวิถีชาวบ้าน (Folkways) กฎศีลธรรมหรือจารีต (Mores) และกฎหมาย (Laws) โดยมีความเชื่อทางศาสนา ค่านิยม อุดมการณ์ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ เป็นตัวกำหนดบรรทัดฐานของสังคมหรือวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วยเป็นสำคัญ (เสาวนีย์ จิตหมวด, 2535: 188)

สำหรับบรรทัดฐานของสังคมมุสลิมมีหลักคำสอนของศาสนาอิสลามเป็นตัวกำหนด ดังนั้น การแต่งกายของมุสลิม ในแต่ละวัฒนธรรมอาจมีลักษณะทั้งที่เป็นข้อห้ามข้อใช้และข้อที่ปฏิบัติได้สำหรับมุสลิม โดยสามารถแยกแยะตามประเภทบรรทัดฐานได้คือ (เสาวนีย์ จิตหมวด, 2535: 188-192)

1) วิถีชาวบ้าน คือ ข้อปฏิบัติโดยทั่วไปในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่วนประกอบหนึ่งของวิถีชาวบ้าน คือ สมัยนิยม หรือนิยมเรียกทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “แฟชั่น” (Fashion) แฟชั่นเป็น วิถีชาวบ้านที่มีค่านิยมตามยุคสมัยเป็นตัวกำหนด ในประการนี้ การแต่งกายของมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแต่งกายของผู้หญิงมุสลิมจึงไม่เป็นที่อนุมัติให้ผู้หญิงมุสลิมเดินตามแฟชั่นที่เปลี่ยนค่านิยม ที่ขัดกับเงื่อนไขของการแต่งกายตามหลักการอิสลามเพราะแฟชั่นที่หมุนเวียนอยู่ในสังคมมีลักษณะหรือรูปแบบที่ขัดกับอิสลาม เช่น กระโปรงสั้น กระโปรงยาวแต่ผ่าขึ้นสูงมากจนเห็นขาอ่อน เสื้อคอกว้าง แขนกุด และตลอดจนชุดซีทรูหรือทะเลาะโปรง

อิสลามได้วางรูปแบบการแต่งกายของผู้หญิงไว้กว่า 1400 ปี ทั้งจากโองการในคัมภีร์อัล-กุรอานและจากคำสอนของท่านศาสดา (ศ็อลฯ) ด้วยเหตุผลเพื่อปกป้องผู้หญิงและเพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น ซึ่งนอกจากปัญหาอาชญากรรมทางเพศแล้ว การแต่งกายดังกล่าว ยังเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น โดยปัญหาอาชญากรรมทางเพศ นอกจากนี้รูปแบบการแต่งกายดังกล่าวยังเป็นการป้องกันผลจากปัญหาหมกมุ่นบางลักษณะด้วย ความแตกต่างของวิถีชาวบ้าน โดยทั่วไปกับการแต่งกายของมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องแฟชั่น อิสลามถือรูปแบบการแต่งกายของผู้หญิงมุสลิมเป็นกฎหมาย ส่วนการแต่งกายของผู้ชายมุสลิมที่พอจะจัดอยู่ในข่ายของวิถีชาวบ้าน เช่น การทาดา การไว้หนวดเครา การใส่หมวก โปกผ้าของผู้ชาย ฯลฯ

2) กฎศีลธรรม (Mores) เป็นไปในทำนองเดียวกับวิถีชาวบ้าน แต่ความรุนแรงในการลงโทษจากสังคมจะมากกว่า รุนแรงกว่า กล่าวคือ แทนการตีดินจะเป็นการประณามสำหรับการแต่งกายของมุสลิม สิ่งที่น่าจะเข้าอยู่ในลักษณะนี้ คือ การห้ามไม่ให้ผู้ชายใช้ผ้าไหม และเครื่องประดับซึ่งทำจากทองคำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเป็นกฎศีลธรรมของศาสนาอิสลามที่ต่างจากการปฏิบัติในสังคมโดยทั่วไป

3) กฎหมาย (Laws) สำหรับประเทศที่ใช้กฎหมายอิสลาม เช่น ซาอุดีอาระเบีย มีการกำหนดสถานะหรือรูปแบบการแต่งกายตามหลักศาสนา หากผู้ใดฝ่าฝืน เขาเหล่านั้นจะถูกกฎหมายของบ้านเมืองลงโทษได้ การแต่งกายที่จัดว่าผิดกฎหมายอิสลาม เช่น การที่หญิงปรากฏตัวต่อสาธารณชน ด้วยเครื่องแต่งกายที่ไม่มีมิดชิด เช่น ไม่คลุมศีรษะ นุ่งสั้นห่มสั้น รูปแบบของชุดประกวดนางงามที่นุ่งน้อยห่มน้อย ชุดอาบแดดของทั้งหญิงและชาย การแต่งกายที่ผิดเพศ ฯลฯ สำหรับมุสลิมในประเทศที่ไม่ได้ใช้กฎหมายอิสลาม เช่น ประเทศไทย มุสลิมที่แต่งกายผิดไปจากวัฒนธรรมอิสลามจะไม่ถูกลงโทษตามตัวบทกฎหมาย แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า เขาเหล่านั้นจะได้รับการยกเว้นจากการลงโทษ ของพระผู้เป็นเจ้า อัลลอฮ์ (ซุบฮาน) ในวันโลกหน้าตามความเชื่อของมุสลิม

2.2.8 อาหารมุสลิม

เสาวนีย์ จิตหมวด (2535: 25) ได้กล่าวว่า การบริโภคอาหารเป็นวัฒนธรรมอีกประการหนึ่งที่ทำให้มุสลิมแตกต่างไปจากศาสนิกอื่น เป็นความแตกต่างอย่างเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปในบางประการ จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ นั่นคือ มุสลิมไม่กินหมู จนทำให้มุสลิมมักถูกถามเสมอๆ ว่าเหตุใดจึงไม่กินหมู ซึ่งในความจริง หมูไม่ใช่เป็นอาหารเพียงอย่างเดียวที่ถูกห้ามมิให้รับประทาน หากแต่ยังมีอาหารประเภทอื่น ๆ อีกหลายอย่างที่เป็นที่ต้องห้ามในภาวะปกติ อย่างไรก็ตามมุสลิมเชิดชูให้มุสลิมบริโภคที่ดี ที่สั่งห้ามมิให้บริโภคหรือเป็นสิ่งหะรอมหรือสิ่งที่ไม่ดีต่างตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งการมีสุขภาพที่ดีของมุสลิมทั้งสิ้น นอกจากนี้หลักในการบริโภค ยังตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ฟุ่มเฟือย เช่นเดียวกับเครื่องอุปโภค การแต่งกาย ดังได้กล่าวแล้ว

จากบทบัญญัติของอิสลามสามารถสรุปสาระสำคัญในเรื่องอาหารและการบริโภค ได้ดังต่อไปนี้

1) ให้มุสลิมเลือกบริโภคแต่อาหารและเครื่องดื่มที่ดีมีประโยชน์ต่อร่างกาย ที่พระผู้เป็นเจ้าประทานมาให้ เป็นเครื่องยังชีพแก่นุญญ์ เช่น สัตว์และพืชต่าง ๆ ในส่วนที่พระองค์ทรงอนุญาติไว้ กล่าวคือ สิ่งที่พระองค์ประทานมาให้ เป็นเครื่องยังชีพได้นั้น เป็นสิ่งที่ดีและให้ละเว้นในสิ่งไม่ดี ตลอดจนให้ตระหนักอย่าปฏิบัติตามคำขู่ของหมู่มาร จากข้ออนุมัติ (หะลาล) และข้อห้าม

(หะรอม) ในเรื่องของอาหารนี้กล่าวได้ว่าเป็นเครื่องมือวัดคุณธรรมของมุสลิมได้หลายประการ เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทนอดกลั้น และความสำรวมตน ฯลฯ

2) ให้มุสลิมบริโภคแต่พอประมาณและไม่สุรุษสุร่าย ไม่ให้รับประทานในลักษณะทิ้งๆ ขว้างๆ หรือ โอ้อวด โดยส่งเสริมให้บริโภค สามส่วนของกระเพาะ ควรเป็นอาหาร 1 ส่วน น้ำ 1 ส่วนและอากาศ 1 ส่วน

3) นอกเหนือจากอาหารอันเป็นประโยชน์ซึ่งเป็นที่อนุมัติโดยทั่วไปแล้ว พระองค์อัลลอฮ์ ยังทรงแนะนำให้มุสลิมบริโภคสิ่งต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อร่างกายของมนุษย์ คือน้ำนม น้ำผึ้ง ผลไม้หวาน โดยเฉพาะอินทผลัมและอาหารทะเล

4) อาหารที่เป็นที่ไม่อนุมัติให้มุสลิมบริโภค ตามความจริงมิใช่มีแต่เพียงเนื้อหมูหรือสุกรเท่านั้น หากแต่ยังมีอาหารชนิดอื่น ๆ อีก คือ สัตว์ที่ดุร้าย สัตว์เลื้อยคลาน เลือดสัตว์ สัตว์ที่ตายเอง สัตว์ที่ตายในอาการต่าง ๆ สัตว์ที่ใช้ในการบูชา เช่น ไหว้ บูชาขัญ ฯลฯ และอาหารมีนเมาทุกชนิด นอกจากนี้สัตว์ชนิดที่อนุมัติให้รับประทานได้จะไม่เป็นที่อนุมัติหากถูกฆ่าโดยมิได้กล่าวพระนามของพระเจ้าอัลลอฮ์ (ซุบฮา) ยกเว้นสัตว์น้ำ

2.2.9 วันสำคัญในอิสลาม

เสาวนีย์ จิตหมวด (2535) ได้กล่าวว่า ในอิสลามถือว่าวันศุกร์เป็นวันสำคัญประจำสัปดาห์ของมุสลิม สำคัญทั้งในความเป็นมาและการปฏิบัติศาสนกิจ นอกจากนี้ในรอบปีหนึ่งๆ มุสลิมยังมีวันอันเป็นวาระที่สำคัญที่ควรกล่าวถึง คือ

2.2.9.1 วันอีดทั้งสอง คือ อีดิลฟิตรี และอีดิลอฎฮา

อีด มีความหมายว่า ที่กลับมา เวียนมา ในปีหนึ่งๆ มุสลิมจะมีวันที่เวียนมาเพื่อการเฉลิมฉลอง 2 วาระ คือ วันอีดิลฟิตรี และวันอีดิลอฎฮา

1) วันอีดิลฟิตรี

“อีดฟิตรี” มีความหมายว่า สภาพเดิม ดังนั้นวันอีดิลฟิตรี จึงหมายถึง วันที่เวียนมาสู่สภาพเดิม กล่าวคือ เป็นวันที่กลับมาสู่การเว้นจากการถือศีลอด ทั้งนี้เพราะวันอีดิลฟิตรีจะตรงกับวันที่ 1 เดือนเซาวาล อันเป็นเดือนที่ 10 ต่อจากเดือนรอมฎอน โดยมุสลิมจะถือศีลอดในเดือนรอมฎอนเป็นเวลา 1 เดือน เมื่อพ้นจากเดือนรอมฎอน กลับมาสู่สภาพเดิมที่ไม่ต้องถือศีลอด ท่านศาสดา (ศ็อล) จึงให้ถือวันนี้เป็นวันแห่งการรื่นเริง ซึ่งเป็นวาระที่เสมือนเสร็จจากการเข้าฝึกรอบมต่าง ๆ ที่มักจะต้องการฉลองรื่นเริง จึงควรนับได้ว่า ท่านศาสดา (ศ็อล) เป็นผู้ที่น่าสมมุขเมื่อกว่า 1400 ปี ที่กำหนดให้มุสลิมได้รื่นเริง เฉลิมฉลองหลังจากการเข้าฝึกความอดทน ฯลฯ ใน

เดือนรอมฎอน หนึ่งในภารกิจที่สวด ชาวไทยมุสลิมนิยมใช้คำว่า “บวช” ดังนั้นในวันอีดิลฟิตรี จึงนิยมเรียกว่า “วันออกบวช”

2) วันอีดิลอัฎฮา

“อัลอัฎฮา” มีความหมายว่า การเสียสละ ดังนั้นวันอีดิลอัฎฮา จึงหมายถึง วันที่เวียนมาสู่ความเสียสละ วันอีดิลอัฎฮาตรงกับวันที่ 10 เดือนซุลฮิจญะห์ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่พี่น้องมุสลิมจากทั่วโลก เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะฮ เมื่อวันนี้เกี่ยวเนื่องกับฮัจญ์ ดังนั้น ชาวไทยมุสลิมจึงนิยมเรียกว่า “วันออกฮัจญ์” หรือวันอีดิลใหญ่

ฮัจญ์เป็นศาสนพิธี ที่มีพิธีกรรมอันเนื่องมาจากประวัติศาสตร์ ซึ่งตั้งอยู่บนฐานแห่งความเสียสละของครอบครัวท่านศาสดาอิบรอฮีม (ออลัย) ในหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเสียสละชีวิตของลูกอันเป็นที่รักยิ่งนามว่าอิสมาอีล ซึ่งตอนหลังได้มาเป็นศาสดา และท่านศาสดา อิสมาอีล (ออลัยฯ) ก็ยอมที่จะเสียชีวิตของตนเอง การเสียสละของพ่อ แม่ ลูกครั้งนี้ ก็เพื่อความยอมจำนน ต่อคำสั่งของพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮา) อันเป็นคุณลักษณะของผู้ที่มีศรัทธาและจิตใจที่มั่นคงบริสุทธิ์ในการเสียสละ ที่ทดสอบครอบครัวของศาสดา เพื่อเป็นการรำลึกถึงเหตุการณ์ครั้งนั้นพระเจ้าอัลลอฮ์(ซุบฮาฯ) จึงโปรดให้เชือดสัตว์ที่ใช้เป็นอาหารของมนุษย์แทน เรียกว่า “กุรบาน” พิธีกุรบานจึงเกิดขึ้นนับตั้งแต่นั้นจนถึงปัจจุบัน

กุรบาน หมายถึง การเชือดสัตว์เป็นพลีเพื่อแจกจ่ายให้ผู้ยากจน โดยเชือดสัตว์ในตอนสายของวันอีดิลอัฎฮา หลังจากการละหมาดวันอีดิล สัตว์ที่ใช้เชือดเป็นพลีเพื่อการภักดีต่ออัลลอฮ์ (ซุบฮาฯ) นี้ ได้แก่ แพะ แกะ อูฐ และวัว ซึ่งเรียกว่า อุกุฮียะห์ แต่คนทั่วไปมักเรียกสัตว์สัตว์ที่ถูกเชือด เป็นพลีนี้ว่า กุรบาน ซึ่งคำนี้มีความหมายว่า ทำให้เข้าใกล้ชิดกับพระเจ้าอัลลอฮ์ ข้อควรปฏิบัติในวันอีดิล ในวันอีดิลฟิตรีและวันอีดิลอัฎฮา สิ่งที่มุสลิมควรปฏิบัติ ได้แก่

(1) อาบน้ำสุหนัต โดยให้เริ่มอาบได้ตั้งแต่คำคืนของวันออกอีดิ หลังจากทราบแน่ชัดแล้วว่าวันรุ่งขึ้นเป็นวันออกอีดิ

(2) ให้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดที่ดีที่สุดหรือชอบที่สุดที่มีอยู่ (ไม่จำเป็นต้องเป็นชุดใหม่)

(3) ให้บริจากระฆากฟิตรีเราะฮ์ ให้เสร็จก่อนการละหมาดในวันอีดิลฟิตรี

(4) ในวันอีดิลฟิตรี ก่อนเดินทางไปละหมาดให้รับประทานอาหารบ้างเล็กน้อย ตามท่านศาสดา (ศ็อลฯ) ที่ได้รับประทานผลอินทผลัม ส่วนวันอีดิลอัฎฮาให้รับประทานหลังจากเสร็จจากการละหมาด หนึ่ง เวลาในการละหมาดของทั้งสองจะต่างกัน คือ ละหมาดอีดิลอัฎฮาจะรับประทานเวลาแต่เช้ามาก เพื่อเมื่อเสร็จแล้วจะทำกุรบานนำเนื้อมาปรุงอาหารรับประทานกัน

สำหรับการละหมาดวันอีดิลฟิตรีจะเริ่มช้ากว่า ทั้งนี้เพื่อให้พี่น้องมุสลิมมีเวลามากขึ้นในการบริจาค
ชะกาต ฟิตเราะฮ์

(5) ให้ทุกคนเดินทางไปร่วมละหมาดและชุมนุมกันที่มัสยิดเพื่อฟังคุ
ตบะฮ์ (ธรรมเทศนา) สำหรับสตรีที่อยู่ในภาวะไม่สามารถละหมาดได้ เพราะร่างกายยังมีสิ่งสกปรก
เช่น ประจำเดือน ก็ควรไปร่วมฟังคุตบะฮ์และร่วมตักบีร์ (กล่าวสรรเสริญความยิ่งใหญ่ของพระเจ้า)

(6) การเดินทางไปมัสยิดนั้น หากระยะทางไม่ไกล จะเป็นการดีหากจะ
ไปโดยการเดิน โดยที่ขาไปจากกลับใช้คนละเส้นทาง ทั้งนี้เพราะระหว่างเดินทางจะได้พบปะทักทาย
เยี่ยมเยียนและขอภัยกันกับพี่น้องร่วมศาสนา และญาติมิตร อันเป็นแนวทางที่ท่านศาสด (ศ็อลฯ)
เคยปฏิบัติ

(7) ให้กล่าวตักบีร์ สำหรับในวันอีดิลฟิตรี ตั้งแต่ละหมาดมักริบ (เวลา
ค่ำ) ของค่ำวันอีดี จนถึงเวลาที่อิหม่ามเริ่มนำละหมาดอีดี สำหรับในวันอีดิลอัฎฮาให้ตักบีร์ต่อไปอีก
3 วัน เรียกว่า วันตัสริก โดยกล่าวหลังจากเสร็จการละหมาดฟิรดู 5 เวลา

(8) ละหมาดอีดี โดยมีอิหม่ามเป็นผู้นำละหมาด ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะต่าง
จากการละหมาดประจำวันจำนวน 2 รอกาอัต

(9) เมื่อละหมาดอีดีเสร็จ ให้ฟังอิหม่ามกล่าวคุตบะฮ์ด้วยความสงบ
สำรวม ไม่พูดจาใดๆ ทั้งสิ้น

(10) การทำกุรบานหรือเชือดสัตว์ในวันอีดิลอัฎฮา จะทำเมื่อเสร็จจาก
การละหมาดและคุตบะฮ์ ผู้ที่เป็นเจ้าของกุรบานในแต่ละมัสยิดของแต่ละปี ก็คือผู้มีทรัพย์สินพอที่
สามารถจะทำได้ ทั้งนี้เพื่อนำเนื้อไปแจกจ่ายให้คนยากจน และทำอาหารรับประทานในวันอีดี

(11) เยี่ยมเยียน ญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง ฯลฯ เพื่อเป็นการผูกสัมพันธ์
และขอภัยซึ่งกันและกัน ในความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นทั้ง ที่โดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว และอวยพรแก่
กัน

(12) ร่วมสนุกกับงานรื่นเริงที่จัดให้มีขึ้น แต่ต้องอยู่ในขอบเขตของ
หลักการอิสลาม เพราะหากจัดงานโดยมีการเดินรำ ฟลอร์โชว์ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสิ่งต้องห้าม

(13) ควรตกแต่งบ้านเรือนให้สวยงามเป็นพิเศษ ตลอดจนประกอบ
อาหารซึ่งบ้างก็เป็นอาหารที่พิเศษไปจากที่ทำอยู่ทุกวัน เพื่อไว้ต้อนรับแขกและแจกกันในหมู่เพื่อน
บ้าน ญาติพี่น้อง ตลอดจนนำไปรับประทานร่วมกันที่มัสยิดเมื่อเสร็จจากการละหมาด วัฒนธรรม
และบรรยากาศในวันอีดี ส่งผลต่าง ๆ ดังนี้

ก) เป็นการขัดเกลาจิตใจของตน ลดกิเลสความตระหนี่ มีความเสีย
สละ รู้จักบริจาคทรัพย์สินส่วนตนเพื่อช่วยเหลือคนยากจนและส่วนรวม ในการบริจาค ชะกาตฟิต

เราะฮ์ เนื่องในวันอีดิลฟิตรีและการทำกุรบานเนื่องจากวันอีดิลอัฎฮา เพื่อนำเนื้อนี้มาแจกจ่ายแก่คนยากจน และเพื่อไว้ฉลองร่วมกันในวันรื่นเริงนี้

ข) เป็นการเชื่อมและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องและมวลหมู่มุสลิมด้วยกัน อันเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรักใคร่สามัคคี ซึ่งทุกสังคม ทุกประเทศชาติต้องการยิ่ง คงไม่ผิดหากจะใช้สำนวนว่า “ถ้าใครโกรธกันจงดีกัน” เพราะท่านศาสดา (ศ็อลฯ) สั่งให้ขอรักและให้อภัยแก่กัน

ค) เป็นการฝึกให้เป็นผู้มีสัมมาคารวะ เพราะอิสลามเน้นให้เด็กมีการระต่อผู้ใหญ่ ในวันที่ผู้เป็นเด็กหรือผู้มีอาวุโสน้อยกว่าต้องไปเยี่ยมเยียนผู้ใหญ่

ง) เป็นการให้มุสลิมได้รู้จักกัน เพราะท่านศาสดา (ศ็อลฯ) เน้นย้ำให้ทุกคนไปมัสยิดแม้จะละหมาดไม่ได้ก็ตาม เพื่อจะได้พบ ได้รู้จักกันในสภาพของความสุจริตขึ้น เพราะแต่ละคนมีหัวใจเบิกบาน แต่ละคนได้อาบน้ำชำระร่างกายอย่างสะอาดและอยู่ในเสื้อผ้าชุดที่ตนชอบที่สุด สภาพของความเจริญตาเจริญใจจึงเกิดขึ้นกับทุกคน

จ) เป็นการสร้างความเสมอภาคและภราดรภาพ เพราะทุกคนอยู่ในฐานะที่เท่ากัน เช่น นั่งแถวเดียวกัน ยืนเรียงแถวเดียวกันในการละหมาด โดยที่พระราชาอาจจะนั่งและยืนเคียงคู่กับชายก นายทหารกับพลทหาร ฯลฯ การทัดเทียมต่อหน้าพระเจ้านี้ ทำให้เกิดความรู้สึกในความเป็นพี่น้องกันดังใจความตอนหนึ่งของคัมภีร์อัล-กุรอาน ความว่า “แท้จริงมุสลิมเป็นพี่น้องกัน”

ฉ) เป็นการยกระดับจิตใจของมุสลิมให้สูงขึ้น โดยการแนะนำตักเตือนให้ละเว้นจากความชั่ว กระทำแต่ความดี จากการฟังคำอบรมในธรรมเทศนาหรือคุตบะฮ์หลังจากละหมาดอีดิล

2.2.9.2 วันขึ้นปีใหม่อิสลาม

อิสลามมีความแปลกจากศาสนาอื่น ๆ คือ ไม่เรียกชื่อศาสนาตามชื่อศาสดาผู้ประกาศศาสนา ไม่เรียกผู้นับถือศาสนาตามถ้อยคำที่เป็นชื่อเรียกศาสนา ไม่เรียกศักราชตามชื่อศาสดา และ ไม่เริ่มนับศักราชจากวันเกิดหรือวันตายของศาสดา แต่อิสลามว่า เรียกว่า ฮิจเราะฮ์ศักราช

ฮิจเราะฮ์ มีความหมายว่า การอพยพ ทั้งนี้เพราะในอิสลามเริ่มนับศักราชตั้งแต่ปีที่ท่านศาสดา (ศ็อลฯ) อพยพจากนครมักกะฮ์ไปสู่นครมะดีนะฮ์ ฮิจเราะฮ์ศักราชถูกเรียกขึ้นเมื่อ ฮิจเราะฮ์ที่ 17 คือหลังจากที่ท่านศาสดา (ศ็อลฯ) อพยพ 17 ปี

ส่วนวันแห่งการเริ่มต้นของปี หรือวันขึ้นปีใหม่ ไม่ได้ถือวันที่ศาสดา (ศ็อลฯ) เดินทางออกจากนครมักกะฮ์หรือวันที่ท่านเดินทางถึงนครมาดีนะฮ์แต่อย่างใด แต่คงถือตามเดือน

เริ่มต้นที่ชาวอาหรับใช้ยูเดียมคือเดือนมุฮัรรอหมเป็นเดือนเริ่มต้นของปี ดังนั้นวันขึ้นปีใหม่ของอิสลามจึงได้แก่วันที่ 1 มุฮัรรอหม ซึ่งมักจะมีการเฉลิมฉลองบ้าง แต่ไม่ใหญ่เท่าวันอีดิททั้งสองดังที่กล่าวมาแล้ว

2.2.10 การแต่งงาน

การแต่งงานในอิสลาม หมายถึง การที่ชายหญิงมาอยู่ร่วมกันในฐานะสามีภรรยาหรือการสร้างครอบครัวใหม่ขึ้นมาโดยผ่านพิธีนิกะห์ ฉะนั้นหากการสร้างครอบครัวอยู่กันฉันสามีภรรยาหรือการจดทะเบียนสมรสให้ถูกต้องตามกฎหมายในความหมายสามีภรรยา โดยไม่ได้ผ่านพิธีนิกะห์สภาพการณ์นั้นไม่ถือว่าเป็นการแต่งงานในอิสลาม และเป็นสิ่งที่ผิดศาสนบัญญัติอย่างยิ่ง องค์ประกอบของพิธีนิกะห์ คือ ผู้ปกครองของฝ่ายหญิง ซึ่งเรียกว่า “ wali ” จะเป็นผู้ทำพิธีนิกะห์หรือจะมอบหมายให้ผู้มีความรู้เป็นผู้ทำพิธีนิกะห์ เช่น อิหม่ามของมัสยิดนั้น ๆ นอกจากนี้ยังต้องมีเจ้าบ่าว เจ้าสาว พยาน 2 คน โดยพยานจะต้องเป็นชายมุสลิมที่มีจิตใจไม่พินเพื่อน หูไม่หนวก ตาไม่บอดทั้งสองข้าง รวมทั้งเป็นผู้มีมารยาทและอาชีพที่ดีงาม ทั้งนี้ผู้ที่เข้าพิธีนิกะห์ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะต้องเตรียมความพร้อมดังต่อไปนี้ (เสวานีย์ จิตหมวด, 2535: 275)

1) ความพร้อมทางด้านร่างกาย ก่อนจะเข้าพิธีการแต่งงาน คู่บ่าวสาวจะต้องมีความพร้อมทางด้านร่างกายคือ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ จนทำให้เกิดความบกพร่องในการใช้ชีวิตคู่ หรือ โรคติดต่อร้ายแรง ที่อาจจะถ่ายทอดกันได้

2) ความพร้อมทางด้านสังคม ชายและหญิง ก่อนจะแต่งงานร่วมชีวิตกัน ควรจะมีวุฒิภาวะหรือควรเป็นผู้ใหญ่พอ คือ มีอายุที่เหมาะสม บรรลุศาสนภาวะแล้ว เป็นวัยที่เข้าใจระเบียบกฎเกณฑ์สังคมได้อย่างดี รับผิดชอบต่อตนเอง ในฐานะสามี ภรรยาหรือบิดามารดาในอนาคต ในการทำงานที่จะทำให้ครอบครัวมีความสุขและสร้างสรรค์สังคมที่ดี โดยการประพฤติตนอย่างเหมาะสม

3) ความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ ความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ ไม่ได้หมายความว่าก่อนจะแต่งงาน จะต้องร่ำรวย มั่งคั่ง เสียก่อน มุสลิมไม่ควรหนีการแต่งงานเพราะกลัวความยากจน เพราะอัลกุรอานกล่าวไว้ว่า “สุเจ้าจงจัดการแต่งงานให้แก่คนโสดในหมู่สุเจ้าและบรรดาผู้มีความสามารถในหมู่ทาสีของสุเจ้า หากพวกเขาอยากจน แน่แน่นอนอัลเลาะห์ก็จะทรงให้พวกเขา ร่ำรวยด้วยความเมตตาของพระองค์”

4) ความพร้อมทางจิตใจก่อนแต่งงาน โดยเฉพาะฝ่ายชายจะต้องพร้อมที่จะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว คือ มีความสำนึกในความรับผิดชอบที่จะต้องให้ความคุ้มครองดูแล มีความเป็นผู้ใหญ่พอและพร้อมที่จะเป็นผู้ให้และอดทน ออกล้นได้ สามารถอบรมสั่งสอนลูกตามวัยอัน

เหมาะสม และสนับสนุนการศึกษาของลูกได้ อีกทั้งยังต้องตระหนักต่อหน้าที่อันสำคัญที่อัลลอฮ์มอบหมาย คือการสร้างครอบครัวที่อบอุ่น มั่นคงและมีคุณภาพ และต้องระลึกอยู่เสมอว่า การแต่งงานเป็นการปฏิบัติภารกิจทางศาสนา มิใช่เป็นการกระทำ เพื่อความใคร่แต่เพียงอย่างเดียว

5) ความมั่นคงของการแต่งงาน เนื่องจากอิสลามถือว่าการแต่งงานเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก ดังนั้น อิสลามจึงได้กำหนดมาตรการเพื่อรักษาการแต่งงานให้มั่นคงถาวรและมีมนุษยธรรมที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ มาตรการดังกล่าว คือ ทั้งสองฝ่ายจะต้องอยู่ในวัยมีคุณสมบัติพอๆกัน มีของหมั้นตามสมควร มีเจตนาดี แต่งงานด้วยความพึงพอใจ ไม่เห็นแก่ตัวในการอยู่ร่วมกัน และดำเนินไปตามกฎหมายทุกประการ การแต่งงานเป็นการสร้างบทบาทใหม่ให้แก่ทั้งสองฝ่ายและบทบาทของทั้งสองฝ่ายก็เป็นข้อผูกมัด และเป็นสิทธิที่ยุติธรรมและมีความเหมาะสม เป็นหน้าที่ต่อพระเจ้าที่เป็นเจ้าที่จะต้องปฏิบัติต่อภรรยาด้วยดี ต้องให้เกียรติและมีความอดทน และจะต้องไม่ทำร้ายหรือทำให้เธอต้องได้รับความเศร้าโศกเสียใจ (อัลกรุอาน 2. 223-322) ส่วนบทบาทของภรรยา ก็มีสรุปไว้ใน โองการว่า ผู้หญิงก็มีสิทธิเช่นเดียวกัน แต่ผู้ชายมีฐานะที่เหนือกว่า ซึ่งฐานะนี้หมายถึง ความเป็นผู้นำหรืออำนาจภายนอกในงานที่เกิดขึ้น เนื่องจากการแบ่งงานและการดำเนินบทบาทที่แตกต่างกัน หมายถึง ความเป็นผู้นำหรืออำนาจภายนอกในงานที่เกิดขึ้น เนื่องจากการแบ่งงานและการดำเนินบทบาทที่แตกต่างกัน โดยหน้าที่หลักของภรรยาอยู่ในฐานะเป็นหุ้นส่วนของความสัมพันธ์ทางการแต่งงาน คือการมีส่วนช่วยในการทำให้ชีวิตการสมรสมีความสุข และประสบความสำเร็จให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ภรรยาจะต้องเอาใจใส่ ในการให้ความสุขสบายแก่สามีของเธอและจะต้องไม่ก้าวร้าวต่อสามี หรือทำให้สามีต้องไม่สบายใจ

2.2.11 การเจ็บป่วย

ในความเชื่อสำหรับของมุสลิม การเจ็บป่วยก็ดี และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่ดี ซึ่งมนุษย์ได้รับก็ดี ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เสมือนการทดสอบความศรัทธา ความยำเกรง ความหนักแน่น ฯลฯ ของเขาเหล่านั้นที่มีต่อศาสนาอิสลาม ซึ่งถือกฎกำหนดสถานะของพระองค์เป็นสำคัญ ซึ่งถือกฎการกำหนดสถานะของพระเจ้าเป็นสำคัญ ซึ่งหากเขาตระหนักในข้อความจริงนี้และสามารถปฏิบัติอย่างถูกต้องด้วยความยำเกรง ด้วยความขอมจำนนต่อพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮาฯ) แต่พระองค์เดียว การเจ็บหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับ เช่น ไฟไหม้ ทรัพย์สินหาย ฯลฯ ย่อมจะไม่กระทบต่อศรัทธาของพวกเขาเจ้าหรือไม่สูญเปล่า หากแต่เขาจะได้รับการตอบแทนจากพระองค์อย่างมหาศาลทั้งในโลกปัจจุบันและโลกหน้า (เสาวนีย์ จิตหมวด, 2535: 329) “จริยธรรมที่มุสลิมจะต้องรักษาไว้ให้คงมั่นเพื่อเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ก็คือ ความอดทน ซึ่งคัมภีร์อัล-กรุอาน ได้กล่าวถึงความอดทนไว้ในหลายโองการ อาทิ

บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงอดทนและจงแข่งขันกันในความอดทน และจงคงมั่นและจงสำรวมตน ต่ออัลลอฮ์ เพื่อผู้เจ้าจะได้ประสบความสำเร็จ (อัลกุรอานบทที่ 3 โองการที่ 199)”

เมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นกับใครที่รู้จักกัน เป็นหน้าที่ของมุสลิมที่จะต้องไปเยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่คนเจ็บ ดังหะดีษที่ว่า “ผู้ใดปลอบใจและให้กำลังใจแก่คนเจ็บป่วย เขาผู้นั้นจะได้เก็บผลไม้มแห่งสวรรค์ (บุคอรี)”

2.2.12 การตาย

ในอิสลามถือว่า การตายคือการกลับไปสู่ความเมตตาของพระเจ้าเป็นเจ้า ฉะนั้นเมื่อมุสลิมทราบข่าวการตายของมุสลิมไม่ว่าจะเป็นคนที่รู้จักหรือไม่ก็ตาม เขาจะกล่าวประโยคจากคัมภีร์อัลกุรอานว่าความว่า “แท้จริงเราเป็นของอัลลอฮ์และแท้จริงเราไปผู้กลับไปหาพระองค์ (อัลกุรอานบทที่ 2 โองการที่ 156)”

หน้าที่ของมุสลิมที่ต้องปฏิบัติเมื่อมีคนตาย คือเมื่อมุสลิมตายลง ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ควรต้องปฏิบัติต่อผู้ตายหรือมัยยิต ด้วยการแสดงการรับสภาพการณ์หรือข่าวการตายของมุสลิมด้วยการกล่าวว่า “อินนาลิลลา ฮิววาอินนาอิลัยฮิรอกูน” ซึ่งมีความหมายดังกล่าวแล้วข้างต้น หลังจากนั้นจึงไปเยี่ยมเยียน และให้ความช่วยเหลือครอบครัวการ การละหมาดขอพรให้คนตาย ตามไปส่งศพผู้ตายยังกุโบร์ตามหรือสุสาน เพื่อร่วมในพิธีการฝังศพเพราะศาสนากำหนดให้ใช้วิธีฝังศพ โดยให้เหตุผลว่าในมนุษย์ถูกสร้างจากดิน มนุษย์จึงกลับไปลงดิน และมนุษย์จะถูกให้ฟื้นขึ้นจากนั้นอีกครั้งหนึ่งในวันสิ้นโลก (เสาวนีย์ จิตหมวด, 2535: 331-340)

2.2.13 วิถีชีวิตด้านสังคมของมุสลิม

ศาสนาอิสลามได้วางรากฐานการพัฒนาสังคมด้วยการเน้นการทำงานเป็นกลุ่มและชุมชน สร้างความรักความสามัคคี ความเข้าใจอันดีระหว่างมวลมนุษย์ ลดล้างความรู้สึกเป็นศัตรูต่อกัน ให้ถือว่าบรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายนั้นเป็นพี่น้องกัน จะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ภาษา เผ่าพันธุ์ และสีผิว อุดมการณ์ดังกล่าวช่วยสร้างความผูกพันอันแน่นแฟ้นระหว่างประชาชาติมุสลิมทุกคน ซึ่งมีหน้าที่ในการแผ่เมตตาแก่เพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยาก

2.2.14 วิธีชีวิตด้านเศรษฐกิจ

ศาสนาอิสลามได้วางรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจไว้อย่างรัดกุม โดยส่งเสริมให้มีการเพิ่มกำลังการผลิตเพื่อเพิ่มพูนรายได้ และลดค่าใช้จ่ายให้สอดคล้องกับรายรับ ให้ทุกคนทำงานอย่างจริงจังเพื่อความเจริญรุ่งเรืองด้านเศรษฐกิจ ในอิสลามไม่มีคำสอนใดๆ ที่จะทำให้คนเป็นคนจนและเป็นคนขี้เกียจ นอกจากนี้ให้รักษาเวลาอย่างเคร่งครัดและได้ปิดประตูทุกด้านที่นำไปสู่การล้มละลายและอบายมุขทุกชนิด เช่น การพนัน ธุรกิจดอกเบี้ย ธุรกิจเงินเช่า หรือเงินนอกระบบ แต่ให้ส่งเสริมการพาณิชย์ เพราะการค้าขายเป็นอาชีพสุจริตที่จะนำมาซึ่งความร่ำรวย โดยเน้นให้รักษาระเบียบการค้าที่ถูกต้อง นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้สังคมอิสลามลดช่องว่างคนรวยกับคนยากจน ด้วยการบังคับให้คนร่ำรวยจะต้องแบ่งทรัพย์สินส่วนหนึ่งเพื่อช่วยเหลือคนจน ซึ่งเรียกว่า “ซะกาต”

2.2.15 วิธีชีวิตด้านคุณภาพชีวิต

ศาสนาอิสลามเน้นให้มุสลิมแสวงหาความรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งความรู้ด้านศาสนาและอาชีพและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต โดยส่งเสริมมุสลิมทำงานเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง แต่ให้เป็นอาชีพสุจริตเท่านั้น อิสลามเน้นให้มุสลิมมีร่างกายแข็งแรงจะละเว้นสิ่งเสพติดให้โทษต่อร่างกาย ที่สำคัญที่สุดคือหลักคำสอนของศาสนาอิสลามเน้นความยุติธรรม ทั้งนี้แนวทางในการดำเนินชีวิตอื่น ๆ ตามวิถีอิสลาม เช่น การเกิด การโกนผม การตั้งชื่อบุตร การเชือดสัตว์เพื่อเป็นอาหาร การเข้าสู่สู่นัด การศึกษา การแต่งงาน การทักทาย การให้ความเคารพผู้ใหญ่และผู้นำศาสนา การรักษาความสะอาดร่างกาย การโภชนาการ การรักษาสุขภาพ การรักษาโรค รวมถึงการเสียชีวิต เป็นต้น

ตารางที่ 2.2 สรุปแนวคิดของอิสลาม เกี่ยวกับวิถีชีวิตมุสลิมและองค์ประกอบสำคัญ

แนวคิด	องค์ประกอบสำคัญ
1. โครงสร้างของอิสลาม	ประกอบด้วย 3 หลักสำคัญ
1.1 หลักศรัทธา	1) ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า 2) ศรัทธาในมลาอิกะฮ์ 3) ศรัทธาในคัมภีร์ 4) ศรัทธาในศาสนทูต 5) ศรัทธาในวันฟื้นคืนชีพและการพิพากษาในวันนั้น

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

แนวคิด	องค์ประกอบสำคัญ
1.2 หลักปฏิบัติ	6) สรีรชาติต่อกฎกำหนดสภาพการณ์ 1) การปฏิญาณตน 2) การละหมาด 3) การถือศีลอด 4) ชะกาต 5) การประกอบพิธีฮัจญ์
1.3 หลักเอี้ยะฮ์ซาน	1) การปฏิบัติด้วยความยำเกรงและแสดงความภักดีต่อพระเจ้าอัลลอฮ์ โดยตระหนักว่าพระองค์ทรงเห็นเราตลอดเวลา
2. วิธีชีวิตมุสลิม	
2.1 การเกิด	1) อากีเกาะะ 2) การตั้งชื่อ 3) การโกนผม
2.2 การสู่นัด	การคลิบปลายหนังอวัยวะเพศชายอายุประมาณ 8-12 ปีออกเพื่อให้สะดวกในการทำ ความสะอาด
2.3 การศึกษาของมุสลิม	1) สถาบันครอบครัว 2) สถาบันการศึกษาคือ โรงเรียน 3) สถาบันศาสนาคือ มัสยิด
2.4 การทักทาย	กล่าวคำทักทาย คำว่า อัลลามูออลัยกุม (ขอความสันติจงมีแต่ท่าน)
2.5 การแต่งกาย	1) เงื่อนไขการแต่งกายแบบมุสลิม 2) รูปแบบการแต่งกายแบบมุสลิม 3) การแต่งกายของมุสลิมกับบรรทัดฐานทางสังคม
2.6 อาหาร	1) บทบัญญัติของอิสลามในเรื่องอาหารและการบริโภค
2.7 วันสำคัญในศาสนาอิสลาม	1) วันอีดิลฟิตรีและอีดิลอัฎฮา 2) วันขึ้นปีใหม่อิสลาม

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

แนวคิด	องค์ประกอบสำคัญ
2.8 การแต่งงาน	1) การที่ชายหญิงมาอยู่ร่วมกันในฐานะสามีภรรยา หรือการสร้างครอบครัวใหม่ขึ้นมาโดยผ่านพิธีนิกะห
2.9 การเจ็บป่วยและการตาย	1) การเจ็บป่วยคือบททดสอบของพระองค์อัลลอฮ เป็นหน้าที่ของมุสลิมที่ต้องไปเยี่ยมเยียนผู้ป่วย 2) การตายในทัศนะของอิสลาม คือ การกลับไปหาความเมตตาของอัลลอฮ
2.10 วิธีชีวิตด้านสังคม	1) รากฐานการพัฒนาสังคมด้วยความสามัคคี ความเข้าใจอันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์
2.11 วิธีชีวิตด้านเศรษฐกิจ	1) อิสลามให้ส่งเสริมการพาณิชย์ 2) ลดช่องว่างคนรวยกับคนยากจน ด้วย “ระบบชะกาต”
2.12 วิธีชีวิตด้านคุณภาพชีวิต	1) เน้นให้มุสลิมแสวงหาความรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งความรู้ด้านศาสนาและอาชีพ 2) เน้นมุสลิมทำงานเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง แต่ให้เป็นอาชีพสุจริตเท่านั้น 3) เน้นให้ดูแลสุขภาพให้แข็งแรง ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

2.3 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

2.3.1 ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน (2532: 237) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า เป็นสภาพที่ระบบสังคม กระบวนการ แบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้ เป็นไปหรือเป็นเอง ที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น

Fairchild (1970 อ้างถึงใน ชูดา จิตพิทักษ์, 2528: 159) ได้ให้คำจำกัดความการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า เป็นลักษณะหนึ่งของกระบวนการ แบบแผนหรือรูปแบบสังคมซึ่งมีการผันแปรไปหรือมีการเปลี่ยนแปลงไป เป็นคำศัพท์รวมที่หมายถึงผลของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างๆ ของกระบวนการทางสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจก้าวหน้าหรือถอยหลังก็ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรหรือชั่วคราว มีการวางแผนไว้ หรือการเปลี่ยนแปลงโดยไม่มีแผนการ เป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวหรือหลายทิศทาง อาจก่อให้เกิดประโยชน์หรือโทษก็ได้

ผจงจิตต์ อธิคมนันตะ (2541: 21) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มคน ความสัมพันธ์และสถาบัน อันเป็นการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มคน ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงในด้านนี้ ได้แก่การเปลี่ยนแปลงในอัตราการเกิด อัตราการตาย การกระจายตัวของประชากร การอพยพเคลื่อนย้าย ฯลฯ เพราะกลุ่มคนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจะมีผลต่อสังคมเสมอ นอกจากนี้ ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ ซึ่งได้แก่ ความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิมาเป็นทุคติภูมิกันมากขึ้น ฯลฯ ส่วนการเปลี่ยนแปลงในสถาบัน ก็ได้แก่ การเกิดมีสถาบันต่าง ๆ เพิ่มขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงภายในแต่ละสถาบัน ทั้งสามส่วนที่กล่าวมานี้ เป็นสิ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

วัชรรา คลายนาท (2530: 184) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคมและระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม

นิเทศ ดินณะกุล (2544: 9-10) ได้ให้ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมหรือของรูปแบบความสัมพันธ์และการปะทะทางสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบ แบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ความจริงแล้วการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกันของสิ่งต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยี

Vago (1980 อ้างถึงใน นิเทศ ดินณะกุล 2544: 14) ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เป็นขบวนการเปลี่ยนแปลงแบบไม่มีการวางแผนหรือมีการวางแผนอย่างมีคุณภาพ หรือการเปลี่ยนแปลงในปรากฏการณ์เกี่ยวกับสังคมในเชิงปริมาณ ซึ่งสามารถอธิบายเป็นลักษณะวิเคราะห์ส่วนประกอบที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ 6 ลักษณะ เรียกส่วนประกอบเหล่านี้ว่าเอกลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลง (Identity) ระดับการเปลี่ยนแปลง (Level) ช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลง (Duration) ทิศทางการเปลี่ยนแปลง (Direction) ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง (Magnitude) และอัตราการเปลี่ยนแปลง (Rate of Change)

1) เอกลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลง (Identity of Change) หมายถึง ปรัชญาการณั เกี่ยวกับสังคมที่มีลักษณะเฉพาะภายใต้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงในทางปฏิบัติที่เด่นชัด พฤติกรรม ทักษะคติ การมีปฏิสัมพันธ์กัน โครงสร้างของอำนาจ อัตราเฉลี่ยของผลผลิต รูปแบบการใช้สิทธิออกเสียง ความมีเกียรติ การจัดลำดับชั้นทางสังคม ฯลฯ

2) ระดับการเปลี่ยนแปลง (Level of Change) ได้กล่าวถึง สถานที่ในระบบสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ระดับการเปลี่ยนแปลงอาจจะถูกกำหนดเป็นบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน และสังคม

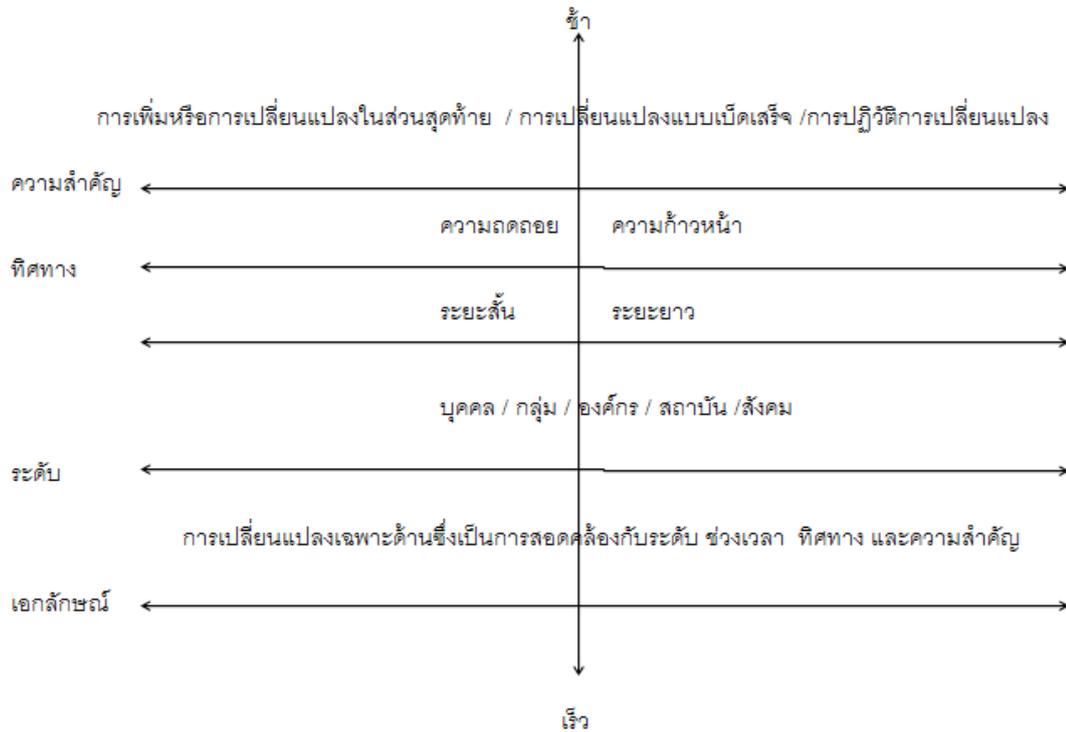
3) ช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลง (Duration) หมายถึง ระยะเวลาที่ครอบคลุมรูปแบบการเปลี่ยนแปลง

4) ทิศทางการเปลี่ยนแปลง (Direction of Change) แสดงถึง การพัฒนาหรือการเสื่อมสลาย ความก้าวหน้าหรือถดถอย หมุนเวียนไปตามวิวัฒนาการที่เกิดขึ้นเป็นวัฏจักรหรือขั้นตอน หรือเป็นปฏิกิริยาตอบรับกับรูปแบบอื่น ๆ ทิศทางการเปลี่ยนแปลงอาจมีการขึ้นลงหรือผันแปรได้

5) ความสำคัญในการเปลี่ยนแปลง (Magnitude) อาจมีพื้นฐานมาจากโครงสร้าง 3 ส่วน คือจากการเพิ่มหรือการเปลี่ยนแปลงในส่วนสุดท้าย การเปลี่ยนแปลงแบบเบ็ดเสร็จ และการปฏิวัติการเปลี่ยนแปลง

6) อัตราการเปลี่ยนแปลง (Rate of Change) มีพื้นฐานมาจากมาตราวัด เช่น เร็วหรือช้า ต่อเนื่องหรือติดขัด การลำดับชั้นอย่างเป็นระเบียบ หรือการเอาแน่ไม่ได้

แผนภูมิต่อไปนี้แสดงขั้นตอนหรือแนวความคิดของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มิติของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งไม่มีเกณฑ์และอาจจะแปลความหมายแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการกำหนดความหมายเฉพาะของแนวคิดในหลายมิติ แนวความคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาจกลายเป็นจุดสำคัญในการสังเกตและความพยายามทางทฤษฎีในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 ขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

แหล่งที่มา: นิเทศ ดินณะกุล, 2544: 14.

2.3.2 ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ราชบัณฑิตยสถาน (2532: 99) ได้อธิบายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมของประชาชาติต่าง ๆ ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมสองประเภทนี้เป็นไปไม่เท่ากัน โดยทั่วไปวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเปลี่ยนแปลงช้ากว่า นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงอาจจะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ หรือโดยการวางแผนก็ได้

วัชรวิทย์ (2530: 184) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้และสิ่งประดิษฐ์ของสังคม ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ซึ่งได้แก่ ภาษา ศิลปะ ศีลธรรม คณิตศาสตร์ ประเพณี ฯลฯ

สุริชัย หวันแก้ว (2549: 156-157) มีความเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมสามารถจำแนกได้เป็นองค์ประกอบสองส่วน อันได้แก่ วัฒนธรรมด้านวัตถุ (Material Culture) และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-material Culture) วัฒนธรรมด้านวัตถุ หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ อันเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น การเปลี่ยนหม้อดิน หุงข้าวด้วยฟืน มาเป็นการใช้

หม้อหุงข้าวอัตโนมัติด้วยไฟฟ้า ส่วนวัฒนธรรมทางด้านที่มีใช้วัตถุนั้น หมายถึง ระบบค่านิยม บรรทัดฐาน และสัญลักษณ์ เช่น ค่านิยมในการมอบตำแหน่งแก่บุคคลโดยยึดถือตามชาติกำเนิดของ บุคคลนั้น ซึ่งอาจเปลี่ยนมาเป็นการยึดถือตามความสามารถและผลงานของคนแทน ความเชื่อ เกี่ยวกับการมีลูกหลายคน ซึ่งอาจเปลี่ยนมาเป็นการนิยมมีลูกสองคน เป็นต้น วัฒนธรรมส่วนแรก เป็นรูปธรรม มักจะสังเกตเห็นได้ง่ายกว่า แต่วัฒนธรรมส่วนหลังมักจะสังเกตเห็นได้ยาก เพราะเป็น นามธรรมและลึกซึ้งกว่า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านนามธรรมนี้เป็นแก่นสารของวัฒนธรรมที่ แท้จริง

ศิริรัตน์ แอดสกุล (2555: 217) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้น และที่สำคัญคือ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยม บรรทัดฐาน และระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงในแง่สิ่งของเครื่องใช้เกิดขึ้นง่ายกว่า แต่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องค่านิยมและสัญลักษณ์ ทางสังคมมักจะต้องใช้เวลานานและยากกว่า ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนของค่านิยมจากสถานภาพและ บทบาทชายเป็นใหญ่ (Patriarchal) มาเป็นหญิงและชายเท่าเทียมกัน (Egalitarian) ค่านิยมในการ เลือกรุ่นการแต่งงาน เป็นต้น

2.3.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ศิริรัตน์ แอดสกุล (2555: 217-220) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้นั้น ไม่ใช่ เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเท่านั้น แต่อาจเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย ดังนี้

2.3.3.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment)

สภาพแวดล้อมทางกายภาพโดยปกติไม่ค่อยเกิดการเปลี่ยนแปลงเท่าใดนัก แต่หาก เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นเมื่อใดก็ย่อมมีผลกระทบมากมาย เช่น ดินแดนที่เคยเป็นทะเลสาบเปลี่ยน สภาพเป็นทะเลทราย น้ำไม่ค่อยมี ทำให้วิถีชีวิตของคนต้องเปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ แทบจะสังเกตเห็นได้ยาก หากพิจารณาข้อเท็จจริงบางอย่าง บางครั้ง พบว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เปลี่ยนแปลงไปเพราะเกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น สภาพ ความแห้งแล้งเกิดขึ้นจากการทำลายป่า สภาพน้ำท่วม การสร้างสิ่งกีดขวางทางน้ำ เป็นต้น

2.3.3.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร (Population Change)

ขนาดของประชากร การกระจายตัวของประชากร ล้วนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การเพิ่มจำนวนประชากร ย่อมทำให้มีผลกระทบต่อทรัพยากรตาม ไปด้วย เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เป็นต้น การอพยพของประชากรที่อยู่ในชนบทเข้ามาอยู่ในเมือง ทำ

ให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดหรือสลัม เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้คนต้องปรับตัวและปรับวิถีในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม

2.3.3.3 การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน (Isolation and Contact)

สังคมใดที่อยู่อย่าง โดดเดี่ยว ไม่ค่อยติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่น (สังคมปิด) สังคมนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงน้อยหรือช้า ส่วนสังคมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่นอยู่เสมอหรือตลอดเวลา (สังคมเปิด) สังคมนั้นย่อมมีโอกาสในการเปลี่ยนแปลงได้มากหรือเร็ว

2.3.3.4 โครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรม (Structure of Society and Culture)

โครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่มาก เช่น สังคมที่มีลักษณะความเป็นอยู่เป็นเนื้อเดียวกัน (Homogeneous Society) และมีความผูกพันกันสูง อย่างเช่น สังคมประเพณี หรือสังคมชนบท มักจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ช้าหรือค่อนข้างจะคงที่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารการกิน ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น ในขณะที่สังคมเมืองหรือสังคมใหญ่ๆ ซึ่งมีผู้คนมากมาย คนเหล่านั้นมีความหลากหลายของอาชีพ เชื้อชาติ และระดับชั้นทางสังคม มีลักษณะความเป็นอยู่ที่ไม่เป็นเนื้อเดียวกัน (Heterogeneous Society) ไม่ค่อยมีความผูกพันกันมากนัก สังคมประเภทนี้มักจะเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและเร็ว เพราะสังคมมีความหลากหลาย มีอนุวัฒนธรรม (Subculture) มากมาย

2.3.3.5 ทศคติและค่านิยม (Attitude and Values)

ในแต่ละสังคมมักจะมีทัศนคติและค่านิยมต่อการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน บางสังคมเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติธรรมดายอมรับได้ เช่น สังคมอเมริกา หรือสังคมตะวันตก ตลอดจนประเทศต่าง ๆ ที่เจริญแล้ว ส่วนบางสังคมไม่มีความคิดในเรื่องการเปลี่ยนแปลงเลย แม้แต่ในภาษาของเขาก็ไม่มีคำนี้ เพราะพวกนี้จะยึดมั่นกับอดีต ยึดมั่นกับขนบธรรมเนียมประเพณี จึงเป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ยากและช้า เช่น พวกชาวเกาะบางเผ่าตามชายฝั่งนิวกินี

2.3.3.6 การเล็งเห็นถึงความจำเป็น (Perceive Needs)

อัตราและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นอยู่กับความจำเป็นซึ่งคนในสังคมมองเห็นหรือเล็งเห็น หากการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใดสิ่งหนึ่งสอดคล้องกับความจำเป็นจริง ๆ คนในสังคมก็จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ เช่น การขยายเมือง ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการสาธารณสุข การคมนาคมสะดวก ระบบสาธารณสุขปโภคอย่างดีและทั่วถึง เป็นต้น การเพิ่มจำนวนประชากร ทำให้เกิดความจำเป็น ที่จะต้องมีการวางแผนครอบครัว การคุมกำเนิด เป็นต้น การมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมาย ก็จำเป็นต้องมีกฎหมายควบคุมดูแล ฯลฯ

2.3.3.7 พื้นฐานทางวัฒนธรรม (Culture Base)

พื้นฐานทางวัฒนธรรมมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากพื้นฐานทางวัฒนธรรมเจริญขึ้น ก็จะทำให้การเพิ่มจำนวนของสิ่งประดิษฐ์และการค้นพบเป็นไปได้มากขึ้นด้วย ดังเช่น Leonardo da Vinci ได้เคยเสกภาพเครื่องจักรเครื่องยนต์ แต่ประดิษฐ์ไม่สำเร็จ แต่ต่อมาอีกหลายร้อยปี นักประดิษฐ์รุ่นหลังคิดประดิษฐ์ได้สำเร็จ ทั้งนี้เพราะความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีมากขึ้นนั่นเอง

2.3.4 กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับกระบวนการความคิดของมนุษย์ กระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ได้แก่ (ศิริรัตน์ แอดสกุล 2555: 221-222)

2.3.4.1 การค้นพบ (Discovery)

เป็นการพบข้อเท็จจริง ซึ่งไม่เคยมีใครไม่รู้จักกันมาก่อน ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะมีมานานแล้วก็ตาม เช่น การค้นพบว่าโลกกลม การค้นพบการหมุนเวียนของโลก การค้นพบแรงโน้มถ่วงของโลก ฯลฯ

2.3.4.2 การประดิษฐ์ (Invention)

เป็นการนำเอาความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ มาสร้างสิ่งใหม่ขึ้น ซึ่งมักจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การประดิษฐ์แบ่งออกเป็นสองประเภท คือ (1) การประดิษฐ์ทางวัตถุ (Material Invention) ในที่นี้หมายถึงเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ นั่นเอง เช่น เครื่องบิน ดาวเทียม คอมพิวเตอร์ โทรทัศน์ ฯลฯ (2) ประเภทที่สอง คือ การประดิษฐ์ที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-material Invention) หมายถึงการประดิษฐ์สิ่งที่เป็นนามธรรมต่าง ๆ เช่น ลัทธิการเมือง ค่านิยม สถาบัน สมาคม องค์การสหประชาชาติ ฯลฯ บางครั้งอาจใช้คำว่า การประดิษฐ์ทางสังคมแทนก็ได้ (Social Invention)

2.3.4.3 การแพร่กระจาย (Diffusion)

การแพร่กระจายในที่นี้หมายถึง การแพร่การกระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่ง ไปสู่อีกสังคมหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการมีการติดต่อสัมพันธ์กันของคนในสังคม ฉะนั้นการแพร่กระจายนี้จึงเป็นกระบวนการ ทั้งการให้และการรับโดยปริยาย ฝ่ายที่เป็นฝ่ายรับมักจะถือว่าเป็นฝ่ายขอยืมวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมอื่น (Borrowing from Other Culture) หรืออาจมองได้อีกแง่หนึ่ง คือ กระบวนการแพร่กระจายนี้ถือว่าเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันก็ได้

2.3.5 ระดับของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

Kornblum (อ้างถึงใน ดารา ทีปะปาล, 2538: 70) ได้แบ่งระดับของการเปลี่ยนแปลงออกเป็นสองระบบ ดังนี้

2.3.5.1 การเปลี่ยนแปลงในระดับตัวบุคคลหรือระดับจุลภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติส่วนบุคคล พฤติกรรมส่วนบุคคล และรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงระดับนี้จะเกิดผลกระทบจำกัด

2.3.5.2 การเปลี่ยนแปลงในระดับสถาบันหรือระดับมหภาค

ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา การศึกษา ครอบครัว ชนชั้น ลักษณะประชากรในชุมชน ลักษณะประชากรในระดับกว้าง และระดับการเมืองโลก ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้จะเกิดผลกระทบในวันหน้า

2.3.6 ทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

2.3.6.1 ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Evolutionary Theories of Social Change)

นิเทศ ดินณะกุล (2544: 19-20) กล่าวว่า ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป สะสมขึ้นเรื่อยๆ ตามระยะเวลา โดยมีแนวโน้มเข้าสู่ภาวะซับซ้อนและสามารถปรับตัวในสภาพแวดล้อมได้ดีขึ้น นักคิดตามแนวประวัติศาสตร์ เช่น August Comte มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างเป็นขั้นตอนตามวิธีการจัดระเบียบในประวัติศาสตร์ยุคแรกที่เกิดขึ้นคือ ยุคทางศาสนาและทหาร (Theological and Military Epoch) ในยุคนี้ความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีทั้งหมด อธิบายโดยสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ความคิดฝันมีอิทธิพลเหนือการสังเกตการณ์ ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นไปแบบทหาร การผลิตสินค้าและบริการ รวมการทำอุตสาหกรรมเป็นไปเพียงเพื่อความอยู่รอดของธรรมชาติ สังคมยุคที่สอง คือ ยุคของเวทมนตร์และกฎหมาย (Metaphysical and Juridical Epoch) ซึ่งเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลง เริ่มมีการใช้การสังเกตการณ์บ้างในการอธิบายสิ่งต่าง ๆ และทวีความสำคัญมากขึ้น ยุคนี้เป็นช่วงเวลาของการวิพากษ์วิจารณ์และการโต้แย้ง อุตสาหกรรมขยายตัวมากขึ้น และความสัมพันธ์ทางสังคมไม่เป็นแบบทหารอีกต่อไป ผลผลิตเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น และในที่สุดก็มีการเลิกทาส ยุคที่สามได้แก่ ยุคของวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม (Science and Industry) ในยุคนี้ความคิดทางทฤษฎีได้มาจากการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ และการสังเกตการณ์ในการอธิบายสิ่งต่าง ๆ อุตสาหกรรมมีความสำคัญมาก และความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้นจากผลิตทางอุตสาหกรรม โดยเน้นการผลิตเป็นสิ่งสำคัญ

2.3.6.2 ทฤษฎีพัฒนาการ (Developmental Theories)

การกล่าวถึงทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมแต่เพียงอย่างเดียวจะไม่ค่อยสมบูรณ์นัก ถ้าไม่กล่าวถึง ทฤษฎีพัฒนาการ (Developmental Theories) ทฤษฎีพัฒนาการ อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา ว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่ค่อยเป็นค่อยไป และสะสมขึ้นเรื่อยๆ เข้าสู่การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดมาจากผลกระทบของโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนา โดยที่เชื่อว่า แบบแผนของการพัฒนาในประเทศกำลังพัฒนาจะต้องเหมือนกับแบบแผนที่ได้เกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว และวิถีทางหรือหนทางที่จะบรรลุถึงการพัฒนา คือ การทำให้ประเทศกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม (Industrialization)

Smelser (1963) ได้เสนอมุมมองเห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นกระบวนการไปสู่ความทันสมัย ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการ 4 อย่าง ที่แตกต่างกันแต่มีความเกี่ยวเนื่องกัน ดังต่อไปนี้

1) ทางด้านเทคโนโลยี สังคมจะเปลี่ยนจากการใช้เทคนิคง่าย ๆ และดั้งเดิม ไปสู่การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์

2) ทางด้านเกษตรกรรม สังคมจะเปลี่ยนจากทำเกษตรเพื่อยังชีพ ไปสู่การผลิตสินค้าเกษตรกรรมเพื่อการค้า ซึ่งหมายรวมถึง การปลูกพืชที่ทำเงินเฉพาะอย่าง การซื้อสินค้าที่ไม่ใช่สินค้าเกษตรในตลาดและว่าจ้างแรงงานเพื่อการเกษตร

3) ด้านอุตสาหกรรม จะเปลี่ยนจากการใช้แรงงานมนุษย์และสัตว์ ไปสู่การทำอุตสาหกรรมอย่างแท้จริง นั่นคือ การที่คนทำงานเพื่อค่าจ้างแรงงาน โดยการใช้เครื่องจักร เครื่องกลเพื่อทำการผลิตสินค้าส่งตลาด

4) ด้านการจัดการทางนิเวศวิทยา จะเปลี่ยนจากการตั้งถิ่นฐานที่กระจายไปในพื้นที่เพาะปลูกและหมู่บ้าน ไปสู่การตั้งถิ่นฐานในเมือง

นอกจากนี้เขามองประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นระบบสังคมอันหนึ่ง โดยอธิบายว่า ในกระบวนการไปสู่ความทันสมัยนี้ มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 อย่างคือ การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ (Differentiation) การผสมผสานของส่วนต่าง ๆ ในระบบ (Integration) และความระส่ำระสายในสังคม (Social Disturbance)

2.3.6.3 ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory)

ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นจากความไม่สอดคล้องต้องกันในความคิดของคนต่างกลุ่มกัน อันเป็นผลจากความต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง เกิดจากกลุ่มคนที่มีการแข่งขัน นักสังคมวิทยาที่มีความเชื่อตามทฤษฎีนี้คือ Karl Marx ซึ่งเขาเชื่อว่าความขัดแย้งเป็นปัจจัยสำคัญของทุกสังคม ความขัดแย้งมีอยู่ในโครงสร้างของสังคม และเป็นสิ่งที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

นอกจากนี้ Marx ยังเน้นอีกว่า “ถ้าปราศจากความขัดแย้ง สังคมก็จะไม่ก้าวหน้า” ความเจริญของอารยธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็มาจากกฎแห่งการขัดแย้งนี้ หรือหากจะชี้เฉพาะลงไปอีกก็คือประวัติศาสตร์ของทุกสมัยทุกสังคมจนปัจจุบัน เป็นประวัติศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนการขัดแย้ง (ผจญจิตต์ อธิคมนันทะ, 2541: 60)

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ Marx เน้นคือความขัดแย้งระหว่างชนชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนายทุน (หรือเจ้าของปัจจัยการผลิต) กับชนชั้นกรรมกร (หรือชนชั้นที่ถูกเอาเปรียบ) แต่สิ่งที่นักทฤษฎีความขัดแย้งรุ่นหลังได้เน้นนั้น เขาไม่ได้เน้นเฉพาะความขัดแย้งระหว่างชนชั้นเท่านั้น แต่เขาได้มองว่าสิ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งนั้น อาจเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มศาสนา กลุ่มการเมืองก็ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ล้วนแต่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ทั้งสิ้น เช่น การปฏิวัติ การเกิดการประท้วง เป็นต้น

2.3.6.4 ทฤษฎีความสมดุล (Equilibrium Theory)

เป็นกลุ่มทฤษฎีที่ประกอบด้วยทฤษฎีย่อย ๆ ดังต่อไปนี้

1) ทฤษฎีความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag Theory) นักสังคมวิทยาที่เชื่อทฤษฎีนี้คือ William F. Ogburn เขามองว่าความล่าช้าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อสิ่งหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่อีกสิ่งหนึ่งยังคงอยู่กับที่หรือเปลี่ยนแปลงไม่ทันกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุทำให้เกิดความไม่สมดุลหรือไม่สอดคล้องกันในสังคม Ogburn ได้ตั้งข้อสังเกตว่า สังคมมีแนวโน้มที่จะต้องพยายามปรับโครงสร้างของสังคมให้อยู่ในสภาพสมดุลเสมอ อีกทั้งยังมองว่าวัฒนธรรมทางวัตถุ มักจะเจริญไปได้เร็วกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ

2) ทฤษฎีมนุษย์นิเวศวิทยา (Human Ecology Theory) นักมานุษยนิเวศวิทยา มีความเห็นว่า สภาพสมดุลของสังคมอยู่ที่การปรับตัวของคนในสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในระหว่างวัฒนธรรม และจากความคิดนี้ ถ้าจะมองสภาพสังคมในเมืองหลวงก็เช่นกัน จะมีการแบ่งเขตสลัม คนชั้นกลาง และคนมีฐานะร่ำรวย ซึ่งสภาพความเป็นอยู่หรือหมายถึงวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มก็ต่างกัน และคนแต่ละคนก็จะพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคมนั้น ๆ (ณรงค์ เส็งประชา, 2532: 144)

3) ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural and Functional Theory) นักสังคมวิทยา มองสังคมส่วนรวมว่า เป็นระบบหนึ่งซึ่งประกอบด้วยส่วนหรือระบบย่อยต่าง ๆ อีกหลายระดับที่ยึดเหนี่ยวและมีความสัมพันธ์กัน การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นหรือเริ่มต้นได้ในส่วนใดส่วนหนึ่งก่อน และส่งผลสะท้อนไปยังส่วนอื่น ๆ ซึ่งต้องถูกระทบกระเทือนไปด้วย โครงสร้างและหน้าที่ของสังคมเป็นระบบหนึ่ง ระบบนี้จำเป็นต้องดำรงอยู่ตลอดไป แม้ว่าบุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ เนื่องจากกฎธรรมชาติ เช่น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย การที่สังคมจะดำรงอยู่ได้

จะต้องมีโครงสร้างทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในสังคม ทุกสังคมจะต้องสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ กำหนดสิทธิหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้ปฏิบัติตาม อีกทั้งมีการช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมโดยปกติแล้ว สังคมจะอยู่ในสภาพที่สมดุล กล่าวคือทุกส่วนหรือทุกสถาบันจะปรับตัวเข้าหากันตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่ละสถาบันก็จะทำหน้าที่ของตัวเอง แต่ก็ต้องยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่า ไม่มีสถาบันใดที่จะทำหน้าที่ได้โดยสมบูรณ์ทุกประการ

4) ทฤษฎีแห่งการขึ้นและลงของสังคม (Rise and Fall Theory) ทฤษฎีแห่งการขึ้นและลงของสังคม อธิบายกระบวนการของความเจริญและความเสื่อมของสังคมโดย Oswald Spengler ได้กล่าวว่า สังคมและวัฒนธรรมมีจุดเริ่มต้น จากนั้นจะค่อย ๆ ก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงที่สุดแล้วก็จะค่อย ๆ เสื่อมลง Spengler ได้เปรียบเทียบกับความเจริญของมนุษย์เช่นกัน ที่เริ่มจากเด็กทารก เจริญขึ้นเป็นวัยรุ่น จากวัยรุ่นเป็นผู้ใหญ่ จากผู้ใหญ่เป็นวัยชรา และในที่สุดก็ตายไป นอกจากนี้เขายังเปรียบเทียบกับเวลาในวันหนึ่งๆ ซึ่งเริ่มจากเช้า สาย บ่าย ค่ำ และมีคืนในที่สุด แล้วก็กลับมาเข้าใหม่อีกครั้งหนึ่ง วัฒนธรรมก็เหมือนกัน เมื่อเจริญถึงขีดสุดก็ต้องเสื่อมหรือดับไป แต่การดับของวัฒนธรรมนั้น Spengler เห็นว่ามันไม่ได้สูญหายไปไหน แต่พยายามปรับปรุงให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมาแทน ทฤษฎีนี้อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทฤษฎีวัฏจักร (Cyclical Theory) ก็ได้

5) ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง อันเป็นผลจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมที่กำลังพัฒนาที่จะก้าวไปสู่ความทันสมัย โดยทฤษฎีนี้มองเน้นในประเด็นที่ว่า สังคมทั้งหลายย่อมพัฒนาจากสภาพที่ต่ำหลังไปสู่สภาพสังคมที่ทันสมัยก้าวหน้า ส่วนมากจะอิงเกณฑ์สังคมตะวันตกอย่างเช่น ยุโรป อเมริกา เป็นต้น ฉะนั้นความทันสมัย (Modernization) จึงมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า ความเป็นตะวันตก (Westernization)

2.3.6.5 ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory)

เกิดขึ้นทฤษฎีนี้สืบเนื่องมาจากทฤษฎีความทันสมัย เมื่อสังคมที่กำลังพัฒนาได้เปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ทันสมัยแล้ว ก็จะพบว่า บางสังคมมีฐานะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่บางสังคมมีฐานะเป็นผู้ตามในการเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งอยู่ในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงนี้จะอยู่ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงหรือเป็นประเทศแม่ และมีประเทศอื่นหรือสังคมอื่นเป็นบริวารหรือผู้ตามนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าสังคมที่พัฒนาแล้วไม่ได้มีบทบาทชักนำให้สังคมกำลังพัฒนามาเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยหรือกลายเป็นประเทศพัฒนาแต่อย่างใด แต่กลับตรงกันข้ามคือทำให้เกิดความด้อยพัฒนามากขึ้นอีก ความยากจน ความเสียดเปรียบก็มีมากขึ้นด้วยเช่นกัน

2.3.7 ลักษณะสำคัญของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย

สังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย มักจะมีลักษณะดังต่อไปนี้ (จำนง อดิวัฒน์ สิทธิ และคณะ, 2548: 201)

2.3.7.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต จากแบบต่าง ๆ ที่เคยมีตามแบบประเพณีเดิม ไปสู่วิถีชีวิตที่อาศัยความรู้และเทคโนโลยีเชิงวิทยาศาสตร์ เช่น เปลี่ยนวิธีการทำไร่นาแบบเก่าที่เคยทำมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย เป็นการเกษตรแผนใหม่

2.3.7.2 วิธีและรูปแบบการผลิตทางการเกษตรกรรมเปลี่ยนจากผลิตเพื่อกินเองในที่ดินแปลงเล็ก เป็นการผลิตเพื่อขาย โดยทำเป็นไร่นาขนาดใหญ่ ชาวไร่นาที่เคยทำสิ่งของเครื่องใช้ด้วยตนเองก็หันมาซื้อเอามาจากตลาด และมีการจ้างแรงงานทำไร่นาแทนที่จะใช้เฉพาะแรงงานในชุมชน

2.3.7.3 การผลิตทางอุตสาหกรรมมีการเปลี่ยนมาจากการใช้แรงคนมาเป็นการใช้เครื่องจักรมากขึ้น

2.3.7.4 คนหันมาใช้ชีวิตอยู่ในเมืองมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทที่คนส่วนใหญ่อยู่ในไร่นาและหมู่บ้าน มาเป็นสังคมเมือง สิ่งที่เป็นอุปสรรคหรือขัดขวางการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยคือ ขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างของสังคม นอกจากนี้ ทฤษฎีนี้ยังได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีอคติว่าสังคมทั้งหลายจะเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมตะวันตก และมองว่าลักษณะของสังคมแบบเก่ากับสังคมสมัยใหม่เป็นสิ่งที่ไปด้วยกันไม่ได้ คือถ้าสังคมเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมสมัยใหม่แล้ว ลักษณะสังคมแบบเก่าจะต้องหมดไป แต่บางสังคมได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ลักษณะแบบเก่ากับแบบใหม่นั้น สามารถผสมกลมกลืนได้เป็นอย่างดี เช่น กรณีของสังคมญี่ปุ่น

2.3.8 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการต่อต้านและการยอมรับการเปลี่ยนแปลง

2.3.8.1 ทศนคติและค่านิยมเฉพาะ (Specific Attitudes and Values) การที่สังคมใดจะยอมรับหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2555: 217)

ในแต่ละสังคมจะมีทศนคติและค่านิยมเฉพาะของตนเอง ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับวัฒนธรรมในสังคมนั้น ๆ ปัจจัยสำคัญในประเด็นนี้อยู่ที่ความชอบหรือไม่ชอบของคนในสังคม หากชอบก็สามารถยอมรับได้ง่าย หากไม่ชอบก็อาจจะต่อต้านหรือปฏิเสธ เช่น ชาวอินเดียตอนใต้เคยเกิดภาวะอดอยากในประเทศไทย สหรัฐฯ ได้ให้ความช่วยเหลือโดยการส่งข้าวสารไปช่วย แต่ปรากฏว่าชาวอินเดียไม่ชอบกิน เพราะคนกลุ่มนี้ชอบกินข้าวเจ้า ฉะนั้นจึงขัดกับค่านิยมของเขา

2.3.8.2 การสาธิตให้เห็นถึงประโยชน์ของสิ่งใหม่ (Demonstrability of Innovation)

การยอมรับสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจะง่ายหรือยากอยู่ที่การสาธิตให้มองเห็นถึงประโยชน์ของสิ่งนั้นด้วย หากเห็นว่าสิ่งนั้นมีจริง ก็จะมีคนยอมรับกันมากขึ้น เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ ไมโครเวฟ เป็นต้น มีข้อสังเกตว่าสิ่งที่เป็นวัตถุนั้นมักจะได้รับการยอมรับได้ง่ายกว่าสิ่งที่เป็นนามธรรม สิ่งเป็นนามธรรมได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ ลัทธิทางศาสนา เป็นต้น เพราะประเภทหลังสาธิตให้เห็นผลยาก

2.3.8.3 ความสอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิม (Compatibility with the Existing Culture)

สิ่งใดที่มีลักษณะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิม สิ่งนั้นมักจะได้รับการยอมรับได้ง่ายและรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม บางครั้งพบว่าสิ่งใหม่นั้นอาจจะเข้ากับวัฒนธรรมเดิมไม่ได้ เพราะ

1) สิ่งใหม่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมเดิม ทำให้ไม่ได้รับการยอมรับ แต่ต่อมาภายหลังอาจมีการยอมรับก็ได้ ถ้าหากสิ่งนั้นมีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิม

2) สิ่งใหม่อาจก่อให้เกิดรูปแบบใหม่ ซึ่งไม่เคยปรากฏมีมาก่อนในวัฒนธรรมเดิม เช่น การใช้วัสดุที่แปลกใหม่ที่ทันสมัยในการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน ซึ่งมองดูแล้วลักษณะคล้ายวัสดุเดิมที่เคยใช้มาก่อนในอดีต

3) สิ่งใหม่บางอย่างอาจเข้ามาแทนที่ ไม่ใช่การผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ ถ้าสิ่งใหม่นั้นเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมได้ สิ่งนั้นก็ยอมรับได้ง่าย แต่วัฒนธรรมบางอย่างเป็นสิ่งใหม่ที่เข้ามาแทนที่สิ่งเก่า เช่น การมีเพศสัมพันธ์กันอย่างเสรี ไม่รักษาวลสงวนตัวเหมือนแต่ก่อน เกิดขึ้นในหมู่หนุ่มสาวรุ่นใหม่ เป็นต้น

2.3.8.4 ค่าในการเปลี่ยนแปลง (Cost of Change)

ค่าในที่นี้ไม่ได้หมายถึงค่าที่เป็นตัวเงินหรือต้นทุนเท่านั้น แต่ยังหมายถึงค่าทางด้านจิตใจหรือความรู้สึกของคนอีกด้วย เช่น พวกลูกครึ่งที่เกิดจากสามีชาวตะวันตกหรือพวกฝรั่ง ทำให้เด็กเหล่านั้นมีรูปลักษณะที่แตกต่างไปจากเด็กอื่น ๆ เช่น ผมสีทอง ตาสีฟ้า หรือผมหยิกปากหนาแบบพวกนิโกร ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1) ความยากลำบากทางเทคนิคในการเปลี่ยนแปลง (Technical Difficulties of Change) สิ่งใหม่บางอย่างต้องอาศัยเทคนิคหรือวิธีการต่าง ๆ เข้าไปช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วย

2) กลุ่มที่รักษาผลประโยชน์อย่างแน่นแฟ้นกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Vasted Interests and Social Change) กลุ่มที่รักษาผลประโยชน์อย่างแน่นแฟ้นโดยปกติมักจะ

ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทุกอย่างที่ทำให้ตนหรือกลุ่มของตนเสียผลประโยชน์ แต่จะให้การสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่ทำให้ตนหรือกลุ่มของตนได้รับผลประโยชน์

2.3.8.5 บทบาทของตัวแทนในการเปลี่ยนแปลง (Role of the Change Agent)

ตัวแทนในการเปลี่ยนแปลงมักจะเป็นผู้ที่มีอิทธิพล มีอำนาจ และเป็นผู้ที่กว้างขวาง มีคนรู้จักหรือได้รับการยอมรับจากสังคมทั่วไป หรืออาจเป็นบุคคลที่มีคนเคารพนับหน้าถือตาหรือมีความน่าเชื่อถือ ตัวแทนลักษณะเช่นนี้มักจะมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและรวดเร็วมากกว่าตัวแทนที่คนไม่รู้จัก ตัวแทนจะประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากสามารถปรับสิ่งใหม่ให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิมได้เป็นอย่างดีและเหมาะสม โดยไม่มีความขัดแย้ง

2.3.9 ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ในแต่ละสังคมจะมีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังนี้

2.3.9.1 ความพร้อมในด้านบุคคล คนในสังคมมีความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด

2.3.9.2 โครงสร้างของสังคม มีความแตกต่างในด้านในด้านความพร้อมในการยอมรับการเปลี่ยนแปลง เป็นสังคมเกษตรกรรมกับสังคมอุตสาหกรรม สังคมเมืองกับสังคมชนบท เป็นสังคมที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี อย่างไรก็ตาม ความพร้อมในด้านโครงสร้างของสังคมเหล่านี้จะมีความแตกต่างในการยอมรับการเปลี่ยนแปลง

2.3.9.3 ความพร้อมในด้านผู้นำ ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง โดยมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายหรือยาก ช้าหรือเร็ว ขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ และความเข้าใจต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงแต่ละอย่างว่าดีเพียงใด การเปลี่ยนแปลงก็จะเกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็ว

2.3.10 รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้ (บุญเดิม พันธรอบ, 2528: 225)

- 1) การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงแบบไม่มีแบบแผน
- 2) การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติรุนแรง การปฏิวัติ และการปฏิรูปเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบกึ่งมีแผนการ เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปอย่างเป็นธรรมชาติ

3) การเปลี่ยนแปลงแบบมีแผนการ การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบไม่มีแผนการ เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ส่วนการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติรุนแรง การปฏิวัติหรือการปฏิรูปเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบกึ่งมีแผนและไม่มีแผนการ ก็คือ การปฏิวัติหรือการปฏิรูปเป็นกิจกรรมที่เกิดจากคณะบุคคลเข้าแข่งชิงอำนาจกัน เมื่อมีบุคคลคณะอื่นเข้ามาแข่งชิงอำนาจต่อไป อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแผนการปฏิบัติงานหรือไม่มี การเปลี่ยนแปลงก็ได้ ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการปฏิบัติงานตามแผน ส่วนการเปลี่ยนแปลงแบบมีแผนการนั้น สังคมได้จัดให้องค์การหนึ่งวางแผนและรับผิดชอบควบคุมการเปลี่ยนแปลงนั้น ทำให้การเปลี่ยนแปลงมีระเบียบเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้

2.3.11 ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมอาจแบ่งได้ 5 ทิศทางต่อไปนี้

1) ความก้าวหน้า (Progression) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงปรารถนา จากจุดที่มีความพึงพอใจน้อยไปสู่จุดที่มีความพึงพอใจมากกว่า ประเด็นที่ควรพิจารณา คือ เป็นความพึงพอใจของใคร หรืออาจมองว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือความเคลื่อนไหวของสังคม ไปสู่เป้าหมายที่เห็นชอบหรือยอมรับกัน

2) วิวัฒนาการ (Evolution) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินการไปที่ละขั้น แต่ขั้นที่สืบต่อมีความเกี่ยวพันกันขึ้นก่อนหน้านั้น หรือหมายถึง ความเจริญเติบโตหรือการพัฒนาที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2532: 137) วิวัฒนาการเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่มีการวางแผน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สลับซับซ้อน

3) การพัฒนาสังคม (Social Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีทิศทาง มีเป้าหมายตามความต้องการของสังคม โดยมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่น การสร้างงานในชนบท การสร้างโรงเรียนประจำตำบล เป็นต้น

4) การทำให้ทันสมัย (Modernization) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เจริญรุ่งเรืองตามสมัย โดยมากมักเอาแบบอย่างของสังคมตะวันตก (สังคมทั่วไปมักมองว่าสังคมตะวันตกเป็นสังคมที่ทันสมัย และประเทศที่กำลังพัฒนามักจะเอาแบบอย่าง) สภาพของความทันสมัยที่สังเกตเห็นได้ง่ายหรือชัดเจน ส่วนใหญ่มักเป็นความทันสมัยทางด้านวัตถุมากกว่าด้านที่ไม่ใช่วัตถุ

5) การปฏิวัติสังคม (Social Revolution) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของระเบียบสังคมเดิม โดยเฉพาะการจัดลำดับสูงต่ำของชนชั้นของสังคมที่เคยมี การปฏิวัติทาง

สังคมมีผลเป็นการรื้อโครงสร้างสังคมเดิม ทำให้กลุ่มที่มีอภิสิทธิ์และเกียรติภูมิสูญเสียสิ่งเหล่านี้ไปอย่างสิ้นเชิง เช่น การปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. 1789 การปฏิวัติในรัสเซีย เมื่อ ค.ศ. 1917 การปฏิวัติในจีน เมื่อ ค.ศ. 1949 (สุริชัย หวันแก้ว, 2549: 161)

ตารางที่ 2.3 สรุปรูปแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและองค์ประกอบสำคัญ

แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	องค์ประกอบสำคัญ
1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม	1) เอกลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลง (Identity) 2) ระดับการเปลี่ยนแปลง (Level) 3) ช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลง (Duration) 4) ทิศทางการเปลี่ยนแปลง (Direction) 5) ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง (Magnitude) 6) อัตราการเปลี่ยนแปลง (Rate of Change)
2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร 3) การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน 4) โครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรม 5) ทักษะคิดและค่านิยม 6) การเล็งเห็นถึงความจำเป็น 7) พื้นฐานทางวัฒนธรรม
3. กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	1) การค้นพบ 2) การประดิษฐ์ 3) การแพร่กระจาย
4. ระดับของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	1) การเปลี่ยนแปลงในระดับตัวบุคคลหรือระดับจุลภาค 2) การเปลี่ยนแปลงในระดับสถาบันหรือระดับมหภาค

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทาง สังคมและวัฒนธรรม	องค์ประกอบสำคัญ
5. ทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	1) ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 2) ทฤษฎีความขัดแย้ง 3) ทฤษฎีความสมดุล 3.1 ทฤษฎีความล่าช้าทางวัฒนธรรม 3.2 ทฤษฎีมนุษยนิยมศึกษา 3.3 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ 4) ทฤษฎีแห่งการขึ้นและลงของสังคม 5) ทฤษฎีความทันสมัย 6) ทฤษฎีการพึ่งพา
6. การต่อต้านและการยอมรับการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับสิ่งใดบ้าง	1) ทศนคติและค่านิยมเฉพาะ 2) การสาธิตให้เห็นถึงประโยชน์ของสิ่งใหม่ 3) ความสอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิม 4) ค่าในการเปลี่ยนแปลง 5) บทบาทของตัวแทนในการเปลี่ยนแปลง
7. ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	1) ความพร้อมในด้านบุคคล 2) ความพร้อมในด้านโครงสร้างของสังคม 3) ความพร้อมในด้านผู้นำ
8. รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	1) การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงแบบไม่มีแบบแผน 2) การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติรุนแรง การปฏิวัติ และการปฏิรูปเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบกึ่งมีแผนการ 3) การเปลี่ยนแปลงแบบมีแผนการ

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	องค์ประกอบสำคัญ
9. ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	1) ความก้าวหน้า 2) วิวัฒนาการ 3) การพัฒนาสังคม 4) การทำให้ทันสมัย 5) การปฏิวัติสังคม

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว

2.4.1 ความหมายของการปรับตัว

วราภรณ์ ตระกูลสฤณี (2545: 3) ได้ให้ความหมายของการปรับตัว (Adjustment) ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่บุคคลใช้ความพยายามในการปรับตนเอง เมื่อต้องเผชิญกับสภาพปัญหา ความอึดอัดใจ ความคับข้องใจ ความเครียด ความทุกข์ใจ ความวิตกกังวลต่าง ๆ ฯลฯ จนเป็นสภาพการณ์ที่บุคคลนั้น ๆ สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสภาพปัญหานั้น ๆ ได้ ถ้าบุคคลปรับตัวแล้วสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมได้อย่างมีความสุขได้ แสดงว่าบุคคลนั้นมีสุขภาพจิตดี แต่หากว่าบุคคลปรับตัวแล้วยังมีความทุกข์ใจ ว้าวุ่นใจไม่สบายใจอยู่ ความรู้สึกดังกล่าวย่อมจะทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นคนสุขภาพจิตไม่ดี และหากเรื้อรังรุนแรงมากขึ้น อาจจะเจ็บป่วยเป็นโรคประสาทหรือโรคจิตได้

Lazarus (1963: 3) ได้ให้ความหมายคำว่า “การปรับตัว” (Adaptation) ไว้ว่า การปรับตัวมีจุดกำเนิดมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการ (Revolution Theory) ของชาร์ล ดาร์วินส์ (Charle Darwins) ซึ่งมีเนื้อหาเน้นหนักทางด้านชีววิทยา และได้มีการนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับมนุษย์ โดยเปลี่ยนมาใช้คำว่า “Adjustment” และให้ความหมายใหม่ว่าเป็นความพยายามของแต่ละคนในการดำเนินชีวิตหรืออยู่รอดในสภาพแวดล้อมทางสังคมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การปรับตัวประกอบด้วยกระบวนการ 2 ทาง คือ การปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และการปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละคน แนวคิดของ Lazarus มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Arkoff (1968: 4) ที่เห็นว่าการปรับตัวเป็นการปะทะสังสรรค์ (Interaction) ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมของเขา บุคคลแต่ละคนจะพยายามทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการ

และเป้าหมายของตนเอง ขณะเดียวกันบุคคลก็ตกอยู่ภายใต้ความกดดันของสภาพแวดล้อมที่ทำให้ต้องมีความประพฤติที่เหมาะสม ดังนั้น การปรับตัวจึงเป็นวิธีการในการผสมผสานความต้องการส่วนบุคคลให้ผสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมในสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน

สุรางค์ จันทร์เอม (2527) ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ว่า เป็นการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล เพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทางในสิ่งแวดล้อมของตน มนุษย์ทุกคนจะต้องมีการปรับตัวด้วยกันทั้งสิ้น แต่ละคนจะมีแบบแผนในการปรับตัวแตกต่างกัน เพื่อตอบสนองความต้องการของตน นอกจากจะตอบสนองทางร่างกาย เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย ฯลฯ แล้วยังตอบสนองความต้องการทางสังคมอีกด้วย นอกจากนี้การปรับตัวยังช่วยให้ทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความราบรื่น ในด้านอารมณ์ก็เช่นเดียวกัน เมื่อมนุษย์ได้รับสิ่งที่ตนต้องการแล้ว ความตึงเครียดต่าง ๆ ก็ผ่อนคลายไป

Anthony and Daniel (1980: 5) กล่าวว่า การปรับตัว (Adaptation) เป็นความสามารถของคนที่จัดการกับปัญหาและความต้องการของสภาพแวดล้อม (Environment Demand) ให้บรรลุหรืออาจกล่าวได้ว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการที่มนุษย์มีปฏิกิริยาโต้ตอบกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นการเตรียมตัวเข้ากับปัญหา รวมถึงการปรับสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ให้เข้ากับความต้องการด้วย

English and English (อ้างถึงใน ช่อลัดดา วิจารณ์ดำรงฤทธิ, 2533: 21) ให้ความหมาย “การปรับตัว” ว่าการปรับตัวเป็นภาวะของความสัมพันธ์ที่กลมกลืนต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งบุคคลจะได้รับความพึงพอใจในการตอบสนองทั้งทางกายและสังคม การที่บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี เป็นลักษณะที่แสดงถึงการเป็นคนปกติ ในทางตรงข้ามถ้าตัวบุคคลไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ บุคคลนั้นจะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมโดยปราศจากความสุข ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนมากมักจะเป็นผลมาจากการปรับตัวไม่ดี

2.4.2 สาเหตุของการปรับตัว

โดยทั่วไปแล้ว มนุษย์ต้องมีการปรับตัว โดยมีเหตุผลสำคัญ เพื่อความอยู่รอดและเพื่อความความสุขและราบรื่นในชีวิตมนุษย์ดังนี้ (วรารักษ์ ตระกูลสฤษดิ์, 2545: 4)

1) การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชีวิต

ตลอดชั่วชีวิตของบุคคลหนึ่ง ๆ ย่อมผ่านช่วงชีวิตมามากมาย พบกับความเปลี่ยนแปลงทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิ เป็นตัวอ่อนในครรภ์มารดา เจริญเติบโตมาเป็นทารกอยู่ในครรภ์มารดา ต่อมาจนคลอดเป็นทารกแรกเกิดและเติบโตมาจนถึงทุกวันนี้ เราทุกคนต้องพบกับสภาพความเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ซึ่งทุกคนต้อง

ปรับตัวเพื่อจะอยู่รอดให้ได้ในแต่ละช่วงชีวิต เช่น เมื่อเป็นทารกแรกเกิด ก็ดูดนมกินนมมารดาเพียงอย่างเดียว เมื่อโตขึ้นสักหน่อย ราว ๆ 3 เดือน มารดาก็จะเริ่มให้อาหารทดแทน เริ่มป้อนข้าว กลัวยน้ำและอื่น ๆ เพื่อให้ทารกมีสารอาหารเพียงพอในการเติบโต ลักษณะการปรับตัวเช่นนี้ มีเหตุผลคือความจำเป็นต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวเรา หรือเป็นการปรับตัว “เพื่อความอยู่รอดของชีวิต” นั่นเอง

2) เพื่อความสุข

หากมีคำถามว่า “ความสุขคืออะไร” เราอาจได้รับคำตอบว่า ความสุขคือการไม่มีความทุกข์ ความทุกข์คือการไม่มีความสุข การปรับตัวช่วยให้เรายอมรับสภาพการณ์ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วพยายามหาวิธีการแก้ไข ขจัดปัดเป่าปัญหาหรือสภาพการณ์ที่ค่อนข้างเลวร้าย หรือสภาพการณ์ที่เลวร้ายมากๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเราให้บรรเทาบางลง ซึ่งอาจจะพยายามแก้ไขด้วยตนเอง หรือมีการแสวงหาบุคคลอื่นให้มาช่วยแก้ไขปัญหาค่ะ สุดท้ายเมื่อปัญหาลดลงก็เลยมีการแก้ไขแล้ว ความคิด ความรู้สึกของเราก็จะดีขึ้น ผ่อนคลายความตึงเครียดลงไป เมื่อความทุกข์หายความสุขสบายใจย่อมเกิดขึ้น

นอกจากนี้ กัณยา แสงสุวรรณ (2533 อ้างถึงใน ปัทมา โตนคแก้ว, 2544) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการปรับตัวว่าเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ หลายประการดังนี้

1) แรงขับและความต้องการ เพื่อสนองความอยากของตน ทั้งนี้บุคคลมีความต้องการเป็นพื้นฐาน เช่น ความต้องการทางกายและความต้องการทางจิตใจ และความต้องการทั้งสองอย่างนี้ ทำให้เกิดแรงขับให้มนุษย์ดิ้นรน การที่ร่างกายแสดงพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ออกมานั้นมักจะเป็นไป เพื่อคลายความกระวนกระวาย เมื่อเกิดอุปสรรคมาขัดขวางไม่สามารถสนองความต้องการได้ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ เรียกว่า การปรับตัว

2) แรงกระตุ้นจากสังคม เกิดจากการที่มีสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้คนมีปัญหาในการปรับตัวให้ทันตามภาวะสังคมที่เปลี่ยนไป เช่น ความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ ทำให้เกิดปัญหาความคับข้องใจ จึงจำเป็นต้องอาศัยการปรับตัวด้วยวิธีการต่าง ๆ

3) เจตคติ ความสนใจ การเปลี่ยนแปลงของจุดหมายชีวิต ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องปรับพฤติกรรมเพื่อให้เป็นไปตามจุดหมาย

นิภา นิธยาน (2530) อธิบายว่า การปรับตัวเกิดจากสาเหตุที่มนุษย์ต้องเผชิญกับแรงผลักดันที่มีอิทธิพลสำคัญกับการปรับตัว 2 ประการ คือประการที่หนึ่ง แรงผลักดันภายนอกหรือข้อเรียกร้องอันเกิดจากสภาพแวดล้อม และแรงผลักดันที่เรียกร่องของสังคมหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์กัน และประการที่สอง แรงผลักดันภายใน ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นภายในตัวบุคคล ซึ่งเกิดจากสภาพทางสรีระ ได้แก่ ความต้องการสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพ เช่น อาหาร น้ำ อากาศ ความ

อบอุ่น การพักผ่อนนอนหลับที่เพียงพอ นอกจากนี้ยังได้รับการกระตุ้นจากประสบการณ์ทางสังคมที่บุคคลนั้นได้เรียนรู้ในอดีต หรือประสบการณ์ที่ผ่านมา เรียกอีกนัยหนึ่งว่า “เหตุจูงใจทางสังคม” ได้แก่ ความต้องการจะมีเพื่อนฝูง ความต้องการความรัก ความต้องการความสำเร็จ และการเป็นที่ยกย่องนับถือ ซึ่งแรงกระตุ้นภายในทั้งสองประการดังกล่าวนี้มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ในการทำให้บุคคลเกิดความสุขหรือความทุกข์ตลอดจนในการกำหนดพฤติกรรมการปรับตัวของบุคคลด้วย

อมรา พงศาพิชญ์ (2545: 17) ได้อธิบายถึงสาเหตุการปรับตัวที่มาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยกล่าวว่าได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการปรับตัวของชุมชนชนบทเป็นอย่างมาก คนในชุมชนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในเรื่องของการผลิตซึ่งในขณะนี้คนในชุมชนจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งถือได้ว่ามีความจำเป็นอย่างมากด้วยเหตุผลที่ว่า

- 1) การปรับตัวเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
- 2) การค้นพบสิ่งใหม่ในสังคมของตนเองจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อความคงอยู่ของสังคมนั้น ๆ
- 3) การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในระดับกลุ่มมากกว่าระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดทางวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง การปรับตัวจึงเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม
- 4) พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนไม่ได้

2.4.3 ลักษณะของการปรับตัว

ลักษณะการปรับตัวของบุคคลแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การปรับตัวด้านส่วนตัว (Personal Adjustment) และการปรับตัวทางสังคม (Social Adjustment) ซึ่งการปรับตัวด้านส่วนตัว หมายถึง การปรับปรุงตัวเพื่อความอยู่รอด ความปลอดภัย ความหมายนี้เป็นไปในทางเดียวกับความหมายที่ อมรา พงศาพิชญ์ (2545: 26) กล่าวไว้ว่า การปรับตัว หมายถึง การปรับตัวของคนที่เข้ากับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลไกชนิดหนึ่งที่จะทำให้มนุษย์และสังคมสามารถอยู่ได้ ในขณะที่ โทนและชิมูเลอร์ ได้แบ่งการปรับตัวของบุคคลออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การปรับตัวทางร่างกาย เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ ซึ่งถือเป็นการปรับตัวเพื่อรักษาดุลยภาพทางชีวภาพ 2)

การปรับตัวด้านจิตใจและกลไกทางบุคลิกภาพ เพื่อหาความสมดุลระหว่างแรงผลักดัน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้และประสบการณ์ เช่น ความต้องการความอบอุ่นถือเป็นการปรับตัวที่เกี่ยวกับกระบวนการทางจิตใจและกลไกทางบุคลิกภาพ เพื่อหาความสมดุลระหว่างแรงผลักดันของความ ต้องการกับสิ่งแวดล้อม โดยที่จะดำเนินไปทั้งที่รู้สึกตัวหรือไม่ก็ได้ ส่วนด้านการปรับตัวทางสังคม (Social Adjustment) หมายถึง ความคิด ความรู้สึกหรือพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่น หรือ ชื่อเรียกร็องอันเกิดจากสภาพแวดล้อมของสังคม ซึ่งมนุษย์จะต้องมีปฏิริยาโต้ตอบและปรับ พฤติกรรมให้สอดคล้องกับสภาพดังกล่าว เป็นการปรับตัวเพื่อรักษาคุณภาพท่ามกลางความขัดแย้ง ระหว่างความต้องการ ความเชื่อ ค่านิยม หรือวัฒนธรรมที่พัฒนาขึ้นมาเป็นองค์ประกอบของตนเอง ที่ไม่สอดคล้องกับสังคม และเพื่อขจัดความขัดแย้ง

ทั้งนี้การปรับตัวของมนุษย์เกิดจากแรงผลักดันสองอย่าง คือ

- 1) แรงผลักดันภายใน เกิดจากสภาวะทางจิตใจซึ่งเป็นผลของการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุขสบาย เช่น ความต้องการด้านอาหาร น้ำ และความอบอุ่น
- 2) แรงผลักดันจากภายนอก เกิดจากการที่มนุษย์ต้องอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม หรือ การที่มนุษย์จะต้องอยู่ร่วมและผูกพันกับผู้อื่น ดังนั้น จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคม ซึ่งเริ่มตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2545)

ชอล์ดดา โรจน์ดำรงฤทธิ์ กล่าวถึง การปรับตัวว่า สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

- 1) การปรับตัวในส่วนบุคคล หมายถึง ความคิด ความรู้สึก ความต้องการภายในของแต่ละคน แรงขับส่วนหนึ่งจะเกิดจากสภาวะทางสรีระของบุคคล เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ อีกส่วนหนึ่งเกิดจากสภาวะทางจิต ซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้ ประสบการณ์
- 2) การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม หมายถึง ชื่อเรียกร็องอันเกิดจากสภาพแวดล้อม และสังคมมนุษย์จะต้องมีปฏิริยาโต้ตอบและปรับพฤติกรรมให้สอดคล้อง

อคิน ระพีพัฒน์ (2535: 2) ได้กล่าวไว้ว่า คนมักจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาก็คือ กลไกชนิดหนึ่งที่จะทำให้มนุษย์และสังคมสามารถอยู่ได้ใน สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่แต่จะอยู่ได้ดีแค่ไหน สบายแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของเราในการ ที่จะปรับตัวและแก้ปัญหาเหล่านั้นได้

Tindall (1959: 76) เสนอลักษณะของการปรับตัวที่ดี ซึ่งประกอบด้วย

- 1) การรักษามูรณาของบุคลิกภาพ มีการปรับปรุงตนเองโดยใช้ความสามารถในการ ผสมผสานความต้องการของตนเองกับพฤติกรรมที่แสดงออก เพื่อสนองความต้องการนั้นให้เข้ากับ สิ่งแวดล้อมได้
- 2) ยอมรับสภาพความเป็นจริง

- 3) มีความมั่นคง
- 4) มีวุฒิภาวะ
- 5) มีอารมณ์ในลักษณะเป็นปกติเสมอ

2.4.4 กระบวนการปรับตัวของคนย้ายถิ่น

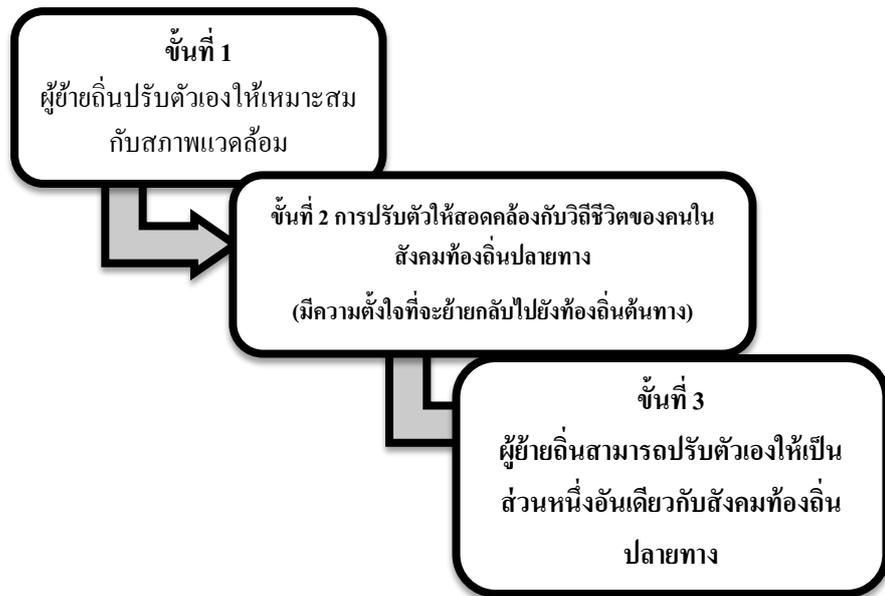
สำหรับกระบวนการปรับตัวนั้น Gehmacher (n.d. อ้างถึงใน สมศรี อุ๋ยตระกูล, 2535: 10-11) ได้ทำการศึกษาโดยยึดถือกระบวนการที่ผู้ย้ายถิ่นเข้าไปบูรณาการเป็นอันหนึ่งเดียวกัน (Integration) กับสังคมที่เป็นท้องถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่นตามทฤษฎีบูรณาการ (Integration Theory) โดยแบ่งกระบวนการปรับตัวเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้ย้ายถิ่นปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของงานที่ทำ (Working Environment) เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับงาน การยินยอมปฏิบัติตามกฎระเบียบและบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นปลายทาง ในขั้นนี้ผู้ย้ายถิ่นจะใช้เวลาไม่นานนักในการปรับตัว

ขั้นที่ 2 การปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมท้องถิ่นปลายทาง เช่น การใช้เวลาทำกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น ในขั้นนี้ผู้ย้ายถิ่นยังไม่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสังคมโดยรวม สำหรับผู้ย้ายถิ่นที่มีครอบครัวในท้องถิ่นต้นทางและมีความตั้งใจที่จะย้ายกลับไปยังท้องถิ่นต้นทาง มักจะเป็นผู้ที่ไม่สามารถปรับตัวได้มากกว่าในขั้นที่ 2 นี้

ขั้นที่ 3 ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวเองให้เป็นส่วนหนึ่งอันเดียวกับสังคมท้องถิ่นปลายทางในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- 1) สามารถใช้ภาษาพื้นเมืองของคนในท้องถิ่นปลายทางได้คล่องแคล่ว
- 2) มีวิถีชีวิตเหมือนกับคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยไม่ปรากฏให้เห็นถึงลักษณะวัฒนธรรมเดิมของผู้ย้ายถิ่น
- 3) มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนพื้นเมืองในท้องถิ่นปลายทาง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

ภาพที่ 2.6 กระบวนการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น

แหล่งที่มา: Gehmacher, n.d. อ้างถึงใน สมศรี อุยตระกูล, 2535.

หากพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 ต่างกันในเรื่องระดับเท่านั้น เพราะกระบวนการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมในสังคมใหม่นั้น จะมีอยู่ตลอดเวลา ผู้ที่อยู่กับสภาพแวดล้อมใหม่เป็นเวลานาน หรือผู้ที่ไม่ต่อต้านสภาพแวดล้อมใหม่ จะมีแนวโน้มในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมดังกล่าว แต่การที่ไม่สามารถปรับตัวได้มีส่วนทำให้เกิดปัญหา เช่น การไม่สามารถปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นในท้องถิ่นปลายทาง ทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ในท้องถิ่นปลายทางได้

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัวของคนชนบทย้ายถิ่น พอสรุปได้ว่า “การปรับตัว” หมายถึง ภาวะความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ฉะนั้น เมื่อสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคนก็ต้องมีการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้ แต่การที่คนและสังคมจะสามารถอยู่ได้ในสภาพแวดล้อมได้ดีเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการที่จะปรับตัวและแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ ในสภาพแวดล้อมใหม่

2.4.5 การปรับตัวทางวัฒนธรรม

รินรดา พันธุ์น้อย (2552: 22) ได้อธิบายว่า การปรับตัวทางวัฒนธรรม หมายถึง ระบบความคิด ความเชื่อ พฤติกรรมและวิถีชีวิตของสมาชิกในสังคม ทั้งนี้วัฒนธรรมประกอบด้วย

วัฒนธรรมในรูปวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ทั้งนี้ในการพิจารณาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมมีข้อควรพิจารณา ดังนี้

1) การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรม ควรพิจารณามิตিদ้านวัฒนธรรมที่เป็นความเชื่อ วิถีชีวิต และองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น วรรณคดี ดนตรี การแสดงและศิลปกรรมอื่น ๆ

2) องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคม วัฒนธรรมและมีลักษณะเป็นองค์รวม

3) การค้นพบสิ่งใหม่ในสังคมของตนเอง หรือการปฏิสัมพันธ์ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนทั้งนี้เพื่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมนั้น ๆ

4) องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง เช่น ชง มีความหมายมากกว่าฝ่าฝืนหนึ่ง โดยสรุป วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์นั่นเอง

5) มนุษย์ต้องดำเนินชีวิตเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมมักเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม การสืบทอดวัฒนธรรมจะเป็นการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งซึ่งเป็นกลุ่ม และการปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าระดับปัจเจกบุคคล

6) พฤติกรรมของมนุษย์สามารถปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้

7) การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งมีขั้นตอนและกระบวนการ คือการปรับตัวที่นอกเหนือจากการปรับตัวทางกายภาพ เป็นการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับคนหรือสภาพแวดล้อมอื่น

Roy (1976 อ้างถึงใน รินรดา พันธุ์น้อย, 2552: 24) เชื่อว่า มนุษย์เป็นระบบ เป็นหน่วยเดียวกัน ไม่สามารถแยกร่างกายและจิตใจออกจากกันได้ เมื่อมีสิ่งกระทบใด ๆ เข้ามาสู่ชีวิต ไม่ว่าจะกระทบโดยตรงต่อหน่วยย่อยใด ๆ จะมีผลกระทบไปทั้งระบบ ซึ่งเกิดจากการทำงานประสานสัมพันธ์ของหน่วยย่อยนั่นเอง นอกจากนี้ ตามแนวคิดของ Roy ทุกสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่อยู่รอบตัวบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมจัดเป็นตัวป้อนเข้าไปสู่ระบบการปรับตัว เมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้า บุคคลจะแสดงออกในพฤติกรรม 4 ด้าน ซึ่งถือเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ซึ่งมีดังนี้

1) พฤติกรรมการปรับตัวตามความต้องการด้านสรีระ (Physiological Needs) เป็นพื้นฐานการต้องการความมั่นคงทางด้านร่างกาย คือความต้องการด้านพื้นฐานต่าง ๆ

2) พฤติกรรมการปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ (Self-Concept) คือการปรับตัวเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านความมั่นคงทางจิตใจ เกิดจากความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง เป็นผลจากการปะทะสัมพันธ์กับคนอื่น จากประสบการณ์และการเรียนรู้ ความรู้สึกนึกคิดมีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความเข้าใจ การมองเห็นคุณค่าแห่งตนและการปรับตัวต่อภาวะความกดดันต่าง ๆ

3) พฤติกรรมการปรับตัวต่อบทบาทหน้าที่ (Role Function) เป็นการปรับตัวเพื่อสนองความต้องการ และเพื่อการคงไว้ซึ่งความมั่นคงทางสังคมหรือการยอมรับของบุคคลอื่น

4) พฤติกรรมการปรับตัวด้านการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Independence) คือความต้องการพื้นฐานของบุคคลที่จะคงไว้ซึ่งความมั่นคงทางสังคม ความเหมาะสมของการพึ่งตนเอง การพึ่งคนอื่น และการให้คนอื่นได้พึ่งพา ทำให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจและสังคม

ตารางที่ 2.4 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวและองค์ประกอบสำคัญ

แนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการปรับตัว	องค์ประกอบที่สำคัญ
1. สาเหตุของการปรับตัว	1) เพื่อความอยู่รอดของชีวิต 2) เพื่อความสุข 3) แรงขับและความต้องการ 4) แรงกระตุ้นจากสังคม 5) เจตคติ
2. ลักษณะของการปรับตัว	1) การปรับตัวด้านส่วนตัว 2) การปรับตัวทางสังคม
3. กระบวนการปรับตัวของคนย้ายถิ่น	1) ผู้ย้ายถิ่นปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของงานที่ทำ 2) การปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมท้องถิ่นปลายทาง 3) ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวเองให้เป็นส่วนหนึ่งอันเดียวกับสังคมท้องถิ่นปลายทาง
4. การปรับตัวทางวัฒนธรรม	1) พฤติกรรมการปรับตัวตามความต้องการด้านสรีระ 2) พฤติกรรมการปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ 3) พฤติกรรมการปรับตัวต่อบทบาทหน้าที่ 3) พฤติกรรมการปรับตัวด้านการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการรักษาอัตลักษณ์

2.5.1 ความหมายของการรักษาอัตลักษณ์

ราชบัณฑิตยสถาน (2524: 915) อธิบายว่า การรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นความพยายามของชุมชนในการแก้ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากความเจริญด้านต่าง ๆ ต่อวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม อันเป็นการปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม จึงมีความหมายใกล้เคียงและสัมพันธ์กับคำว่า การอนุรักษ์ เพราะ การรักษา หมายถึง การทรงไว้ การชูไว้ ส่วนการอนุรักษ์นั้น หมายถึง การรักษาให้คงเดิม

กรมศิลปากร (2542: 70) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมว่า หมายถึง การรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาช้านาน ให้คงอยู่ต่อไปนานที่สุดเท่าที่จะทำได้ ผลงานที่เกิดจากการคิดค้นประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งที่มีลักษณะเป็นสิ่งดีงาม แล้วเรียนรู้สืบทอดต่อ ๆ กันมา บางสิ่งยังคงเหลือเป็นหลักฐานถึงปัจจุบัน รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา วรรณกรรม และการแสดงโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปหัตถกรรม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม

ศรีศักร วัลทิโกดม (2543: 43) ได้ให้ความเห็นว่า การอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม เป็นการรักษา การปกป้อง ดูแลสงวนรักษาศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะการแสดงการเล่น และกีฬาพื้นบ้าน ภาษา หัตถกรรม และวรรณกรรม ให้คงสภาพเดิมเป็นมรดกตกทอดให้คงอยู่ ในการอนุรักษ์หรือพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม จะต้องยอมรับความจริงในเรื่องวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของมนุษย์ นั่นคือสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่มีสภาพหยุดนิ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงและผ่านขั้นตอนต่าง ๆ มาเป็นความสำคัญในการอนุรักษ์หรือพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม จึงอยู่ที่ต้องรักษาบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของสังคมเกษตรกรรมที่สืบเนื่องกันมาของท้องถิ่นให้คงไว้ และสิ่งที่ชุมชนทุกชุมชนในท้องถิ่นเดียวกันดูแลและใช้ประโยชน์ร่วมกัน จึงมีผลทำให้เกิดกฎเกณฑ์ประเพณีหรือจารีตที่ป้องกันมิให้มีการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน รวมทั้งป้องกันการรุกรานจากบุคคลภายนอก ด้วยการปรับตัวของคนในแต่ละชุมชนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น ตลอดจนการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกันนั้น ทำให้เกิดรูปแบบการดำรงชีวิตและวิถีชีวิตที่เหมือนกัน รูปแบบดังกล่าวนี้เรียกว่า “วัฒนธรรมท้องถิ่น” และสิ่งที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เด่นชัดคือ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และจารีตที่ทุกคนในชุมชนของท้องถิ่นยอมรับ รวมถึงนิทาน นิยายท้องถิ่นและภาษาท้องถิ่นที่สื่อกันได้ ดังเห็นได้จากในบริเวณพื้นที่สาธารณะมักจะมีการสร้างศาล ศาลเจ้า หรือวัดให้ผู้คนในท้องถิ่นได้กราบไหว้

และประกอบพิธีกรรมและดูแลร่วมกัน ผู้คนในชุมชนมักมีประสบการณ์ร่วมกัน ในการสร้างประวัติศาสตร์ที่ทำให้เกิดสำนึกในความเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกันขึ้น

Castile and Kushner (อ้างถึงใน พัชรินทร์ ม่วงงาม, 2547: 11) ได้เสนอแนวคิดเรื่องการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Persistence) ไว้ว่า

1) เพราะเป็นชนกลุ่มน้อยและขาดโอกาสทางสังคมพวกเขาจึงต้องรวมตัวกันและผูกพันกันด้วยวัฒนธรรมเดิมอย่างเหนียวแน่น เพื่อต่อสู้กับคนต่างวัฒนธรรมที่มีโอกาสดีกว่า ในการตัดวงทรัพยากรในสังคม

2) เพราะชนกลุ่มน้อย ถูกเอาเปรียบในทางสังคมทุก ๆ ด้าน เช่น การทำงานด้วยค่าจ้างแรงงานต่ำ แต่ต้องทำงานหนักกว่าผู้อื่น จึงต้องรวมตัวกันเพื่อความอยู่รอดโดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องรวมตัว

3) เพื่อแสดงว่าตนเป็นใคร เป็นการแสดงจุดยืนที่มา และเป้าหมายว่าตนคือใคร สำคัญอย่างไร

4) ทางด้านจิตใจเพื่อรำลึกถึงความเป็นมาและถิ่นกำเนิดของชาติพันธุ์ตน

ในแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2559 กล่าวถึงการอนุรักษ์และสืบทอดศาสนาศิลปวัฒนธรรมว่าให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น (กระทรวงวัฒนธรรม, 2552) ส่วนนโยบายศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของรัฐบาลของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 23-24 สิงหาคม 2554 การอนุรักษ์ทำนุบำรุงและบูรณปฏิสังขรณ์แหล่งศาสนาศิลปะ วัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์รวมถึงอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะการแสดง ทั้งที่เป็นมรดกของชาติและการแสดงพื้นบ้านให้เป็นมรดกไทยมรดกโลกของคนรุ่นใหม่ต่อไป

กล่าวโดยสรุป การรักษาอัตลักษณ์ หมายถึง การรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นความพยายามของชุมชนในการแก้ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากความเจริญในด้านต่าง ๆ การรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะการแสดง การละเล่น และกีฬาพื้นบ้าน ภาษา หัตถกรรม และวรรณกรรมให้คงสภาพเดิม องค์ประกอบสำคัญของแนวคิดการรักษาอัตลักษณ์ คือ 1) เพราะเป็นชนกลุ่มน้อยและขาดโอกาสทางสังคมพวกเขาจึงต้องรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับวัฒนธรรมที่มีโอกาสมากกว่า เพราะชนกลุ่มน้อย ถูกเอาเปรียบจึงต้องรวมตัวกันเพื่อความอยู่รอดโดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องรวมตัว เพื่อแสดงว่าตนเป็นใคร เป็นการแสดงจุดยืนที่มา และเป้าหมายว่าตน คือใคร สำคัญอย่างไร และ 4) ทางด้านจิตใจเพื่อรำลึกถึงความเป็นมาและถิ่นกำเนิดของชาติพันธุ์ตน

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้ผู้ศึกษาได้รวบรวมมานั้น เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.6.1 งานวิจัยเกี่ยวกับ “อัตลักษณ์และการรักษาอัตลักษณ์”

2.6.2 งานวิจัยเกี่ยวกับ “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม”

2.6.3 งานวิจัยเกี่ยวกับ “การปรับตัว”

2.6.4 งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องทั่วไปของ “คนไทยเชื่อมลาย”

2.6.1 งานวิจัยเกี่ยวกับ “อัตลักษณ์และการรักษาอัตลักษณ์”

เกศรินทร์ แพทอง (2546) ได้ศึกษาเรื่อง “การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญของชาวมอญ อำเภอพระประแดง พบว่า อัตลักษณ์ทั่วไป สามารถแบ่งได้เป็นอัตลักษณ์ทางสังคมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์สำคัญของชาวมอญพระประแดง คือ อัตลักษณ์ทางประเพณี ซึ่งแสดงผ่านนิตยสารทำบุญ ยึดหลักศาสนานิยมการเข้าวัด และอัตลักษณ์ทางภาษา อัตลักษณ์ที่มีการปรับเปลี่ยน คือ การแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย พิธีกรรมต่าง ๆ ความเชื่อ ค่านิยม การละเล่น ดนตรี ศิลปะ อัตลักษณ์ที่เปลี่ยนเกือบหมด คือ ภาษา ภูมิปัญญาด้านยารักษาโรค ภูมิปัญญาด้านอาชีพและการนับถือผี วิธีการในการรักษาอัตลักษณ์สำคัญ มีทั้งวิธีการในลักษณะและนามธรรม เช่น การจัดทำหนังสือ แผ่นพับ การจัดนิทรรศการ การสร้างแหล่งรวบรวมข้อมูล การส่งเสริมปลูกฝังอัตลักษณ์ โดยการเล่าประวัติ การส่งเสริมผลักดันให้มีส่วนร่วมในการจัดงาน ใช้การประชาสัมพันธ์แบบปากต่อปาก โดยเน้นแกนนำในการปลุกกระดม เช่น กลุ่มชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ และพระในชุมชน ส่วนแนวโน้มในการดำรงรักษานั้นคาดว่า ภาษาคงหมดไป ประเพณีคงสืบทอดต่อไป อัตลักษณ์ทางสังคมยังคงเหนียวแน่น ความเชื่อต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลง การแต่งกายมีให้เห็นเฉพาะงานประเพณี ด้านอาหารยังคงอยู่ แนวโน้มเกี่ยวกับสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการรักษาอัตลักษณ์ พบว่า สถาบันครอบครัวมีบทบาทลดลง โรงเรียนมีบทบาทมากขึ้น หน่วยงานของรัฐมีบทบาทน้อยลง เอกชนเข้ามาให้การสนับสนุนมากขึ้น

กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์ (2534) ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการพัฒนาและดำรงเอกลักษณ์การแต่งกายแบบฮิญาบของนักศึกษาสตรีมุสลิมในมหาวิทยาลัยส่วนกลาง” พบว่า กระบวนการสำคัญ ๆ ที่ทำให้นักศึกษามุสลิมยึดมั่นกับเอกลักษณ์ฮิญาบ คือ การอบรมขัดเกลาและซึมซับเนื้อหาทางศาสนา การอบรมทางศาสนาเพิ่มเติมมีผลให้เกิดการตัดสินใจเปลี่ยนมาแต่งกายในชุดฮิญาบ การยึดมั่นผูกพันและการดำรงรักษาต่อเอกลักษณ์การแต่งกายแบบฮิญาบ ซึ่งสถาบันครอบครัวและกลุ่มเพื่อน

มีบทบาทสำคัญในกระบวนการถ่ายทอดอบรม บ่มเพาะทัศนคติ ค่านิยม มาตรฐานกฎเกณฑ์ชุดต่าง ๆ ให้กับตัวอย่าง

อ้อยฤดี สันทร (2553) ได้ศึกษาเรื่อง “การปรับเปลี่ยนและดำรงอัตลักษณ์ของไทยผู้อยู่ในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” พบว่า ช่วงแรกระหว่างปี พ.ศ. 2351-2504 การใช้ภาษาพูดดั้งเดิมของชาวไทญ้อ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไประหว่างปี 2504-2520 และภาษามีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมากในช่วงระหว่างปี 2520-2553 ในทำนองเดียวกันด้านการแต่งกายมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงเดียวกับภาษา คือช่วงแรกยังคงแต่งกายแบบดั้งเดิม ช่วงที่สองมีการมีการเปลี่ยนแปลงจากชุดไทญ้อมาเป็นชุดสมัยใหม่ในเวลาที่อยู่นอกบ้าน มีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปจนในช่วงที่สามจะเห็นการแต่งกายไทญ้อ เฉพาะในงานพิธีกรรมต่าง ๆ เท่านั้น ในขณะที่ความเชื่อและพิธีกรรม ในช่วงแรกนับถือผีฟ้า และการนับถือผีเจ้าปู่ ในช่วงที่สองการนับถือผีฟ้าและผีเจ้าปู่ยังคงเดิม แต่มีการเปลี่ยนแปลงใน สปป.ลาว มีเฉพาะบางครอบครัวที่ยังคงนำกิจกรรมรำผีฟ้ามาใช้บ้าง แต่ในในช่วงที่สองประเทศไทยยังคงนับถือผีฟ้าและผีเจ้าปู่ยังคงเหนียวแน่น ช่วงที่สามการนับถือผีฟ้ายังคงอยู่และเคารพค่านะนำของผีฟ้า ส่วนผีเจ้าปู่มีความเชื่อเฉพาะที่บ้านคำพอกแห่งเดียวเท่านั้น ด้านเงื่อนไขที่ทำให้ไทญ้อสามารถดำรงอัตลักษณ์ของตนได้คือ เงื่อนไขทางสังคม เช่น กฎระเบียบของชุมชน การรวมกลุ่มทางสังคม การอบรมเลี้ยงดู ด้านเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ไทญ้อคือ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เข้ามาแทนที่

รินรดา พันธุ์น้อย (2552) ได้ศึกษาเรื่อง “การดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบุงกะเทว ตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า คนไทยเชื้อสายเวียดนามในชุมชนบุงกะเทว เรียกชาติพันธุ์ของตนเองว่า “ญวน” “เหวียด” และ “คนไทยเชื้อสายเวียดนาม” โดยคำว่า “คนไทยเชื้อสายเวียดนาม” เพิ่งถูกนำมาใช้ในภายหลังที่ได้รับสัญชาติไทย ด้านการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยอีสานและชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในชุมชนบุงกะเทว พบว่า การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์แล้วแต่มีการปรับเปลี่ยน ลื่นไหล ไปตามบริบทของสังคม เป็นลักษณะที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เมื่อบริบทสถานการณ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป

นิรมล ขมหวาน (2557) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “อัตลักษณ์ของชุมชนตลาดโบราณบางพลีจังหวัดสมุทรปราการ” พบว่า ชุมชนตลาดโบราณบางพลีมีอัตลักษณ์ของชุมชนที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของชุมชน ซึ่งถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกัน ทั้งด้านวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และเกิดการยอมรับร่วมกันของชาวชุมชน อีกทั้งยังมีการปฏิบัติต่อกันมาจนเกิด

เป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชน และเป็นสิ่งที่ครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยอัตลักษณ์ของชุมชนที่พบคือ 1) มีวิถีชีวิตชุมชนแบบแม่ค้าตลาดริมน้ำ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตจริงที่ยังหลงเหลืออยู่ในสังคม 2) มีแบบแผนอาคารสถาปัตยกรรมแบบโบราณ 3) มีประเพณีรับบัว ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่และมีเพียงหนึ่งเดียวในประเทศไทย 4) มีหลวงพ่อดำ อันเป็นที่เลื่อมใสและศรัทธาของประชาชนจากทั่วประเทศ ประดิษฐานอยู่ ณ วัดบางพลีใหญ่ใน 5) มีขนมพื้นบ้านและอาหารพื้นเมือง ได้แก่ ขนมสายบัว ขนมกะลา และปลาสดแดดเดียว และ 6) มีการละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ การเล่นกังหันเมลิคมะม่วง การแข่งเรือมาดและการเล่นมวยทะเล โดยอัตลักษณ์ที่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชน ได้แก่ อัตลักษณ์การมีวิถีชีวิตแบบแม่ค้าตลาดริมน้ำ การมีแบบแผนอาคารสถาปัตยกรรมแบบโบราณ การมีประเพณีรับบัว การมีหลวงพ่อดำ การมีอาหารพื้นเมืองคือปลาสดแดดเดียว ส่วนอัตลักษณ์ที่สูญหายไปจากชุมชน ไม่มีการรื้อฟื้นกลับมา ได้แก่ อัตลักษณ์ขนมพื้นบ้านคือขนมสายบัวและขนมกะลา และอัตลักษณ์การละเล่นพื้นบ้านคือการเล่นกังหันเมลิคมะม่วง และอัตลักษณ์ที่สูญหายไปแล้วจากชุมชน แต่มีการรื้อฟื้นกลับมาให้คงอยู่ในชุมชน โดยมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป โดยนำมาอยู่ในรูปแบบของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในงานประเพณีของชุมชน ได้แก่ อัตลักษณ์การละเล่นพื้นบ้านคือการแข่งเรือมาดและการเล่นมวยทะเล โดยประเพณีรับบัวถือว่าเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีความโดดเด่นและเข้มแข็งที่สุด มีพลังศักยภาพที่แฝงอยู่ และสามารถนำมาเป็นทุนในการพัฒนาชุมชนในอนาคตได้ต่อไป

จินตนา แปะดืบ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง “วาทกรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบว่าชาวชุมชนบ้านเมาะหลวงมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์เพื่อต้องการนิยามความหมายชุมชนขึ้นใหม่ ภายใต้ระบบโครงสร้างสังคมแบบทุนนิยม วาทกรรมอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นจึงให้ความสำคัญกับความเป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่ของชาวชุมชนผ่านกระบวนการสร้าง 4 วิธี คือ การสร้างวาทกรรมอัตลักษณ์จาก “นามสกุล” “ชุมชนโฮมสเตย์วัฒนธรรมไทใหญ่” “แหล่งกำเนิดประเพณีแห่ช้างฟ้า” และ “แหล่งเรียนรู้และรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีการแสดงแบบศิลปะไทใหญ่” โดยวาทกรรมอัตลักษณ์ที่ชาวชุมชนบ้านเมาะหลวงสร้างขึ้นนั้นเกิดจากกระบวนการสร้างทางวาทกรรมจำนวน 4 ชุด คือ ชุดวาทกรรมการยกย่องและการให้ความสำคัญของการสืบเชื้อสายไทใหญ่ ชุดวาทกรรมการกล่าวซ้ำความเป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่ผ่านวัฒนธรรมประเพณีและศิลปะการแสดงต่าง ๆ ชุดวาทกรรมการเรียนรู้และรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม และชุดวาทกรรมการผสมผสานทางชาติพันธุ์และมีวัฒนธรรมสู่การผลิตเพื่อการค้า ชุดวาทกรรมทั้ง 4 ชุดนี้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากการทางสังคมแบบทุนนิยมที่นำอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อพัฒนาเป็น “สินค้าทางวัฒนธรรม” ที่สร้างผลประโยชน์ให้กับคนหลายกลุ่ม ทั้งในและนอกชุมชนบ้านเมาะหลวง

สมเกียรติ สัจจารักษ์ และศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ (2556: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อรักษาอัตลักษณ์ชาวเลมอแกน” พบว่า อัตลักษณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต คือ การตั้งถิ่นฐานและลักษณะที่อยู่อาศัย วิถีชีวิต สังคมและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวเลมอแกนด้วยกันและกลุ่มชนอื่น ๆ รวมทั้งวัฒนธรรมการแต่งกาย อาหารการกิน ส่วนอัตลักษณ์ด้านการประกอบอาชีพและการทำมาหากิน วัฒนธรรมภาษา ศิลปะ ความเชื่อ พิธีกรรมและระเบียบประเพณีนั้นกำลังอยู่ในสถานะที่ใกล้จะสูญหาย การสืบทอดอัตลักษณ์ มักจะใช้วิธีการทำให้ผู้ฝึกให้ทำตาม ชี้นำแนะ พูดคุยบอกเล่ากันเป็นภาษามอแกน ไม่มีการจดบันทึกความรู้ใดๆ เป็นลายลักษณ์อักษร ความเชื่อและพิธีกรรมถ่ายทอดผ่านผู้นำพิธีกรรม หรือโตะหมอ และผู้อาวุโส ส่วนแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของชาวเลมอแกนที่เหมาะสมควรเป็นดังต่อไปนี้ คือ 1) ศึกษาเรียนรู้ข้อมูลพื้นฐาน 2) ร่วมมือกันหลากหลายฝ่าย 3) มากมายด้วยกิจกรรม 4) ทำเชิงบูรณาการ และ 5) ประสานเพื่อให้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

นฤมล ละครวงศ์ (2556: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ บ้านหนองมณฑา ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า ชุมชนบ้านหนองมณฑา (มอคาวิ) มีกระบวนการสร้างข้อตกลงร่วมกัน การกำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชน ตลอดจนจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนในชุมชน เป็นตัวขับเคลื่อนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนชาติพันธุ์ปกากะญอ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในชุมชนบ้านหนองมณฑามีจริง ปัจจัยภายในชุมชนอันได้แก่ มีผู้รู้ ผู้อาวุโสเป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญในการขับเคลื่อนการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน และปัจจัยภายนอกชุมชนซึ่งมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมการรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบปกากะญออย่างต่อเนื่อง

ทัศนาวดี แก้วสนิท (2552) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวมลายูเชื้อชาติไทยในรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย” ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนชาวมลายูเชื้อชาติไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักยภาพ ท่ามกลางบริบทของสังคมและวัฒนธรรมต่างชนชาติ โดยการปลูกฝังและสร้างสำนึกเกี่ยวกับบริบททางประวัติศาสตร์ ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความคิดคำนึงเรื่องเชื้อชาติและมีสำนึกร่วมในความเป็นชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาและธำรงรักษาบริบททางวัฒนธรรม อันเป็นหน้าด่านหรือต้นทุนที่มีความหมายและทรงคุณค่าในฐานะรากเหง้าของชนชาติ โดยอาศัยบริบททางความสัมพันธ์ คือการมีปฏิสัมพันธ์แบบเห็นหน้าค่าตาและสายสัมพันธ์ทางสังคมในระบบเครือญาติเป็นแรงเกะเกี้ยวที่เข้มแข็ง และมีบริบททางการสื่อสารเป็นแรงเสริมทานการขับเคลื่อนให้เกิดพลัง “การสื่อสาร” ถือเป็นกลไกสำคัญใน

กระบวนการผลิตทางวัฒนธรรม (Cultural Production) เพื่อธำรงรักษาผลผลิตทางวัฒนธรรม (Cultural Product) ให้ก่อเกิดเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ที่เด่นชัด โดยมีวัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง (Mediator) การพัฒนา “การดำรงอยู่ทางสังคม” (Social Being) ของคนคนหนึ่งให้กลายเป็นมนุษย์ที่มี “จิตสำนึกทางสังคม” (Social Consciousness) รวมถึงอาศัยบทบาทของสื่อบุคคลในชุมชนที่มีศักยภาพในฐานะเป็นเครื่องมือการระดมพลังของชุมชน (Community Empowerment) ตลอดจนสถานภาพและบทบาทของสื่อพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นความเป็นอิสระทางวัฒนธรรมของชุมชนกับการสร้าง “ความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ” ที่ทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีอัตลักษณ์ศักดิ์ศรี การเปลี่ยนผ่านของช่วงเวลาและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนชาวมลายูเชื้อชาติไทยในแต่ละยุคสมัยเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของ “ชนเชื้อชาติไทย” ในการธำรงรักษาความเป็นไทย เพราะเป็นเรื่องที่ว่า “สัญชาติเปลี่ยนได้แต่เชื้อชาติเปลี่ยนไม่ได้” ชุมชนชาวมลายูเชื้อชาติไทยจึงมีการ “สื่อสาร” เพื่อส่งผ่าน “ลมหายใจแห่งความเป็นไทย” บน “ผืนแผ่นดินมลายู” โดยชนรุ่นแล้วรุ่นเล่าอย่างไม่มีวันสิ้นสุดอันเป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่ส่งผลให้คุณค่าของวัฒนธรรมนั้นยากที่จะเลือนหายตามกาลเวลา ซึ่งกว่าศตวรรษแห่งการถ่ายโอนพื้นที่ทางกายภาพให้ถูกต้องเป็นของชนต่างชาติ ชุมชนชาวมลายูเชื้อชาติไทยก็ยังคงศักยภาพดำรงอยู่ของชุมชนอย่างเข้มแข็ง และสามารถธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยไว้ได้อย่างเข้มข้น แม้นบนแผ่นดินอื่น

ณัฐพงศ์ บุญเหลือ (2555: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ผลกระทบของการพัฒนากับการรักษาอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ ในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล” ผลการศึกษาพบว่าผลกระทบของการพัฒนาของรัฐไทยที่ยึดแนวทางการพัฒนาตามแบบอย่างตะวันตก มีผลกระทบต่อการรักษาอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ ทั้งทางลบและทางบวก ผลกระทบทางลบ คือการพัฒนาแนวนี้นำมาสู่การแยกเรื่องทางศาสนาออกจากกิจกรรมทางโลก ในขณะที่ผลกระทบทางบวกคือ ชาวมุสลิมมีความตื่นตัวที่จะรักษาอัตลักษณ์ของตนเองมากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน ก็มีความพยายามที่จะปรับตัวให้ทันต่อการพัฒนาสมัยใหม่ ด้วยการสนับสนุนให้เกิดการศึกษาทั้งทางโลกและทางศาสนามากขึ้น การพัฒนาตามแนวทางตะวันตกทำให้มุสลิมพยายามสร้างระบบการศึกษาของตนเองมากขึ้น มีทางเลือกมากขึ้นในด้านเศรษฐกิจ และกลายเป็นผลต่อเนื่องที่ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมในด้านต่าง ๆ ตามมา

สลิตา ศิลปดิษฐ์ (2555: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นญไทยของบ้านนาสะอาด ตำบลเสนางคนิคม อำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ” พบว่า สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นญไทย คือ สำเนียงภาษาพูด ผ้าลายมัดขิด ประเพณีญไทย และการอยู่ร่วมกับป่า เมื่อศึกษาถึงรายละเอียด พบความแตกต่างระหว่างสิ่งเหล่านี้ของบ้านนาสะอาดและหมู่บ้านอื่น ๆ ที่

ใกล้เคียงกันได้อย่างชัดเจน โดยมีเงื่อนไขที่ทำให้สามารถรักษาความเป็นญูไทคือการยอมรับอัตลักษณ์กระแสหลักความเป็นไทย การสร้างอัตลักษณ์ในฐานะตัวแทนเป็นตัวแทนภูมิภาคเพื่อตอบโต้ความแข็งแรงแห่งกันดารของชาวอีสาน และการนิยามความเป็นพื้นที่ที่สอดคล้องกับกระแสการบริโภค ทั้งนี้การรักษาอัตลักษณ์นั้นได้เป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องและไม่ขัดแย้งกับการพัฒนากระแสหลัก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายรัฐ ในขณะที่เดียวกัน ก็ต้องคงความโดดเด่นที่แตกต่าง ซึ่งชาวญูไทได้ชื่อว่าเป็นชาวไทยเช่นเดียวกับคนไทย แต่มีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่แตกต่าง แสดงออกมาด้วยการใช้ชีวิตที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และยังไม่มีความเป็นเมืองมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการท่องเที่ยว ท้องถิ่นนิยม และเศรษฐกิจพอเพียง

วิสุทธิ บิลล่าเต๊ะ (2553: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการดำรงอัตลักษณ์มุสลิมกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ” ผลการศึกษาพบว่า การละหมาดมีศักยภาพสูงในการผลิตซ้ำจักรวาลทัศน์อิสลาม ชัดเจนจิตใจและก่อให้เกิดการรวมตัวอย่างยั่งยืนในชุมชน มัสยิดบ้านเหนือ โดยมีผู้ละหมาดร่วมกันในแต่ละครั้งจำนวนมาก จึงช่วยให้ชุมชนมีระบบสังคมของตัวเอง ขณะที่ชะกาดช่วยสร้างระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะเฉพาะที่ถูกนำไปจัดการ ทั้งเพื่อการแสวงหากำไรและเอื้อเพื่อแบ่งปันกันขึ้น ทำให้ชุมชนมีหลักประกันทางสังคมแก่ผู้ด้อยโอกาส ส่วนการส่งเสริมความดียังช่วยให้ความซื่อสัตย์ช่วยทำให้ชุมชนมีกฎกติกาที่ใช้บังคับกันเองได้ ทำให้เกิดความสงบเป็นระเบียบมากขึ้น กระบวนการที่ทำให้ชุมชนสามารถดำรงอัตลักษณ์ทั้งสามไว้ได้มี 3 ประการ ได้แก่ การจัดการความรู้ การสร้างวิถีชีวิต และการบริหารจัดการ กระบวนการทั้งสามนี้ได้ส่งผลให้ชุมชนสามารถสร้างเงื่อนไข 5 ประการในการต่อสู้กับวาทกรรมกระแสหลักได้ คือ ระบบการผลิตซ้ำจักรวาลทัศน์อิสลาม พลวัตวัฒนธรรม ระบบสังคม ระบบเศรษฐกิจ ความเป็นเอกภาพ และบูรณาการของเงื่อนไขทั้ง 4 ข้างต้น

มณูญ โต้ะอาจ (2555: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การเรียนรู้และการสื่อสารอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมของมุอัลลัฟ ในเขตชุมชนเมืองและชุมชนชนบทของไทย” ผลการศึกษาชี้ให้เห็นพฤติกรรมการเรียนรู้และการสื่อสารของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ใดของประเทศไทย ทำให้แต่ละคนพยายามดำเนินชีวิตภายใต้บทบัญญัติของศาสนา ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ เนื่องจากมีหลักบัญญัติที่ครอบคลุมวิถีชีวิตของผู้นับถือในทุกๆ ด้าน ตั้งแต่เกิด จนตาย คนมุสลิมทุกคนจึงไม่สามารถแยกหลักการของศาสนาอิสลามออกจากวิถีการดำเนินชีวิตได้ แนวทางในการพัฒนาสังคมมุสลิมในทุกพื้นที่ของประเทศไทยจึงต้องอยู่บนความเข้าใจว่า ศาสนาอิสลามกับสังคมชาวมุสลิมเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้ ถึงแม้ผู้นับถือศาสนาอิสลามจะเป็นคนกลุ่มน้อยในประเทศ แต่เป็นกลุ่มใหญ่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และคนมุสลิมต่างก็มีบทบาทในการพัฒนาประเทศมาอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกับคนไทยกลุ่มอื่น ๆ ดังนั้นแนวทางในการพัฒนา

ประชาชนและสังคมมุสลิมของผู้มีอำนาจในภาครัฐไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีแนวคิด ทักษะคติ และความเข้าใจที่ดีต่อพฤติกรรมในวิถีชีวิตของคนมุสลิม โดยควรประสานความร่วมมือ ให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย อย่างมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับพื้นที่ บนความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติโดยรวม ในขณะที่เดียวกัน คนมุสลิมเองต้องยอมรับกับความเป็นจริงของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถปรับตัวเพื่อดำเนินชีวิตตามหลักการของศาสนาอิสลามในยุคโลกาภิวัตน์ โดยที่ยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมไว้อย่างเข้มแข็ง

พรชัย นาคสีทอง (2558) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ประวัติศาสตร์ ความทรงจำ และอัตลักษณ์ ไทย (พุทธ) สยาม ในมาเลเซีย: กรณีชุมชนบางแซะ รัฐกลันตัน” ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การแสดงออกและจับแน่นซึ่งอัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยามด้านภาษา ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและการละเล่น ตลอดจนสิ่งที่ปรากฏใน โบราณสถานสถานและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีปฏิบัติประจำวันและสังคมพหุวัฒนธรรมมาเลเซียของชุมชนบางแซะ เป็นผลมาจากประวัติศาสตร์ ความทรงจำ และสำนึกร่วมของผู้คนในชุมชนแห่งนี้ การอธิบายและทำความเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ ความทรงจำ และสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมของผู้คนต่างชาติพันธุ์ จึงอาจเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่ประชาคม-วัฒนธรรมอาเซียน ด้วยเหตุว่า โดยถ่วงแท้แล้ว ประชาชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและประเพณี ที่สำคัญผู้คนในภูมิภาคนี้มีความรู้สึกและสำนึกความเป็นชาติที่เข้มข้น การลดทอนความรู้สึกดังกล่าวนี้ให้หมดไปนั้นดังกรณีของไทย (พุทธ) สยามในชุมชนบางแซะที่แสดงให้เห็นว่าแม้ว่าชุมชนจะตั้งอยู่ในรัฐที่เน้นแนวคิดทางการเมืองแบบศาสนานิยมหรือภายใต้กระแสอิสลามานุวัตร (Islamization) แวดล้อมด้วยชุมชนมุสลิม และมีฐานะเป็นพลเมืองของสหพันธรัฐมาเลเซีย แต่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ภายใต้ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและประเพณี รวมถึงการเคารพกฎเกณฑ์และเงื่อนไขของสังคม

สุชาติ เศรษฐมาลินี (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทย” อัตลักษณ์ของชาวมุสลิมยูนนานที่ได้ก่อรูปในสังคมไทย เป็นกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ในอัตลักษณ์ของตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อมทางสังคม-เศรษฐกิจ-การเมือง และวัฒนธรรมทั้งภายในและภายนอกโดยการเสวนาปฏิสัมพันธ์เป็นบทสนทนาที่ต่อเนื่องยาวนาน นับตั้งแต่การก่อรูปของอัตลักษณ์ชาวมุสลิมยูนนาน โดยได้มีการฟื้นฟู และปรับเปลี่ยนอยู่เสมอเมื่อมีความสัมพันธ์กับอำนาจจากภายนอก ดังนั้น อัตลักษณ์ของชาวมุสลิมยูนนานจึงมีพลวัตที่ไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว แต่มีการปรับเปลี่ยนเชิงสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลา ในช่วงราวสองทศวรรษที่ผ่านมา การเติบโตของความสัมพันธ์ข้ามชาติเป็นไปอย่าง

กว้างขวาง ชาวมุสลิมยูนนานในภาคเหนือจึงได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับถิ่นดั้งเดิมของตนในประเทศจีน ทั้งทางด้านกิจกรรมทางศาสนาและเศรษฐกิจ รวมทั้งการติดต่อสัมพันธ์กับโลกมุสลิมอื่น ๆ อย่างใกล้ชิด ทำให้เราไม่อาจมองอัตลักษณ์มุสลิมยูนนานในภาคเหนืออย่างเป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเสวนาปฏิสัมพันธ์ของชาวมุสลิมยูนนานในคนรุ่นที่สอง-สาม เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของความเป็นมุสลิมยูนนานที่มาจากหลากหลายศูนย์กลาง

2.6.2 งานวิจัยเกี่ยวกับ “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม”

ศุภการ สิริไพศาล และคณะ (2549: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวจีน ซึ่งตั้งรกรากในภาคใหญ่ พบว่า ชาวจีนส่วนใหญ่พื้นฐานมาจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นแรงงานในการก่อสร้างรางรถไฟสายใต้ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อการก่อสร้างรถไฟแล้วเสร็จ ชาวจีนเหล่านั้นต่างพากันตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอภาคใหญ่เป็นจำนวนมาก มีผลให้ภาคใหญ่กลายเป็นชุมชนเมืองของชาวจีนที่สำคัญแห่งหนึ่งในประเทศไทย และชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้ ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนความเจริญมาสู่ภาคใหญ่ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากในภาคใหญ่ ต่างมีความมุ่งหวังจะแสวงหาโอกาสในทางเศรษฐกิจและต้องเผชิญหน้ากับ “เงื่อนไข” หลายประการที่เป็นเสมือนบททดสอบที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานในดินแดนแห่งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ เงื่อนไขจาก “รัฐ” และ “สังคม” ที่นอกจากจะเฝ้ามองการมาถึงและบทบาทของชาวจีนด้วยความหวาดหวั่น ในบางโอกาสยังมีการออกนโยบายหรือข้อกำหนดที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวจีนในภาคใหญ่อีกด้วย แม้ว่านโยบายหรือกฎหมายของรัฐ และเงื่อนไขบางประการของสังคมจะมีผลกระทบในทางคุกคามต่อการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมไปถึงการประกอบอาชีพของชาวจีนภาคใหญ่ แต่ทุกครั้งชาวจีนภาคใหญ่ก็พิสูจน์ให้เห็นว่ามีความสามารถอย่างยิ่งในการ “สร้าง” หรือ “เข้าเป็นส่วนหนึ่ง” ของกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือผสมกลมกลืนทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐและสังคมไทย ถึงแม้ว่าบางครั้งกระบวนการเหล่านั้นหรือบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงเงื่อนไขของเวลาอาจมีส่วนลดทอนหรือเจือจาง “ความเป็นจีน” ลงไปบ้าง แต่ลูกหลานจีนภาคใหญ่ในปัจจุบัน ยังคงสืบสานมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมแบบจีนที่ยังปรากฏให้เห็นอยู่ แม้ว่าจะเลือนรางและแปรเปลี่ยนจากความเป็นจีนไปสู่ความเป็นไทยแล้วบางส่วนก็ตาม

วรชัย วิริยารมภ์, ปุรินทร์ นาคสิงห์ และฉัตรวรรณ พลเพชร (2557: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยงศึกษา ชาวกะเหรี่ยงตะโหมด จังหวัดพัทลุง” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่เขาบรรทัด ตำบลตะโหมด

เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เมื่อภาครัฐ ได้เริ่มมีนโยบายการพัฒนาใน พ.ศ. 2504 ประกอบกับการเปิดป่าสัมปทานทำให้มีการตัดถนน และเพิ่มสาธารณูปโภคพื้นฐานไปยังชนบท ทำให้การเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้สะดวกขึ้น ระบบทรัพยากรป่าไม้ของเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชาวกูได้รับผลกระทบ ทำให้ระบบนิเวศป่าไม้เสื่อมโทรม ความเสื่อมโทรมของป่านี้ ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของชาวกู เนื่องจากชาวกูใช้ทรัพยากรในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทั้งนี้ผลการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศส่งผลให้ปัจจัยพื้นฐานด้านอาหารของชาวกูเปลี่ยนไป เนื่องจากปริมาณอาหารจำพวกมันและสัตว์ป่าลดลง ทำให้ชาวกูรับเอาวัฒนธรรมการกินอาหารสำเร็จรูป เช่น ข้าวสาร ปลากระป๋อง ฯลฯ เข้ามาผสมผสานกับการกินแบบดั้งเดิมเพื่อความอยู่รอด นอกจากนี้ จากการทำชาวกูมีการติดต่อกับชาวบ้านในพื้นที่โดยรอบมากขึ้น ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยมีลักษณะคล้ายคนเมืองมากขึ้น แต่ภูมิปัญญาด้านที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคของชาวกูในพื้นที่ ยังคงรูปแบบดั้งเดิม การคงอยู่ดังกล่าวเป็นการธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ชาวกูให้คงอยู่ โดยปราศจากการแทรกแซงจากหน่วยงานภาครัฐเหมือนชาวกูกลุ่มอื่น ๆ

ฟีลิปพร ธรรมรักษ์ (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในการทำตาลโตนด: ศึกษา กรณี หมู่ 6 บ้านดงห้วยหลวง ตำบลบ้านทาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี” ผลการศึกษาพบว่า 1) ความทันสมัย ได้แก่ การคมนาคม การชลประทาน และระบบราชการ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการทำตาลโตนด กล่าวคือ ทำให้มีการประกอบอาชีพทำตาลโตนดลดน้อยลง ในขณะที่มีการประกอบอาชีพทำนามากขึ้น 2) ความทันสมัย ได้แก่ การคมนาคม การชลประทาน และระบบราชการ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ประกอบอาชีพทำตาลโตนด โดยปัจจัยดังกล่าวได้ทำให้ระบบความสัมพันธ์แบบเจ้าเตาและลูกเตา สูญหายไปจากหมู่บ้าน ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพทำตาลโตนดลดความสำคัญลงจนใกล้สูญหายไป ผลการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ทำให้ผู้ประกอบอาชีพทำตาลโตนดมีการปรับตัว ด้วยการสร้างระบบความสัมพันธ์แบบใหม่ขึ้นแทนระบบความสัมพันธ์แบบเจ้าเตาและลูกเตา ในลักษณะการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาอาชีพทำตาลโตนด ตลอดจนความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพทำตาลโตนดไว้ให้คงอยู่ต่อไป

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ (2543: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตระกูลภาษาลาวพวน บ้านนาขุนน้อย เมืองนาชายทอง แขวงคำม่างนะคอนเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ คือ 1)

บ้านนาคุณน้อยเป็นชุมชนตระกูลภาษาลาวพวน ขึ้นกับเมืองนาขายทอง แขวงคำแพงนะคอนเวียงจันทน์ อยู่ห่างจากคำแพงนะคอนเวียงจันทน์ไปทางทิศเหนือ 21 กิโลเมตร ห่างจากเมือง 4 กิโลเมตร บ้านนี้ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว สภาพนิเวศวิทยาเป็นที่ลุ่ม เหมาะแก่การทำนา ลักษณะการปลูกบ้านยังนิยมถือฤกษ์ยาม อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่อาชีพเสริมในบ้านนี้มีมาก เพื่อเสริมรายได้ของครอบครัวให้ดีขึ้น บทบาทครูยังมีต่อชาวบ้านเป็นอย่างมาก ในปัจจุบันนิยมนักศึกษาโรคด้วยยาสมุนไพรควบคู่กับการรักษาการแพทย์แบบแผนใหม่ พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนให้กับประชาชนเป็นอย่างมาก และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและชาวบ้านมีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 2) กระบวนการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจมีมากกว่าด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข และด้านการพักผ่อนหย่อนใจ ตามลำดับ ในขณะที่ด้านศาสนาและความเชื่อมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวน้อยที่สุด และน้อยกว่าด้านครอบครัวและด้านการปกครอง ตามลำดับ 3) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ปัจจัยด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ปัจจัยด้านการพัฒนาตามนโยบายของรัฐ ปัจจัยด้านการอบรมขัดเกลาทางสังคมและปัจจัยด้านสื่อสารมวลชน 4) ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีมากที่สุด ได้แก่ การเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยด้านวัตถุ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นน้อย คือ การเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส และปัญหาทางสังคมซึ่งสามารถแก้ไขได้ภายในชุมชน

ศักกราช ฟ้าขาว (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การปรับเปลี่ยนและธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” ผลการวิจัยสรุปว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” ถูกหลอมรวมจากการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิตมีความศรัทธาเลื่อมใสต่อพุทธศาสนาผสมผสานการนับถือผีและยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด ทำให้คนในชุมชนไทใหญ่เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงการธำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของตนเอง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ปัจจัยภายนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์และการหลั่งไหลของวัฒนธรรมสมัยใหม่ รวมถึงความเจริญด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีและปัจจัยภายในจากขยายตัวด้านเศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยวของจังหวัด ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ขึ้น ส่วนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นพบว่า มีกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม และความเข้มแข็งของชุมชนไทใหญ่ในการดำเนินงานทางวัฒนธรรม ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนจาก 4 ภาคีหลักในชุมชนไทใหญ่ ช่วยให้การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม ส่วนแนวทางในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไทใหญ่นั้น ประกอบด้วยด้านการ

บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกมิติ ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมงานวัฒนธรรม ด้านการสร้างชุมชนคุณธรรม จริยธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ และด้านการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม โดยในทุกด้านนั้นอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมและการพึ่งพาตนเองของชุมชน ผ่านการเชื่อมโยงจากเครือข่ายในชุมชน เป็นกลไกที่ทำให้เกิดความเข้มแข็ง และส่งผลต่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ได้อย่างยั่งยืน

อารี จำปากลายเป็น, ปัทมา ว่าพัฒนวงศ์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์ (2558) ทำการวิจัยเรื่อง “ความหลากหลายในการย้ายถิ่นของมุสลิมสามจังหวัดภาคใต้ : ใครไปมาเลเซีย และใครไปที่อื่น” พบว่า มุสลิมที่ไปทำงานที่มาเลเซียมีทุนมนุษย์ (การศึกษา วัย และสถานะสุขภาพ) ค่อนข้างดีกว่าผู้ย้ายถิ่นที่ไปทำงานในถิ่นปลายทางอื่น ๆ ขณะเดียวกันก็มีประสบการณ์ย้ายไปทำงาน ณ ถิ่นปลายทาง (มาเลเซีย) หลายครั้งกว่า โดยทำงานเป็นลูกจ้างร้านอาหารมากกว่า และส่งเงินกลับบ้านในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่อยู่ในถิ่นปลายทางอื่น ผู้ย้ายถิ่นหญิงต่างกับผู้ย้ายถิ่นชายในด้านสถานภาพความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน และสถานภาพสมรส โดยผู้หญิงเป็นลูกของหัวหน้าครัวเรือน และมีสถานภาพสมรสหรือเคยสมรสสูงกว่าผู้ชาย และยังพบว่า สัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นหญิงที่ส่งเงินกลับบ้านสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นชาย มีการติดต่อกับครอบครัวต้นทางบ่อยกว่า และครอบครัวของผู้ย้ายถิ่นหญิงมองว่าครัวเรือนดีขึ้นในเรื่องการมีเงินซื้อข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือนมากกว่าครอบครัวของผู้ย้ายถิ่นชาย ผลการศึกษาเน้นความจำเป็นของการพัฒนาทุนมนุษย์ในสามจังหวัดภาคใต้เพื่อให้ผู้คนมีทางเลือกในการดำรงชีวิตมากขึ้น

2.6.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับ “การปรับตัว”

น้ำทิพย์ ภูชนชัย (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การปรับตัวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง ในบ้านตลาดควาย อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัย พบว่า ไทยโซ่งที่บ้านตลาดควาย อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี อพยพมาจากบ้านดอนคลัง อำเภอเนินสง่า ประมาณ 150 ปี โดยอพยพมาครั้งแรกประมาณ 20 ครอบครัว ลักษณะพื้นฐานของชุมชนเป็นพื้นที่ที่มีสิ่งแวดล้อมที่ตีเหมาะแก่การเพาะปลูกและการคมนาคม การปรับตัวทางวัฒนธรรมมี 2 ประเภท คือ การปรับตัวทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม และการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับตัวมี 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ การเพิ่มขึ้นและลดลงของประชากร การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมส่วนบุคคล การสืบทอดภูมิปัญญา การดูแลสุขภาพ สุขภาพ ความขัดแย้งทางความคิดเกิดจากปัญหาของการเมืองท้องถิ่นและความต้องการที่จะเพิ่มรายได้จากการประกอบอาชีพ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายของภาครัฐกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและชักนำระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่เข้ามา

อันส่งผลให้ชาวบ้านนิยมแสวงหาเทคโนโลยีราคาแพง และส่งบุตรหลานศึกษาระดับสูงขึ้น อีกทั้งสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อวิถีชุมชนมาก ทำให้ในปัจจุบันมีทั้งวิถีรูปแบบคงเดิม ที่อยู่กับความเชื่อเรื่องผี และการนับถือผีบรรพบุรุษควบคู่กับความเชื่อในพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตรูปแบบผสมผสาน ได้แก่ การประกอบอาชีพ และการสร้างที่อยู่อาศัย การรำโทนในพิธีเช่นผีเจ้าพ่อตลาดควาย และวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ ได้แก่ การใช้ภาษาไทยแทนภาษาไทยช่อง การแต่งกายสมัยนิยม การรำโทนพร้อมกับการแจกของขวัญผู้สูงอายุในงานวันสงกรานต์ดำรงอยู่ด้วยกันชุมชน

รัชชา วิทวิโรจน์ (2552: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ความสามารถทางการสื่อสารและการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า 1) ชาวต่างชาติที่ศึกษาเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง มีอายุระหว่าง 25-34 ปีมากที่สุด มากกว่าครึ่งมาจากต่างประเทศ ในซีกตะวันตกและมีสถานภาพแต่งงานแล้ว มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่ามากที่สุด ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนักเรียน นักศึกษา และมีรายได้มากกว่า 70,000 บาทต่อเดือน มีระยะเวลาที่พำนักในประเทศไทย 1-3 ปี และมากกว่าครึ่งหนึ่งมีประสบการณ์ในการเดินทางไปต่างประเทศก่อนที่จะเข้ามาพำนักอยู่ในประเทศไทย 2) ปัจจัยด้านระยะเวลาที่ชาวต่างชาติอาศัยอยู่ในประเทศไทย มีความสัมพันธ์กับระดับขั้นการปรับตัวของชาวต่างชาติ 3) ชาวต่างชาติที่อยู่ในระดับขั้นตอนการปรับตัวที่แตกต่างกัน มีความสามารถทางการสื่อสารภายใต้วัฒนธรรมไทยแตกต่างกัน โดยผู้ที่อยู่ในระดับขั้นตอนที่ 1 ขึ้นต้นตาตื่นใจกับวัฒนธรรมใหม่ (Honeymoon Stage) มีความสามารถในการสื่อสารทางอารมณ์สูง โดยมีอารมณ์สะท้อนถึงความสนใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับคนไทย และ รองลงมา คือ มีความสนใจที่จะเรียนภาษาไทย ผู้ที่อยู่ในระดับขั้นตอนที่ 2 ขึ้นหงุดหงิดใจ (Frustration Stage) มีความสามารถในการสื่อสารทางอารมณ์ที่ลดลงมากที่สุด เมื่อเทียบกับผู้ที่อยู่ในระดับขั้นตอนที่ 1 คือ ความสนใจที่จะเรียนภาษาไทย และ รองลงมา คือ ความสนใจที่จะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย/สังคมไทย ผู้ที่อยู่ในระดับขั้นตอนที่ 3 ขึ้นหาทางในการปรับตัว (Readjustment Stage) ความสามารถในการสื่อสารทางอารมณ์จะเพิ่มขึ้นอีกครั้ง โดยมีอารมณ์ที่สะท้อนถึงความสนใจที่จะลองรับประทานอาหารไทยเพิ่มขึ้นมากที่สุด เช่นเดียวกับความสามารถในการสื่อสารทางความคิด ในด้านความเข้าใจบรรทัดฐานและความเชื่อทางวัฒนธรรมของคนไทย ด้านความสามารถในการสื่อสารทางการปฏิบัติ ด้านของการทำงานร่วมกับคนไทย ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากที่สุด ส่วนผู้ที่อยู่ในระดับขั้นตอนที่ 4 ซึ่งเป็นขั้นที่สามารถหาทางออกให้กับการปรับตัวได้แล้ว (Resolution Stage) เป็นจุดที่ความสามารถทางการสื่อสารทางอารมณ์ และความสามารถในการสื่อสารทางปฏิบัติได้ดี

พรวิภา เหาตะวานิช (2556: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงานไทยย้ายถิ่น: การวิจัยเชิงคุณภาพ” ผลการศึกษาพบประเด็นหลักทั้งหมด 7 ประเด็น

ได้แก่ 1) แรงจูงใจหลักในการทำงานต่างประเทศ 2) ภาวะใจเมื่อต้องย้ายถิ่น มีความรู้สึกกังวลถึงครอบครัวและความเป็นอยู่ในต่างประเทศ 3) การประสบกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเมื่อเดินทางถึงประเทศปลายทาง 4) สิ่งรบกวนใจในสภาพแวดล้อมใหม่ ได้แก่ ความคิดถึงบ้าน ความทุกข์ใจ และความเหน็ดเหนื่อยท้อแท้ 5) การปรับตัวเมื่ออยู่ในวัฒนธรรมใหม่ ด้วยการปรับเจตคติความคิดและจัดการกับสิ่งรบกวนใจ 6) สิ่งเกื้อหนุนในการดำเนินชีวิตในต่างประเทศ ได้แก่ การรวมกลุ่มคนไทยในต่างประเทศ และ 7) รางวัลจากร่างกายในต่างแดน ที่ทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ผลการวิจัยนี้ทำให้เข้าใจประสบการณ์การปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงานย้ายถิ่น และเป็นแนวทางในการช่วยเหลือผู้ใช้แรงงานย้ายถิ่นที่ไปทำงานต่างประเทศต่อไป

พงศ์พล รงรอง (2558: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง ในเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเมืองหลวงพระบางให้เป็นเมืองท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์กับคนในพื้นที่และชนเผ่าม้งในเมืองหลวงพระบาง ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ใน 3 สถานที่ คือ บ้านนาอวน บ้านซัวที่หนึ่ง และตลาดกลางคืน พบว่า ได้มีการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยแบ่งการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมได้ 3 ด้าน คือ 1) การปรับตัวด้านอาชีพคือ จากเดิมมีการประกอบเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ปรับตัวเป็นอาชีพขายของที่ระลึกเป็นหลัก 2) การปรับตัวด้านความเชื่อ คือการนำความเชื่อเรื่องผี และการนับถือผีมาสู่การเย็บเป็นตุ๊กตาผีจำหน่ายเป็นของที่ระลึก ซึ่งจากเดิมนั้นชาวเมืองจะเคารพความเชื่อเรื่องผีอารักษ์และวิญญาณบรรพบุรุษ การปรับตัวดังกล่าว คือ กระบวนการในการปรับเปลี่ยนความเชื่อ หรือทัศนคติ ให้เข้ากับสภาพวิถีชีวิต 3) การปรับตัวด้านทัศนคติที่มีต่อนักท่องเที่ยว เด็ก ๆ ชาวเมืองมีทัศนคติว่าการประกอบอาชีพในเมืองจะได้เงินดีกว่าการทำเกษตรกรรม รวมทั้งการเรียนรู้ภาษาอังกฤษทำให้มีโอกาสที่ดีกว่าในการประกอบอาชีพขายของที่ระลึก การเข้ารับจ้าง รวมไปถึงการเป็นไกด์นำเที่ยว ชาวเมืองมีทัศนคติที่ดีต่อนักท่องเที่ยวในเรื่องของการเพิ่มรายได้จากการบริการ เช่น ขับรถโดยสาร หรือ สามล้อเครื่อง รวมไปถึงไกด์นำเที่ยว ให้กับนักท่องเที่ยวซึ่งมีตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลรายได้จะเพิ่มเป็นหลายเท่าตัว อย่างไรก็ตาม การปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง เกิดจากนโยบายของทางรัฐบาลมาสนับสนุนในการสร้างการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แต่ได้ส่งผลให้สภาพสังคมของชนเผ่าม้งเมืองหลวงพระบาง เดิมที่เป็นสังคมแบบปิด คือเป็นสังคมชนเผ่า มีโครงสร้างทางสังคมที่มีข้อกำหนดหรือแนวปฏิบัติของตน แล้วเกิดการปรับตัวทางสังคมคือ การประกอบอาชีพและรายได้ของครอบครัว อันนำไปสู่ฐานะทางการเงินที่ไม่เท่าเทียมกับชุมชนดั้งเดิมและการย้ายถิ่นฐานชาวเมืองหลวงพระบาง อีกทั้งยังมีการปรับตัวทางวัฒนธรรมคือความเชื่อ ที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ให้ยึดหยุ่นไปตามบริบทสังคมเมืองท่องเที่ยว จึงอาจกล่าวได้ว่าความเป็นเมืองหลวง

พระบางที่เน้นการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ได้ส่งผลให้เกิดการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการพัฒนาประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนชนลาว

พัชรินทร์ ลาภานันท์, เบญจวรรณ นาราวัจจ์ และมานะ นาคำ (2544: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวชนบทที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ: กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล” ผลการศึกษาพบว่า การสร้างเขื่อนปากมูลส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ของกลุ่มน้ำ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนต้องปรับตัวในหลายด้าน คือ การโยกย้ายชุมชนและบ้านเรือน การผลิตของครัวเรือนทั้งเพื่อบริโภคและเพื่อสร้างรายได้ ความสัมพันธ์ทางสังคมรวมทั้งการเคลื่อนไหวทางสังคมอันเป็นปฏิกริยาโต้กลับต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การปรับตัวของครัวเรือนเกิดขึ้นภายใต้บริบทของชุมชนและเงื่อนไขหลายประการ ได้แก่ 1) ทรัพยากรชุมชนซึ่งมีความเชื่อมโยงกับระดับผลกระทบ นั่นคือ ชุมชนได้รับผลกระทบน้อยแต่ทรัพยากรได้รับผลกระทบมาก 2) ทรัพยากรของครัวเรือนทั้งจำนวนสมาชิก จำนวนแรงงาน ทุน และทักษะความชำนาญ 3) ความสัมพันธ์และความช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างครัวเรือน โดยเฉพาะครัวเรือนที่เป็นเครือญาติกัน เอื้อต่อการปรับตัวของครัวเรือน ทั้งการทำมาหากินและการมีส่วนร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม 4) กระบวนการทำงานของรัฐ ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่เน้นความเจริญภาพรวม แต่ละเลยผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมและการให้ข้อมูลแก่ชุมชน

2.6.4 งานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องทั่วไปของ “คนไทยเชื้อมลายู”

นิยามาล อาแย (2552) ได้ศึกษาเรื่อง “ตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตอำเภอเมืองยะลา” ผลการศึกษาพบว่า ความเป็นตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของคนมลายูในเขตเมืองยะลานั้น ในประเด็นที่เกี่ยวกับสร้างตัวตน พบว่า คนมลายูมุสลิมมีการสร้างตัวตนที่หลากหลายและแตกต่างกัน ภายใต้พื้นที่เมืองยะลาที่มีความเป็นเมืองและความหลากหลายของผู้คนกับบริบทความเป็นสังคมเมือง ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับคนต่างชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับการทำงาน และความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับพื้นที่ส่วนประเด็นเกี่ยวกับการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลานั้น พบว่า คนมลายูมุสลิมอาจจะมีกรรับกับไม่รับที่จะปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับบริบทของพื้นที่และความเป็นลักษณะเฉพาะของผู้คนในพื้นที่ ซึ่งบางสถานการณ์ต้องมีการช่วงชิง ต่อรอง อีกทั้งการอยู่ร่วมกับคนมลายูมุสลิมด้วยกันเองและกับคนในพื้นที่ การแสดงตัวตนลักษณะที่ต้องสร้างและยอมรับ การนิยามใส่รหัสพื้นที่ที่มีต่อสิ่งที่ได้พบเห็นและมีความสัมพันธ์ด้วย ซึ่งอัตลักษณ์

ดังกล่าวนี้อาจเป็นสิ่งที่หยุดนิ่งในขณะที่บางอย่างเป็นสิ่งที่มีการปรับเปลี่ยน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและบริบทของการปรับเปลี่ยนตามช่วงเวลา

เอกรินทร์ ต่วนศิริ (2553) ได้ศึกษา เรื่อง “การเมืองแห่งอัตลักษณ์ ความหลากหลายและพลวัตของมลายูมุสลิมปัตตานี” พบว่า ความหลากหลายทางด้านความคิดในมิติทางด้านศาสนาและแนวทางปฏิบัติ ไม่ได้เป็นปัญหานำไปสู่ความรุนแรง ข้อค้นพบที่สำคัญ คือ หลายชุมชนมีความแตกแยกจริงแต่ไม่ใช่สาเหตุที่จะนำไปสู่ความรุนแรง ปัจจุบันความขัดแย้งทางด้านความคิดของกลุ่ม คณะเก่า คณะใหม่ ได้ลดน้อยลงเป็นลำดับ เนื่องมาจากชุมชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องเผชิญกับปัญหาความรุนแรงที่เกิดจากกลุ่มก่อความไม่สงบและนโยบายบางส่วนของรัฐที่ขัดแย้งกับวิถีชีวิตของชุมชนนำไปสู่การต่อต้าน ทำให้ผู้นำของกลุ่ม “คณะเก่า” และ “คณะใหม่” ได้หันมาร่วมมือในการแก้ปัญหาที่ตระหนักร่วมกันมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อจะรักษาอัตลักษณ์มลายูมุสลิมและการดำเนินชีวิตแบบวิถีอิสลามนั่นเอง

อนุสรณ์ อุณ โณ (2554: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “นับิตะมาเกปีแน (นับิไม่กินหมาก): มลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า ในอดีตชาวก็อเม็งไม่ได้ปฏิบัติศาสนาอิสลามที่เคร่งครัดดังในปัจจุบัน พวกเขานับถือ “ศาสนาอิสลามพื้นบ้าน” ซึ่งมีคติความเชื่อท้องถิ่น รวมทั้งความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์ฮินดูเจือปน อีกทั้งพวกเขายังเกี่ยวข้องกับกิจกรรมผิดบาปในหลายลักษณะ ทว่าหลังจากการกลับมาของผู้ไปศึกษาศาสนาในต่างประเทศที่นำความรู้ด้านศาสนาที่เรียนมาเผยแพร่ รวมทั้งการเข้ามาของขบวนการศาสนาใหม่ เช่น “ดะวะห์” และ “คณะใหม่” ก็ส่งผลให้ชาวก็อเม็งหันหน้ามาให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามหลักศาสนามากขึ้น พฤติกรรมผิดบาปค่อยๆ หดไป และพิธีกรรมความเชื่อท้องถิ่นจำนวนมากถูกยกเลิก อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางการมีวัตรปฏิบัติทางศาสนาที่เคร่งครัดขึ้น ชาวก็อเม็งจำนวนมากยังคงมีวิถีชีวิตบางส่วนและประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิต การรักษาอาการเจ็บป่วย การสะเดาะเคราะห์หรือการสืบทอดทายาทที่สูญหายหรือถูกขโมยผ่านคนกลางที่ทำหน้าที่เหมือน “คนทรง” หรือ “บอมอ” จึงส่งผลให้ในพื้นที่มี “บอมอ” ที่มี “ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน” จำนวนมากเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว โดยเชื่อว่า “บอมอ” บางคนมีความสามารถพิเศษมาแต่กำเนิด ขณะที่บางคนสามารถรักษาโรคเฉพาะทางได้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินชีวิตและการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวถูกวิพากษ์วิจารณ์จากผู้ขับเคลื่อนกระแสการตื่นตัวในศาสนาอิสลามในก็อเม็งพอสมควร แม้จะไม่ใช่ในลักษณะเปิดเผยหรือชิงหน้า โดยนอกจากเป็นเพราะบุคคลเหล่านี้ไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้งกับเครือญาติและเพื่อนพ้องแล้ว ยังเป็นเพราะทั้งชาวก็อเม็งโดยทั่วไปและ “บอมอ” อาศัยกลวิธีบางประการในการทำให้พฤติกรรมของพวกเขาไม่นำไปสู่การเผชิญหน้าอย่างรุนแรงกับผู้ที่ไม่เห็นด้วย โดยชาวก็อเม็งรายที่มีพฤติกรรมหมิ่นเหม่ออาศัยการเจรจาต่อรองกับพระเจ้าและการตีความคำสอน

ศาสนาในลักษณะที่เอื้อต่อพวกเขา ในขณะที่ “บอมอ” อาศัยวิธีการต่าง ๆ ในการปรับเปลี่ยน พิธีกรรมให้สอดคล้อง อยู่ภายใต้ หรือ ไม่ขัดแย้งกับศาสนาอิสลาม จึงส่งผลให้บ้านกือเม็งเป็น ชุมชนมลายูมุสลิมแห่งหนึ่งในเขตจังหวัดชายแดนใต้ที่วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และ พิธีกรรมความเชื่อมาอยู่ยังคง โดดเด่นอย่างมีชีวิตชีวา แม้จะผ่านกระแสการตื่นตัวในศาสนาอิสลาม ในช่วงเวลาที่ผ่านมาสามทศวรรษที่ผ่านมา

สุนีย์ วัฒนายน (2552) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “เสน่ห์ “บานง” และ “กูรง” วัฒนธรรมการแต่ง กายสตรีมุสลิมชายแดนใต้” ผลการวิจัย พบว่า เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของสตรีมุสลิมชายแดนใต้ ใน ยุคปัจจุบันได้มีการประยุกต์ใช้โดยยึดแบบพื้นเมือง และมีการผสมผสานประยุกต์กับแบบสมัยใหม่ เพิ่มขึ้น เพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบัน แต่การแต่งกายยังคงมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ในยามที่เหตุการณ์บ้านเมืองเกิดความไม่สงบ ประชาชนต่างดำรงชีวิตด้วยความตื่นตระหนกมีชีวิต อยู่อย่างระมัดระวัง แต่ละคนต่างต้องหาวิธีป้องกันหรือดูแลตัวเองเพื่อให้มีชีวิตรอด ชุมชนยังมิ ความหวาดระแวงต่อกัน แต่ชีวิตต้องดำเนินไปข้างหน้า การรู้จักแก้ปัญหาและรู้จักเอาตัวรอดจึงทำ ให้มีชีวิตอยู่ต่อไปในสังคมแห่งนี้ได้ ประชาชนบางกลุ่มที่มีความกดดันและรับไม่ได้กับเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้นจะละทิ้งถิ่นฐาน ไปอยู่ที่จังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทย ส่วนประชาชนที่ยังยึดมั่นยังมีความ รักและความผูกพันต่อแผ่นดินเกิดแห่งนี้ ยังคงยืนหยัดที่จะอยู่ต่อไปเพื่อรักษาบ้านเกิด โดยร่วมกัน จรรโลงประเพณีพื้นบ้านให้คงอยู่ ดังนั้นความภาคภูมิใจในการแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองที่เรียกว่า “บานง” และ “กูรง” จึงก่อปรด้วยความงาม ที่แฝงด้วยศิลปวัฒนธรรมและความรับผิดชอบที่จะให้ ชุมชนและสังคมแห่งนี้ยังคงดำรงสืบทอดวัฒนธรรม และประเพณีอันสวยงามที่เป็นเสน่ห์ของ ชายแดนใต้ตลอดไป

ธรรมนิศ์ นิคมรัตน์ (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “โนราแขก: การปรับเปลี่ยนการ แสดงเพื่อวัฒนธรรมชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่ปรากฏอยู่ในการแสดง โนราแขกของจังหวัด ปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส มีรูปแบบการแสดงเป็นของตนเอง โดยเฉพาะ โนราแขกปรับเปลี่ยน การแสดงมาจากโนราของชาวไทยพุทธ และการแสดงมโหรีของชาวมุสลิม ซึ่งมีการรำร้องและ แสดงเป็นเรื่องแสดงเพื่อประกอบพิธีกรรมและเพื่อความบันเทิง ผู้แสดงที่สำคัญ คือ พ่อโนรา นางรำ และพราน จะนำเอกลักษณ์ของโนราและมโหรีในเรื่องของการรำร้อง การแต่งกาย การขับ ร้อง-ดนตรี มาใช้แสดงร่วมกัน คือ พ่อโนรา แต่งกายแบบ โนรา ขับร้องเจรจาเป็นภาษามลายูถิ่น ผู้ชมชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม จะดูโนราแขกร่วมกันด้วยความสนุกสนาน และเข้าใจใน ศิลปะการแสดง โนราแขกมีบทบาทในสังคมภาคใต้ 7 ประการ คือ 1) เป็นเครื่องนันทนาการของ ชาวบ้าน 2) เป็นสื่อในการติดต่อกับวิญญาณสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ 3) เป็นสื่อมวลชนชาวบ้าน 4) เป็นสิ่งสืบสานสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม 5) เป็นการพัฒนาคุณภาพประชากร 6) เป็นการสร้าง

ฐานะทางเศรษฐกิจ และ7) เป็นการรักษาความมั่นคงของชาติ การแสดงโนราแขกปรากฏอยู่เฉพาะ จังหวัดนราธิวาส และจังหวัดปัตตานี อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน ความสนใจในการแสดงโนราแขก เริ่มลดลง

บัญชา ราชนิติ (2556: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “เพลงดิเกร์มิวสิก: เงื่อนไขปัจจัย พัฒนาการ และตำแหน่งแห่งที่ในโลกความบันเทิงมลายูปัตตานี” ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการของ เพลงดิเกร์มิวสิก ได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2520 แต่แรกเริ่มนั้นเพลงดิเกร์มิวสิครองอยู่ในภูมิทัศน์ที่สร้างโดยเสียง (Soundscape) ของการแสดงพื้นบ้านดิเกร์ฮูลู เพื่อที่จะบันทึกเสียงของ นักร้องนำ หรือตุแกลกาโระ ของคณะดิเกร์ฮูลู และในที่สุดเพลงดิเกร์มิวสิกก็ก่อกำเนิดขึ้น เพลงดิเกร์ มิวสิกนั้นเป็นการนำเอาเครื่องดนตรีสมัยใหม่และหีบยืมจังหวะทำนองจากที่ต่าง ๆ เช่น เพลง ภาพยนตร์อินเดีย เพลงสมัยนิยมไทย และเพลงสมัยนิยมอินโดนีเซีย เป็นต้น หลังจากนั้นก็ค่อยๆ กลายเป็นการขับร้องเฉพาะเพลง อันมีรูปแบบที่เฉพาะตัวแบบใหม่และผู้ฟังใหม่ ๆ ทั้งนี้ผลของการ กระจายตัวของอุตสาหกรรมการบันทึกเสียง และการสนับสนุนของนายทุนท้องถิ่น ทำให้เพลงดิเกร์ มิวสิกกำเนิดขึ้นในฐานะรูปแบบดนตรีสมัยนิยม (Popular music) และถูกผลิตออกมาในรูปแบบ ผลิตภัณฑ์มวลชน เช่น เทปคาสเซ็ท (Cassette Tape) ซีดี (CDs) และวีซีดี (VCDs) เป็นต้น กล่าวได้ว่า เพลงดิเกร์มิวสิกคือวัฒนธรรมความบันเทิงมลายูปัตตานีแบบสมัยใหม่อย่างแท้จริง

ปัญญา เทพสิงห์ และเก็ตถวา บุญประการ (2559: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในวัฒนธรรมชายแดนไทย-มาเลเซีย: กรณีศึกษาชุมชนโต๊ะจูด จังหวัดนราธิวาส” ผล การศึกษา ภูมิปัญญาแต่ละด้านพบว่า ด้านศิลปะมีการผลิตหัตถกรรม เครื่องดนตรีจากวัสดุ ธรรมชาติในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนคุณค่าทางสุนทรียะ ด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มีการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยอดีตผู้นำชุมชน สืบต่อจนถึงอนุชนรุ่นหลังที่พยายามสืบทอดและ จัดการด้วยตนเอง โดยไม่หวังพึ่งพารัฐมากนัก ด้านปรัชญาความเชื่อมีการสืบทอดศาสนาทั้งพุทธ และอิสลาม ความเชื่อด้านการใช้ดนตรีคืออิริยาบถยังคงดำรงอยู่ ขณะที่พิธีเช่นไหว้ของนายหนัง ตะลุงมุสลิมสิ้นสุดลงพร้อมกับการสลายตัวของหนังตะลุงในพื้นที่ ด้านภาษา มีคำพูดที่ใช้ร่วมกัน ของคนไทยพุทธและไทยมุสลิม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้สะท้อนถึงวัฒนธรรมชายแดนไทย- มาเลเซียในเรื่องการบูรณาการวัฒนธรรม การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การแสดงตัวตนที่ผันแปรตาม บริบท การสานใจร่วมกันระหว่างชาวพุทธกับชาวมุสลิม และความอยู่รอดของภูมิปัญญาท้องถิ่น ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมใหม่

จรรย์สมร ผลบุญ (2558: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “วิวัฒนาการวัฒนธรรมการแสดง ของคนไทยเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนใต้” ผลการวิจัยพบว่า การแสดงของคนไทยเชื้อสาย มลายูมีวิวัฒนาการขึ้นอยู่กับการถ่ายทอด ดังนี้ 1) หัวหน้าคณะผู้สอน ได้แก่ การแสดงร้องเง็ง

ต้นหยง ลีตะ และดีเกอร์ฮูธ ยังคงยึดรูปแบบการแสดงดั้งเดิม แต่มีพัฒนาการเครื่องแต่งกายให้ ประณีต และรูปแบบการแสดงที่น่าสนใจ มีการถ่ายทอดให้แก่เยาวชน จึงทำให้มีนักแสดงหลากหลาย นอกจากนี้ ยังมีการแสดงมะโย่งที่แบ่งออกเป็น (1) มะโย่งรูปแบบพิธีกรรมที่ยังคงแสดงโดยยึด รูปแบบดั้งเดิม จึงไม่มีวิวัฒนาการด้านใดเลย และ (2) มะโย่งรูปแบบความบันเทิง ที่ได้มีการนำ แสดงโนราเข้ามาใส่ในบางช่วงและเน้นความประณีตของการแต่งกาย แต่ในทั้ง 2 รูปแบบ นักแสดง ยังคงเป็นผู้อาวุโส สังเกตได้ว่าผู้แสดงทั้ง 4 ชุด ยังคงเป็นเจ้าของวัฒนธรรมและ 2) ครูหรือรุ่นพี่เป็นผู้สอน ได้แก่ การแสดงรองเง็ง ชัมเปง และดาระ ซึ่งเป็นชุดการแสดงที่มีการถ่ายทอดในสถานศึกษามีวิวัฒนาการรูปแบบการแสดงให้เข้ากับยุคสมัย เน้นความสวยงามของเครื่องแต่งกายทั้งคณะ ทั้งนี้ นักแสดงส่วนใหญ่เป็นคนไทยพุทธ ยกเว้นการแสดงดาระที่มีเฉพาะพื้นที่ของคนไทยเชื้อสายมลายู

คมวิทย์ สุขเสณีย์ (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิม ใน “ปอเนาะดาแล” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมในพื้นที่ “ปอเนาะดาแล” ในเขตอำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ทางศาสนา และเป็นเสมือนบ้านของผู้สูงอายุมลายูมุสลิม “ปอเนาะดาแล” ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมของคนมลายูมุสลิม ในความหมายของกิจกรรมทางสังคม ที่มีลักษณะการพึ่งพาอาศัย การยอมรับในวิถีการดำรงอยู่ผ่านระบบความเชื่อ และการยึดหลักศาสนบัญญัติของศาสนาอิสลาม สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานในการก่อรูปความสัมพันธ์ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมใน “ปอเนาะดาแล” ความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากความตั้งใจของผู้สูงอายุที่เข้ามาอาศัยอยู่ใน “ปอเนาะดาแล” เพื่อเรียนรู้ศาสนา และปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน ผ่านกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ เกิดความสนิทสนมเหมือนเพื่อน มีความผูกพันระหว่างผู้สูงอายุ มีความรักใคร่เห็นอกเห็นใจกัน รู้จักเสียสละต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งส่วนตัวและส่วนรวมเป็นอย่างดี เป็นความผูกพันของผู้สูงอายุที่อยู่ใน “ปอเนาะดาแล” ทำให้ผู้สูงอายุได้พบปะกันอย่างสม่ำเสมอ มีการยอมรับในคุณค่าของ “ปอเนาะดาแล” สามารถนำไปสู่ความช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันของคนที่อยู่ใน “ปอเนาะดาแล” อันเป็นความเกื้อกูลที่ผู้ “ให้” โดยไม่ได้หวังผลตอบแทนจากผู้ “รับ”

พรพันธุ์ เขมคุณาศัย และกรุณา แดงสุวรรณ (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “จะอยู่กันอย่างไร ณ ชายแดนใต้?: ชาวประมงมลายูมุสลิมพื้นบ้านในบริบทการพัฒนาและความทันสมัย” ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า โครงสร้างความเป็นเมืองกับความเป็นชุมชนภายใต้นโยบายการปกครองท้องถิ่นของไทย แตกต่างจากโครงสร้างความเป็นชุมชนของชาวประมงมลายูมุสลิม 3 ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส และการแทนที่โครงสร้างความสัมพันธ์แบบเดิมด้วยโครงสร้างความสัมพันธ์แบบใหม่ที่ซับซ้อนนำไปสู่การแบ่งแยกพื้นที่และสลายความเป็นชุมชนดั้งเดิม นอกจากนี้ นโยบายการพัฒนาของภาครัฐที่ผูกติดอยู่กับโครงสร้างความเป็นเมือง ทำให้

ชาวประมงมลายูมุสลิมพื้นบ้านได้รับผลกระทบ ทั้งด้านการทำมาหากิน ด้านที่อยู่อาศัย และความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงการบริการขั้นพื้นฐานจากรัฐ แนวทางแก้ปัญหาดังกล่าว ควรธำรงคุณค่าภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ในวิถีการดำรงชีพของชาวประมงเอาไว้ ควบคู่กับการคำนึงถึงความหลากหลายในพื้นที่ความเป็นเมืองที่คนทุกชาติพันธุ์สามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยไม่แตกต่างกัน

สมุทร มอหามัด (2555: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมอพื้นบ้านมลายูมุสลิมในการรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกที่เกิดจากอุบัติเหตุ: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลยะหา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา” ผลการศึกษาพบว่า องค์ความรู้การรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกที่เกิดจากอุบัติเหตุของหมอพื้นบ้านมลายูมุสลิมมี 4 ประการ ดังนี้ 1) องค์ประกอบในการรักษา คือ หมอพื้นบ้าน ผู้ป่วย ระยะเวลา สถานที่และอุปกรณ์ในการรักษา 2) พิธีกรรมในการรักษา ได้แก่ พิธีกรรมไหว้ครูและพิธีกรรมทำนํ้ามันมะพร้าว 3) ขั้นตอนในการรักษา ได้แก่ การซักประวัติและวินิจฉัยโรคและการรักษา 4) การติดตามผลการรักษา และขั้นตอนการสมนาคุณ แนวทางการอนุรักษ์ พื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน คือ ควรมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกศิษย์ที่สนใจ และเชื่อมโยงไปสู่การเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคม โดยองค์กรท้องถิ่นควรมีการจัดอบรมหมอพื้นบ้าน ขึ้นทะเบียนรายชื่อรับรองผ่านการอบรมจากหน่วยงานสาธารณสุข สำหรับแนวทางการฟื้นฟู องค์กรในชุมชนควรจัดให้มีป้ายประชาสัมพันธ์ จัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน จัดตั้งชมรมหรือเครือข่ายหมอพื้นบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และแนวทางการพัฒนาหมอพื้นบ้านควรประยุกต์ใช้ยาสมุนไพรควบคู่กับการรักษาด้วยยาแผนปัจจุบันและการนวดแผนโบราณ อันเป็นการดูแลรักษาสภาวะทางร่างกายควบคู่กับทางจิตใจ อันส่งผลให้ผู้ป่วยโรคกระดูกสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสมดุล

มุหัมมัดมันซูร หมัดเร๊ะ (2551: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย “เรื่อง อิทธิพลของวัฒนธรรมอาหารต่อสังคมมลายูในจังหวัดปัตตานี” จากผลการศึกษาพบว่า อิทธิพลของวัฒนธรรมอาหารต่อสังคมมลายูในจังหวัดปัตตานีเริ่มขึ้นภายหลังจากสังคมมลายูในจังหวัดปัตตานีเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม โดยเริ่มจากวัฒนธรรมทางด้านภาษา ประกอบด้วย อักษรอาหรับ และคำยืม ตามด้วยวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ประกอบด้วย หมวกกปิเยาะห์ ผ้าพันศรีษะ เสื้อ ใต้บ และเสื้อคลุม นอกจากนี้ยังพบว่า วัฒนธรรมด้านการแต่งกายแบบชาวอาหรับเป็นเครื่องหมายของผู้มีความรู้ทางศาสนาอิสลามหรืออูลามาอะห์ และปัจจุบันยังมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของชาวมลายูในจังหวัดปัตตานีอีกด้วย

สุนีย์ วัฒนายน (2557: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “6 อาหารท้องถิ่น วัฒนธรรมการกินแบบพื้นบ้าน สืบสานสู่อาเซียน” อาหารพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมการกินที่สะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิต วิธีการจัดการทางเศรษฐกิจและภูมิปัญญาของท้องถิ่น นราธิวาสเป็นจังหวัดหนึ่งทางใต้สุด

ปลายค้ำขวาน มีทำเลที่ตั้งติดกับชายแดนประเทศมาเลเซีย ดินแดนแถบนี้เคยเป็นศูนย์กลางการเดินเรือค้าขายของพ่อค้าจากอินเดีย จีนและอินโดนีเซีย ทำให้วัฒนธรรมการกินของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอินเดียได้ซึ่งเป็นที่ต้นตำรับในการใช้เครื่องเทศปรุงอาหารเข้ามามีอิทธิพลอย่างมาก ชาวบาหลีส่วนใหญ่นิยมทานข้าวเจ้าเป็นหลักและมีเอ็นนั้นนิยมทานพร้อมกันทั้งครอบครัวกับข้าวแต่ละมื้อมักมีอาหารที่มีน้ำแกง และที่ขาดไม่ได้คือน้ำพริกหรือน้ำบูดู ผักจึงเป็นส่วนประกอบสำคัญของอาหารทุกมื้อ อีกทั้งยังมีคุณค่าทางโภชนาการ เพิ่มความอร่อยและช่วยรักษาโรคได้ดี อาหารท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดบาหลีมี 6 ประเภท คือ 1) ข้าวยำน้ำบูดู 2) ข้าวมันแกงไก่ 3) ข้าวมันมลายู 4) ข้าวหมกไก่ 5) ข้าวหมกแพะ และ 6) ข้าวแกง ซึ่งแต่ละประเภทมีเอกลักษณ์เฉพาะ เน้นวิถีดั้งเดิม เรียบง่ายแต่ยั่งยืน ไม่นิยมปรุงแต่งหน้าตาของอาหารให้งามเลิศเลอ หากแต่รสชาติถูกปากคนท้องถิ่น และดำรงไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์ที่นับเป็นความภาคภูมิใจอย่างแท้จริงจนกลายเป็นวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนบาหลี

อ้อมใจ วงษ์มณฑา (2559) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ปาเยาะห์เนาะยาดีนายู (มันยากที่จะเป็นมลายู): ความเป็นชาติพันธุ์ ความหมาย และการต่อรองของมลายูในชีวิตประจำวัน” พบว่า ความเป็นมลายูเป็นสิ่งที่ถูกกล่าวถึงและศึกษากันมายาวนานแล้ว ทว่าความเป็นมลายูในฐานะชาติพันธุ์ กลับเป็นสิ่งที่ถูกรวบไว้อยู่ภายใต้ความหมายไม่ก็อย่าง เช่น ในแง่มุมของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมลายูแทบไม่มีรายละเอียดอะไรนอกเหนือไปจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมลายูแทบไม่มีรายละเอียดอะไรอื่นนอกเหนือไปจากพัฒนาการของรัฐที่ถูกกำหนดขึ้นบนฐานของการเปลี่ยนแปลงทางชะตากรรมของกายอ (คนราย) และ โอริงกายอ ทั้งในช่วงก่อนและหลังเข้าสู่รัฐสยามอย่างเต็มรูปแบบ ในขณะที่การหันมาทำความเข้าใจกับ “นานาผู้คนในปัตตานี” ซึ่งรวมถึงสามัญชนทั่วไป กลับเป็นภาพของการศึกษาทางชาติพันธุ์ที่แยกออกจากความเป็นชาติอย่างเด็ดขาด ปราศจากการพิจารณาปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกัน และสุดท้ายการอธิบายภาพชีวิตทางวัฒนธรรมของความเป็นมลายู กลับเป็นเพียงภาพสองภาพที่ดูแย้งกันระหว่างการเป็นโจรหรือผู้ก่อการร้าย กับการเป็นชาวบ้านผู้บริสุทธิ์ ในความเป็นจริงชุมชนมุสลิมมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในด้านวิถีการดำเนินชีวิตที่น่าสนใจ ซึ่งเมื่อเริ่มแรกได้ให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่นที่ก่อตัวจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ในชุมชนในรูปแบบของการแต่งงาน การใช้ทรัพยากร ตำนาน หรือความเชื่อต่าง ๆ ความเป็นมลายูจึงปรากฏตัวอย่างไม่ชัดเจน ไม่ได้แยกแยะจากความเป็นคนท้องถิ่น ซึ่งมีร่วมกับคนไทยและคนจีนในชุมชน จึงไม่ใช่ความรู้สึกที่ต่างขั้ว แต่เมื่อกระแสอิสลามานุวัตรและอำนาจไทยได้แผ่ขยายเข้ามา ทำลายและย่อยสลายความเป็นท้องถิ่น ทำให้กระบวนการต่อรองและสังคมวัฒนธรรมของมลายูมุสลิม สุดท้ายความเป็นชาติพันธุ์ของมลายูมุสลิมเองเพื่อยืนยันตัวตนของพวกเขา ภายใต้การ

เผชิญหน้ากับอิสลามานุวัตร และอำนาจรัฐไทย ซึ่งดูเหมือนว่าในช่วงเวลาดังกล่าวความเป็นมลายูได้ซบเซาทับกระชับแนบกับความเป็นมุสลิม และเริ่มมีรอยแตกกับคนไทย ซึ่งมีภาษา วัฒนธรรม และศาสนาที่ต่างออกไป เพราะหลังจากปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ชุมชนแห่งนี้ได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประมงเชิงพาณิชย์ พร้อม ๆ กับการเข้ามาของกระแสอิสลามานุวัตรระลอกใหม่ ซึ่งได้ส่งผลให้โลกทัศน์และทัศนคติที่มีต่อตนเองและชุมชนของตนเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการเกิดกลุ่มที่ดีความหลักศาสนาแบบใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับการปรับตัวทางเศรษฐกิจและความคิดเรื่องเหตุผลนิยม ทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อความเป็นมลายูในชุมชนที่ยังคงผูกพันอยู่กับวิถีการดำรงชีพแบบเดิม และมีวัตรปฏิบัติทางศาสนาแบบ “อิสลามพื้นบ้าน” ที่ได้กลายเป็นตัวแทนของความกล้าหลังและงมงาย แต่การตีความหลักศาสนาที่แตกต่างกัน มิได้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มคนในชุมชนอย่างตายตัว ในขณะที่สายสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ ยังคงมีอยู่ เช่น ความเป็นเครือญาติ และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจคอยเชื่อมโยงจนไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ “ความเป็นมลายู” ได้ถูกตั้งคำถามที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์กับรัฐไทยโดยตรง เมื่อเกิดเหตุการณ์และความรุนแรงขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมามีกลุ่มที่ดีความหลักศาสนาอิสลามแตกต่างกันภายในชุมชนได้เกิดการปะทะและต่อรองความหมายของความเป็นมลายู ผ่านสัญลักษณ์และพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเข้าทรง การฝังศพ ฯลฯ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองต่อรัฐไทยและการยอมรับอำนาจอันชอบธรรมของรัฐที่คนแต่ละกลุ่มมีต่างกัน ความแตกต่างดังกล่าวยังปรากฏในสายสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ทั้งในกลุ่มมลายู มุสลิมเองที่พยายามแยก “ความเป็นมุสลิม” ออกจาก “ความเป็นมลายู” รวมถึงการยุติความเป็นเครือญาติระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านการตัดขาด ความทรงจำที่มีร่วมกัน แต่ความเป็นมลายูยังคงเป็นดั่งปริศนาที่ไม่มีคำตอบตายตัว และถูกนิยามขึ้นมาใหม่อยู่เสมอในวาระพิเศษ เช่น งานฮารีรายอ ที่ทำให้ข้อขัดแย้งและความแตกต่างถูกเพิกเฉย เพื่อปล่อยยให้เรื่องเล่าและความทรงจำต่าง ๆ ได้ทำหน้าที่ฟื้นฟูและนิยามความหมายของความเป็นมลายูร่วมกันอีกครั้ง

บทที่ 3

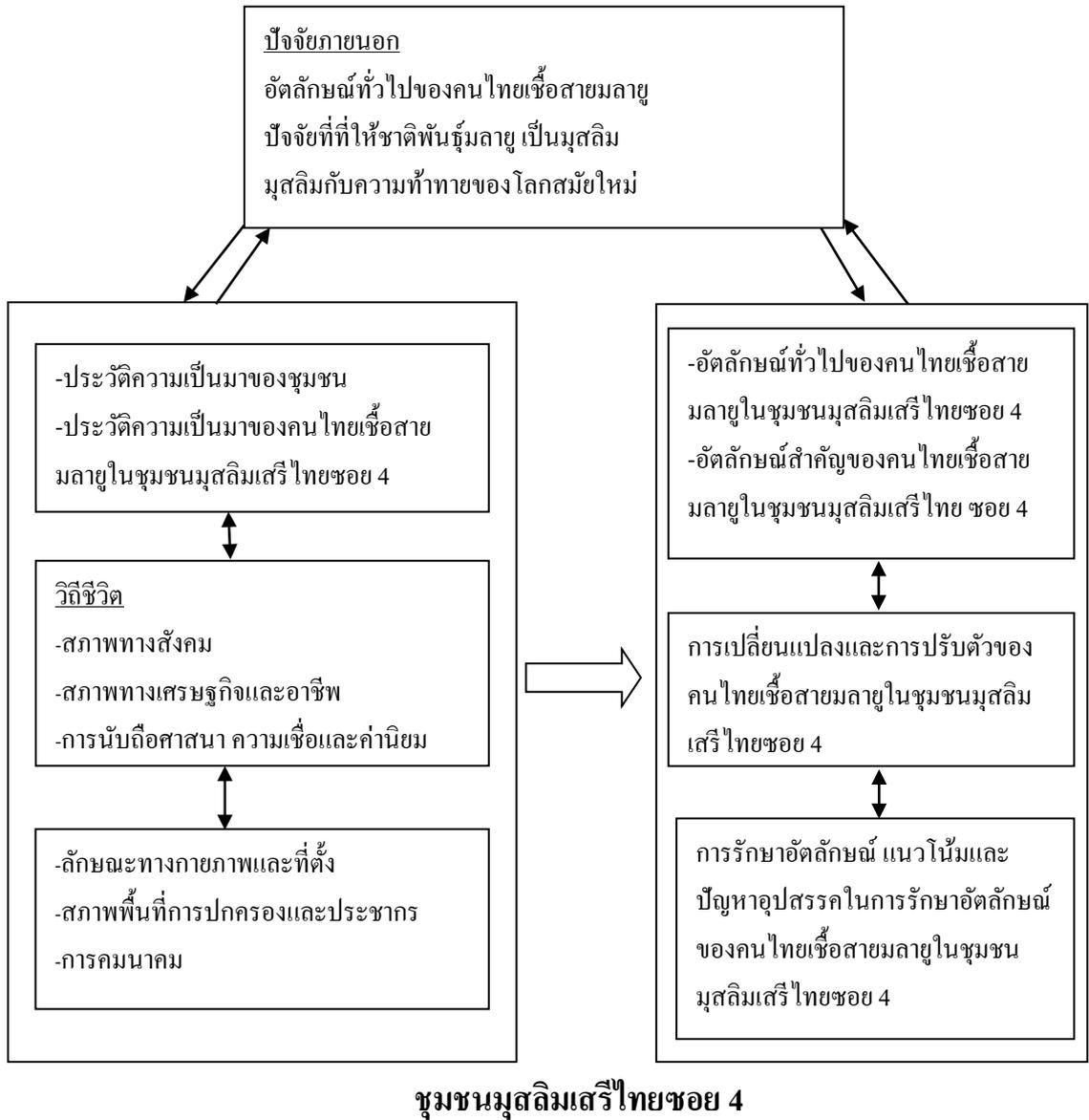
วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง อัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิม เสรีไทยซอย 4 เป็นการศึกษาที่ดำเนินการตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Approach) โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

- 3.1 แนวคิดนำในการศึกษา
- 3.2 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- 3.3 วิธีการรวบรวมข้อมูล
- 3.4 แนวประเด็นสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
- 3.5 การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 แนวคิดนำในการศึกษา

ผู้ศึกษาได้ทำศึกษา การเปลี่ยนแปลง การปรับตัว ศึกษาอัตลักษณ์ การรักษาอัตลักษณ์ และแนวโน้มการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นฐานมายังชุมชนเสรีไทยซอย 4 โดยมีแนวคิดนำในการศึกษาดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 แนวคิดนำในการศึกษา

แนวคิดนำที่เสนอขึ้นมานี้แสดงถึงบริบทภายในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 ภูมิหลังและความเป็นมาของคนไทยเชื้อสายมลายู ซึ่งมีส่วนหล่อหลอมวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายมลายู ด้านต่าง ๆ อันเชื่อมโยงอัตลักษณ์และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 เช่น อัตลักษณ์ทั่วไปของคนไทยเชื้อสายมลายูในประเทศไทย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อชาติพันธุ์มลายูสู่มุสลิม มุสลิมกับความท้าทายกับสมัยใหม่

อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูอาจแบ่งออกเป็นอัตลักษณ์ทั่วไปและอัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 ซึ่งครอบคลุมถึง สิ่งที่ยั่งยืนและนิสัยเด่นของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 อัตลักษณ์ทางสังคม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การรักษาอัตลักษณ์และแนวโน้มของการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 ซึ่งตั้งอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมภายนอกและวัฒนธรรมหลักในสังคมที่แตกต่างกับบางส่วนจากที่เคยเป็นอยู่ในถิ่นฐานเดิมที่ย้ายมา

3.2 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการศึกษาคั้งนี้ ได้ทำการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชนที่เป็นทางการหรือผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ โดยเน้นรวบรวมข้อมูลทั้งจากชาวไทยมุสลิมที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่ชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 ในยุคต้นและจากกลุ่มคนรุ่นใหม่หรือเยาวชน ทั้งนี้เพื่อให้การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนและตลอดจนวิถีชีวิต อัตลักษณ์ของคนในชุมชนที่ถูกต้อง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบ Snow Ball Sampling Technique คือสร้างความสนิทสนมกับคนในชุมชนคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษก่อนในช่วงแรก และให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สนิทสนมนี้เป็นกุญแจแนะนำผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนอื่น ๆ ต่อไปที่มีคุณสมบัติสามารถให้ข้อมูลอย่างละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาได้ โดยจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด 15 คน ทั้งนี้ศึกษากำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ เป็นผู้มีบทบาทในชุมชนเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายมาจากสามจังหวัดชายแดนใต้และเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู จึงสามารถสรุปไว้ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนและคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูล/แหล่งข้อมูล	คำอธิบายคุณสมบัติและ เกณฑ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
1. ผู้นำชุมชนที่เป็น ทางการ และไม่เป็นทางการ	เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อน กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน มีบทบาทในการ พัฒนาชุมชน ตลอดจนเป็นมีบทบาทในการ ธำรงรักษาอัตลักษณ์ ประเพณีต่าง ๆ และ แนวทางการปฏิบัติตามหลักการอิสลาม	5 คน
2. กลุ่มคนไทยเชื้อสายที่ ย้ายถิ่นที่มาตั้งถิ่นฐานใน ชุมชนเสรีไทย ซอย 4 ใน ยุคต้นๆ	มีบทบาทสำคัญในชุมชน เพื่อเล่าถึงการ จุดเริ่มต้นและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของ ชุมชน วิถีชีวิต อัตลักษณ์ต่าง ๆ โดยใช้เกณฑ์ ด้านเวลาคือหมายถึง กลุ่มชาวไทยมุสลิมที่ย้าย ถิ่นที่มาตั้งถิ่นฐานในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 เป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป	5 คน
3. กลุ่มคนรุ่นใหม่/เยาวชน	มีบทบาทสำคัญในชุมชน ในแง่ที่เป็นผู้ได้รับ การถ่ายทอดอัตลักษณ์ และวิถีชีวิตต่าง ๆ ตลอดจนแนวโน้มการรักษาอัตลักษณ์ของ เยาวชน ในฐานะที่เป็นผู้สืบทอดอัตลักษณ์ สำคัญต่อไปยังรุ่นลูกหลานในอนาคต โดยใช้ เกณฑ์ด้านเวลาคือหมายถึง กลุ่มชาวไทย มุสลิมที่ย้ายถิ่นที่มาตั้งถิ่นฐานในชุมชนเสรี ไทย ซอย 4 เป็นระยะเวลา 3 ปีขึ้นไปแต่ไม่ เกิน 10 ปี	5 คน
รวมทั้งหมด		15 คน

3.3 วิธีการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ครอบคลุมและถูกต้อง เริ่มต้นด้วยการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จากนั้นจึงทำการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีรายละเอียดการรวบรวมข้อมูลแต่ละวิธีดังต่อไปนี้

3.2.1 การทบทวนเอกสาร (Documentary Review)

โดยพิจารณาจากเอกสารที่น่าเชื่อถือ เช่น บทความวิชาการ รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือและตำราต่าง ๆ เนื้อหาที่เน้นจากการศึกษาเอกสารจากเอกสารคือ แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและภูมิหลัง รวมทั้งอัตลักษณ์ของคนชาติพันธุ์มลายูที่มีการศึกษาแล้วก่อนหน้านี้

3.2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แกนนำกลุ่มคนคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายมาอยู่ในชุมชนทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ เนื้อหาการสัมภาษณ์เน้นบริบทด้านต่าง ๆ ของชุมชน ความเป็นมาของชาวไทยเชื้อสายมลายูในชุมชน การดำเนินชีวิต และรายละเอียดเกี่ยวกับอัตลักษณ์และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชน

3.2.3 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

เพื่อสังเกตความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนใน ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 ผู้วิจัยพยายามเข้าไปสัมผัสวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ด้วยการเข้าไปเช่าหอพักอาศัยอยู่ในชุมชน เป็นครูสอนพิเศษให้กับเด็กในชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นชุมชน เช่น งานมัสยิด เทศกาลวันอีดีลฟีตรีและอีดีลอัฮา รวมระยะเวลาที่ทำการสังเกตและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งหมด 12 เดือน

3.4 แนวประเด็นสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ในการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้มีการกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบไม่มี

กำหนดกฎเกณฑ์และลำดับขั้นเกี่ยวกับขั้นตอนการสัมภาษณ์ แต่เป็นลักษณะการพูดคุยสนทนาตามธรรมชาติ โดยมีแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

3.4.1 แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นผู้นำที่เป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ

มีประเด็นสัมภาษณ์เจาะลึกดังต่อไปนี้

- 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4
- 2) วิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชนมุสลิม เสรีไทยซอย 4 จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 3) การประกอบอาชีพ การศึกษาของคนในชุมชน
- 4) อัตลักษณ์ของคนในชุมชน
- 5) วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ ความเชื่อ ศาสนา ของคนในชุมชน
- 6) การปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนาอิสลามของคนในชุมชน
- 7) การดำรงอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายูของคนในชุมชน
- 8) สภาพปัญหาของชุมชน
- 9) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

3.4.2 แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก แกนนำคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอยู่ ในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4

มีประเด็นสัมภาษณ์ที่สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

- 1) สิ่งที่ยังงง ความเป็นคนไทยเชื้อสายมลายู
- 2) ลักษณะนิสัยเด่นของคนไทยเชื้อสายมลายู
- 3) การจัดระเบียบทางสังคมและชุมชน
- 4) การรวมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน
- 5) ความสัมพันธ์ของครอบครัวในชุมชน
- 6) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
- 7) วิธีการอบรมสั่งสอนระเบียบของสังคม
- 8) อัตลักษณ์ด้านภาษา
- 9) อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย
- 10) อัตลักษณ์ด้านอาหาร

- 11) อัตลักษณ์ด้านการรักษาพยาบาล
- 12) อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญา
- 13) การดำเนินชีวิตตามหลักการอิสลาม
- 14) ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อและค่านิยมที่เกี่ยวข้อง
- 15) การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนเสรีไทย ซอย 4
- 16) การรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนเสรีไทย ซอย 4
- 17) ปัญหาอุปสรรคในการพยายามรักษาอัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนเสรีไทย ซอย 4
- 18) แนวโน้มในการรักษาอัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนเสรีไทย ซอย 4
- 19) ข้อเสนอแนะอื่น

3.5 การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและปฐมภูมิจากการเก็บภาคสนามโดยวิธีการสังเกตการจัดกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ที่มี ในชุมชนและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลทางวิชาการที่มีรายละเอียดสำคัญ นำข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์ โดยการจำแนกข้อมูลโดยอิงกับแนวคิดและทฤษฎี ทำการตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.5.1 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

โดยการทำความเข้าใจ ความหมายในประเด็นต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลมาจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ และหัวข้อย่อย ๆ ตามแนวคิดที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งที่กำหนดใหม่ ตามข้อค้นพบจริงในพื้นที่ศึกษา

3.5.2 การตรวจสอบข้อมูลเพื่อตรวจหาความสอดคล้องของข้อมูล นำไปสู่ข้อสรุป รวมทั้งการอธิบายรายละเอียดที่น่าเชื่อถือได้ ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า

(Triangulation)

โดยการนำข้อมูลจากบุคคลที่ต่างกันคือ การเปลี่ยนแปลงบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลายออกไป โดยใช้คำถามเกี่ยวกับคนหลายๆคนเพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้จากแต่ละคนเป็นอย่างไร

บ้างสอดคล้องหรือขัดแย้งกันหรือไม่อย่างไรและพยายามหาความสอดคล้องกันให้มากที่สุด รวมทั้งหา รายละเอียดที่สามารถอธิบายให้กระจ่าง

3.5.3 การสังเคราะห์ข้อมูลและตีความข้อมูล

นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจำแนกแจกแจงเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และ หลังจากนั้นนำมาสังเคราะห์หาความเชื่อมโยงให้เป็นเหตุเป็นผลตามหลักตรรกะ (Logical Reasoning) เทียบเคียงแนวคิดทฤษฎีควบคุมบริบทของพื้นที่ศึกษา แล้วนำผลจากการวิเคราะห์นั้น ไปสู่การสร้างข้อสรุปและตีความ โดยยึดหลักการการสร้างข้อสรุปจากสิ่งทีพบจริงในพื้นที่ศึกษา (Analytic Induction) เป็นสำคัญ

ตารางที่ 3.2 สรุปวิธีการที่ใช้ในการวิจัย

วัตถุประสงค์	วิธีการศึกษา	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่อพยพมาอยู่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4	1) การศึกษาจากเอกสาร 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)	1) การตีความจากข้อมูล เจาะลึกในเชิงตรรกะและการวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis)
2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการปรับตัวและการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่อพยพมาอยู่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4	1) การศึกษาจากเอกสาร 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)	1) การตีความจากข้อมูล เจาะลึกในเชิงตรรกะและการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants) ทั้งสิ้นจำนวน 15 คน ซึ่งเป็นคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน กลุ่มที่ย้ายมาอาศัยในชุมชนเป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป จำนวน 5 คน และกลุ่มที่ย้ายมาอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาน้อยกว่า 10 ปี จำนวน 5 คน

แนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึกที่กำหนดไว้ เป็นประเด็นคำถามเกี่ยวข้องกับเรื่องบริบทของชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ อัตลักษณ์ทั่วไปของคนไทยเชื้อสายมลายูจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี แบบแผนการดำเนินชีวิตต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชน ตลอดจนความพยายามในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู แนวโน้มในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู รวมทั้งปัญหาและข้อเสนอแนะ ผลการศึกษาที่ได้มา เมื่อนำประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้นำมาเสนอ โดยจำแนกเป็นหัวข้อย่อย ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 บริบทของชุมชน

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4

4.1.1.1 ความเป็นมาของชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้อาวุโสซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนมาอย่างยาวนานทำให้ทราบว่า เดิมชุมชนเสรีไทยซอย 4 และชุมชนเสรีไทย 21 (ชุมชนซอยสมหวัง) เป็นชุมชนเดียวกัน เป็นที่ดินผืนเดียวกัน แต่ถูกแยกออกจากกันเมื่อมีถนนสุขาภิบาล 2 หรือถนนเสรีไทยในปัจจุบันตัดผ่าน เมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้ว ชุมชนเสรีไทยซอย 4 มีชื่อเดิมว่า “ซอยเจิมอุทิศ” ซึ่งแต่เดิมเป็นชุมชนของคนไทยพุทธแต่มีคนอาศัยอยู่จำนวนไม่มาก ต่อมามีมุสลิมคนจากชุมชนหัวหมากน้อยได้มาทำนาบริเวณนี้ อาศัยการมาเช่าที่นาเพื่อทำนาก่อน ต่อมาได้ซื้อที่ดินบริเวณนี้ทีละนิดสะสมอย่างต่อเนื่องจนได้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่ในที่สุด เจ้าของที่ดินคนนี้ถือได้ว่าเป็นบรรพ

บุรุษของชุมชน ลูกหลานเรียกคนรุ่นบรรพบุรุษนี้ว่า “รุ่นไต่ะกี (รุ่นทวด)” และเรียกคนนี้ว่า “ไต่ะกี” โดย “ไต่ะกี” ได้ซื้อที่ดินบริเวณนี้รวมเนื้อที่ประมาณ 100 ไร่ จากนั้นได้แบ่งให้ลูกทั้ง 3 คน ในจำนวนเท่ากัน ปัจจุบันพี่น้องทั้งสามคนยังคงอาศัยอยู่ในชุมชนเสรีไทยซอย 4 อายุของชุมชนนี้หากนับตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษที่ย้ายมาจากชุมชนหัวหมากน้อยมาอาศัยอยู่ จนถึงปัจจุบันมีอายุประมาณ 3 ชั่วอายุคนหรือประมาณ 100 กว่าปี

ต่อมาเมื่อลูกหลานมีจำนวนมากขึ้น ลูกหลานบางคนเริ่มมีการขายที่ดิน มีทั้งที่ขายที่ดินเงินสดและขายที่ดินเงินผ่อน ในขณะที่เดียวกันลูกหลานบางคนเมื่อทำนาแล้วประสบการขาดทุน จำเป็นต้องไปยืมเงินผู้อื่นเพื่อมาทำนา แต่บางปีทำนาไม่ได้ผลผลิตเพียงพอหรือขาดทุน เพราะภัยน้ำท่วม จึงไม่สามารถจ่ายหนี้เข้าหนี้ได้ สุดท้ายต้องยกที่ดินให้เป็นการจ่ายหนี้แทน ทำให้ที่ดินในชุมชนบางส่วนสูญเสียบ่อยไปอยู่ในมือของผู้อื่นที่ไม่ใช่ลูกหลานของคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม บรรพบุรุษของผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายหนึ่ง ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ในชุมชนเสรีไทยซอย 4 ในปัจจุบัน เป็นคนไม่สุรุษสุร่าย ไม่ค่อยยืมหรือกู้เงินคนอื่นมาทำนา แต่จะทำนาเท่าที่มีความสามารถทำให้สามารถรักษาที่ดินไว้ได้ บางปีเมื่อทำนาได้ผลผลิตดีและขายข้าวได้ในราคาดี ก็จะมีเงินสะสมสามารถรวบรวมเงินซื้อที่ดินเพิ่มได้

ในด้านการดำรงชีพ แต่เดิมคนในชุมชนประกอบอาชีพทำนา ต่อมาเมื่อมีถนนตัดผ่านเข้ามาในชุมชน ทำให้สามารถเดินทางไปมาสะดวกระหว่างบางกะปิ มีนบุรีและหนองจอก ซึ่งมีตลาดตั้งอยู่ คนในชุมชนจึงค่อยๆ เลิกอาชีพทำนาแล้วหันมาประกอบอาชีพทำสวนแทน เพราะสามารถนำไปขายยังตลาดเหล่านี้ได้ ผลไม้ที่ปลูก อาทิเช่น กล้วย ข้าวโพด พุทราและฝรั่ง เป็นต้น โดยมีพ่อค้าคนกลางมาซื้อผลผลิตถึงสวน เมื่อความเจริญเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ถนนในชุมชนที่แต่เดิมเป็นถนนลูกรังก็ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนมาเป็นถนนลาดยาง บังยีอับดุล (นามสมมุติ) ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินชุมชนเสรีไทยซอย 4 ได้เริ่มปลูกบ้านเช่าเพื่อให้คนนอกมาเช่าอาศัย ในขณะที่คนอื่น ๆ ในชุมชน มักจะประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกับการขยายตัวของความเป็นเมือง เช่น รับเหมาก่อสร้าง ตัดเย็บเสื้อผ้าเพื่อส่งโรงงาน เป็นต้น ทั้งนี้ธุรกิจทำบ้านเช่าของบังยีอับดุลได้มีการพัฒนาเรื่อยมา ยุคแรกบ้านเช่าเป็นบ้านไม้ แล้วพัฒนายกระดับขึ้นมาเรื่อยๆ จนในปัจจุบันพัฒนาเป็นอพาร์ทเมนท์

4.1.1.2 คนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

สืบเนื่องมาจากที่ท่านบังยีอับล ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ของชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 ได้ปลูกบ้านให้เช่า จำนวนหนึ่งมีผู้คนที่มาจากหลากหลายพื้นที่ได้เข้ามาเช่าอาศัยอยู่ในชุมชน สำหรับคนไทยเชื้อสายมลายูที่เป็นรุ่นบุกเบิกที่มาอาศัยอยู่ในชุมชนคือ “ครูหลิม” (นามสมมุติ) ซึ่งมาอาศัยอยู่ในชุมชนประมาณ 30 ปีกว่าปีมาแล้ว โดยมาแต่งงานกับคนดั้งเดิมในชุมชน โดยการเช่าที่ดินของท่านบังยีอับลเพื่อปลูกบ้าน ปัจจุบันลูกหลานของครู “หลิม” (นามสมมุติ) ยังอาศัยอยู่ในชุมชน ส่วนตัวครู “หลิม” ได้เสียชีวิตไปแล้ว ต่อมาคนไทยเชื้อสายมลายูที่มาจากสามจังหวัดชายแดนภาคได้เข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้นในระยะหลัง ซึ่งสามารถแบ่งคนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 ออกเป็นสองกลุ่ม โดยใช้เกณฑ์ของปีพุทธศักราชเป็นตัวแบ่ง ดังรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

กลุ่มแรก คือ คนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2527-2549 คนกลุ่มนี้โดยส่วนใหญ่ย้ายมากรุงเทพมหานครเพื่อหาโอกาสในการประกอบอาชีพ และเลือกชุมชนเสรีไทย ซอย 4 เป็นที่พักอาศัย เพราะชุมชนนี้มีวิถีชีวิตแบบมุสลิม สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม มีสถานที่สำคัญต่าง ๆ เช่น มัสยิดที่เป็นที่ปฏิบัติศาสนกิจ มีโรงเรียนสอนฟัรดูอิน (โรงเรียนสอนความรู้ศาสนาขั้นพื้นฐานแก่เยาวชน) โดยมีโรงเรียนอนุบาล และโรงเรียนประถมศึกษาที่มีหลักสูตรบูรณาการความรู้ทางศาสนากับสามัญ รวมทั้งมีร้านอาหารมุสลิม ทำให้มีความสะดวกในการอยู่อาศัยและดำเนินชีวิตประจำวันนอกเหนือจากการทำงาน

กลุ่มที่สอง คือ คนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาต่ำกว่า 10 ปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2550-2559 ส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้มักจะเป็นนักศึกษาที่มาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย ส่วนกลางโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยรามคำแหง บางคนเมื่อศึกษาจบแล้วก็หางานทำที่กรุงเทพมหานครต่อ และยังคงอาศัยอยู่ในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 ต่อไป

การเข้ามาอยู่ของคนไทยเชื้อสายมลายูทั้งสองกลุ่มที่อาศัยในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 นี้ มักจะเป็นคนที่มาจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เข้ามาในลักษณะบอกรุ่นต่อรุ่น มักจะรู้จักกับคนที่อยู่มาก่อนชักชวนกันมาอาศัยในชุมชน เช่น รุ่นพี่ชวนรุ่นน้อง ญาติพี่น้องแนะนำ คนรู้จักแนะนำให้มาอาศัยในชุมชน ทำให้คนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่มีความสนิทสนมกัน มีการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกันสูงและยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมบางอย่างได้ดี

4.1.1.3 ลักษณะทางกายภาพและที่ตั้ง

ชุมชนเสรีไทยซอย 4 เป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	ติดถนนเสรีไทย ซอย 6 และชุมชน
ทิศตะวันตกเฉียงใต้	ติดคอนโดลุมพินี
ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	ติดถนนเสรีไทย
ทิศตะวันออกเฉียงใต้	ติดคลองแสนแสบ

ภาพที่ 4.1 แผนที่ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

4.1.1.4 สภาพพื้นที่การปกครองและประชากร

จากการสัมภาษณ์ประธานชุมชน พบว่า จำนวนประชากรในชุมชนที่สามารถบอกตัวเลขอย่างเป็นทางการ เป็นจำนวนประชากรที่รวมกันระหว่างประชากรในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 และชุมชน เสรีไทย ซอย 21 เนื่องจากอยู่ในการดูแลของประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนชุดเดียวกัน เพราะในอดีตเป็นชุมชนเดียวกันและเป็นผืนดินผืนเดียวกัน แต่ไม่สามารถระบุจำนวนประชากรคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอยู่เป็นการเฉพาะให้ชัดเจนได้ แต่ประมาณการไว้ว่าคนไทยเชื้อสายมลายูมีประมาณร้อยละ 40 ของประชากรทั้งหมด สำหรับจำนวนประชากรในชุมชนทั้งหมด ในปัจจุบันมีประมาณ 1,800 คน ที่เป็นผู้สูงอายุประมาณ 200 คน ที่เป็นเยาวชนประมาณ 200 คน และที่เป็นวัยทำงานประมาณ 1,100 คน ซึ่งยังไม่รวมประชากรแฝง

4.1.1.5 การคมนาคม

ในอดีตการคมนาคมนิยมใช้การสัญจรทางน้ำ ผ่านคลองแสนแสบ ซึ่งเป็นเส้นทางการเดินทางหลัก ต่อมาเมื่อมีสร้างถนนขึ้นการจราจรทางบกจึงสะดวกสบายขึ้น และเป็นที่ยอมรับมากขึ้น จนในปัจจุบันการใช้คลองเพื่อการสัญจรไปมามีน้อยมาก การเปลี่ยนแปลงของเส้นทางการคมนาคมนี้ ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพของคนในชุมชนด้วยเช่นกัน โดยขึ้นอยู่กับกิจกรรมการคมนาคมเป็นสำคัญ กล่าวคือสมัยที่ใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก คนใน

ชุมชนส่วนใหญ่นิยมประกอบอาชีพทำนา เมื่อมีถนนเข้ามาในชุมชน โดยยุคแรกเป็นถนนลูกรัง คนในชุมชนก็หันมาประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ เมื่อการคมนาคมทางบกมีความเจริญและสะดวกสบายขึ้นตามลำดับ คนในชุมชนส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพค้าขาย ทำธุรกิจ และถูกจ้างในบริษัทเอกชน มีบางส่วนที่ทำงานรับราชการเป็นส่วนน้อย

4.1.1.6 สภาพสังคม และการนับถือศาสนา

ในอดีต คนในชุมชนดั้งเดิมนิยมประกอบอาชีพทำนา จากนั้นเปลี่ยนมาประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ แต่ปัจจุบัน คนส่วนใหญ่ในชุมชนทั้งที่เป็นคนดั้งเดิมในชุมชนและคนที่ย้ายถิ่นมาอาศัยอยู่ในชุมชนจะประกอบอาชีพค้าขายและทำธุรกิจเป็นสำคัญ ทั้งนี้เจ้าของที่ดินรายใหญ่จะปลูกบ้านเช่าและอาคารที่พักอาศัยให้คนภายนอกมาเช่าอาศัยในชุมชน โดยผู้ย้ายถิ่นที่มาอาศัยในชุมชนยุคแรกๆ คือ มุสลิมจากจังหวัดภูเก็ตและคนใต้ที่มาจากจังหวัดอื่น ๆ ของภาคใต้ตอนบน สำหรับคนไทยเชื้อสายมลายูที่มาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ เริ่มมาอาศัยในชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เป็น เวลากว่า 20 ปีที่แล้ว และมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 หรือในช่วงเวลา 10 กว่าปีที่ผ่านมา ในขณะที่เดียวกันในปัจจุบัน นอกจากจะมีมุสลิมเป็นคนส่วนใหญ่ในชุมชนประมาณ 1,620 คน (ร้อยละ 90) ยังมีคนไทยพุทธและศาสนาอื่น ๆ ประมาณ 180 คน (หรือประมาณร้อยละ 10) ของประชากรทั้งหมด แม้จะมีภูมิหลังทางสังคมต่างกัน ทั้งคนไทยมุสลิมและคนไทยพุทธอยู่ด้วยกันในชุมชนอย่างสันติและสงบสุข อยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง ทั้งนี้สามารถเห็นได้จาก เมื่อมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน ทั้งคนไทยมุสลิมและคนไทยพุทธจะร่วมด้วยช่วยกันในการจัดกิจกรรมที่จัดขึ้น ในอดีตเมื่อเมื่อมีงานวัด คนไทยมุสลิมจะไปออกร้านเพื่อขายสินค้าต่าง ๆ ในงานวัด ร่วมเล่นกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นภายในวัดตามความเหมาะสม เป็นต้น

ส่วนการนับถือศาสนา เนื่องจากเป็นชุมชนมุสลิม ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนจึงนับถือศาสนาอิสลาม ประมาณร้อยละ 90 ของประชากรทั้งหมด โดยส่วนใหญ่จะเป็นมุสลิมเคร่งครัดในการปฏิบัติศาสนกิจ และยังรักษาวิถีชีวิตแบบมุสลิมไว้ได้ นอกจากนี้ ยังมีคนที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนด้วย ประมาณร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด คือมีคนที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอื่น ๆ เป็นคนกลุ่มน้อยของชุมชน

4.1.1.7 สภาพทางเศรษฐกิจ และอาชีพ

ส่วนใหญ่คนในชุมชนประกอบอาชีพทำธุรกิจส่วนตัว รายได้เฉลี่ยประมาณ 40,000 บาทต่อเดือน โดยคนดั้งเดิมจะประกอบอาชีพทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ส่วนคนที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชนจะประกอบธุรกิจค้าขายสินค้ามือสอง ส่วนใหญ่จะค้าขายที่จตุจักร ตะวันนา มีบางส่วนเปิดบริษัทและเป็นผู้ประกอบการซึ่งมักจะเป็นกิจการร้านอาหารขนาดเล็ก

4.1.2 บริบทภายนอก

4.1.2.1 เงื่อนไขที่มีอิทธิพลทำให้ชาติพันธุ์มลายูสู่ความเป็นคนไทยมุสลิม

จากการทบทวนเอกสารพบว่า เงื่อนไขที่มีอิทธิพลทำให้“มลายูปาตานี” สู่ “มุสลิม” มีปัจจัยดังต่อไปนี้ (นิพนธ์ โชะเฮง, 2554)

1) วาทกรรมแห่งอัตลักษณ์ความเป็นไทยและนโยบายการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ซึ่งเริ่มต้นขึ้นยุคสมัยจอมพล ป. แปลก พิบูลสงคราม ถึงทศวรรษ 1990 อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวมลายูทั้งในทางภาษา การแต่งกาย การศึกษา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมต่าง ๆ ถูกควบคุมจากรัฐอย่างเคร่งครัด รัฐบาลพยายามแทนที่อัตลักษณ์เหล่านั้นด้วยภาพลักษณ์ทางศาสนา คือ การเป็น “ไทยมุสลิม” หรือ ไทยอิสลาม

2) การที่ศาสนาอิสลามถูกดึงเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง (Politicization of Islam) ในมาเลเซีย ประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะการทำให้คำจำกัดความตามกฎหมายของการเป็นพลเมืองมาเลเซียในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาเลเซีย ที่นิยามองค์ประกอบของอัตลักษณ์ความเป็นมลายูว่า “เป็นบุคคลซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม” ดังนั้นนับตั้งแต่มาเลเซียได้รับเอกราชเมื่อปี 1957 เป็นต้นมา เอกสิทธิ์ในการเป็นมลายูตามกฎหมายนั้นสัมพันธ์กับการเป็นมุสลิมนั่นเอง ซึ่งปรากฏการณ์นี้ส่งอิทธิพลมายังมลายูปาตานีด้วย

3) กระแสของการฟื้นฟูอิสลาม (Islamic Revival) ในระดับสากล ซึ่งมีมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970 และกระแสอิสลามานุวัตร (Islamization Current)

“อิสลามานุวัตร” คือ กระบวนการสังเคราะห์ (Synthesis) ที่นักวิชาการมุสลิมร่วมสมัยได้พยายามคิดค้นและแสวงทางออกให้กับสังคมมุสลิมที่กำลังประสบวิกฤตการณ์พัฒนาตามแบบฉบับของอิสลาม อันเป็นผลมาจากการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องประสานกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งมีต้นแบบการพัฒนามาจากตะวันตกที่ลดความสำคัญและอิทธิพลของศาสนาออกไปจากชีวิตความเป็นจริงในด้านหนึ่ง ซึ่งหลายอย่างขัดแย้งกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามไม่แยกเรื่องศาสนากับการพัฒนาทางโลก ในขณะที่อีกด้านหนึ่งมีแนวทางการพัฒนาสังคมมุสลิมแบบดั้งเดิม (Traditionalism) ซึ่งเน้นย้ำความเป็นแบบฉบับดั้งเดิมและยึดติดอยู่กับตัวบทและระเบียบที่เคร่งครัดตามแบบฉบับของตัวบทกฎหมาย (Legalistic) นอกจากนี้แนวทางการพัฒนาแบบดั้งเดิม ยังตัดขาดจากการพัฒนาตามรูปแบบตะวันตกที่เน้นย้ำไปทางการพัฒนาวัตถุ จากข้อบกพร่องของกระแสการพัฒนาแบบดั้งเดิม และกระแสการพัฒนาตามรูปแบบตะวันตกนี้ จึงเปิดโอกาสให้มุสลิมสมัยใหม่ให้ความสนใจ รวมทั้งพยายามสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาแบบใหม่ขึ้นมา ถูกขนานนามว่า อิสลามานุวัตร (Islamization) ซึ่งเป็นการประสมประสานระหว่างแนวคิดและวิธีการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ให้เข้า

กับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาทางวัตถุไปพร้อมๆกับการพัฒนา ด้านจิตวิญญาณเพื่อสร้างคุณภาพในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพราะศาสนาอิสลามได้พร่ำสอนให้มุสลิมทุกคนได้ดำเนินชีวิตแบบพอเพียง สายกลาง ไม่ให้ล่าเหยียดไปทางใดจนสุดขีด อิสลามมานูวัตร์จึงถูกพิจารณาจากนักวิชาการสมัยใหม่ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาสังคมมุสลิมที่ถูกต้องเหมาะสม ทันโลก และทันเวลา เพราะอันที่จริงแล้วหลักคำสอนอิสลามไม่เคยล้าสมัย แต่นำสมัย คำสอนของศาสนาอิสลามในหลาย ๆ เหตุการณ์ได้ถูกพิสูจน์แล้วตามหลักวิธีการทางวิทยาศาสตร์ว่าเป็นจริง

ด้านกระแสอิสลามมานูวัตร์องค์ความรู้ในประเทศไทย ในประเทศไทยนั้น กระแสอิสลามมานูวัตร์ในทางปฏิบัติแพร่หลายกว่าทางทฤษฎี ทั้งนี้สามารถเห็นได้จากการรวมตัวกันในรูปขององค์กรและสถาบันต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เช่น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่มีอยู่มากมาย โดยเฉพาะในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดสงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส และสถาบันอุดมศึกษา เช่น วิทยาลัยอิสลามศึกษา ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี ที่ตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ. 1989 และวิทยาลัยอิสลาม ยะลา ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1999 ในจังหวัดยะลา ซึ่งทั้งสองสถาบันดังกล่าวเกิดขึ้นในภาคใต้ของประเทศไทย อันเป็นเขตพื้นที่ที่มุสลิมอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น องค์กรและสถาบันเหล่านี้ถือเป็นตัวแทนการพัฒนาอิสลามให้สอดคล้องกับการศึกษาแบบสมัยใหม่ (Modern Education)

นอกจากนี้ในภาคปฏิบัติ ขบวนการอิสลามมานูวัตร์เป็นขบวนการที่มีอยู่ในสังคมมุสลิมไทยมาช้านาน ทั้งนี้เพราะภายใต้บริบทที่ต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยมุสลิมกับชาวไทยพุทธในอดีต ทำให้เกิดพัฒนาการของสร้างความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันภายใต้รัฐชาติไทย โดยที่รัฐชาติไทยได้พยายามนำแนวทางการพัฒนาชาติให้สมัยใหม่ ตามแบบแผนตะวันตกมาใช้ในสังคมของไทย ซึ่งรวมถึงสังคมมุสลิมไทยด้วย ดังนั้นมุสลิมไทยจึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อสนองตอบการพัฒนา จึงเกิดการปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาในสังคมมุสลิมไทยให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของมุสลิม โดยมีอิสลามเป็นทางนำในการประยุกต์ใช้

จากปรากฏการณ์ข้างต้นนี้อาจกล่าวได้ว่า ขบวนการอิสลามมานูวัตร์ เป็นเสมือน “องค์กรสมานฉันท์ทางความคิด” ที่สำคัญในทางศาสนาอิสลามในอันที่จะอยู่ร่วมกับสังคมอื่น ๆ อย่างเท่าเทียม ยุติธรรมและสันติธรรม

ตารางที่ 4.1 สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้ “มลายูปาตานี” สู่ “มุสลิม”

ปัจจัย	องค์ประกอบ
1) วาทกรรมแห่งอัตลักษณ์ความเป็นไทยและนโยบายการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม	อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวมลายู ถูกควบคุมจากรัฐอย่างเคร่งครัด รัฐบาลพยายามแทนที่อัตลักษณ์เหล่านั้นด้วยภาพลักษณ์ทางศาสนา คือ การเป็น “ไทยมุสลิม” หรือ ไทยอิสลาม
2) ศาสนาอิสลามถูกดึงเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง (Politicization of Islam)	ปี 1957 บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาเลเซีย ที่นิยามองค์ประกอบของอัตลักษณ์ความเป็นมลายูว่า “เป็นบุคคลซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม” ปรากฏการณ์มีอิทธิพลต่อมลายูปาตานี
3) กระแสของการฟื้นฟูอิสลาม (Islamic revival) ในระดับสากล ซึ่งมีมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970 และกระแสอิสลามานุวัตร (Islamization Current)	ขบวนการอิสลามานุวัตร เป็นเสมือน “องค์กรสมานฉันท์ทางความคิด” ที่สำคัญในทางศาสนาอิสลามในอันที่จะอยู่ร่วมกับสังคมอื่น ๆ อย่างเท่าเทียม ยุติธรรมและสันติธรรม

แหล่งที่มา: นิพนธ์ โชะเฮง, 2554.

4.1.2.2 การดำเนินชีวิตของมุสลิมกับความท้าทายของโลกสมัยใหม่

1) ภาวะความเป็นสมัยใหม่

ภาวะความเป็นสมัยใหม่ (Modernity) หมายถึง การที่เรากำลังเข้ามาสู่โลกแห่งเหตุผล ซึ่งไม่มีอิทธิพลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาควบคุม สิ่งต่าง ๆ ที่เราเห็นล้วนเป็นสิ่งซึ่งหากฎเกณฑ์ได้ สามารถอธิบายได้ในทางวิทยาศาสตร์และกระทั่งในที่สุด เราอาจควบคุมมันได้ นี่ก็คือความเป็นสมัยใหม่ที่เรากำลังก้าวมาถึง เหตุผลเบื้องหลังที่สำคัญของการเผยแพร่แนวคิด ภาวะทันสมัยคือ ความเชื่อในกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์และสิ่งต่าง ๆ ในโลก โดยมองว่าในทางสังคมศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน ถ้าเราพยายามจะเข้าไปทำความเข้าใจมันก็อยู่ในกรอบของความทันสมัย ในความหมายนี้ เพราะฉะนั้น สิ่งที่ย้ายจากโลกสมัยใหม่คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการมีและการดำรงอยู่ของพระเจ้า ซึ่งเป็นหัวใจของศาสนาอิสลามแต่จะเอากฎเกณฑ์มาแทน บางทีเราเรียกมันว่ากฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นกฎที่ใคร ๆ ก็เห็นและรู้มันได้ด้วยวิธีการที่เรารู้เรียนมา ด้วยเครื่องมือ อธิบายได้ ผลิตซ้ำได้ เข้าใจ

ได้ ดังนั้นอำนาจในการเข้าใจว่าโลกภายใต้แนวคิดภาวะทันสมัยอยู่ในมือมนุษย์ ไม่ได้อยู่ในมือของอะไรบางอย่างที่ศักดิ์สิทธิ์อีกต่อไป ดังนั้นใน โลกสมัยใหม่ก็ดูเหมือนว่า ไม่มีที่ให้พระเจ้าเป็นเจ้าของอีกต่อไป ถ้าอันนี้ใช่ นี่คือนิยามที่มุสลิมต้องเผชิญในแง่ของ โลกภาวทัศน์ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2552: 155-159)

2) ความแตกต่างของเส้นทางประวัติศาสตร์โลก

ความแตกต่าง “ของประวัติศาสตร์ฝรั่ง” และ “ประวัติศาสตร์อิสลาม” ส่งผลให้มุสลิมต้องเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญเช่นกันและแตกต่างจากคนกลุ่มอื่น ๆ เพราะเมื่อคนต่างกลุ่มกัน มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ไม่เท่ากัน สิ่งที่เราเรียกว่า “สมัยใหม่” รวมทั้งโจทย์และปัญหาที่ต้องจัดการหรือแข่งขันในการดำเนินชีวิตก็ไม่เหมือนกัน เส้นทางที่แตกต่างกันของประวัติศาสตร์ทั้งสองแบบสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 4.2

ประวัติศาสตร์ฝรั่ง: เริ่มมาจากอียิปต์ จากกลุ่มแม่น้ำไทกริสยูเฟรติส หรือ “อารยธรรมเมโสโปเตเมีย” → “ยุคคลาสสิก” (กรีกกับโรม) → “ยุคมืด” (กรุงโรมกำลังจะสิ้น ศาสนาคริสต์ปรากฏตัว) → “ยุคเกิดใหม่” (ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการและการปฏิรูป) → “ยุครู้แจ้ง” (ยุคของวิทยาศาสตร์และการสำรวจ) → “ยุคปฏิวัติ” (ประมาณศตวรรษที่ 17-18) ยุคปฏิวัติประชาธิปไตย ปฏิวัติอุตสาหกรรม ปฏิวัติทางเทคนิควิทยา) → กำเนิดรัฐชาติ → สงครามโลกครั้งที่ 1 → สงครามโลกครั้งที่ 2 → สงครามเย็น (ค.ศ. 1945) → ชัยชนะของประชาธิปไตยและทุนนิยม

ประวัติศาสตร์มุสลิม: เริ่มจากอารยธรรมเมโสโปเตเมีย → กำเนิดศาสนาอิสลาม (กำหนดท่านรอซูล 1400 ปีก่อน → ยุคของเคาะลีฟะฮ์ (ยุคของการแสวงหาเอกภาพที่เป็นสากล) → “ยุคสุลต่าน” (มีการแตกเป็นก๊กเป็นเหล่า) → หายนะในการรุกรานของครูเสดและมองโกล → การเกิดใหม่ในรูปของอาณาจักรมุสลิม (อาณาจักรมองโกล อาณาจักรออตโตมันและอื่นๆ) → การแทรกซึมโลกมุสลิมโดยฝรั่งมหาอำนาจ → ยุคของขบวนการปฏิรูปต่างๆ ยุคแห่งชัยชนะของฝ่ายสมัยใหม่สายฆราวาส (Secular Modernist) → ยุคแห่งการโต้ตอบของโลกมุสลิม

ภาพที่ 4.2 แสดงความแตกต่างของประวัติศาสตร์ฝรั่งและประวัติศาสตร์มุสลิม
แหล่งที่มา: ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2552: 155-159.

นอกจากประวัติศาสตร์แล้ว เงื่อนไขที่ทำให้การดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมต่างกันคือวิธีที่อิสลามปรากฏขึ้นในโลก กล่าวคือช่วง 100-200 ปีแรก ในบางพื้นที่มุสลิมเดินทางไป ในทิศทางที่ต่างกัน บางพื้นที่ผ่านการเอาชนะ ในขณะที่บางแห่งมุสลิมเข้าไปในพื้นที่เหล่านั้นผ่านทางการค้า เช่นในมลายู

3) บทบาทของจักรวรรดิสมัยใหม่ การที่โลกมุสลิมต้องตกอยู่ภายใต้ อิทธิพลของจักรวรรดินิยมทั้งหลายในยุคของการล่าอาณานิคมในสถานที่ต่างกัน ส่งผลต่อความเป็นมุสลิมในพื้นที่เหล่านั้นก็ต่างกันไปด้วย เพราะต้องเผชิญกับบริบทที่ไม่เหมือนกัน เช่น มุสลิมในโมร็อกโกเผชิญการรุกรานของจักรวรรดินิยมไม่เหมือนกับอินโดนีเซีย เพราะโมร็อกโกเจอสเปนซึ่งมีอิทธิพลของโรมันคาทอลิกเข้มข้นมาก ส่วนอินโดนีเซียเจอชาวดัตช์ ลิเบียเจออิตาลี อาระเบียเจออังกฤษ อัลจีเรียเจอกับฝรั่งเศส ซึ่งมีวัฒนธรรมในบางด้านแตกต่างกัน เป็นต้น (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2552: 155-159)

4.2 อัตลักษณ์ทั่วไปของคนไทยเชื้อสายมลายูในประเทศไทย

4.2.1 มุสลิมมลายูปัตตานี

4.2.1.1 ความหมายของมลายู

ชูชัยมีย์ อิสมาแอ (2550: 1-2) ได้อธิบายในมุมมองของนักนิรุกติศาสตร์ (Etymologist) ว่าคำว่า “มลายู” นั้น มาจากภาษาสันสกฤต ตรงกับคำว่า มาลาया ซึ่งหมายถึง ภูเขา หรือ เนินสูง โดยอ้างอิงจาก เซด ฮูชิน อาลี นักมานุษยวิทยา (Anthropologist) ชาวมลายูเชื้อสายมลายูในทางกายภาพว่า ต้องเป็นผู้ที่มีผิวสีเปลือกมะม่วงหรือน้ำตาลอ่อน ร่างกายใหญ่พอประมาณ แข็งแรง และมีนิสัยนุ่มนวล อ่อนโยน โดยในทางชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology) มลายูหมายถึง กลุ่มชนที่มีระบบสังคมสองด้าน (Dwisisi) และเป็นกลุ่มชนที่อยู่ในชาติพันธุ์มองโกลอยด์ ซึ่งมีหลักฐานที่ชัดเจนว่า มลายูนั้นเป็นชาติพันธุ์และภาษาหนึ่งในตระกูลออสโตรนีเซีย โดยเป็นหนึ่งในสามสายพันธุ์จากตระกูลออสโตรนีเซีย

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550: 1-2) ได้ให้ความหมายของชาติพันธุ์มลายูไว้สองความหมายคือ 1) ความหมายอย่างกว้าง หมายถึง กลุ่มใหญ่ของประชากรโพลินีเซียน ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่เกาะและคาบสมุทรทางตอนใต้ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากตะวันออกสุดคือหมู่เกาะในทะเลบันดาไปจนถึงฝั่งตะวันออกของเกาะสุมาตรา ทางเหนือของฟิลิปปินส์ไปจนถึงเกาะติมอร์และเกาะซุมบา 2) ความหมายอย่างแคบ คือ จำกัดวงลงมาอยู่ที่เหลือเพียงกลุ่มที่พูดภาษามลายู ซึ่งจะเขียนแตกต่างกันอยู่บ้างในแต่ละท้องถิ่น แต่ยังคงจะฟังเข้าใจได้มากบ้างน้อยบ้าง และที่สำคัญกว่านั้นคือ

ประชาชนเอง สำนึกตัวว่าตัวเองเป็น “มลายู” หรือเป็นส่วนสำคัญในอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ นอกจากนี้ หากพูดถึงอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่คาบสมุทรมลายู ตอนล่าง ฝั่งตะวันออกของเกาะสุมาตรา และบางส่วนของเกาะกาลิมันตัน (หรือบอร์เนียว) ใน ปัจจุบัน โลกของมลายูดังกล่าวอยู่ภายใต้รัฐสมัยใหม่ถึงสี่รัฐ คือ มาเลเซีย ไทย อินโดนีเซียและ บรูไน

4.2.1.2 ความเป็นมาของชาติพันธุ์มลายู

ชนชาติพันธุ์มลายูในปัจจุบันมีจำนวนมากกว่า 250 ล้านคนทั่วโลก จนถึงขณะนี้ยังไม่สามารถสรุปได้ชัดเจนว่ามีความเป็นมาอย่างไร ถึงแม้ว่าจะมีความสอดคล้องกันว่า คนชาติพันธุ์มลายูนั้นคือผู้ที่ใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวัน ในการสื่อสารเป็นหลัก แต่นักวิชาการยังคงมีความเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับความเป็นมาและพื้นฐานเดิม โดยมีความเห็นแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1) กลุ่มแรก ระบุว่าชาวมลายูเป็นชนเผ่าที่อพยพมาจากดินแดนที่ราบสูงของเอเชียกลาง อพยพลงมาเรื่อยๆ แล้วมาตั้งถิ่นฐานหลักอยู่ในบริเวณดินแดนที่เป็นประเทศมาเลเซีย บรูไน อินโดนีเซีย ทางตอนใต้ของฟิลิปปินส์และทางตอนใต้ของประเทศไทยในปัจจุบัน ของชาวมลายูจากเอเชียกลางมีรายละเอียดดังนี้ (อารีฟิน บินจิ และคณะ, 2550: 12-13)

โดยมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ชาวมลายูโปรโต (Melayu-Proto) การอพยพครั้งแรกเกิดขึ้นเมื่อราวปีที่ 2500 ก่อนคริสต์ศักราช วิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้มีความก้าวหน้ากว่า ชาวเนกรีโต ซึ่งเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิม ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้วในพื้นที่ เนื่องจากชาวมลายูโปรโตมีความสามารถในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเพาะปลูกได้ สามารถแยกย่อยสิ่งต่าง ๆ ได้ อีกทั้งทำเครื่องประดับได้อีกด้วย

ต่อมามีการอพยพรอบสองจากเอเชียที่กล่าวกันว่ามาจากยูนานเกิดขึ้นประมาณปี 1500 ก่อนคริสต์ศักราช คนกลุ่มนี้มีชื่อเรียกว่า มลายูคิวโตร (Melayu-Deutro) วิถีชีวิตของเขามีความก้าวหน้ามากกว่าพวกมลายูโปรโต (Melayu-Proto) โดยพวกมลายูคิวโตร รู้จักการใช้โลหะเป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน ทั้งเพื่อการล่าสัตว์และการเพาะปลูก ยุคนี้เป็นที่รู้จักกันว่ายุคโลหะ พวกเขาอาศัยอยู่กระจัดกระจายตามริมชายฝั่งทั่วทั้งแหลมมลายู การอพยพเข้ามาของชาวมลายูคิวโตร (Melayu-Deutro) ดังกล่าวทำให้ชาวมลายูโปรโตต้องอพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในป่าลึก อันสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเขามาแต่เดิมที่ชอบการเคลื่อนย้ายเป็นประจำ ซึ่งแตกต่างจากชาวมลายูคิวโตร ที่เกาะกลุ่มกันอยู่เป็นหลักแหล่ง เช่นผู้ที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งจะประกอบอาชีพประมงและส่วนอื่น ๆ จะยึดพื้นที่ริมแม่น้ำลำคลองและที่ราบอันสมบูรณ์เป็นหมู่บ้าน อาชีพของเขา คือ เกษตรกรรม และการล่าสัตว์ มลายูคิวโตรเหล่านี้รู้จักการรวมกลุ่มทางสังคม และมักจะเลือกผู้นำ

ขึ้นมาคนหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองและผู้นำทางศาสนา ซึ่งศาสนาในขณะนั้นคือ ความเชื่อใน ภูตผีปีศาจ (Animism)

2) กลุ่มที่สอง ระบุว่า เป็นชาวมลายูดั้งเดิมชนเผ่าดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ตามเกาะแก่งในแหลมมลายู ซึ่ง Crawford (อ้างถึงใน อารีฟิน บินจิ และคณะ, 2550: 13-17) ได้ศึกษาโดยใช้เกณฑ์ภาษาศาสตร์เปรียบเทียบภาษาที่มีอยู่ในสุมาตรา ซวา กาลิมันตัน และในพื้นที่ที่ใช้ภาษาโปลินีเซีย พบว่า ที่มาของภาษาที่แพร่หลายอยู่ในแหลมมลายู ที่เรียกว่า “Nusantara” นั้นมาจากเกาะซวา คือ ภาษาซวา และมาจากเกาะสุมาตรา คือ ภาษามลายู ซึ่งทั้งสองภาษาคือ ภาษาซวาและภาษามลายู เป็นภาษาแม่ที่ใช้อยู่ในแหลมมลายูทั้งหมด และสรุปว่า ชาวมลายูนั้นไม่ได้มาจากที่ใด แต่เป็นชาติพันธุ์หลักที่แพร่กระจายไปยังสถานที่อื่น ๆ ภาษาซวาเป็นภาษาเก่าแก่ที่สุด และเป็นภาษาใหญ่กว่าภาษาอื่น ๆ หากพิจารณาจากแง่มุมของวิชาโบราณคดี การค้นพบกะโหลกมนุษย์ในแหลมมลายูได้ชี้ให้เห็นว่า บริเวณนี้มีมนุษย์อยู่มานานแล้ว และจากเหตุผลต่าง ๆ ตลอดจนการโต้แย้ง ทำให้ได้ข้อสรุปของว่า บรรพบุรุษของชาวมลายูที่ใช้ภาษาในตระกูลภาษานี้มีความชัดเจนว่า ต้องมีอยู่ควบคู่กับแหลมมลายูก่อนแล้ว

4.2.1.3 พัฒนาการทางสังคมของมุสลิมมลายูปัตตานี

สังคมของชาวมุสลิมมลายูปัตตานี มีพัฒนาการ โดยแบ่งออกเป็น 3 ยุค ดังต่อไปนี้

1) ยุคอาณาจักรลังกาสุกะ

ใน “ดาริกปัตตานี” ระบุว่า เมืองปัตตานีสมาัยก่อนนั้นเป็นเมืองท่าที่ใหญ่ของอาณาจักรลังกาสุกะ (Lungkasuka Kingdom) ซึ่งเป็นอาณาจักรมลายูที่เก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองที่สุดในคาบสมุทรมลายู ก่อตั้งมาในราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 1 หรือต้นคริสต์ศตวรรษที่ 2 หรืออาจตั้งมาก่อนคริสต์ศักราช ลังกาสูกะเป็นอาณาจักรเก่าแก่ที่ใหญ่โตในแหลมมลายู มีอาณาบริเวณทิศตะวันออกและตะวันตกจรดทะเล ทิศเหนือคลุมถึงนครศรีธรรมราช ทิศใต้จรดมุลูด ตันยัง หรือสิงคโปร์ โดยมีเมืองท่าที่สำคัญที่ปัตตานี โดยที่ปัตตานี นอกจากเป็นศูนย์กลางการปกครองของเมืองทางชายฝั่งตะวันออกแล้ว ยังเป็นแหล่งค้าขายกับชาวจีน เขมร ซวา บาหลิ บูกิส และเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ทางตะวันออก นอกจากนี้ยังมีชาวอาหรับ เปอร์เซีย และอินเดีย อยู่ด้วย ในด้านศาสนา เดิมชาวลังกาสูกะ นับถือศาสนาฮินดูและพราหมณ์ ต่อมาได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ ซึ่งชาวอินเดียเป็นผู้นำศาสนาเข้ามาเผยแผ่ หลังจากนั้นพวกอาหรับ เปอร์เซีย นับถือศาสนาอิสลาม ได้เข้ามาค้าขายพร้อมกับเผยแผ่ศาสนาอิสลามแก่ชาวมลายูเข้าถิ่นด้วย ขณะนั้นจึงมีทั้ง “มลายูอิสลาม” หรือมลายูมุสลิม กับ “มลายูพุทธ” เมื่อคนมลายูมุสลิมเพิ่มจำนวนมากขึ้นก็เกิดความขัดแย้งกับมลายูพุทธอันเนื่องมาจากวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน จุดเปลี่ยนสำคัญ คือ การเข้ารับอิสลามของกษัตริย์ปัตตานีในราวคริสต์ศตวรรษที่ 15

2) ยุคอาณาจักรปาตานี

อารีฟิน บินจิ และคณะ (2550: 35) ได้อธิบายว่า อาณาจักรมลายูปาตานี เป็นอาณาจักรมลายูที่มีความต่อเนื่องมาจากอาณาจักรลังกาสุกะ จากตำนานปาตานีได้กล่าวถึง โกตาม์ฮัลกี๊ คือตำแหน่งศูนย์กลางการปกครองของลังกาสุกะในศตวรรษที่ 15 โดยมี พญาตุ กรุป มหา ยานา เป็นกษัตริย์นับถือศาสนาพุทธ นิกายมหายาน เป็นผู้ปกครองอาณาจักรนี้ในราวก่อน ค.ศ. 1500 ต่อมาปาตานีกลายเป็นรัฐอิสลาม โดยพ่อค้าชาวอาหรับ ที่นอกจากจะมาทำการค้าแล้ว ยังนำ ศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่แก่ชาวปาตานี ในช่วงแรก ๆ ศาสนาอิสลามเผยแพร่เฉพาะในชุมชนเมือง เท่านั้น สำหรับชนบทนอกเมืองแล้วผู้คนยังนับถือศาสนาฮินดูพุทธกันเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้ง พระราชาและขุนนางในราชสำนัก ต่อมาพระมหากษัตริย์ปาตานีได้เปลี่ยนจากพุทธศาสนานิกาย มหายาน มานับถือศาสนาอิสลาม และได้สถาปนารัฐปาตานีเป็นรัฐอิสลาม เหตุการณ์นี้ถือเป็นการ เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในแหลมมลายูและเอเชียอาคเนย์ ต่อมาได้มีการตั้ง พระราชวังและสร้างเมือง รวมทั้งมัสยิด คือ มัสยิดกรือเซะ ประกอบกับทำเลที่ตั้งที่ดี เป็นเมืองท่า สำคัญ จึงทำให้อาณาจักรปาตานีพัฒนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางของ ศาสนาอิสลามในภูมิภาค ทำให้ชาวปาตานีมีความภาคภูมิใจไม่น้อยไปกว่าชาวอาหรับภาคภูมิใจใน ศาสดามุฮัมมัด (ศอลฯ) ประกาศศาสนาอิสลามในมักกะฮ เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 6

3) ยุคที่อาณาจักรปาตานีตกเป็นส่วนหนึ่งของสยาม

ช่วงปี ค.ศ. 1787-1791 ปาตานีได้สูญเสียเอกราชอธิปไตย และตกอยู่ ภายใต้อำนาจของสยาม โดยให้อยู่ในการควบคุมของดูแลของเจ้าเมืองสงขลา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีนโยบายหลักด้านการเมืองการปกครองของไทยที่ส่งผลมาถึงปัจจุบันคือ การรวมเอาดินแดน ที่เคยขึ้นกับสยาม ไม่ว่าในฐานะหัวเมืองเอกประเทศราช หรือดินแดนที่เพิ่งเปิดใหม่ ให้เข้ามาอยู่ ภายใต้อำนาจการปกครองที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและรวมศูนย์ โดยไม่มีการแยกแยะระดับความสัมพันธ์ กับรัฐส่วนกลางให้แตกต่างกัน ที่เป็นดังนี้ส่วนหนึ่งมาจากความวิตกกังวลว่า อังกฤษซึ่งได้สถาปนา สหพันธรัฐมลายูขึ้นเป็นอาณานิคมของตน จึงพยายามจัดอำนาจท้องถิ่นซึ่งอาจขัดขวางอำนาจ รัฐบาลกลางออกไป โดยไม่ให้กระทบกระเทือนความรู้สึกของชนชั้นนำชาวอังกฤษในสหพันธรัฐ มลายู เพราะอาจเป็นเหตุให้คนเหล่านี้ผลักดันรัฐบาลที่ลอนดอนเข้ามาผนวกเอาหัวเมืองมลายูของ สยามไป

ใน พ.ศ. 2445 รัฐบาลที่กรุงเทพฯ ได้ปลดสุลต่านองค์สุดท้ายของปัตตานี และเจ้าเมืองอื่น ๆ ของหัวเมืองมลายูออกจากตำแหน่ง แล้วตั้งข้าหลวงไปปกครองแทน เจ้าเมือง ส่วนใหญ่ยินยอม แต่สุลต่านองค์สุดท้ายของปัตตานีคือ ตวนกู อับดุล กาคาร์ กามารุดดิน ไม่ยอมรับ ข้อเสนอ แม้ว่าจะถูกบีบบังคับจากข้าหลวงสยามที่ส่งออกไปเจรจา จึงถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏ และ

ส่งตัวไปจองจำไว้ที่พิษณุโลก หลังจากได้รับการปลดปล่อยตัวอพยพครอบครัวกลับไปอยู่ภูมิลำเนาเดิม โดยไม่กลับมาอีกเลย ในขณะที่เดียวกันอาณาจักรปาตานีเดิมค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงจนมาเป็นจังหวัดต่าง ๆ ที่รู้จักกันในนามจังหวัดชายแดนใต้ในปัจจุบัน (อารีฟิน บินจิ และคณะ, 2550: 31-46)

4.2.1.4 สังคมและวัฒนธรรมของมุสลิมมลายูปาตานี

ครองชัย หัตถา (2541: 94) ได้อธิบายว่า คนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จะนิยามตัวเองว่า “ออเรสนายู” ซึ่งหมายถึง คนมลายุมุสลิม และเรียกคนที่มาจากจังหวัดอื่นของประเทศไทย เช่น สงขลา นครศรีธรรมราช กรุงเทพฯ ว่า ออเรฮิสแล (คนอิสลาม) และจะเรียก “คนไทย” ว่า “คนสยาม”

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ (2547: 58) ได้กล่าวว่า ออเรสนายู (Orang Melayu-คนมลายู) เป็นคำที่เขาเรียกตัวเองในภาษาถิ่นของชาวมุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งหมายความว่า เป็นคนมลายู บางทีก็เติมคำข้างหน้าด้วยว่า “กิตออเรสนายู” ซึ่งมาจากภาษามลายูกลางว่า (Kita Orang Melayu) ซึ่งแปลว่า “พวกเราคือคนมลายู” คำว่า “กิตออ” แปลว่าพวกเรา มีความหนักไปในทางพหูเป็นพวกเดียวกันมากกว่าคำว่า “เรา” ในภาษาไทย ซึ่งอาจรวมหรือไม่รวมผู้ฟังไว้ด้วยก็ได้ ความหมายที่ครอบคลุมไว้ด้วยประโยคนี้ก็คือเป็นคนเชื้อสายมลายู พูดภาษามลายู ซึ่งเขาเรียกว่า “บาซอ” มาจากภาษามลายูกลางว่า (Bahasa) แปลว่าภาษานั้นเอง นับถือศาสนาอิสลาม มีประเพณีคือ อาเดาะห์ (Adat-กฎเกณฑ์ประเพณี) ซึ่งหมายถึงประเพณีของมลายู เช่นเดียวกันเมื่อเขาพูดถึง อุกามอ มาจากภาษากกลางว่า (Agama) แปลว่าศาสนา ซึ่งที่จริงมีความหมายว่าศาสนาใดก็ได้ แต่เขาจะใช้หมายถึงศาสนาอิสลามเท่านั้น และนี่แหละคือเขาในกรณีนियามตัวเอง

มนวิธน์ พรหมรัตน์ และคณะ (2558: 102) ได้อธิบายว่า โลกทัศน์ของมุสลิมในสังคมมลายูสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วมักใช้ คำว่า “มลายู” หรือ “นายู” ในภาษาถิ่น ซึ่งมีความหมายมากกว่าความเป็นชาติพันธุ์ แต่กลับกินความไปถึงกลุ่มคนที่นับถือศาสนาอิสลามโดยทั่วไปด้วย เช่น ออเรสนายูบางกอก คือ มุสลิมในกรุงเทพฯ ดังนั้นการมุ่งมองประเด็นของมุสลิมในสังคมมลายูจึงต้องพิจารณาบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อสังคมมลายู รวมถึงพลวัตของศาสนาอิสลามด้วย สำหรับคู่ตรงข้ามกับออเรสนายูในโลกของเขา คือ ออเรฮิเยหรือ (Orang Siam) ในภาษากลาง ซึ่งแปลตามตัวว่า คนสยามหรือคนไทย ที่นับถือศาสนาพุทธ ในความหมายนี้ออเรสนายูจะเป็นคนไทยไม่ได้ เพราะเท่ากับละทิ้งศาสนา เนื่องจากความเป็นคน “ไทย” ต้องนับถือศาสนาพุทธ

ในการทำงานเดียวกันกับความเข้าใจข้างต้น ออเรสนายูจะรู้สึกว่าเขาแตกต่างจาก ออเรฮิเยหรือ (Orang Cina-คนจีน) ซึ่งมีเชื้อสายจีนและพูดภาษาจีน ในขณะที่เดียวกันพวกเขาก็รู้ว่าเขาไม่ใช่

ออเรสมาเล (Orang Malaysia) ซึ่งหมายถึงคนมาเลเซียทั่วไปในปัจจุบัน เพราะเขาแยกแยะและสำนึกได้ดีว่าเขาไม่ใช่คนมาเลเซีย ด้วยเหตุดังกล่าว ในสำนึกของเขาญาติที่อาศัยอยู่ในก้นดั้นซึ่งพูดสำเนียงเดียวกับเขาจึงมีสองสถานะหรือสองอัตลักษณ์ คือในส่วนหนึ่งก็เป็นออเรสมาเลย์ เพราะเป็นญาติกัน แต่อีกส่วนหนึ่งก็เป็น ออเรสมาเลย์กะลาเต (Orang Melayu Kelantan) เช่นเดียวกับที่เรียกคนเชื้อสายมลายูที่นับถือศาสนาอิสลามในกรุงเทพฯ ว่า ออเรสมาเลย์บาเกาะ (Orang Melayu Bangkok) คือ มีเชื้อสายมลายูเพราะถูกกวาดต้อนไปในอดีต แต่ก็ไม่ใช่คนมลายูอย่างพวกเขาเสียทีเดียว

โดยนัยดังกล่าวความเป็นมลายูในมุมมองของคน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยทั่วไปนั้นแยกไม่ออกจากความเป็นมุสลิม ทั้ง ๆ ที่ความเป็นมุสลิมนั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องมีอัตลักษณ์อันหนึ่งอันเดียวกับเขา เพราะหมายถึงผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามนั้นยังสามารถแยกออกตามชาติพันธุ์และถิ่นฐานของคนเหล่านั้น ซึ่งทำให้มีอาคะห์หรือประเพณีที่แตกต่างกันได้ ในที่นี้ประเพณีกลับเป็นส่วนสำคัญของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่เท่ากับความ เป็นมุสลิม ฉะนั้นการเป็นคนมลายูจึงรวมความสัมพันธ์ของเชื้อชาติ ประเพณีและศาสนาไว้ด้วยกัน โดยทั่วไปชาวบ้านกล่าวว่า เขาสามารถดูออกว่าใครเป็นออเรสมาเลย์ โดยดูจาก “อายเยะ มูกอ”(Air Muka-น้ำหน้า สีหน้า หรือหน้าตา) พูดภาษามลายูถิ่นได้หรือไม่ ลักษณะการแต่งกาย ซึ่งเป็นการแต่งกายที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมมลายูกับหลักการของศาสนาอิสลาม และมีพฤติกรรมบางอย่าง เช่น ไม่กินหมู ไม่เลี้ยงหมา ฯลฯ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงบางอย่างสังเกตเห็นได้ชัดจากในอดีต ผู้คนในพื้นที่ส่วนมากสามารถพูดภาษาไทยได้ทั่วไป เราอาจใช้ถามหาผู้ใหญ่บ้านกับผู้หญิงที่นั่งอยู่ข้างถนนได้อย่างสบาย นับเป็นความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจ หากเทียบกับในช่วงทศวรรษ 2520 แทบจะหาคนยอมพูดภาษาไทยด้วยไม่ได้ ยกเว้นในชุมชนที่อยู่ในเมืองหรือใกล้เมือง ที่เข้าถึงการศึกษาในระบบ โรงเรียนได้ดีกว่า โดยเฉพาะในหมู่เยาวชนและคนหนุ่มสาว ในขณะที่ผู้สูงอายุที่พูดภาษาไทยได้มีน้อยมาก ความสามารถในการพูดภาษาไทยได้นี้ ส่งผลต่อความรู้สึกด้านอัตลักษณ์พอสมควร ในขณะที่การไม่ยอมรับว่าตัวเองว่า “ไทยมุสลิม” นั้นเพราะไม่ได้นับถือศาสนาพุทธ ยกเว้นคนที่เรียนหนังสือถึงระดับสูงก็อาจบอกได้ว่าตนเป็น “ไทยมุสลิม” ในบางบริบทด้วยระดับความใกล้ชิดกับ “ไทย” มากขึ้น โดยผ่านการศึกษา ทำให้คนที่ได้เรียนหนังสือสูงๆ จะมีความละเอียดอ่อนมากขึ้นกับการจะบอกว่าเขาคือใคร ส่วนคนที่พูดภาษาไทยเดียวเป็นหลักจะไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องสำนึกทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่มีมานานแสนนาน แต่จะถูกแก้ไขปรับเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย กล่าวคือ มีความไม่หยุดนิ่ง หากคุยกันเรื่องนี้ไปนานๆ เขามักพูดว่าเขาเป็นคนของตานะนาเย (Tanah Melayu-แผ่นดินมลายู)

4.2.1.5 โครงสร้างความสัมพันธ์และชีวิตในหมู่บ้านของชาวมลายูปาตานี

1) ความสัมพันธ์ในครอบครัวของคนมุสลิมมลายูปาตานี

การทำความเข้าใจระเบียบสังคม ควรเริ่มจากหน่วยที่เล็กที่สุดก่อนคือ ครอบครัว ซึ่งเรียกกันในภาษาถิ่นว่า “อูเมาะ” หรือ “รูเมาะฮ์” ในภาษามลายูกลาง (rumah-บ้าน) คำนี้มีความหมายทั้งตัวเรือนและหน่วยทางสังคมที่เราเรียกว่า ครอบครัว แต่คำว่าครอบครัวในภาษาของ “ออเรสนายู” บางครั้งใช้คำว่า “อาเนาะจูกู” (anak-cucu) ซึ่งแปลว่าลูกหลาน อันสะท้อนถึงสายสัมพันธ์ที่กว้างกว่าพ่อ แม่ ลูก อย่างไรก็ตาม “อาเนาะจูกู” แม้จะเป็นหน่วยความสัมพันธ์ทางสังคมขนาดเล็ก แต่เป็นหน่วยจัดระเบียบพื้นฐานทางสังคมของชุมชน คนที่เป็นออเรสนายูจะได้เรียนประเพณีและระบบคุณค่าต่าง ๆ จากอาเนาะจูกู (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2547: 64)

ครอบครัวเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจ เพราะเป็นพื้นที่ซึ่งวัฒนธรรมมลายูครอบครองมากกว่าอิสลาม อย่างน้อยเท่าที่สังเกตเห็นได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 2520 ดังจะเห็นว่า ในพื้นที่นี้ผู้หญิงมีบทบาทอย่างมากทางเศรษฐกิจ และมีส่วนในการตัดสินใจของครอบครัว จากงานวิจัยชิ้นหนึ่งระบุว่า รูปแบบครัวเรือน 81% เป็นครอบครัวเดี่ยว ออเรสนายูส่วนใหญ่ ที่ถือว่าโดยอุดมคติแล้วควรเป็นครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยายเป็นเพียงทางผ่านไปสู่อุครอบครัวเดี่ยว ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วทุกคนอยากมีบ้านของตนเอง ผู้ชายมักไม่ชัดเจนความต้องการของผู้หญิง ฉะนั้นครอบครัวขยายจึงมีน้อยกว่า และในกรณีที่อยู่ในครอบครัวขยายก็มักอยู่กับแม่ของฝ่ายหญิง นอกจากนี้จากการศึกษาชุมชนหนึ่ง ในช่วงที่ทำการศึกษาพบว่า ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วอายุเกิน 30 ปีขึ้นไป ไม่มีใครอยู่กับแม่สามีเลย (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2547: 65)

คู่ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาไม่ได้เป็นไปตามหลักศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัดที่ภรรยาต้องเชื่อฟังสามี และการเถียงสามีเป็นบาป แต่ภรรยาทุกคนก็เถียงสามี ผู้หญิงอ้างว่าสามีก็บาปด้วย เพราะตามหลักศาสนาสามีต้องหาปัจจัยในการดำรงชีวิตให้ครบ แต่สามีก็ไม่ได้หาจนครบเสมอไป ฉะนั้นฝ่ายหญิงถึงเถียงสามีได้ ฉะนั้นในความเป็นจริงภรรยาในสังคมออเรสนายู มีสิทธิ์มีเสียงในครอบครัวมาก สามีจะฟังภรรยาได้ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการเงินและลูก

นอกจากนี้ ตามหลักศาสนาอิสลาม ผู้หญิงควรอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน แต่ในความเป็นจริง ผู้หญิงมลายูมุสลิมจะออกไปทำกิจกรรมนอกบ้านมาก โดยเฉพาะการไปค้าขายที่ตลาดนัด มีทั้งที่ไปกับสามีและไปตามลำพัง เมื่อถามเหตุผลว่าทำไมจึงต้องออกไปหารายได้เพิ่มเติม ผู้หญิงมักตอบว่าอยู่เฉย ๆ ก็ “มาลู” (Malu-ขายหน้า-อาย) หรือดีกว่าอยู่เปล่าๆ ซึ่งแสดงว่าการอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนกลายเป็นการเสียเกียรติ ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงยังให้เหตุผลของการออกไปหารายได้เพิ่มเติม โดยเชื่อมโยงกับหลักเกณฑ์ทางศาสนาในการแบ่งสมบัติด้วยว่า การไปหารายได้เช่นนี้ทำให้มีเงินพิเศษเป็นของตนเอง เวลาหย่ากันจะได้มีสิทธิ์แบ่งสมบัติ เพราะมีส่วนช่วยในการ

หากิน บทบาทด้านนี้ของผู้หญิงสัมพันธ์กับหน้าที่ของผู้หญิงในการรับผิดชอบการเงินของครอบครัว ไม่ว่าจะจะมีเงินพอใช้หรือไม่ ผู้หญิงรู้ดีว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องดูแลให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข พอกินพอใช้ ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาจึงไม่ได้เป็นไปตามหลักศาสนาอิสลามล้วนๆ แต่เป็นไปตามประเพณีปฏิบัติของคนในท้องถิ่นด้วย

สำหรับการก่อตัวเป็นครอบครัวในวัฒนธรรมมลายู จากการศึกษาของฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ (2547: 67) พบว่า ร้อยทั้งร้อยมาจากการจัดการของพ่อแม่ แต่ก็ทำโดยความพึงพอใจของลูกด้วย ถ้าลูกปฏิเสธในครั้งหนึ่งก็จำเป็นต้องยอมรับ การจัดการในครั้งต่อไป แต่ไม่แน่นอนเสมอไป หญิงสาวบางรายมีคนมาสู่ขอ 5 คน แล้วก็ยังไม่สมใจ แสดงว่าพ่อแม่ก็ถือความสมใจของลูกเป็นสำคัญเหมือนกัน ในวัฒนธรรมของออเรศนาคู การแต่งงานเป็นเรื่องสำคัญมาก โดยยึดหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่คนเกิดมาต้องแต่งงาน เพื่อสร้างครอบครัวและมีบุตรหลานสืบตระกูล เพราะเป็นเจตนารมณ์ของพระเจ้า

อย่างไรก็ตาม พิธีแต่งงานของออเรศนาคูสะท้อนการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมมลายูและศาสนาอิสลาม ไม่ได้ยึดคำสอนของศาสนาอิสลามเพียงอย่างเดียว โดยพิธี “นิเกาะห์” (Nikah-พิธีแต่งงานตามประเพณีของอิสลาม) จะเป็นไปตามหลักศาสนาอิสลาม คือผู้หญิงไม่มีส่วนในพิธี มีผู้ชาย 4 คนร่วมกันทำพิธี แต่ในพิธี “มาแกปูโละ” (Makan Pulut-กินเหนียว) ซึ่งเป็นพิธีทางสังคม ซึ่งเน้นไปที่การจัดงานเลี้ยงของการแต่งงาน กลับแสดงความสำคัญของผู้หญิงในชีวิตครอบครัว โดยผู้หญิงมีบทบาทมากกว่าผู้ชาย เช่น ในขบวนแห่ ผู้หญิงกลับเป็นผู้นำในการเตรียมด้านต่าง ๆ ในขณะเดียวกันสะท้อนอิทธิพลจากฮินดู เช่น การกินเหนียวก็มักจะข้อมสี่ข้าวเหนียวให้เป็นสี่เหลี่ยม มีการนั่งบังลังค์ ซึ่งเป็นเสมือน “สถาบันการสมรสในโลกมลายู” ที่พบได้จริงในประเทศไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย อย่างไรก็ตาม ชีวิตการแต่งงานอาจดูไม่มั่นคงนัก เพราะมีสถิติการหย่าร้างค่อนข้างสูง นักวิชาการให้ความเห็นถึงสาเหตุไว้หลายประการด้วยกัน ทัศนะหนึ่งเห็นว่าครอบครัวเป็นพื้นที่ซึ่งมีความขัดแย้งทางความคิดในเรื่องบทบาทหญิง-ชายสูง นั่นก็คือระหว่างประเพณีมลายูกับหลักศาสนาอิสลาม เช่น ผู้ชายอยากได้ภรรยาคนที่สอง แต่ผู้หญิงไม่ยอม ในที่สุดก็ต้องหย่ากัน เรื่องมรดกก็อาจเป็นปัญหาของความสัมพันธ์ในครอบครัวได้ เพราะหากไม่ได้เขียนระบุไว้อย่างชัดเจนแล้วก็ต้องแบ่งตามหลักศาสนา คือ ผู้ชายได้สองส่วนและผู้หญิงได้หนึ่งส่วน ในพื้นที่ครอบครัว หลักศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูไม่สอดคล้องกันดึ้นัก ในพื้นที่ครอบครัวผู้หญิงยังรักษาประเพณีดั้งเดิมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งพบได้ทั่วไปไม่เฉพาะในโลกมลายูเท่านั้น แต่รวมถึงในเวียดนามตอนใต้ กัมพูชา ลาว และไทยด้วย เนื่องจากผู้หญิงในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เคยมีสถานภาพที่สูงมาก่อน แม้ว่าพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามอาจทำให้สถานภาพนั้นต่ำลงบ้างก็ตาม แต่ไม่มีผลไปถึงพื้นที่ในครอบครัว แต่ตาม

หลักศาสนาแล้ว ผู้ชายเท่านั้นที่จะเป็นฝ่ายเริ่มการหย่าร้างได้ แต่ผู้หญิงในชุมชนมลายูก็อาจเป็นผู้ริเริ่มและกำหนดได้เหมือนกัน โดยบางรายอาจโทษเพราะตนอยากหย่าจากสามี ฝ่ายชายรู้สึกอับอาย ในที่สุดก็ต้องยอมอย่าให้

2) ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวในชุมชนของมุสลิมมลายูปัตตานี

นอกครอบครัวออกไป ความสัมพันธ์ที่ยึดโยงครอบครัวต่าง ๆ เข้าด้วยกัน คือความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ความเป็นญาติมีความสำคัญอย่างมาก ทั้งที่เป็นญาติโดยสายเลือดหรือการแต่งงาน ความเป็นญาติมีผลต่อการตั้งถิ่นฐาน ออเรศนาคูโดยทั่วไปมักจะมีกำนิคม ที่จะอยู่อาศัยใกล้เคียงกับญาติ อย่างไรก็ตาม เมื่อญาติที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน มักจะหาได้ในชุมชนหมู่บ้านมากกว่าในชุมชนเมือง ความสำคัญของเครือญาติส่งผลต่อชีวิตของคนในชุมชนในสถานการณ์ปฏิสัมพันธ์ 3 ลักษณะ คือ ชีวิตประจำวัน พิธีกรรม และในภาวะวิกฤติ ยกตัวอย่างบางกรณี เช่นในชีวิตประจำวัน ผู้หญิงที่จับกลุ่มคุยกันมักเป็นเครือญาติกัน โดยอาจจะมีเพื่อนบ้านแซมบ้าง แต่ส่วนกลุ่มผู้ชายที่นั่งคุยในร้านกาแฟมักไม่ได้มีความสัมพันธ์ในทางเครือญาติเสมอไป ส่วนในสถานการณ์พิธีกรรม หากมีขนาดเล็ก ญาติจะมาเป็นอันดับหนึ่งในการเอ่ยปากเชิญแขก และในยามวิกฤติญาติ เช่น ในยามเจ็บป่วย บทบาทของญาติจะสำคัญมาโดยเป็นช่วงที่ญาติจะมีโอกาสแสดงความเป็นญาติด้วยการเยี่ยมเยียนให้ความช่วยเหลือ และจะได้รับการชื่นชม

3) ศาสนาอิสลามกับการจัดระเบียบทางสังคมของมุสลิมมลายูปัตตานี

ในพื้นที่ครอบครัว ศาสนาอิสลามอาจมีอิทธิพลน้อยกว่าวัฒนธรรมมลายู แต่ในสังคมโดยรวม ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลอย่างยิ่ง ออเรศนาคูคิดว่า อิสลามคือกฎหมายของชีวิตและสังคม ในขณะที่เดียวกันอิสลามก็เป็นที่มาของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ด้วย

มุสลิมจะต้องเรียนรู้เรื่องอิสลามถึงจะเป็นมุสลิมที่ดีได้ ฉะนั้นนับตั้งแต่แรกเกิด ก็เริ่มสถาปนาคือความเป็นมุสลิมให้แก่เด็ก โดยการกระซิบข้างหูว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์” และยังมีพิธีกรรมและการอบรมที่นำไปเรื่อยตามอายุ พิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนมีความหมายทั้งสิ้นในการให้เด็กเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับอิสลาม พิธีกรรมที่สำคัญมากสำหรับเด็กผู้ชายคือ “มะชะยะยาวี” (Masuk-Yawi-เข้าสู่หนัด) คือพิธีกรรมตัดหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศ นับเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญ ซึ่งทำให้เขาสำนึกว่าเขาคือใคร และเมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็จะตระหนักว่าอิสลามมีความสำคัญมากต่อชีวิต มีความภาคภูมิใจที่นับถือศาสนาอิสลามและเป็นมุสลิม

เมื่ออายุครบ 15 ปีถือว่าต้องรู้หลักการอิสลาม รวมทั้งประเพณีต่าง ๆ ทางศาสนาอย่างครบถ้วน เช่น ไม่กินหมู ไม่สัมผัสสุนัข ไม่ดื่มสุรา รู้จักทำความสะอาดตามหลักศาสนา การทักทาย การปฏิสัมพันธ์ทางเพศ ฯลฯ แต่การศึกษาศาสนาจะต้องดำเนินการไปตลอดชีวิต เพราะศาสนาอิสลาม ถือว่าเรียนรู้ศาสนาเป็นสิ่งที่ต้องทำโดยไม่หยุด ทั้งสองคือประเพณีหรืออาคะห้กับ

อิสลามเชื่อมโยงกัน ชาวบ้านเชื่อว่าในอดีตสิ่งที่เป็นอาคะห์หรือประเพณีหลายอย่างที่เกี่ยวกับชีวิตของเขามากกว่า แต่ในปัจจุบันอิสลามเข้ามาเกี่ยวข้องมากกว่า เพราะมีความเปลี่ยนแปลงด้านความเคลื่อนไหวทางศาสนาในระยะหลัง ในทางทฤษฎีอาจเป็นสิ่งที่ผู้ที่ได้รับความนับถือจากชาวบ้านกล่าวคือ สิ่งใดที่เป็นอาคะห์หรือประเพณีย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและเหมาะสม แต่สิ่งใดที่เป็นอุกามอหรืออิสลามย่อมเปลี่ยนไม่ได้ อยากรู้ก็ตาม ในทางปฏิบัติหรือวิถีชีวิตจริง อาคะห์หรืออูกามอถูกบูรณาการและผสมผสานกันจนยากจะแยกจากกันได้ เช่นเครื่องแต่งกายของชาวบ้านซึ่งนิยมสวมกระโปรงยาวหรือนุ่งโสร่ง ซึ่งที่จริงตามหลักศาสนาเพียงแต่กำหนดให้นุ่งห่มมิดชิด ไม่เปิดเผยส่วนต่าง ๆ ของร่างกายในที่สาธารณะเท่านั้น ฉะนั้นผู้หญิงจะนุ่งกางเกงและสวมเสื้อแขนยาวก็ถือว่าใช้ได้ แต่ชาวบ้านไม่ได้แยกแยะอย่างนี้ แต่กลับถือว่าการแต่งกายซึ่งเป็นประเพณีหลายคือส่วนหนึ่งของข้อกำหนดทางศาสนา หรือต้องแต่งอย่างนี้จึงจะเป็นออเรศนาฮู หากมีข้อขัดแย้งระหว่างอาคะห์และอูกามอที่ชาวบ้านสำนึกได้ ผู้ที่จะเป็นผู้ตัดสินคืออิหม่ามหรือผู้รู้ทางศาสนา เช่น โต๊ะครู

การจัดองค์กรทางศาสนาในชุมชนมีอยู่สององค์กรหลัก คือ คณะกรรมการมัสยิดและปอเนาะ ทั้งสององค์กรมีหน้าที่ในการรักษาและสืบทอด ความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนา แต่ในที่นี้จะเน้นเรื่องมัสยิดเป็นหลัก มัสยิดเป็นสัญลักษณ์ทางวัตถุของอิสลาม เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของมุสลิม ห้ามไม่ให้คนที่ไม่ใช่มุสลิมเข้าไป ยกเว้นแต่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการมัสยิด มัสยิดต้องปลอดจากสิ่งแปลกปลอมต่าง ๆ เช่น หญิงมีระดูห้ามเข้าหรือสุนัขห้ามเข้า มัสยิดเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ไม่ใช่ที่ชุมนุมรื่นเริงทางสังคม เหมือนวัด “ไทย” ตามความคิดของชาวบ้าน หนึ่งชุมชนย่อมมีหนึ่งมัสยิด แต่ตามหลักแล้วจะมีมัสยิดใหม่ก็ได้หากมีผู้มาชุมนุมทำละหมาดวันศุกร์ตั้งแต่ 40 คนขึ้นไป ถือเป็นหลักว่าจะตั้งมัสยิดใหม่ก็ได้ แต่โดยทั่วไปแล้วชาวบ้านจะหลีกเลี่ยงการตั้งมัสยิดใหม่ การตั้งมัสยิดใหม่ต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เพื่อจะได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลไทย ฉะนั้น โดยทั่วไปแล้วแต่ละชุมชนจึงมักมีมัสยิดเพียงแห่งเดียว

การปฏิบัติทางวัฒนธรรมซึ่งแยกไม่ออกระหว่างศาสนาและประเพณีนี้มีความแตกต่างกันในเชิงชนชั้น หรือเชิงกลุ่มอยู่ด้วย เช่น ในเมือง ในชนบท ผู้หญิง ผู้ชาย เป็นต้น ซึ่งวัฒนธรรมออเรศนาฮูรองรับความแตกต่างเหล่านี้ได้โดยไม่เป็นปัญหา เช่น ผู้หญิงในเขตเมืองช่วงทศวรรษ 2520 ผู้หญิงไม่ค่อยจะมีการคลุมหน้าสัก มักจะใช้แต่เพียง “กาแยงลือปีะ” (Kain Lepas-ผ้าผัดคออาบน้ำ) เป็นผ้ารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าชิ้นยาว ใช้คลุมศีรษะ (เปิดหน้า) เวลาออกนอกบ้าน แต่เมื่ออยู่ในบ้านก็เพียงพาดไหล่ไว้เท่านั้น ต่อมาภายหลังพบว่าการคลุมหน้าเป็นแบบปฏิบัติทั่วไป ทั้งนี้เพราะหลัง พ.ศ. 2526 เป็นต้นมามีอิทธิพลของการเคลื่อนไหวที่เรียกว่า “ดะวะ” (Dakwah-เทศน์

หรือคำเทศน์ แต่ในที่นี้ใช้เรียกขบวนการทางศาสนาที่มุ่งเผยแพร่คำสอนและหลักปฏิบัติในศาสนาแก่มุสลิม) ทำให้เกิดการปฏิบัติที่ถือว่าเคร่งครัดขึ้นในหมู่ผู้นับถือศาสนาอิสลาม

แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาของมุสลิม คือ การศึกษาเพื่อมีความรู้ในศาสนาอิสลาม ในชุมชนที่ศึกษามีทั้งที่เป็นผู้รู้และสถาบันการศึกษาคือปอเนาะที่รับผิดชอบในการให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ปอเนาะในชุมชนตั้งขึ้นในปลายทศวรรษ 2510 และมี “เจ๊ะครู” สอนหนังสืออยู่ 2 คน ในปอเนาะมีระบบการศึกษา 2 แบบ คือ แบบของรัฐไทยและแบบของศาสนาอิสลาม ในส่วนที่สอนศาสนาอิสลามมีนักเรียน 2 พวก คือนักเรียนที่อยู่ในชุมชน อายุระหว่าง 7-15 ปี กับนักเรียนประจำซึ่งเป็นผู้ชายทั้งหมด และมาจากจังหวัดอื่น ๆ เช่น นครศรีธรรมราช มาเรียนทางศาสนาโดยเฉพาะอาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อและแนวปฏิบัติในศาสนาอิสลาม (จากการตีความของชุมชน) มีอิทธิพลอย่างมากต่อความสัมพันธ์ชาย-หญิง (ในกรณีสามี-ภรรยา) หรืออื่น ๆ โดยทั่วไป ทำให้โดยทฤษฎีแล้วชายมีอำนาจ ซึ่งมีผลทางปฏิบัติในพื้นที่ที่เป็นการเมือง ชุมชนสาธารณะ และศาสนา เพราะผู้ตัดสินใจสำคัญๆ ในเรื่องศาสนาและชุมชนเป็นผู้ชายทั้งสิ้น แต่ในพื้นที่ส่วนตัวที่เป็นครัวเรือนและครอบครัว ด้วยประเพณีมลายูและอำนาจเศรษฐกิจ ผู้หญิงมีความสามารถในการครอบครองหรือต่อรองได้สูงมาก

4.2.1.6 อาหารพื้นบ้านมลายูมุสลิม

สุธี เทพสุริวงส์ (ม.ป.ป: 41-43) ได้อธิบายว่า อาหารคาวพื้นบ้านมุสลิมที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1) ไก่ก้อและ เป็นอาหารที่ขึ้นชื่อของปัตตานี เป็นไก่ย่างทรงเครื่องที่มีรสชาติเฉพาะ ปัจจุบันจังหวัดปัตตานีได้จัดให้มีงานมหกรรมไก่ก้อและขึ้นทุกปี ไก่ก้อและเป็นอาหารพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดปัตตานี

ภาพที่ 4.3 ไก่ก้อและ

2) นาซิกานู นาซิกานูหรือข้าวยำ เป็นอาหารคาวของชาวจังหวัด ประกอบด้วย ข้าวสุกผัดด้วยน้ำพริก (หรือน้ำเค็ม) ใส่มะพร้าวคั่ว กุ้งแห้งป่น หรือเนื้อปลาป่นผัดแห้ง และผักสด หลายชนิดหั่นป่นกันลงไป เรียกว่า “หมวด” แล้วคลุกให้เข้ากัน

ภาพที่ 4.4 นาซิกานู

3) ข้าวหมก มีลักษณะเป็นข้าวมันสีเหลืองที่มีเครื่องปรุงรส พร้อมกับเนื้อ ผัดกับเครื่องปรุงชนิดเดียวกัน หมกเข้าไปในเนื้อเดียวกัน โดยเนื้อที่นิยมใช้ ได้แก่ เนื้อไก่ เนื้อวัว และเนื้อแพะ เรียกว่า “ข้าวหมกไก่” “ข้าวหมกเนื้อ” และ “ข้าวหมกแพะ” ตามลำดับ เป็นอาหารที่ นิยมรับประทานกันมากของชาวไทยมุสลิม ซึ่งข้าวหมกไก่สามารถรับประทานได้ทั่วไป ส่วนข้าว หมกเนื้อและข้าวหมกแพะ มักนิยมปรุงเพื่อรับประทานในงานบุญของชาวไทยมุสลิม เช่น งาน มงคลสมรส งานประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

ภาพที่ 4.5 ข้าวหมกไก่

4) นาซิดาแก เป็นอาหารคาวประเภทข้าวมัน ที่ใช้รับประทานกับแกงกะทิ ซึ่งปรุงขึ้นสำหรับรับประทานกับ นาซิดาแกโดยเฉพาะ และนิยมแกงด้วยเนื้อไก่หรือปลาโอ (อีกแก อายอ) ส่วนเนื้อวัวไม่เป็นที่นิยมนัก โดยให้มีน้ำแกงเข้มข้นกว่าแกงกะทิธรรมดา นาซิดาแก นิยมรับประทานคู่กับ “ซามาลาดอ” และมักจะมีไข่ต้มใส่ด้วย โดยนิยมรับประทานในกลุ่มชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นหลัก สมัยก่อนหลังจากการปักดำข้าวกล้าลงผืนนาเรียบร้อยแล้ว ชาวไทยมุสลิมจะจัดให้มีการ “มาแกนนาซิดาแก” ขึ้นตามประเพณี โดยการชักชวนญาติมิตรมาร่วมรับประทานอาหารที่บ้านของตน แต่ปัจจุบันนี้ประเพณีดังกล่าวหลงเหลืออยู่น้อยมาก

ภาพที่ 4.6 นาซิดาแก

5) ซามาลาดอ เป็นอาหารประเภทเครื่องจืด มีลักษณะเป็นน้ำพริกข้น ๆ รสเปรี้ยวปนเค็ม โดยทั่วไปนิยมรับประทานคู่กับข้าวมันไก่ ข้าวหมกแพะและข้าวหมกไก่ โดยใส่ลงในส่วนใดส่วนหนึ่งของข้าว ซึ่งตักใส่ภาชนะเรียบร้อยแล้วตามส่วนที่เหมาะสม นอกจากนี้ใช้คลุกกับข้าวเพื่อรับประทานคู่กับผักสด หรืออาจปรุงแต่งเพิ่มเติมนำไปใส่ภาชนะเล็กๆ และใช้ผักจิ้มเพื่อรับประทานกับข้าว นิยมบริโภคในกลุ่มของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ 4.7 ชามาลาดอ

6) น้ำบุดู บุดูเป็นอาหารพื้นเมืองที่ได้รับความนิยมในภาคใต้ ได้มาจากการหมักปลากับเกลือเช่นเดียวกับการหมักน้ำปลาโดยอาศัยเอนไซม์และจุลินทรีย์จากปลาที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ใช้เวลาในการหมัก 8-15 เดือน ที่ต่างจากน้ำปลาคือบุดูเป็นของเหลวขุ่นที่เป็นสารแขวนลอย ต้องเขย่าให้เข้ากันเสียก่อนรับประทาน ส่วนน้ำปลาไม่มีชิ้นส่วนของตะกอน ปริมาณเกลือของน้ำปลาจะสูงกว่าบุดู บุดูมักนิยมนำมาปรุงเป็นน้ำพริก ใส่หอมแดง พริกสด มะนาว น้ำตาล กินกับผักสดหรือปรุงเป็นน้ำบุดูสำหรับราดข้าวยา โดยใส่หอม กระเทียม ตะไคร้ข่า ใบมะกรูดและน้ำตาลแล้วเคี้ยว

ภาพที่ 4.8 น้ำบุดู

ส่วนขนมหวานพื้นบ้านในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ได้รับความนิยมโดยทั่วไปมีดังต่อไปนี้

1) มะตะบะ แต่เดิมเป็นอาหารของชาวอินเดีย ซึ่งได้ถ่ายทอดให้แก่ชาวไทยมุสลิมในท้องถิ่น ต่อมาก็ได้มีการดัดแปลงส่วนประกอบหลายอย่างจนเป็นอาหารพื้นบ้านไทยมุสลิมชนิดหนึ่งที่รู้จักและนิยมรับประทานกันมากในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มะตะบะมีลักษณะทั่วไปคล้ายโรตีสี่ แต่มีไส้ที่เป็นอาหารคาว หรือของหวานนิยมรับประทานเป็นอาหารว่าง หรือจะรับประทานเป็นมื้อหนักก็ได้

ภาพที่ 4.9 มะตะบะ

2) ตูปะชูตง คือ อาหารหวานที่นำปลาหมึกมาขัดข้าวเหนียวลงท้อง จากนั้นต้มด้วยกะทิและปรุงรสด้วยน้ำตาลแว่นและเกลือ เป็นขนมหวานที่นับวันจะหาซื้อได้ยาก จะหาซื้อก็นี่ก็ต้องรอช่วงเทศกาล

ภาพที่ 4.10 ตูปะชูตง

3) กือโป๊ะ เป็นข้าวเกรียบชนิดหนึ่ง ที่ไม่ต้องนำไปตากแห้ง ก่อนนำไปทอด เหมือนข้าวแห้งโดยทั่วไป หากแต่ เป็นข้าวเกรียบสด หรือ ข้าวเกรียบที่ทำจากปลาสดๆ นั้นเอง ซึ่งภาษาถิ่น จะนิยม เรียกว่า “กือโป๊ะ” หรือ “กะโป๊ะ”

ภาพที่ 4.11 กือโป๊ะ

4) ปูโละกายอ เป็นภาษามลายู ปูโละ คือ "ข้าวเหนียว" กายอ คือ "สังขยา" รวมก็คือ ข้าวเหนียวสังขยา แต่ข้าวเหนียวสังขยาหรือปูโละกายอของปัตตานี จะแตกต่างกับข้าวเหนียวสังขยาของจังหวัดอื่น ๆ คือ ข้าวเหนียวสังขยาของปัตตานีอยู่ติดกัน

ภาพที่ 4.12 ปูโละกายอ

5) ขนมอาเคาะ เป็นขนมแสนอร่อยที่สุดในภาคใต้ที่ปรุงจากแป้ง ไข่เป็ด น้ำตาลและกะทิ เนื้อขนมคล้ายขนมหม้อแกง สังขยา รูปร่างคล้ายขนมไข่ เพราะหยอดแป้งลงในพิมพ์ขนมเหมือนกัน แต่พิมพ์ของขนมอาเคาะใหญ่กว่า ทำให้สุกด้วยการผิงไฟบนถ่าง นิยมรับประทานในเดือนรอมฎอน

ภาพที่ 4.13 อาเคาะ

4.2.1.7 ประเพณีของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้

ประเพณีสำคัญ ๆ ของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ โดยเฉพาะประเพณีการทำบุญ ซึ่งมีหลากหลายพอสมควร บางประเพณีมีรากฐานมาจากศาสนาอิสลาม แต่บางประเพณีมีรากฐานมาจากความเชื่ออื่น ๆ ด้วย มาผสมกัน (จิวิวรรณ วรรณประเสริฐ และคณะ, 2525)

โดยทั่วไปแล้วการทำบุญของชาวไทยมุสลิม มีวัตถุประสงค์เพื่อขอพรจากพระผู้เป็นเจ้า (พระอัลลอฮ์) ให้เกิดกุศลอันเป็นสิริมงคลแก่ผู้กระทำและผู้ที่เกี่ยวข้อง การทำบุญในทัศนะของอิสลาม การทำบุญนั้น ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญในพิธีใด ๆ ก็ตาม จะได้รับผลบุญหรือส่วนกุศล การทำบุญส่วนมากมิใช่เป็นสิ่งบังคับในศาสนาอิสลาม แต่เป็นส่วนที่ส่งเสริมให้ทำ จะทำก็ได้ไม่ทำก็ได้ ขึ้นอยู่กับความศรัทธา ถ้าผู้ทำมีความเต็มใจและความพร้อมก็สมควรจะทำบุญ แต่ถ้าหากผู้ที่จะทำบุญไม่มีความพร้อมในเรื่องเงินและเวลาก็ไม่ควรทำ หลักการของศาสนาอิสลามไม่ส่งเสริมให้กู้ยืมเงินเพื่อมาทำบุญ เพราะการทำบุญนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถ ความพร้อม และความเต็มใจโดยไม่สร้างภาระใด ๆ จึงถือว่าได้กุศล นอกจากนี้ ไม่มีการกำหนดฤกษ์ยาม วัน เวลา ของการทำบุญ จะทำเมื่อไหร่ก็ได้ อย่างไรก็ตาม มักจะพบเห็นบ่อย ๆ ว่ามีการทำบุญคนตาย 3 วัน 7 วัน ตามหลักอิสลามไม่ได้ระบุว่า จะต้องทำตามแต่ความคิดเก่า ๆ อาจจะมีหลงเหลืออยู่บ้างในหมู่ชาวไทยมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะอิทธิพลของศาสนาฮินดูมิใช่ศาสนาอิสลาม ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

ข้างต้นว่า เนื่องจากสังคมชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากหลายศาสนาและความเชื่อด้วยกัน ส่วนมากมาจากศาสนาดั้งเดิมที่พวกเขาเคยนับถือ กระบวนการทำบุญโดยทั่วไปมักเริ่มด้วยการกำหนดวัน เวลา แล้วมีการเชิญผู้นำทางศาสนา ได้แก่ โต๊ะครู โต๊ะอิหม่ามและผู้อาวุโสมาร่วมทำพิธี เพื่อขอพรจากพระอัลลอฮ์ หลังจากนั้นมีการเลี้ยงอาหารคาวหวาน แก่ผู้นำทางศาสนาและผู้มาร่วมพิธีทำบุญ ชาวไทยมุสลิมนิยมทำบุญในโอกาสต่าง ๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญในวันศุกร์ วันฮารีรายอ วันเมอลิด หรือเพื่อขอความช่วยเหลือจากพระผู้เป็นเจ้าในวาระที่ประสบปัญหาต่าง ๆ ฯลฯ ตัวอย่างของประเพณีที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1) ประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ของชาวไทยมุสลิม

การทำบุญขึ้นบ้านใหม่มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้อาศัยอยู่ในบ้านเรือนและพ้นภัยพิบัติทั้งปวง กระบวนการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ของชาวไทยมุสลิม จะมีการกำหนดวันที่สะดวก โดยไม่ได้เน้นเรื่องฤกษ์ยาม เพราะตามหลักการของศาสนาอิสลามไม่ได้ระบุไว้ ดังนั้นเวลาที่กำหนดนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อม เมื่อเจ้าภาพกำหนดวันขึ้นบ้านใหม่แล้ว ก็จะบอกกล่าวญาติพี่น้องและเชิญเพื่อนบ้านมาร่วมฉลองขึ้นบ้านใหม่ จัดเตรียมอาหารคาวหวานและน้ำชาไว้เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน วันขึ้นบ้านใหม่ที่สำคัญคือ เจ้าภาพจะเชิญผู้นำทางศาสนา ซึ่งอาจเป็น โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม หรือ ผู้อาวุโสที่มีความรู้เรื่องการสวดขอพร ตลอดถึงญาติพี่น้องเพื่อนบ้านมาทำพิธี โดยจะมีการละหมาดฮายัด ซึ่งเป็นการละหมาดเพื่อขอความช่วยเหลือและขอพรจากพระอัลลอฮ์ให้เจ้าของบ้านที่เข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านประสบสุข ความสำเร็จ มีความปลอดภัยจากภัยพิบัติต่าง ๆ เมื่อละหมาดเสร็จก็มีการขอพร (คฺอฺา เป็นอันเสร็จพิธีทางศาสนา หลังจากนั้นจึงเชิญแขกทั้งหลายซึ่งไม่จำกัดว่าต้องเป็นมุสลิม ศาสนิกอื่น ๆ ก็มาร่วมรับประทานอาหารคาวหวานและน้ำชาได้ หนึ่ง ของหวานที่จัดเลี้ยงในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ของชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่จะมีข้าวเหนียวเหลืองหน้าสังขยาหรือหน้าไก่เสมอ เรื่องข้าวเหนียวเหลืองนั้น ไม่มีการบัญญัติไว้ในหลักการของศาสนาอิสลาม แต่เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบกันมาของชาวไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้ ตามความเข้าใจทั่วไป ข้าวเหนียวเหลืองเป็นอาหารพิเศษของพวกเชื้อเจ้าในสมัยโบราณ โดยสีเหลืองนั้น หมายถึง ทรัพย์ งานเลี้ยงฉลองขึ้นบ้านใหม่ จะจัดเป็นงานใหญ่หรืองานเล็กเพียงใด ขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าภาพ ส่วนใหญ่จะเชิญญาติพี่น้องเพื่อน ๆ บ้านใกล้เคียง ทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมมาร่วมรับประทานอาหาร โดยทั่ว ๆ ไป เจ้าภาพจะจัดเลี้ยงอาหาร โดยไม่หวังสิ่งใดจากแขกที่เชิญมาในงาน แต่อาจมีแขกบางคนนำข้าวของ เงิน หรือสิ่งของเครื่องใช้ มาให้เจ้าภาพเป็นที่ระลึกด้วย

2) ประเพณีการสมรสของชาวไทยมุสลิม

การสมรสหรือการแต่งงานนั้น ตรงกับคำในภาษาอาหรับว่า “นิกาค์” ในทัศนะของอิสลามหมายถึง การชายและหญิงใดผูกนิติสัมพันธ์เพื่ออยู่ร่วมกันเป็นสามีภรรยาโดย

ถูกต้องตามพิธีศาสนา ทั้งนี้คำสอนของศาสนาอิสลาม ซึ่งให้เห็นว่า การเป็นสามีภรรยาหรือผัวเมียกัน เป็นสิ่งธรรมดา เป็นวิสัยของมนุษย์และสัตว์ที่พระอัลลอฮ์ทรงสร้างสรรค์มา มนุษย์จะต้องอยู่ร่วมกันเป็นสามีภรรยา กัน อันเป็นธรรมชาติ ซึ่งจะปฏิเสธไม่ได้ แต่ต้องดำเนินการด้วยวิธีการที่ถูกต้อง (หะลาล) การอยู่ร่วมกันตามวิถีทางที่ถูกต้องนั้น เรียกว่า “สมรส” หรือ “นิกاح” ซึ่งตรงข้ามกับวิถีที่ไม่ถูกต้องที่เรียกว่า “ซินา” (ล่วงละเมิดประเพณี) ซึ่งถือเป็นบาปใหญ่

กระบวนการสมรสของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีดังต่อไปนี้

(1) การเลือกคู่ครอง ตามหลักการอิสลามก่อนที่หนุ่มสาวจะเลือกคู่ครองของตน จำเป็นต้องปรึกษาหารือกับบิดามารดาของทั้งสองฝ่ายก่อน ทั้งนี้เพื่อบิดามารดาของทั้งสองฝ่ายจะได้พิจารณาความเหมาะสมต่าง ๆ ด้วย และปฏิบัติตามหลักการอิสลามในการเลือกคู่ครอง คือ (1) ฝ่ายชายและหญิงต้องเป็นมุสลิม (2) ต้องไม่ใช่วิธีการบังคับหรือขู่เข็ญ (3) ต้องไม่แต่งงานกับบุคคลที่ต้องห้าม เช่น พี่น้อง (พ่อหรือแม่เดียวกัน) ภรรยาคนอื่นที่ยังเป็นสามีภรรยา กันอยู่ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากปัจจุบันมีความเจริญทางวัตถุ ประกอบกับอายุธรรมตะวันตกแทรกเข้ามา มีบทบาทในสังคมไทย ทำให้ประเพณีดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปบ้าง การเลือกคู่ครองของหนุ่มสาวจึงมีอิสระมากขึ้น โดยหนุ่มสาวเลือกคู่ครอง แต่ยังให้โอกาสแก่บิดามารดาได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจบางครั้ง และอีกทั้งยังมีการจัดการให้สู่ขอตามประเพณี

(2) การสู่ขอ เมื่อบิดามารดาของทั้งสองฝ่ายตกลงกันอย่างไม่เป็นทางการแล้ว ฝ่ายชายจะส่งญาติผู้ใหญ่ ซึ่งอาจเป็นบิดามารดาของฝ่ายชายก็ได้ ไปที่บ้านของฝ่ายหญิง ปกติก่อนที่ฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปติดต่อกับบิดามารดาฝ่ายหญิงนั้น นิยมส่งตัวแทนไปบอกกล่าวให้บิดามารดาฝ่ายหญิงรับทราบล่วงหน้า

(3) การหมั้น อาจมีหรือไม่มีก็ได้ กรณีที่มีส่วนใหญ่นิยมจัดขันหมากเป็นเลขดี คือ 5-7-9 สำหรับ ประกอบด้วยแหวนหมั้น เสื้อผ้า เครื่องสำอาง หมาก พลู กล้วย อ้อย ส้ม และขนมต่าง ๆ แล้วจัดเป็นขบวนแห่ไปยังบ้านฝ่ายหญิง มารดาของฝ่ายหญิงจะมอบของตอบแทนกลับให้มารดาฝ่ายชายด้วย สำหรับสิ่งของตอบแทนนั้น นิยมจัดคล้ายคลึงกับที่ฝ่ายชายนำไปให้ในวันพิธีหมั้นนั้น โดยมีญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายมาร่วมงานนี้ด้วย บางครอบครัวอาจจะเชิญแขกพิเศษ ซึ่งอาจจะเป็นเพื่อน ๆ ของฝ่ายญาติ มาร่วมด้วย ซึ่งอาจจะเป็นเพื่อนต่างศาสนาได้ เพราะไม่มีข้อห้ามตามหลักการอิสลาม ในงานหมั้นนี้ฝ่ายหญิงจะจัดอาหารเลี้ยงร่วมกันเพื่อเป็นเกียรติแก่ฝ่ายชาย

(4) พิธีแต่งงาน มักจะจัดขึ้นที่บ้านฝ่ายหญิง หรือสถานที่เห็นว่าเหมาะสม โดยฝ่ายหญิงจะเป็นคนจัดการ ส่วนฝ่ายชายจะจัดหาสินสมรส (มะฮัร) ได้แก่ เงิน ทอง

หรือสิ่งของต่าง ๆ และส่วนใหญ่จะนำขนมผลไม้ต่าง ๆ จัดใส่พาน และนำขบวนแห่ไปให้ฝ่ายหญิงด้วย ในพิธีแต่งงานจะมีผู้นำทางศาสนาทำพิธีนิกะห์ เสมือนเป็นสัญญาที่ฝ่ายชายจะรับดูแลฝ่ายหญิงมาเป็นภรรยา โดยจะมีการเทศนาอบรมก่อนที่จะทำพิธีด้วย หลังจากนั้นจึงมีการขอพรและรับประทานอาหารร่วมกัน

(5) ห้องหอ ในกลุ่มของชาวไทยมุสลิมทั่วไปซึ่งมีฐานะ ที่อยู่ในระดับปานกลางหรือยากจนจะไม่นิยมสร้างเรือนหอ แต่จะจัดห้องที่บ้านฝ่ายหญิง เพื่อให้คู่สมรสอยู่ร่วมกันชั่วคราว จนกว่าจะสามารถหาที่อยู่ใหม่ได้ จึงจะแยกออกไป

3) ประเพณีการถือศีลอดและการเฉลิมฉลองวันฮารีรายอ

การถือศีลอดเป็นหลักปฏิบัติ 5 ข้อของศาสนาอิสลามที่มุสลิมทุกคนจะต้องถือปฏิบัติทุกคนในเดือนรอมฎอนตามปฏิทินอิสลาม การปฏิบัตินี้ในภาษามลายูภาคใต้ภาคใต้เรียกว่า “ปอซอ” ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้บรรลุนิติภาวะ (อายุ 15 ปีขึ้นไป และมีสติสัมปชัญญะปกติ) ได้ขัดเกลาจิตใจ ตัดจากบรรดากิเลสและตัณหา ทำจิตใจให้บริสุทธิ์เพื่อฝึกหัดให้มีความอดทน มีเมตตา กรุณา แก่บุคคลทั่วไป ต้องการให้สำนึกและรู้รสแห่งความยากลำบาก หิวโหย อันจะทำให้จิตใจแต่ละคนเชื่อถือ และเปรียบเทียบความเป็นอยู่ระหว่างตนกับคนจน ซึ่งจะทำให้ทุกคนตั้งอยู่ในความเมตตา สำหรับกระบวนการการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนทุก ๆ ปี ชาวมุสลิมที่บรรลุนิติภาวะ ต้องถือศีลอดโดยงดเว้นการบริโภค อาหาร เครื่องดื่ม การกระทำไม่ดีต่าง ๆ รวมทั้งการร่วมประเวณีทุกวัน ก่อนพระอาทิตย์ขึ้นจนหลังพระอาทิตย์ตก มีข้อยกเว้น ไม่ต้องถือศีลอดในบางกรณี คือ ผู้หญิงที่มีประจำเดือน หรือมีเลือดออกหลังคลอด บุคคลที่ป่วยหรือเดินทางไกล หรือทำงานหนัก แต่ให้มีการถือบวชชดเชยภายหลังเท่ากับจำนวนวันที่ขาดไป กรณีผู้ป่วยเรื้อรังจนหมดวิญญูแล้วไม่หายก็ไม่ต้องถือศีลอด หากมีกำลังทรัพย์เพียงพอก็ให้บริจาคอาหารแก่คนยากจน จำนวนเท่ากับที่ตนเองรับประทานวันละมื้อเท่ากับจำนวนวันที่มีการหยุดถือศีลอด เมื่อพระอาทิตย์ตกแล้วก็จะรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม หลังจากนั้นจะไปร่วมชุมนุมกันที่มัสยิดหรือสุเหร่าประจำหมู่บ้าน ซึ่งถือได้ว่าบุญกุศลเป็นพิเศษในช่วงนี้ หลังจากนั้นจะมีการเลี้ยงอาหารว่าง เช่น ของหวาน ผลไม้ โดยชาวบ้านตกลงกันจะเป็นเจ้าภาพจัดอาหารว่างเลี้ยงแต่ละคืน เสร็จแล้วต่างก็แยกย้ายกลับบ้าน บางหมู่บ้านอาจมีเชญู โต๊ะครุ โต๊ะอีหม่าม และเพื่อนบ้านมาทำพิธีละศีลอดด้วยกันบ้านใดบ้านหนึ่ง หลังจากพระอาทิตย์ตกในบางคืน เมื่อครบหนึ่งเดือนแล้วจะมีการเฉลิมฉลองการสิ้นสุดของการถือศีลอดในแต่ละปี เรียกว่า ฮารีรายอปอซอ โดยจะมีการทำพิธีทางศาสนา มีการเลี้ยงอาหารที่ทำเป็นพิเศษ โดยเฉพาะข้าวเหนียวห่อใบโพธิ์ที่เรียกว่า “ตูปะ” และอาหารคาวหวานอื่น ๆ มีการเยี่ยมญาติ และการทำทานเป็นข้าวสารแก่คนยากจน

4) ประเพณีการเข้าสู่หนัด (มาโชะยะยวี)

การเข้าสู่หนัด หมายถึง การขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศชาย ซึ่งในภาษามลายูถิ่นภาคใต้ เรียกว่า “มาโชะยะยวี” ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ไม่นิยมทำการขลิบหนังหุ้มอวัยวะเพศชายเมื่อเด็กโตขึ้น ประมาณ 7-10 ปี ทั้งนี้ตามหลักการอิสลามได้ส่งเสริมเพศชายทุกคนที่เป็นมุสลิมให้เข้าสู่หนัด ถ้าไม่ทำถือว่าเป็นมุสลิมไม่สมบูรณ์ เพราะต้องทำความสะอาดอวัยวะเพศทุกครั้งก่อนจะทำพิธีละหมาดประจำวัน 5 เวลา เป็นการยุ่งยากและเสียเวลา ในสังคมชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้นิยมจัดให้มีประเพณีกินเหนียว “มาโชะยะยวี” เพื่อให้กำลังใจและเฉลิมฉลองแก่เด็กผู้ชายที่จะทำพิธีเข้าสู่หนัด ประเพณีในสมัยก่อนได้จัดให้กินเหนียวจริง ๆ แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนมากินข้าวแทนกินเหนียว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้เป็นมุสลิมที่สมบูรณ์จึงเข้าสู่หนัดเพื่อความสะอาดต่อการทำความสะอาดอวัยวะเพศ ในการอาบน้ำละหมาด วันละ 5 เวลาและเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีในหมู่วงศ์ญาติและเพื่อน ๆ เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามไว้ กระบวนการในการทำพิธีเข้าสู่หนัด แยกออกเป็นสองกระบวนการคือ พิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมทางสังคม การจัดงานกินเหนียวมาโชะยะยวีไม่ได้ระบุไว้ในหลักการอิสลาม ใครจะจัดก็ได้ไม่จัดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของบิดามารดาของเด็ก เมื่อฉลองการกินเหนียวมาโชะยะยวีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะเป็นพิธีทางศาสนาซึ่งส่วนใหญ่จะทำในวันรุ่งขึ้น สำหรับพิธีเข้าสู่หนัดทารกเพศหญิงนั้นก็มีการทำกันบ้างในอดีต แต่ในปัจจุบันได้ลดความนิยมลงมาก มักจะทำโดยหอมคำแย ซึ่งจะเอาสตางค์แดงมีรู (สตางค์ราคา 1 สตางค์ของไทยสมัยก่อน) วางรูปของสตางค์ตรงปลายกลีบเนื้อซึ่งอยู่ในระหว่างโยนของทารกหญิงนั้น แล้วใช้มิดคม ๆ หรือปลายเข็มสะกิดปลายเนื้อส่วนนั้นให้โลหิตออกมาขนาดแมลงวันหนึ่งตัวกินอิ่ม เป็นอันเสร็จพิธี (ประมุข อุทัยพันธ์, 2532: 104 อ้างถึงใน สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, 2548: 152) ส่วนการเข้าสู่หนัดของเพศชายนั้น เจ้าภาพนิยมทำด้วยการเตรียมผ้าขาว 3 หลา ใก่ตัวผู้เป็น ๆ 1 ตัว เขยือกหรือขันใบใหญ่บรรจุน้ำไว้เต็ม ต้นกล้วยพ่อนหนึ่ง และเงินจำนวนหนึ่งซึ่งไม่มากนัก เมื่อ “มุเต็ม” หรือ “โตะมุเต็ง” (ผู้ทำพิธีขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศ) มาถึงก็จะดึงอวัยวะเพศของเด็ก แล้วทำการตัด หรือขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศของเด็กออก แล้วโตะมุเต็ง ก็จะใส่ยาและตกแต่งแผล เป็นอันเสร็จพิธี แต่จะต้องมาพุดคุดดูแลแผลเด็กจนครบ 3 วัน จึงหมดหน้าที่ ส่วนผ้าขาว ใก่ตัวผู้เขียนหมาก และเงิน เจ้าภาพจะมอบให้แก่มุเต็ง (โตะมุเต็ง) ที่น่าสนใจคือการจัดงานนี้ในอดีต บางรายอาจจะจัดงานและมีขบวนแห่ใหญ่โต เชิญแขกหรือโดยการออกบัตรเชิญ หรือเชิญด้วยวาจาให้มา “กินเหนียว” (มาแกปูละ) มีการล้มวัว ล้มควาย แกมมีมหรสพ เช่น มะโย่ง ลีเกตุ ใหล้หมด้วยแขกที่อาจจะให้เงินแก่เจ้าภาพเป็นการตอบแทนและแสดงความยินดี แต่ปัจจุบันเท่าที่สังเกตจะไม่

นิยมจัดงานใหญ่โต ในบางกรณีถ้าเป็นคนรุ่นใหม่ มักจะให้หมอแผนปัจจุบันทำที่คลินิก โดยไม่มีพิธีกรรมดังกล่าว (ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ และคณะ, 2524: 80-81)

5) วันเมอลิด

“เมอลิด” เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า เกิด ที่เกิดหรือวันเกิด ซึ่งหมายถึง วันสมภพของท่านนบีมุหัมหมัด ตรงกับวันที่ 12 เดือนรอบีอุลอาวัล หรือเดือนที่ 3 ตามปฏิทินอาหรับ (มานิชญ์ บุญญานุวัตร, 2529 อ้างถึงใน สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, 2548: 152-153) “วันเมอลิด” เป็นวันเฉลิมฉลองเนื่องในวันคล้ายวันสมภพของท่านนบีมุหัมหมัด ชาวมุสลิมทั่วโลกให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ จะเลือกเอาวันใดวันหนึ่งในเดือนนี้จัดงาน “เมอลิด” ขึ้น ในประเทศไทย มีการจัดงานเมอลิดทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง โดยจัดทั้งแบบเมอลิดกลาง และงานที่กลุ่มชาวบ้านจัดขึ้นตามมัสยิด ปอเนาะ ชุมชนต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งที่บ้านแต่ละคน การจัดงานเมอลิดกลางของจังหวัดชายแดนใต้ จะเลือกสถานที่จัดงานที่มีบริเวณกว้างขวาง จุคนได้มาก ๆ มีการประดับตกแต่งซุ้มประตูและบริเวณด้วยแสงสีที่สวยงาม มีการทำบุญเลี้ยงกันที่บ้านหรือที่มัสยิด มีการกล่าวสรรเสริญเกียรติคุณของท่านนบีมุหัมหมัดพร้อมกับอ่านคูอาอ์ขอพรจากองค์อัลลอฮ์

กิจกรรมต่าง ๆ เนื่องในงานเมอลิด มักจะประกอบด้วย การอันเชิญคัมภีร์อัล-กุรอาน การอ่านประวัติและกล่าวคำสรรเสริญท่านนบีฯ การประกวดเพลงอนาซีด (เพลงสรรเสริญคุณธรรม) การแสดงปาฐกถาธรรม การแข่งขันการตอบปัญหาของนักเรียน การแสดงนิทรรศการ การออกร้าน ฯลฯ ส่วนงานเมอลิดระดับท้องถิ่น มักจะจัดขึ้นตามปอเนาะหรือมัสยิด ซึ่งจะจัดฉลองกันทั่วไป นอกจากจะมีกิจกรรมทางศาสนาแล้วยังมีการเลี้ยงอาหารแก่ผู้ที่ไปร่วมงานด้วย ชาวไทยมุสลิมจะไปร่วมเฉลิมฉลองเนื่องในงานเมอลิดอย่างสนุกสนาน

6) วันอาซุรอ

“อาซุรอ” เป็นภาษาอาหรับ ตรงกับวันที่ 10 เดือนมูฮรอม ซึ่งเป็นเดือนแรกทางศักราชอิสลาม ในสมัยนบีมุหัมหมัด (ศ็อลฯ) ขณะที่กองทหารของท่านกลับจากการรบที่ “บาดร์” ปรากฏว่ามีทหารมีอาหารไม่พอกิน ท่านนบีมุหัมหมัด (ศ็อลฯ) จึงให้ทุกคนเอาข้าวของที่รับประทานได้มากวนเข้าด้วยกัน แล้วแบ่งกันรับประทานในหมู่ทหาร (มานิชญ์ บุญญานุวัตร, 2529 อ้างถึงใน สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, 2548: 163) ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายภาคแดนใต้ นิยมจัดให้มีการกวนขนมขึ้นในวันนี้ เรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า “บูโบซุรอ” (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2527: 37) โดยเจ้าภาพจะเชิญชวนและแจ้งข่าวให้ทราบว่าจะกวนอาซุรอ เมื่อใด พอถึงกำหนดนัด ชาวบ้านจะช่วยกันนำวัตถุดิบที่เป็นส่วนประกอบต่าง ๆ

เครื่องปรุงสำคัญประกอบด้วย (มานิชญ์ บุญญานุวัตร, 2529 อ้างถึงใน สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, 2548: 163) เครื่องแกง มี ข่า ตะไคร้ หอม กระเทียม ผักชี ยี่หระ ข้าวสารเกลือ

น้ำตาล กะทิ และอื่น ๆ เช่น มัน กล้วย (หรือผลไม้อื่น ๆ) เนื้อ ไข่ แล้วนำมาตำหรือบดเครื่องแกงอย่างหยาบ ๆ เทส่วนผสมต่าง ๆ ลงในกระทะใบใหญ่ การปรุงรส สามารถทำให้เค็ม จืด หรือหวานก็ได้ตามใจชอบ เมื่อขนมสุกเป็นเนื้อเดียวกันแล้วก็จะตักใส่ถาด แล้วโรยหน้าด้วยไข่เจียวบาง ๆ หรือ อาจเป็นน้ำกุ้ง เนื้อสมัน ปลาสมัน ผักชี หอมหั่น พอเย็นแล้วก็ตัดเป็นชิ้น ๆ คล้ายขนมเปียกปูน เมื่อ “บูโบซุรอ” เสร็จเรียบร้อย เจ้าภาพจะเชิญบุคคลที่เป็นที่นับถือของชุมชนนั้นขึ้นมากล่าวขอพร (คูอาอ์) จากพระเจ้าเป็นเจ้า เสร็จพิธีแล้วจึงแจกจ่ายให้รับประทานด้วยทั่วกัน

7) ประเพณีงานศพ

เมื่อชาวไทยมุสลิมถึงแก่กรรม เจ้าภาพจะทำการอาบน้ำให้ศพและห่อศพ จากนั้นจึงประกอบพิธีขอพรจากพระเจ้าเป็นการละหมาดที่มีรูปแบบเฉพาะ พร้อมกับบทสวดเพิ่มเติมและนำศพไปฝังภายใน 24 ชั่วโมง นับจากเวลาสิ้นใจ และห้ามทำสิ่งใดอันเป็นการทรมานต่อศพ เช่น การผ่าตัดหลังจากสิ้นชีวิต (ข่าเลื่อง วุฒิจันท์และคณะ, 2531 อ้างถึงใน สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, 2548: 150-153)

การทำศพตามหลักศาสนาอิสลามมี 4 ประการ การอาบน้ำศพ การห่อศพ การละหมาดให้แก่ศพ การฝังศพ ในการอาบน้ำศพ โตะอิหม่ามหรือภรรยาโตะอิหม่ามจะจัดการให้โดยมอบหมายให้ลูกหลาน เครือญาติหรือผู้ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในการนี้ปฏิบัติแทน แต่ต้องเป็นผู้ที่มีเพศเดียวกับศพเท่านั้น เมื่ออาบน้ำทำความสะอาดแล้วก็ทำน้ำละหมาด ให้ศพ เพื่อให้ศพบริสุทธิ์ จากนั้นจึงยกศพไปวางบนผืนผ้าขาว มีด้วยกัน 3 ผืนซ้อนกัน (ศพผู้หญิงใช้ 5 ผืน) ผืนบนนิยมโรยด้วยผงแก่นจันทร์ เสร็จแล้วยกศพวางบนแคร่วางศพหรือหีบศพ ให้ศพหันศีรษะไปทางทิศเหนือ แคร่วางศพเป็นแคร่แคบ ๆ ยาวพอวางศพในลักษณะนอนหงายได้ เสร็จแล้วจึงใช้ผ้าคลุมศพให้มีมิติตั้งแต่ศีรษะจดปลายเท้า จากนั้นจึงทำการละหมาดศพ

การละหมาดให้แก่ศพ (สมาแยมาญะ) สมาแย คือ การกล่าวสรรเสริญพระเจ้าเป็นเจ้าและขอความเมตตาต่อพระเจ้าเป็นเจ้า ส่วน มาญะ แปลว่า ศพ ผู้ทำสมาแยมาญะ ประกอบด้วย โตะลือบา (ผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา) ลักษณะการยืนสมาแยมาญะศพนั้น โตะลือบาจะยืนเรียงแถวหน้าศพก็ได้ โตะอิหม่ามจะยืนอยู่หน้าแถว เป็นผู้นำทำการละหมาดและขอพร

การฝังศพ เมื่อทำการละหมาดศพเสร็จก็จะนำศพไปยังกูโบร์ (สุสานหรือที่ฝังศพ) โดยมีผู้ชาย 4 คนแบกแคร่วางศพหรือหีบศพ โดยแบกให้ส่วนศีรษะของศพหน้าหน้า บรรดาลูกหลานและญาติมิตรก็เดินเป็นขบวนตามศพไป เมื่อถึงกูโบร์ (สุสาน) แล้วจะนำไปยังหลุมศพที่ขุดรอไว้ หลุมศพเป็นหลุมสี่เหลี่ยมผืนผ้า ลึกประมาณ 2 เมตร ขุดตามแนวเหนือใต้ ลึกประมาณท่วมหัว ด้านตะวันตกของหลุมถูกขุดเป็นชอกอุโมงค์ตามยาวเข้าไปสำหรับเป็นที่วางศพ ให้ศพหันศีรษะไปทางทิศเหนือ นอนตะแคงไหล่ขวาลง หันหน้าไปทางทิศตะวันตก (ทางเมืองเมกกะ) แล้ว

กลบทหุ้มเรียบร้อยแล้วจึงวาง “ตานอ” หรือหลัก ซึ่งอาจเป็นก้อนหิน เสาไม้ ฯลฯ เพื่อเป็นเครื่องหมายไว้เหนือหลุมฝังศพ ด้านหัวศพและปลายเท้าศพ (คณะอาจารย์, 2520: 116)

4.2.1.8 ภาษาและวรรณกรรมมลายู

ลักษณะของวรรณกรรมมลายูโดยทั่วไปมีลักษณะดังต่อไปนี้ (รัตยา สาและ, 2550)

1) มีการนำเสนอในลักษณะ “มุขปาฐะ” และ “ลายลักษณ์” ทั้งที่เป็นภาษามลายูกลาง (Standard Malay) และภาษามลายูถิ่น (Dialect Malay) สำเนียงต่าง ๆ ตามพื้นที่ที่วรรณกรรมกำเนิด

2) ในส่วนที่เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ อาจมีการนำเสนอด้วยอักษรยาวีหรืออักษรโรมัน ตามยุคสมัยที่วรรณกรรมนั้นถือกำเนิด

3) วรรณกรรมมลายูมีภาษามลายูเป็นสื่อ นำเสนอเนื้อหาด้วยรูปแบบของร้อยแก้ว (Prosa/Prose) และร้อยกรอง (Puisi/Poetry) ประเภทต่าง ๆ ทั้งที่มีการบังคับรูปแบบ (Form) เป็นขนบ (Tradition) ให้ยึดถืออย่างเคร่งครัด และที่วางรูปแบบพอให้เข้าใจและแยกแยะได้ว่าเป็นลักษณะของบทร้อยกรองประเภทใด เช่น ปันตุน (Pantun) ซาแอร์ (Syair) จูรินดัม (Gurindam)

4) มีเนื้อหาหลากหลาย โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องที่ผู้แต่ง/ผู้ประพันธ์ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความคิดเห็นของตนอย่างตรงไปตรงมา วรรณกรรมของมลายูมีดังต่อไปนี้ บทร้อยกรองมลายู (Puisi Melayu) ปันตุน (Pantun) ซาแอร์ (Syair) จูรินดัม สโลกา (Seloka) ตาลีบุน (Talibun) เตอรัมบา (Teromba) มันเตอรา (Mantera) นาซัม (Nazam) ซาจา (Sajak) คดีเตือนใจ คำพังเพย ปริศนาคำทาย และเพลงเด็ก

4.2.2 มลายูบางกอก

“เมืองบางกอก” หรือกรุงเทพฯ ในปัจจุบันมีประชากรมุสลิมอาศัยอยู่ตั้งแต่อดีต โดยมีหลักฐานว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีการกำหนดให้กองทหารอาสาต่างชาติ ซึ่งรวมถึงมุสลิม ทั้งมุสลิมเชื้อสายอินโด-อารยัน (อินดีช-เปอร์เซีย) และพวกจาม-มลายูเข้าประจำการที่ป้อมทหารที่สำคัญ บริเวณใกล้กับปากคลองบางกอกใหญ่ มีชุมชนมุสลิมตั้งนิเวศสถานอยู่ มีศาสนสถานเก่าแก่ซึ่งถูกสร้างมานับตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาตอนปลายเรียกกันว่า กุฎีใหญ่ หรือ กุฎีต้นสน คลองบางกอกใหญ่ซึ่งต่อมาเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “คลองบางหลวง” เพราะเป็นนิเวศสถานของบรรดาข้าหลวงเก่าที่มีมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี เนื่องจากประชากรมุสลิมดังกล่าวอาศัยอยู่ในเรือนแพที่จ่อคลองจึงเรียกประชากรมุสลิมเหล่านี้ว่า “แขกแพ”

ชาวมลายูบางกอก แบ่งออกเป็นสองกลุ่มด้วยกัน กลุ่มที่หนึ่ง คือ ประชาคมมุสลิมที่มีนิเวศสถานในที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา นับตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเรื่อยมา จนถึงปากน้ำที่เมืองบางกอก เรียกว่า “ออแร นายู ตูวอ” กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มชาวมลายูที่ถูกกวาดต้อนจากอาณาจักรมลายูปัตตานี และหัวเมืองมลายูอื่น ๆ เมื่อต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีนายแบ่งแยกชาวมลายูที่เป็นเชลยศึกถูกกวาดต้อนไว้ที่เมือง (กรุงเทพ-ธนบุรี) ว่า “ออแร นายูบาเกาะ” และเรียกชาวมลายูที่ยังคงอยู่ในเขตหัวเมืองเดิมที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชายแดนใต้ในปัจจุบันว่า “ออแร นายู ตานิง” ดังอธิบายในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบความหมายและลักษณะของ “ออแร นายู ตูวอ” “ออแร นายูบาเกาะ” และ “ออแร นายู ตานิง”

มลายู	ความหมายและลักษณะ
ออแร นายู ตูวอ	หมายถึง มลายูเดิมในกรุงศรีอยุธยา ประกอบอาชีพค้าขาย เดินเรือ ช่างฝีมือ ชาวนาและรับราชการ
ออแร นายูบาเกาะ	หมายถึง ชาวมลายูที่เคยเป็นเชลยศึกถูกกวาดต้อน สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มักประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย
ออแร นายู ตานิง	คนมลายูปัตตานีที่อาศัยอยู่ในหัวเมืองเดิม คือ จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน

4.2.5.1 อัตลักษณ์ของมลายูบางกอก

1) ชาวมลายูบางกอกกับการนับถือศาสนาอิสลาม

อาลี เลือสมิง (2552) กำหนดสิ่งชี้วัดความเป็นมุสลิมโดยข้อมูลประจักษ์ ซึ่งน่าจะมีตัวชี้วัดดังต่อไปนี้

(1) มัสยิดหรือสุเหร่า ในเมืองบางกอก (กรุงเทพฯ) และจังหวัดใกล้เคียง มีมัสยิดหรือสุเหร่าอยู่เป็นจำนวนมาก อันข้อเท็จจริงซึ่งประจักษ์ได้ว่า คนมลายูบางกอกยังคงรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นมลายูผู้นับถือศาสนาอิสลามเอาไว้ดังเช่นบรรพบุรุษของพวกเขา ดูได้จากข้อมูลเกี่ยวกับสถิติจำนวนมัสยิดที่จดทะเบียนโดยคร่าว ๆ กว่า 300 มัสยิด ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 แสดงมัสยิดที่จดทะเบียน

จังหวัด	จำนวนมัสยิด
1) กรุงเทพมหานคร	185 มัสยิด
2) นนทบุรี	21 มัสยิด
3) ฉะเชิงเทรา	50 มัสยิด
4) อุดรธานี	59 มัสยิด
5) ปทุมธานี	27 มัสยิด
6) นครนายก	26 มัสยิด
7) สมุทรปราการ	10 มัสยิด
8) ชลบุรี	24 มัสยิด
9) ระยอง	6 มัสยิด
10) ตราด	8 มัสยิด
11) เพชรบุรี	13 มัสยิด
12) ประจวบฯ	9 มัสยิด

แหล่งที่มา: อาลี เสือสมิง, 2552.

มัสยิดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของชาวมุสลิมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชน ชาวมุสลิมมลายูได้ยึดมั่นในแนวทางปฏิบัติดังกล่าวอย่างมั่นคง ไม่ว่าที่ใดก็ตามที่พวกเขาพร้อมตัวตั้งชุมชนอยู่พวกเขาก็จะร่วมกันสร้างมัสยิดขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบศาสนกิจและเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดหลักคำสอนของศาสนาอิสลามแก่สมาชิกในชุมชน ทุกวันนี้ชาวมุสลิมมลายูบางกอกยังคงรักษาและดำเนินไปตามวิถีปฏิบัติดังกล่าวไม่ต่างอะไรจากบรรพบุรุษชาวมุสลิมมลายูของพวกเขาเลยแม้แต่น้อย การปฏิบัตินี้ย่อมเป็นประจักษ์พยานที่ยืนยันได้อย่างชัดเจนว่าความเป็นอิสลามของชาวมุสลิมมลายูบางกอกไม่ได้สูญหายไปแต่อย่างใดเลย

(2) โรงเรียนสอนศาสนาและการศึกษาศาสนา ตัวชี้วัดนี้มีความผูกพันเกี่ยวข้องกับตัวชี้วัดข้อที่หนึ่ง กล่าวคือ เมื่อมีการสร้างมัสยิดเพื่อการประกอบศาสนกิจร่วมกัน แล้วมักจะต้องมีการเรียนการสอนเรื่องศาสนาตามมา โดยในช่วงแรก มักจะบริเวณอาคารของมัสยิดเป็นที่สอนศาสนาระดับพื้นฐาน (พีรคูอิน) ต่อมาเมื่อมีจำนวนผู้เรียนมากขึ้นจึงมักจะขยับขยายและสร้างโรงเรียนสอนศาสนาขึ้นเป็นกิจลักษณะ สถานที่ตั้งของโรงเรียนสอนศาสนาส่วนใหญ่มักจะอยู่ใน

บริเวณเดียวกับที่ตั้งของมัสยิด เรียกว่า “โรงเรียนแขก” โดยมักจะมีการสอนการอ่านอัล-กุรอาน และความรู้พื้นฐานด้านต่าง ๆ เพื่อการประกอบศาสนกิจเบื้องต้นที่มุสลิมจำเป็นต้องเรียนรู้และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

(3) สถาบันปอเนาะในกรุงเทพฯ รวมทั้งจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง ได้พัฒนาระบบการเรียนการสอนจากระบบปอเนาะเดิมที่มีการนำรูปแบบมาจากสถาบันปอเนาะในจังหวัดปัตตานี ซึ่งในปัจจุบันเหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่ง เพราะได้กลายสภาพเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแบบบูรณาการคือสอนสามัญควบคู่กับศาสนา แต่สถาบันปอเนาะบางแห่งในภาคกลางยังคงรักษารูปแบบของการเรียนการสอนวิชาการศาสนาเพียงอย่างเดียว โดยพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนแบบโรงเรียนสมัยใหม่ มีคาบวิชาที่เน้นภาษาอาหรับเป็นแกนหลัก แต่ยังคงอนุรักษ์ตำราภาษามลายูเอาไว้ในการเรียนการสอนทั้งในคาบวิชาเรียนและนอกเวลาเรียน รวมทั้งมีการใช้ตำราภาษามลายูในการสอน ผสมผสานการใช้กิตาบายวี (หนังสือศาสนาที่เขียนเป็นภาษาอาหรับ) ที่เขียนโดยอูลมะมา (ผู้รู้) ชาวปัตตานีและอูลมะมาชาวมลายูรุ่นหลังที่เป็นที่ยอมรับในหมู่ประชาคมมุสลิมมลายูในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

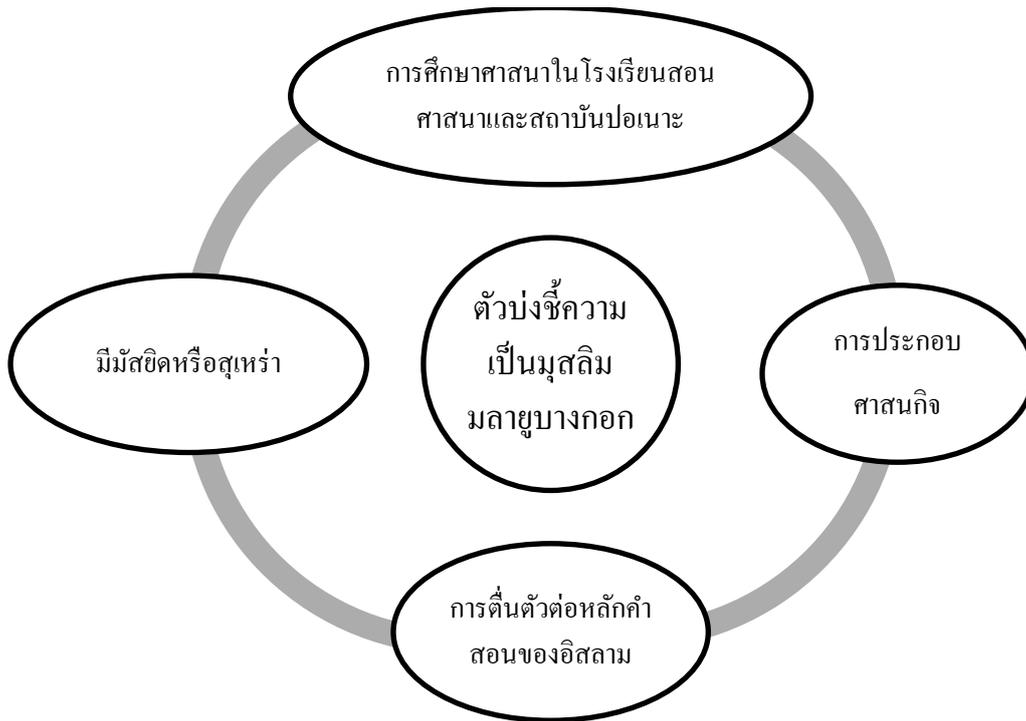
ภาพที่ 4.14 ตัวอย่างกิตาบายวีที่สอนในสถาบันปอเนาะในภาคกลาง
แหล่งที่มา: อาลี เสือสมิง, 2522.

ที่ผ่านมานักเรียนจากสถาบันปอเนาะเหล่านี้ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยอิสลามของกลุ่มประเทศมุสลิมในตะวันออกกลางเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นตัวชี้วัดได้ว่า ชาวมุสลิมมลายูบางกอกได้ให้ความสำคัญต่อการสืบสานศาสนาอิสลาม

ของพวกเขาไม่น้อยเพียงใด และสถาบันปอเนาะในกรุงเทพฯและภาคกลาง ยังคงสามารถสืบสานภารกิจในการให้การศึกษาศาสนา โดยเฉพาะแก่เยาวชนมุสลิมมลายูและชาวมุสลิมเชื้อสายอื่น ๆ

(4) การประกอบศาสนกิจอันเป็นเครื่องหมายของความเป็นมุสลิม สัญลักษณ์นี้ผูกพันอยู่กับมัสยิดเป็นสำคัญเช่นกัน ทุกวันนี้ชาวมุสลิมมลายูบางกอกยังคงละหมาดร่วมกัน (ญะมาอะฮฺ) ที่มีมัสยิดในชุมชนของตน เสียงอะซานเรียกร้องให้คนมาร่วมละหมาด ยังคงก้องกังวานในทุกเวลาของการละหมาดประจำวัน 5 เวลา และวันศุกร์ ซึ่งมีผู้มาร่วมละหมาดมากน้อยลดหลั่นกันไปตามขนาดของมัสยิดและจำนวนสัปบุรุษ การละหมาดช่วงค่ำคืนของเดือนเราะมะฎอนก็ยังคงปฏิบัติกันด้วยความมีชีวิตชีวา การกล่าวตักบิร (การกล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของพระเจ้าเป็นเจ้า) ในเช้าวันตรุษอีดทั้งสอง และการร่วมละหมาดอีดยังคงเป็นสิ่งที่ผู้คนให้ความสำคัญ

(5) การตื่นตัวต่อหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ตัวชี้วัดข้อสุดท้ายนี้สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของสังคมมุสลิมมลายูบางกอกในด้านการศาสนาได้อย่างชัดเจน โดยเห็นได้จาก ในช่วงเดือนเราะมะฎอนทุกปีจะมีรายการวิทยุภาคมุสลิมมากกว่า 40 รายการทำหน้าที่เผยแผ่ความรู้ทางวิชาการศาสนาให้แก่พี่น้องมุสลิมโดยทั่วไป เกือบทุกมัสยิดและสถาบันองค์กรทางศาสนาจะจัดกิจกรรมเข้าค่ายอบรมจริยธรรมให้กับเยาวชน โดยมักจะจัดในช่วงปิดภาคฤดูร้อน นอกจากนี้ยังมีโครงการอบรมผู้เข้ารับอิสลามใหม่ (มูอัลลิฟ) มีการบรรยายและอภิปรายศาสนธรรมในการจัดงานหารายได้ของมัสยิด มืองค์กร โรงเรียน และองค์กรการกุศลอื่น ๆ และสถาบันที่ให้การอุปการะเด็กกำพร้า มืองค์กร ที่ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาแก่ผู้สนใจอิสลาม รวมทั้งมีการผลิตและเขียนงานวิชาการหลากหลายในภาษาไทยเกี่ยวกับเรื่องราวของศาสนาอิสลามและมุสลิม ออกมาให้เห็นอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 4.15 แสดงตัวบ่งชี้ความเป็นมุสลิมมลายูบางกอก
แหล่งที่มา: แหล่งที่มา:อาลี เสือสมิง, 2522.

2) มีชาติพันธุ์มลายูโดยสายเลือด

โดยข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์แล้วสายเลือดของชาติพันธุ์มลายูในอาณาจักรปัตตานีคารุสสลามเองก็ปะปนกับสายเลือดของชาติพันธุ์อื่นที่มีใช้ชาติพันธุ์มลายูมาก่อนแล้วในอดีต ไม่ได้ต่างอะไรกับชาติพันธุ์ “ไท” หรือ “ไต” ที่เป็นบรรพบุรุษของคนไทยทุกวันนี้ ที่มีการผสมกับชาติพันธุ์อื่น ๆ จนยากที่หาสายเลือดบริสุทธิ์ได้แล้วในปัจจุบัน เนื่องจากในสายเลือดของคนไทยจึงมีทั้งมอญ เขมร ลาว ฝรั่งเศส แจก จีน ไม่เว้นแม้กระทั่งแอฟริกัน

ดังนั้นชาวมุสลิมมลายูบางกอกก็คงหลีกเลี่ยงไม่ได้พ้นจากการผสมทางสายเลือดกับชาติพันธุ์อื่น ๆ แต่การผสมกันทางสายเลือดที่เกิดขึ้นเป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น เพราะชาวมลายูโดยลักษณะนิสัยแล้วมักจะเลือกแต่งงานกัน ในระหว่างกลุ่มประชาคมเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เช่น ชาว เขมรจาม เป็นต้น โดยมีเงื่อนไขของศาสนาอิสลามเป็นตัวกำหนด กล่าวคือมุสลิมจะแต่งงานกับมุสลิมด้วยกันเท่านั้น คนที่มีใช้มุสลิมจะมีชาติพันธุ์ใดก็ตามเมื่อจะแต่งงานกับคนมุสลิมก็ต้อง “มาโสะ นนายู” คือเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามเสียก่อน และเมื่อ “มาโสะ นนายู” แล้วก็จะกลายเป็นมลายูไปโดยปริยาย

ในอดีตที่ผ่านมาสังคมชาวมลายูบางกอกเป็นสังคมปิดและเป็นสังคมที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น จากเดิมที่ในชุมชนมุสลิมจะมีเฉพาะคนมุสลิมเท่านั้น และเกือบทุกคนรอบครัวในชุมชนก็จะมีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติ คือรู้จักกันหมดว่าใครเป็นใคร บางชุมชนมีต้นตระกูลอยู่เพียง 2 ถึง 3 ตระกูลเท่านั้น และมีการแต่งงานเกี่ยวข้องกับ นานๆ ทีจะมีเขยหรือสะใภ้ที่เป็นคนต่างตระกูลหรือต่างกำบัง (ชุมชน) การแต่งงานกับคนต่างศาสนาเข้ามารับอิสลามแม้จะมีบ้างแต่ไม่มากนัก

อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมของชาวมุสลิมมลายูบางกอกกลายเป็นสังคมเปิด เพราะบ้านเมืองมีความเจริญมากขึ้น มีคนต่างถิ่นต่างศาสนาเข้ามาอยู่อาศัยเพื่อประกอบอาชีพในบริเวณกำบังของชาวมุสลิมมลายูซึ่งกลายเป็นเจ้าของที่ดินและพื้นที่อันเป็นทำเลที่เหมาะสมสำหรับการสร้างบ้านเช่า ห้องเช่า อาคารที่พักอาศัย หรือหมู่บ้านจัดสรร อีกทั้งหนุ่มสาวมลายูเองก็ไปทำงานนอกชุมชนมากขึ้น ความเกี่ยวพันข้องแะกับคนที่มิใช่มุสลิม จึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก จึงมีคนมุสลิมมลายูที่ผสมกันทางสายเลือดกับคนกลุ่มอื่น จึงปรากฏขึ้นในเกือบทุกชุมชนของชาวมุสลิมมลายูบางกอก ซึ่งชาวมุสลิมใหม่เหล่านี้มีทั้งที่เดิมเป็นชาวจีนและชาวไทยพุทธ เมื่อพวกเขาเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามก็ได้ศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนของอิสลามจนมีศรัทธาที่มั่นคง ลูกหลานที่เกิดขึ้นในชั้นต่อมาก็เป็นมุสลิมโดยสมบูรณ์

นอกจากนี้ข้อสังเกตอย่างหนึ่งก็คือ ในปัจจุบันมีชาวมลายูบางกอกได้แต่งงานเกี่ยวข้องกับลูกหลานของชาวมลายูตานิงและจังหวัดใกล้เคียงเพิ่มมากขึ้น เพราะการไปมาหาสู่สะดวกกว่าแต่ก่อน ลูกหลานของพี่น้องมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็นิยมมาศึกษาต่อที่เมืองบางกอก บางคนจบการศึกษาในมหาวิทยาลัยที่เมืองบางกอกแล้วก็หางานทำอยู่ที่นี้และแต่งงานมีครอบครัวกับชาวมลายูบางกอกในพื้นที่

3) การมีภาษามลายูเป็นภาษาสำคัญ

ชาวมุสลิมมลายูบางกอกในบางพื้นที่อยู่ใจกลางเมืองกรุงเทพฯ บางกลุ่มยังคงใช้ภาษามลายูในการสื่อสารในชีวิตประจำวันของพวกเขาอยู่ แม้ในปัจจุบันจะมีอัตราส่วนผู้พูดภาษามลายูน้อยลงกว่าแต่ก่อนก็ตาม ตัวอย่างเช่นที่ตำบลคลองหนึ่ง จังหวัดปทุมธานี ตำบลคลองหลวง สวนพริกไทย จังหวัดปทุมธานี และที่ตำบลท่าอิฐ จังหวัดนนทบุรี ก็ยังมีการใช้ภาษามลายูในระหว่างผู้คนในชุมชนของตนอยู่พอสมควร ถึงแม้ว่าภาษามลายูที่ใช้ อาจจะมีสำเนียงแตกต่างไปบ้างเมื่อเทียบกับภาษามลายูถิ่นในปัตตานีและจังหวัดชายแดนภาคใต้ และมีคำไทยเข้าไปผสมพอสมควร แต่คำมลายูก็ยังเป็นคำส่วนใหญ่ที่ใช้พูดกันในชุมชนดังกล่าว เราจึงมีอาจกล่าวได้ว่า คนมลายูบางกอกทั้งหมดพูดภาษามลายูไม่ได้ หรือลืมภาษามลายูไปหมดสิ้นแล้ว เพราะยังมีคนมลายูในจังหวัดปทุมธานีและนนทบุรีพูดภาษามลายูกันอยู่

ตารางที่ 4.4 ตัวอย่างคำมลาฐที่ปรากฏในภาษาพูดของชาวมลาฐบางกอก

คำมลาฐ	คำเดิม/ความหมาย	คำมลาฐ	คำเดิม/ความหมาย
1) สุเหร่า	มัสยิด/ สถานที่ละหมาด	31) หมวกกะเปียะอู	หมวกกะเปียะอู/ หมวกสีขาว
2) บาแล	บะลาเสาะฮุ/ ศาลาละหมาด	32) จะละกอ	คนจัญไร
3) โต้ะละแบ	ละบัย/ผู้รู้	33) ตัมมะฮุ	ตัมมัด/จับ
4) เงินมาละวะฮุ	เงินเยี่ยมศพ	34) กำปง	หมู่บ้าน
5) บัง	อะซาน/ การร้องเรียก ให้ละหมาด	35) ญะโงะฮุ	เกรา
6) อีซีกูโบร์	การชกถูกลดฮุ/ การ รำลึกถึงพระเจ้า	36) ตุกะฮุ	ตุกักต์/ไม้เท้า
7) อีซีกะฮุเว็น	มะฮัร	37) ฮุโตะฮุ	น่าเกลียด
8) คาโป	คร้ว	38) บะเนาะฮุ	โง่-ทึบ
9) กี้ตะฮุ	หนังสือ	39) ญาฮะฮุ	เลว-ชั่ว
10) มุจะฮุ	พูด	40) ลาฆู	ทำนอง
11) ตะนอ	เครื่องหมาย สัญลักษณ์	41) นะปะฮุ	นะฟัส/ลมหายใจ
12) ปีซัง	กล้วย	42) ปะ,เปาะฮุ	พ่อ
13) กาบสะโอะฮุ	กาบมะพร้าว	43) ตุฮัน	พระเจ้า
14) บูดู	ปลาหมัก	44) บัรสะลอ	รูปปั้น
15) กะเตาะ	กบ/คางคก	45) สะบะนา สะบะ โต	เสอบะนัร,เสอบะตุล /ตรง ,ถูกต้อง
16) ฮุคู	ช้อน	46) บารังตักกะเคร์	ลิขิตของพระเจ้า
17) มูลอ	เริ่ม	47) ตะละกง	ชุดคลุมเวลาละหมาด
18) บะค็ือ	บูโตะฮุ/โง่	48) บูลัน	พระจันทร์
19) อาเยาะฮุ	พ่อ	49) ฮารู ฮารา	วุ่นวาย
20) มะ, เมาะฮุ มุอ	แม่	50) ต่วน	ท่าน
21) อาเดะ	น้อง	51) ตาฮิ	อุจจาระ

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

คำมลายู	คำเดิม/ความหมาย	คำมลายู	คำเดิม/ความหมาย
22) บัง , อะบัง	พี	52) กะคุมปะ	ข้าวต้มมัด
23) โຕ้ะ	ผู้ใหญ่	53) สะระบัน	ผ้าโพกหัว
24) โຕ้ะกี , โຕ้ะวัง , โຕ้ะ แซ	ปู่ย่า ตายาย	54) ฮาโรส	อนุญาต-เป็นไปได้
25) โสรัง	ผ้าถุง	55) ดาดา	ดาคร/ขนมแป้งทอด
26) บะละอะ	กลับ-พลิก-คว่ำ	56) โຕ้ะจรู	โຕ้ะครู/ผู้รู้
27) แปะและ	แปลก-ไม่คุ้น	57) โຕ้ะแนแนอะ	บรรพบุรุษ
28) มะยัต	คนตาย	58) ฮาบีฮู	หมด
29) บิหลัน	มุอ์ซซิน/ ผู้ทำหน้าที่ ร้องเรียกให้มา ละหมาด	59) บุโรอะ	เก่า
30) เวะอะ , เมอะฮู (งูฮ์), ดอ (ปะดอ), ลัง, เตะฮู , จิ , จู	การเรียกญาติลำดับ ต่าง ๆ	60) แตะแม	มะม่วงหิมพานต์

แหล่งที่มา: อาลี เสือสมิง, 2522.

กระนั้นก็ตามประเด็นสำคัญที่บ่งชี้ถึงความเป็นมลายูของชาวมุสลิมมลายู บางกอกก็ยังมีคำมลายูที่ยังหลงเหลืออยู่ดังกล่าวเท่านั้น หากแต่เป็นการศึกษาติดตามมลายูหรือติดตามยิวสำหรับผู้หลักผู้ใหญ่คนสูงอายุที่สนใจการศึกษาศาสนาพวกเขาจะเลือกในการฟังแปลจากผู้รู้ที่อ่านและอธิบายความหมายจากติดตามยิวมากกว่าตำราภาษาอาหรับ การยืดอกและเชื่อมั่นในข้อมูลจากตำราติดตามยิวยังคงผูกขาดอยู่ในสำนักของคนมลายูบางกอกโดยส่วนใหญ่ จึงสะท้อนการให้ความสำคัญกับภาษามลายูด้วยประการหนึ่ง ทุกวันนี้ในเขตสวนหลวง เมืองบางกอกทุกเช้าวันศุกร์หรือวันเสาร์หรือคืนวันศุกร์ค่ำลง จะมีพี่น้องมุสลิมทั้งเยาวชนและคนสูงอายุไปร่วมรับฟังการสอนติดตามยิวจากผู้รู้ในพื้นที่

4) มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบมลายูบางกอก

วัฒนธรรมของชาวมลายูบางกอก ตามความหมายของพฤติกรรมและสิ่งที่สร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและร่วมใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนของตน วัฒนธรรมตามความหมายนี้มีนัยครอบคลุมถึงจารีตประเพณีที่สั่งสมและสืบสานต่อ ๆ กันมาจนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ตลอดจนเป็นสิ่งที่พบเห็นได้เป็นปรกติในวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ ซึ่งสามารถแยกเป็นประเด็นหลักๆ ดังแสดงในตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบมลายูบางกอก

ประเด็น	ลักษณะสำคัญ
1) การแต่งกาย	- การแต่งกายของคนมลายูบางกอกไม่ได้แตกต่างจากคนมลายูปัตตานี ตรงที่พวกเขาสวมหมวก ใ้เสื้อ นุ่ง โสร่ง หรือนุ่งผ้าปาเต๊ะ ทุกวัน คนมลายูบางกอกที่เป็นสตรี นิยมสวมชุดคลุมยาวแบบอะบายะฮ์และคลุมอิญาบสวยงามในบางพื้นที่สวมนิคอบ (ผ้าคลุมหน้า)
2) อาหารการกิน	- อาหาร ประเภทแกงกะทิ แกงบุญ ที่ใส่เครื่องเทศ แต่จะมีวิธีการปรุงส่วนผสมที่ต่างกัน เช่น ข้าวยาของคนมลายูบางกอกจะมีหน้าตาที่แตกต่างจาก “นาซิ กราบู” หรือ ข้าวยาปักษ์ใต้ ที่สำคัญข้าวยาของคนมลายูบางกอกเน้นส่วนผสมที่เป็นสมุนไพร ไม่มีเครื่องเคียง และไม่มีน้ำบูดูหมัก (บูดู บิลิส) เป็นส่วนผสม - ส่วนข้าวหุงน้ำมัน หรือ “นาซิ เมญะ” ก็จะมีวิธีการหุงที่แตกต่างกันไป สำหรับคนมลายูก็คือ ข้าวหมก - ขนมที่เป็นของชาวมลายูแท้คือ กะคุมปะ หรือ ข้าวต้มห่อสามเหลี่ยมและข้าวต้มมัด - อาหารประจำชาติมลายูก็คือ “บูดู” คือปลาหมัก จำพวกปลาน้ำจืด

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็น	ลักษณะสำคัญ
3) การละเล่น-งานรื่นเริง	- มหรสพที่เป็นแบบมลายูจำพวก ร้องเงิ้ง มะโย่ง วายังกูลิต หรือ ลิเกฮูลู การละเล่นจำพวกนี้แทบไม่หลงเหลืออยู่อีกแล้วในสังคมของคนมลายู บางกอก มีเฉพาะลิเกฮูลูที่ตอนหลังมีการฟื้นฟูและแพร่เข้ามาในภาคกลาง และร้องนะเศฟ - งานรื่นเริงที่เกี่ยวกับประเพณีทางศาสนา เช่น งานมัสญิด งานเข้าสู่ันต์ งานแต่งงาน - คนมลายูบางกอกนิยมเล่นกระบี่กระบองและฟันดาบซึ่งเป็นการต่อสู้แบบโบราณและมีแม่ไม้รำรำที่สวยงาม เรียกกันว่า “กระบี่แขก” - กีฬาที่เป็นการละเล่นของคนมลายูบางกอกก็คือ “ตะกร้อลอดบ่วง” นิยมเล่นตามงานใหญ่ๆ เช่น งานสุहर่า เป็นต้น
4) การประดิษฐ์และหัตถกรรม	- ฝีมือของชาวมลายูบางกอกในด้านการทำทองแถบบ้านบางลำภูและมหานาคซึ่งเป็นลูกหลานช่างทำทองที่ถูกกวาดต้อนมาจากหัวเมืองปัตตานีก็มีเหลืออยู่บ้างแต่ไม่มาก - งานช่างไม้และฝีมือในการปรงตู้ใส่เครื่องขันหมาก ในอดีตมีลูกหลานมลายูบางกอกแถวบ้านป่าเป็นช่างฝีมือเอกที่สร้างผลงานเอาไว้มากพอควร แต่ปัจจุบันลูกหลานหันไปทำงานเฟอร์นิเจอร์สมัยใหม่ และช่างไม้ที่มีฝีมือนี้ยังรวมถึงช่างก่อสร้างที่เป็นนักต่อบ้าน โดยเฉพาะทรงไทยแบบประยุกต์

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็น	ลักษณะสำคัญ
5) ประเพณีเกี่ยวเนื่องด้วยศาสนาและคติความเชื่อ	- งานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาของชาวมลายูในอดีตที่ให้ความสำคัญกันมากก็เช่น งานโกนผมไฟ (อะกิเกาะฮุ) งานมาโสะยาวิ (เข้าสู่หนัด) งานแต่งงาน งานบุญตัมมัดอัล-กูราน, และงานวันอีด หรือฮารีรายอฮัจยี เป็นต้น - สำหรับพิธีอะกอดนิกากาหุนั้นคนมลายูบางกอกก็ยังคงนิยมใช้ภาษามลายูในการกล่าวคำอัญญาเบาะบลูกันอยู่ในหลายพื้นที่ ถึงแม้ในภายหลังจะมีการใช้ภาษาอาหรับหรือภาษาไทยมากขึ้นก็ตาม
6) การประกอบอาชีพ	เกษตรกรรมและค้าขาย
7) การสร้างที่พักอาศัย	- คนมลายูบางกอกในอดีตนิยมอยู่บ้านทรงไทยแบบภาคกลาง - หาบ้านทรงไทยรุ่นเก่าฝีมือช่างมลายูบางกอกยังหาชมได้บ้างในปัจจุบัน แถบชุมชนคนมลายูมุสลิมในกรุงเทพฯและปริมณฑล
8) ภาษาและวรรณกรรม	- กิตาบายาวีทางศาสนา เช่น หนังสือที่ชื่อ กิฟายะตุล-มุบตะดีย ซึ่ง “ครูแวกกลาง” เป็นผู้แต่ง - ริงกัซซัน ซิมปุลัน อีมาน อะเตาเว คูลาเสาะฮุ อะกิคะฮุ อะฮิลิซซุนนะฮุ วัล-ญะมาอะฮ - เกอคือริงงัน ยังบาฆุส บาฆี รุกน อีมาน - เปอร์ฮิมปุนัน บิบร์อะปอ เปอลาจารย์ หะดีษ - อัล-อะกิคะฮุ อัล-มัดลิลิซียะฮุ (ภาษายาวี) อาลี เสือสมิง เป็นผู้แต่ง

แหล่งที่มา: อาลี เสือสมิง, 2552.

5) การประกอบอาชีพทางการเกษตรและค้าขาย

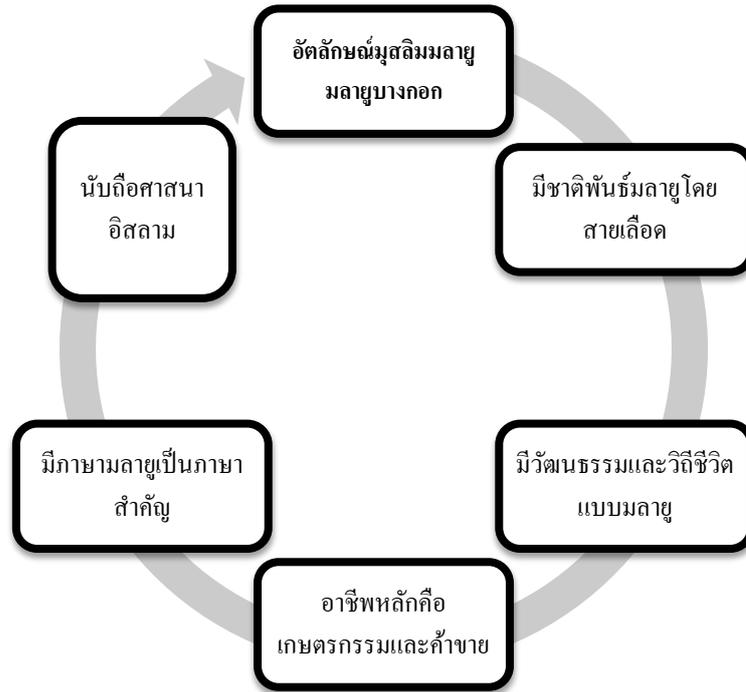
คนมลายูเป็นชนชาติเกษตรกรรมโดยสายเลือดนับแต่อดีต คำว่า “เปอตานี” หรือคำว่า (ตานี-ตานิง) ซึ่งมีต้นนิษฐานว่าเป็นที่มาของชื่อเมืองปาตานีในอดีต มีความหมายว่า เกษตรกร ชาวนา ผู้เพาะปลูก คำกริยาที่ว่า เบอรุตานี ก็มีความหมายว่า เพาะปลูก หรือ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

แม้คำว่า เปอตานี หรือ ตานิง มักไม่ได้ถูกกล่าวถึงมากนัก เมื่อมีการวิเคราะห์ถึงที่มาของคำว่า ปตานี หรือ ปัตตานี ทั้ง ๆ ที่คำ ๆ นี้บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ที่เด่นชัดที่สุดของคนมลายูตานี นั่นคือความเป็นเกษตรกรโดยสายเลือด ไม่ว่าจะเป็นชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ เลี้ยงปศุสัตว์หรือทำประมง ล้วนแล้วแต่เป็นวิถีการดำรงชีพอันเป็นที่นิยมของชาวมลายูปัตตานี มานับแต่อดีต ทั้งนี้จะเห็นได้จากสินค้าหลักที่ส่งออกของอาณาจักรปาตานีดารุสสลามในอดีตก็คือข้าวและผลผลิตทางการเกษตร แม้ในปัจจุบันการทำเกษตรก็เป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ ความเป็นเกษตรกรนี้เองที่ได้ถูกถ่ายทอดสู่ชาวมลายูบางกอกเมื่อครั้งที่พวกเขาถูกกวาดต้อนเป็นเชลยศึกเอามาไว้ที่บางกอกและเขตปริมณฑลในตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ การกวาดต้อนเชลยศึกจากหัวเมืองมลายูคือการเคลื่อนย้ายกำลังคนขนาดใหญ่ นับพันนับหมื่นคนจากภาคการเกษตรแล้วให้มาเพาะปลูกเพื่อสร้างผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะข้าว ซึ่งเป็นอาหารหลักป้อนให้แก่พลเมืองในภาคกลางและกองทัพสยาม ชาวมุสลิมมลายูจึงเป็นกลุ่มประชาคมที่มีบทบาทสำคัญในด้านการเกษตรอย่างมีอาจปฏิเสธได้ เมื่อความเป็นเกษตรกร (เปอรุตานีอัน) เป็นวิถีในการประกอบอาชีพของคนมลายูตานีนับแต่อดีต เมื่อครั้งอาณาจักรปาตานีดารุสสลามมีความเจริญรุ่งเรือง ชาวมลายูบางกอกก็รับเอาวิถีการดำรงชีพ ด้านการเกษตรและการเพาะปลูกมาจากบรรพบุรุษของพวกเขา เนื่องจากมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเมืองบางกอก เหมาะที่จะเพาะปลูก เพราะเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง เช่น เขตอำเภอพระโขนง มีนบุรี และหนองจอก หรือบริเวณริมลำคลองในจังหวัดฉะเชิงเทราและนครนายก ซึ่งปัจจุบันพบชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูอาศัยอยู่จำนวนมาก

ในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อชาวมุสลิมมลายูถูกย้ายไปตั้งชุมชนตลอดสายของคลองแสนแสบ ซึ่งมีระยะทางถึง 73.8 กม. (นับตั้งแต่คลองมหานาคถึงคลองบางขนาก) ชาวมลายูมุสลิมก็หักร้างถางป่ารก ปรับให้เป็นเรือสวนไร่นา สำหรับปลูกข้าวและทำสวนตามวิถีที่ตนถนัด เมื่อกาลเวลาผ่านไป ชุมชนของชาวมลายูตามสายทางลำคลองแสนแสบก็กลายเป็นพื้นที่ทางการเกษตรที่กว้างใหญ่ไพศาล เป็นท้องทุ่งที่เต็มไปด้วยนาข้าวสุดลูกหูลูกตา โดยมีคลองซอยและเรือสวนคันเป็นช่วง ๆ บ้านเรือนของชาวมลายูบางกอกกลุ่มนี้นิยม ปลูกอยู่ริมน้ำลำคลองและหันหน้าออกสู่คลอง หลังบ้านคือเรือสวนและนาข้าว ตามเรือสวนจะปลูกพันธุ์ไม้ยืนต้น โดยเฉพาะมะพร้าวและต้นกล้วยแซมด้วย ไม้ผลพื้นบ้านจำพวกมะม่วงและพันธุ์ไม้อื่น ๆ

นอกจากนี้ ชาวมลายูยังนิยมเลี้ยงสัตว์พื้นบ้านเอาไว้ได้ลูกหรือบริเวณรอบบ้าน ชนิดของสัตว์ที่นิยม ได้แก่ ไก่บ้าน เป็ด รวมทั้งไก่กวง ส่วนวัวและควายนั้นเป็นสัตว์ใหญ่ที่ทุกบ้าน มักจะเลี้ยงเอาไว้ใช้งานด้านการเกษตร เพราะสมัยก่อนนิยมใช้วัวหรือควายไถนาเป็นหลัก บางบ้าน นิยมปลูกต้นตาลและต้นหมากเอาไว้เพื่อใช้สอย ในขณะเดียวกันยังนิยมทำประมงน้ำจืดด้วย โดย มักจะเห็นบริเวณทำน่าน้ำบ้านเกือบทุกหลัง มีอโหล่ตั้งไว้เอาไว้ยกปลา อีกทั้งยังมีการทำ เครื่องมือที่ใช้ในการจับปลาจำพวกเครื่องสาน เช่น ลอบ ไซ เป็นต้น เหตุที่ชาวมาลายูชอบจับปลา ก็เพราะปลาเป็นวัตถุดิบในการทำนูดูและหมักน้ำปลา ซึ่งเป็นการถนอมอาหารไว้ใช้ระยะยาว โดยมัก ใช้เป็นเครื่องปรุงและน้ำจิ้มสำหรับกินกับผัก ดังนั้นจึงมักจะพบว่าบริเวณชายคลองที่มีบ้านเรือน ชาวมาลายูตั้งอยู่จะพบกอไผ่ขึ้นอยู่รวมสลับกับต้นจาก เพราะวัสดุที่จะนำมาทำเครื่องสานได้จากต้น ไผ่ ส่วนใบของต้นจากจะนำมาใช้มุงหลังคาบ้าน รวมทั้งยอดอ่อนไปทำยาเส้น เพราะคนมาลายูนิยม คุดยาเส้นกับใบจาก ส่วนการคมนาคมในอดีตที่ใช้กันมากในกลุ่มชาวมาลายูก็คือการพายเรือใน เส้นทางของลำคลอง เนื่องจากสมัยก่อนไม่มีถนน และไม่มีรถยนต์ จึงนิยมใช้เรือในการสัญจรเป็น หลัก

อาชีพอีกอย่างหนึ่งของคนมาลายูบางกอก ก็คือการขายสินค้าพื้นบ้านจำพวก พืชผักและอาหารแห้ง ตามตลาดหัวเมือง เช่น ตลาดเมืองมีน ตลาดหนองจอก ตลาดคลอง 16 หรือ แถบคลองหลวงแพ่ง หรือตลาดคลองสวน มักจะมีคนมาขายเอาสินค้าพื้นบ้านใส่ท้องเรือมาขายขาย ที่ท่าน้ำริมตลาด ส่วนพวกที่ตั้งร้านรวงอยู่ที่ตลาดนั้น มักจะเป็นคนจีนเสียส่วนใหญ่ โดยที่คนมาลายู กับคนจีนจะทำมาค้าขายระหว่างกันและคุ้นเคยกันมากกว่าชาวไทยพุทธ กระนั้นคนไทยพุทธใน ย่านที่ชาวมาลายูตั้งบ้านเรือนอยู่ก็มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าไปมาระหว่างกันด้วย

ภาพที่ 4.16 สรุปอัตลักษณ์มุสลิมมลายูบางกอก

4.3 อัตลักษณ์ทั่วไปและอัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

4.3.1 สิ่งที่บ่งชี้ความเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูใน ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทำให้สามารถจำแนกสิ่งที่บ่งชี้ความเป็นคนไทยเชื้อสายมลายู แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ 1) ภาษา 2) เครื่องแต่งกาย 3) อาหาร และ 4) การนับถือศาสนาอิสลาม และประเพณี และค่านิยมโดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

4.3.1.1 สิ่งที่บ่งชี้ความเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูด้านภาษา เหตุผลหลักที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความสำคัญกับภาษามลายู เนื่องจากการพูดภาษามลายูนั้นบ่งบอกว่าบุคคลนั้นเป็นมุสลิมไทยเชื้อสายมลายู และภาษามลายูที่คนไทยเชื้อสายมลายูพูดนั้นมีสำเนียงเฉพาะตัว เป็นสำเนียงมลายูปัตตานีที่บางครั้งเรียกว่าภาษาขาวี ซึ่งที่แตกต่างกับภาษามลายูกลาง เมื่อคนไทยเชื้อสายมลายูได้เจอหรือพบปะสังสรรค์กันในกลุ่มตัวเองจะนิยมพูดภาษานี้ เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน และมาจากพื้นที่เดียวกัน ซึ่งภาษามลายูถิ่นนี้คือเป็นตัวบ่งชี้ความเป็นมุสลิมไทยเชื้อสายมลายูค่อนข้างสูง เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นคนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในซอยเสรีไทย

ชอย 4 ทั้งหมดนั้น สามารถพูดและฟังภาษาถิ่นนี้ได้อย่างคล่องแคล่ว ถึงแม้จะมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ บางส่วนที่มีทักษะทางการอ่านและการเขียนภาษามลายูไม่คล่องก็ตาม โดยปกติแล้วความสามารถ ในการใช้ภาษาของตนเองนี้เป็นเรื่องที่โดดเด่นมาก ซึ่งสามารถบ่งบอกถึงชนชาติได้ ทั้งนี้เมื่อคนใด พูดภาษามลายูถิ่นออกมา ก็จะรู้ทันทีว่าคนนั้นเป็นคนมุสลิมไทยเชื้อสายมลายูที่มาจากสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ เช่นเดียวกันกับเมื่อมีคนพูดภาษาไทยเราก็จะรู้ทันทีว่าเป็นคนไทย ดังนั้นภาษาจึงถือ ได้ว่าเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญ

4.3.1.2 สิ่งที่บ่งชี้ความเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูด้านการแต่งกาย เหตุผลสำคัญที่ เครื่องแต่งกายเป็นอัตลักษณ์เด่นของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนเสรีไทยชอย 4 ซึ่งเชื่อมโยงกับ ความเป็นมุสลิมที่มีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นและเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นคนภายนอกเห็นแล้วรู้ทันทีว่าเป็น การแต่งกายแบบมุสลิม โดยเฉพาะการแต่งกายของสตรีมุสลิมที่มีลักษณะเฉพาะ คือการคลุมฮิญาบ อย่างไรก็ตาม การแต่งกายตามหลักอิสลามนั้นมีความแตกต่างกับการแต่งกายแบบมลายูดั้งเดิม ซึ่ง การแต่งตัวแบบมลายูดั้งเดิมนั้นจะมีความคล้ายคลึงกับชุดประจำชาติของประเทศมลายูอื่น ๆ เช่น มาเลเซีย บรูไน และ อินโดนีเซีย ซึ่งนิยมใช้ผ้าที่มีลวดลายเฉพาะตัว โดยเฉพาะลวดลายแนวบาติก ซึ่งเป็นที่นิยมในคนมลายูปาตานีด้วยเช่นกัน การแต่งกายของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิม เสรีไทยชอย 4 มีการปรับตัวค่อนข้างมาก โดยพบว่า ผู้ชายจะมีการแต่งกายแบบสากล แต่เน้นปกปิด ตามที่กำหนด ในขณะที่ผู้หญิงเน้นการแต่งกายที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม ไม่จำเป็นต้องเป็นชุดมลายู แต่เน้นความสะดวกสบายและความเหมาะสมในการทำงานหรือการเดินทาง อย่างไรก็ตาม ทั้งผู้ชาย และผู้หญิงจะแต่งกายชุดมลายูในวันสำคัญหรือเทศกาลต่าง ๆ ที่มีโอกาส เช่น เวลาไปละหมาดวัน สุครี่ วันฮารีรายอ ฯลฯ เป็นที่น่าสังเกตว่ามุสลิมมักจะแต่งกายสวยงามในเทศกาลสำคัญๆ แต่ รูปแบบการแต่งกายจะมีความแตกต่างตามกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น มุสลิมปาเกีสถาน จะแต่งกายที่มี ลักษณะเฉพาะของตนที่คล้ายคลึงกับคนอื่นเดีย มุสลิมอาหรับก็จะแต่งกายชุดอาหรับ มุสลิมมลายูก็ จะแต่งกายแบบเฉพาะของตนเช่นกัน กระนั้นก็ตาม ในปัจจุบันการแต่งกายของคนไทยเชื้อสาย มลายูที่อยู่ในเมืองใหญ่มีความหลากหลายมากขึ้น โดยมีการผสมผสานรูปแบบต่าง ๆ โดยเน้นความ ทันสมัยมากขึ้นแต่ไม่ขัดกับหลักคำสอนของศาสนา แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบางส่วนใน เรื่องอัตลักษณ์การแต่งกาย

4.3.1.3 สิ่งที่บ่งชี้ความเป็นคนไทยเชื้อสายมลายูด้านอาหารการกิน

อาหารการกินที่ถือว่าเป็นอาหารมลายูจากสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ขึ้นชื่อนั้นมีหลาย อย่าง เช่น ข้าวยำ น้ำบูดู กือโปะ และอื่น ๆ อีกมากมาย คนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนเสรีไทยชอย 4 ยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางอาหารการกินกันอย่างเหนียวแน่น คนไทยเชื้อสายมลายูบางส่วนที่เปิด ร้านอาหาร จะมีเมนูอาหารมลายูถิ่นจากชายแดนใต้ คือ ข้าวยำ บูดู ไข่เป็นเมนูพื้นฐานของร้านเลยก็

ว่าได้ นอกจากนี้อาจมีเมนูอื่น ๆ เช่น แกงปลา ผัดเครื่องแกง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของการปรุงและเครื่องปรุงที่มีรสชาติเฉพาะถิ่น

4.3.1.4 การยึดหลักอิสลามในการดำเนินชีวิต และประเพณี และค่านิยม สิ่งบ่งชี้ความเป็นมลายูที่ขาดไม่ได้คืออย่าง การนับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากคนไทยเชื้อสายมลายูปาดานี้ ใต้นิยมความเป็นมลายูของตัวเองว่า ต้องนับถือศาสนาอิสลามด้วย ถึงแม้จะมีเชื้อสายมลายูแต่ถ้าไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามคนไทยเชื้อสายมลายูจะไม่ยอมรับว่าเป็นคนมลายู เช่นเดียวกันกับประเพณีและค่านิยมของคนมลายู สิ่งนี้คือสิ่งบ่งชี้ความเป็นมลายูเช่นกัน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนเสรีไทยซอย 4 อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ความเชื่อและค่านิยมบางอย่างแตกต่างจากบ้านเกิด ทำให้ความเชื่อและค่านิยมของคนมุสลิมไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 เปลี่ยนแปลงไปบ้าง จึงลดทอนประเพณีปฏิบัติบางอย่างลงไปบ้างให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

4.3.2 ลักษณะนิสัยเด่นของคนไทยเชื้อสายมลายู

จากการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ลักษณะนิสัยเด่นของคนไทยเชื้อสายมลายู อันดับแรกคือ การยึดหลักการศาสนาอิสลามในการดำเนินชีวิต เช่น การมีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ร้อยละ 66.67) อันดับที่สอง การรักสงบ ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน (ร้อยละ 60.00) อันดับที่สาม คือ ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความจริงใจ (ร้อยละ 53.33) และอันดับที่ 4 การไม่ชอบการแข่งขัน (ร้อยละ 40.00) ดังแสดงในตารางที่ 4.6

ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าคนไทยเชื้อสายมลายูให้ความสำคัญกับศาสนาอิสลามเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับการนิยมความเป็นมลายูที่ต้องนับถือศาสนาอิสลาม โดยมีนิสัยคล้ายคลึงคนชนบททั่วไป ที่แม้จะย้ายมาอยู่ในเมืองใหญ่แต่ก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก คือ การรักสงบ ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย มีความจริงใจ รักพวกพ้อง ไม่ชอบการแข่งขัน พอเพียง และมีหลักจริยธรรมในการดำเนินชีวิตซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมอิสลามที่สำคัญ คือ ต้องมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มีความซื่อสัตย์สุจริต และรักพวกพ้อง เพราะยึดถือว่ามุสลิมทั้งผองเป็นพี่น้องกัน

ตารางที่ 4.6 ลักษณะนิสัยเด่นของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4

ลักษณะนิสัยเด่นของคนไทยเชื้อสายมลายู	จำนวนผู้ตอบ (N=15)	ร้อยละ
ยึดหลักการตามศาสนาอิสลาม	10 คน	66.67
มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	10 คน	66.67
รักสงบ เรียบง่าย	9 คน	60.00
สัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน	9 คน	60.00
กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ	8 คน	53.33
ซื่อสัตย์สุจริต	8 คน	53.33
รักพวกพ้อง	8 คน	53.33
มีความจริงใจ	8 คน	53.33
ไม่ชอบการแข่งขัน	6 คน	40.00
ไม่ตอบ	5 คน*	33.33

หมายเหตุ: *ไม่ตอบคือมุสลิมดั้งเดิมในชุมชน

4.3.3 อัตลักษณ์ทั่วไปของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4

อัตลักษณ์ทั่วไปที่พบในการศึกษาค้างครั้งนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) อัตลักษณ์ทางสังคม ประกอบด้วย การจัดระเบียบชุมชน การรวมกลุ่ม ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์ในชุมชน และวิธีการอบรมสั่งสอนการเรียนรู้ระเบียบทางสังคม 2) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประกอบไปด้วย อัตลักษณ์ด้านภาษาและการแต่งกาย อัตลักษณ์ด้านอาหารและที่อยู่อาศัย อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญา อัตลักษณ์ด้านประเพณีและค่านิยม การยึดหลักการอิสลาม และวิธีในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

4.3.3.1 อัตลักษณ์ทางสังคม

1) ด้านการจัดระเบียบชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า คำตอบที่ได้เป็นไปในแนวทางเดียวกันหมดทุกคน คือ ด้านการจัดระเบียบชุมชนของชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 นั้น มีประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้ดูแล นอกจากนี้ ยังมีผู้นำทางศาสนาซึ่งมีอิหม่ามเป็นผู้นำสูงสุดและมีคณะกรรมการมัชยิดทำหน้าที่ด้านต่าง ๆ ควบคู่กันไปด้วย โดยกรรมการทั้งสองคณะจะ

มีการทำงานกันเป็นทีมแต่มีการประสานงานระหว่างกันอย่างดี กล่าวคือ การทำงานของคณะกรรมการชุมชนอยู่ในการดูแลของเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร โดยประธานชุมชน ได้มาจากการเลือกของสมาชิกภายในชุมชน ในขณะที่อิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิดสังกัดคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร ขอบเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของผู้นำชุมชนทั้งผู้นำศาสนาและประธานชุมชน ไม่ได้จำกัดเฉพาะเพียงในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 เท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมถึง ชุมชนเสรีไทย ซอย 6 ชุมชน เสรีไทย ซอย 21 ด้วย ซึ่งเดิมเป็นชุมชนเดียวกัน สำหรับมาตรการในการจัดระเบียบดูแลคนในชุมชนนั้น จะใช้วิธีการดูแลกันแบบพี่น้อง เมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน ทางประธานชุมชนจะใช้มาตรการจากเขาไปหาหนัก เช่น ถ้ามีปัญหาทะเลาะกัน หรือปัญหาหาเสพติด ประธานชุมชนจะเรียกสมาชิกในชุมชนที่มีปัญหามาว่ากล่าวตักเตือนหรือให้คำแนะนำก่อน หลังจากนั้นถ้าไม่สามารถแก้ปัญหาเองภายในชุมชน จึงจะแจ้งไปยังตำรวจหรือทางการมาช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

2) ด้านการรวมกลุ่ม

การรวมกลุ่มกันที่มีขึ้นในชุมชนแบ่งออกเป็นกลุ่มที่เป็นทางการกับกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) กลุ่มที่เป็นทางการ ที่สำคัญคือกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นไปตามนโยบายของรัฐให้มีการจัดตั้งกองทุนนี้ขึ้น เพื่อช่วยเหลือด้านการเงินแก่ชาวบ้านในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนสามารถกู้ยืมเงินได้ ผลการดำเนินงานตลอดเวลาที่ผ่านมา ผู้ที่ปฏิบัติตามสัญญาอย่างดี มีการหมุนเวียนผู้กู้เวียนกันไป ทั้งนี้กลุ่มกองทุนหมู่บ้านจะอยู่ในการดูแลของประธานและคณะกรรมการชุมชน โดยมีศูนย์กลางกองทุนหมู่บ้านอยู่ซอยเสรีไทย 21 (ชุมชนสมหวัง) ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ตรงข้ามกับชุมชนเสรีไทย ซอย 4 ที่ในอดีตเคยเป็นชุมชนเดียวกัน แต่ถูกถนนตัดผ่านมา เมื่อ 50 กว่าปีที่ผ่านมามีแยกพื้นที่ไปอยู่คนละฝั่งถนน อย่างไรก็ตาม ทั้งชุมชนเสรีไทย ซอย 4 ชุมชนเสรีไทย 21 ก็อยู่ในการความรับผิดชอบ ดูแล และปฏิบัติหน้าที่ของประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน อิหม่าม (ผู้นำศาสนา) และคณะกรรมการมัสยิด ชุดเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ของฮาฮี (นามสมมุติ, 2559) “มีโต๊ะอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิดเป็นผู้นำทางศาสนา มีประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้นำที่เป็นทางการบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการมัสยิดและผู้นำทางศาสนานั้น เราใช้หลักอิสลามในการบริหารและปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการมัสยิด แต่ละคนมีหน้าที่ของตนเอง”

ทั้งนี้มุสลิมที่เป็นสมาชิกในชุมชนเสรีไทย 21 จะมาละหมาดวันศุกร์ที่มัสยิด มัสยิดคารุลมุบตาดิ ที่ตั้งอยู่ในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 แม้จะมีสถานที่ประกอบศาสนกิจศาสนาอิสลามตั้งอยู่ในชุมชนเสรีไทย 21 ด้วยก็ตาม แต่สถานเป็นบาหลี ซึ่งมีขนาดเล็กกว่ามัสยิด โดยใช้

เป็นที่ประกอบศาสนกิจประจำวันของมุสลิมตามปกติ ยกเว้นการละหมาดรวมกันในวันศุกร์ที่ จะต้องไปทำการละหมาดที่ศาสนสถานที่มีจำนวนประชากรมากพอ คือมัสยิดนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีกองทุนผ้าขาว ซึ่งเป็นกองทุนที่ให้การช่วยเหลือสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย ๆ กองทุนฌาปนกิจ สงเคราะห์ที่นิยมในสังคมโดยทั่วไป ดังคำสัมภาษณ์พี่แดง (นามสมมุติ) ดังต่อไปนี้ “มีกองทุน สมาชิกผ้าขาวของสุเหร่า เก็บเงินสมาชิกเป็นรายปีต่อครอบครัว ...คือคนที่ลงทะเบียนสมาชิก เอาไว้... เวลามีคนตายก็จะเก็บจากสมาชิกคนละ 50 บาท ต่อ 1 คน...”

กองทุนนี้ใช้ในการดูแลของประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ซึ่ง ส่วนใหญ่สมาชิกของกองทุนนี้จะเป็นสมาชิกในชุมชนเสรีไทย 21 มากกว่า เพราะสำนักงานอยู่ใน ชุมชนเสรีไทย 21 และจะเป็นมุสลิมกรุงเทพฯดั้งเดิม ส่วนมุสลิมไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาตั้ง ฐานใหม่และส่วนมากอยู่ในชุมชนเสรีไทยซอย 4 นั้นสมัครเป็นสมาชิกน้อยกว่า เพราะได้กำหนด คุณสมบัติด้านระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเงื่อนไขด้วย นอกจากนี้มุสลิมไทยเชื้อสายมลายูที่ ย้ายถิ่นนั้นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกองทุนที่เป็นทางการอื่น ๆ น้อยกว่าเช่นกัน

(2) กลุ่มที่ไม่เป็นการ กลุ่มประเภทนี้ที่มีอยู่ในชุมชนมักจะเป็นกลุ่มทาง ศาสนาและวัฒนธรรม เช่น กลุ่มฮาลาเกาะฮ์ ซึ่งเป็นกลุ่มเพื่อเรียนรู้ศาสนาผ่านการสนทนา ถก ปัญหา อันจะช่วยให้เกิดการตักเตือนซึ่งกันและกัน โดยกลุ่มฮาลาเกาะฮ์นี้จะมีหลายกลุ่มย่อยๆ มีการ รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยการรวมกลุ่มเพื่อทำฮาลาเกาะฮ์เฉพาะ มุสลิมไทยเชื้อสายมลายู ด้วย นอกจากนี้ ยังมีการรวมกลุ่มกันทำอาหารรับประทานร่วมกันระหว่างมุสลิมไทยเชื้อสายมลายู ด้วยกัน ดังคำสัมภาษณ์เมาะจิ (นามสมมุติ) ดังต่อไปนี้ “มีการละศีลอดร่วมกันในเดือนรอมฎอน แล้วก็มีการจัดงานสุเหร่า ประมาณสักตั้น ๆ มีนา มีการรวมตัว บริจาค ออกร้านอะไรแบบนี้ และมี สังสรรค์บ้างบางเวลา”

การรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการดังกล่าวนี้ สะท้อนถึงความพยายาม ของมุสลิมไทยเชื้อสายมลายู ในการรักษาวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของพวกเขาผ่านการปฏิสัมพันธ์ ให้มีกันเป็นระยะ ๆ อาจจะช่วยทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันมีความแน่นแฟ้นขึ้น และยังคง รักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ เช่น มีการพูดคุยกันเป็นภาษามลายู ทำอาหารมลายูกิน บริโภคหรือปัญหาต่าง ๆ ในกลุ่ม เป็นต้น

3) ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว

ภาพรวมของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยใน ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว สมาชิกในครอบครัว ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูกเท่านั้น ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เป็นไปในลักษณะของการเลี้ยงดูลูกแบบพ่อแม่สนับสนุน คือพ่อแม่ใส่ใจ ให้คำปรึกษา มีการพูดคุย ปรึกษาหารือกัน ระหว่างพ่อแม่ลูกอย่างสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตาม

หน้าที่ในการดูแลลูกส่วนใหญ่จะเป็นของผู้หญิง เพราะผู้หญิงมักจะทำหน้าที่แม่บ้าน ในขณะที่ผู้ชายทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัว หาปัจจัยยังชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัว โดยส่วนมากประกอบอาชีพค้าขาย มีบางส่วนเป็นส่วนน้อยที่เป็นพนักงานของบริษัท หรือ ประกอบธุรกิจลักษณะอื่น ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ของสามีภรรยา ซึ่งผู้ชายมีหน้าที่ทำงานนอกบ้าน ส่วนภรรยาทำงานในบ้านเป็นหลัก ยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนักจากสังคมมาตุภูมิเดิมที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยกเว้นผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบอาชีพเปิดร้านอาหารที่บ้านเช่าที่ตัวเองอาศัยอยู่ สามีภรรยาจะช่วยกันทำงาน หน้าที่ในการดูแลลูกจะเป็นหน้าที่ของทั้งสองคน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่จะเลี้ยงดูลูกเอง ไม่ได้ส่งลูกให้ตายายเลี้ยงที่ต่างจังหวัดแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ก็มีบ้างเป็นส่วนน้อยที่ส่งลูกไปให้ตายายเลี้ยงที่ต่างจังหวัด เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่มีความพร้อมด้านการเงิน และเวลามากพอ เช่น แม่หม้ายที่มีลูกติด หรือบางคนเมื่อลูกจบการศึกษาระดับประถมศึกษา แล้วอาจส่งลูกกลับไปเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ต่างจังหวัด โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจำนวนมาก เป็นต้น

4) ด้านความสัมพันธ์ในชุมชนเสรีไทยซอย 4

คนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 เป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะรู้จักกันอย่างสนิทสนมหมดทุกคน ส่วนคนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยในชุมชนเป็นระยเวลาน้อยกว่า 10 ปี แม้ส่วนใหญ่รู้จักกันแต่ไม่ค่อยสนิทสนมกัน อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอยู่ในชุมชนอาศัยอยู่ไม่ได้เป็นตัวชี้วัดความสัมพันธ์เสมอไป แต่ขึ้นอยู่กับกลุ่มที่มีการรวมกลุ่มกัน มีการปฏิสัมพันธ์กันบ่อยครั้งกันเพียงใดและการเข้ามีส่วนร่วมกับกิจกรรมกลุ่มของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ กระนั้นก็ตาม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนโดยรวมแล้วมีลักษณะเป็นพี่น้องกันสูง มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นมุสลิมกรุงเทพ หรือคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชน จะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของเมาะจิ (นามสมมุติ) ดังนี้ “อยู่แบบพี่น้องกัน มีอะไรก็ไปมาหาสู่กัน ... ปรึกษากัน มีการชักชวนคนรุ่นอื่นมาอยู่ในชุมชน แบบรุ่นพี่ชวนรุ่นน้องอะไรอย่างเนี่ยะ”

ความสัมพันธ์แบบดังกล่าวนี้สอดคล้องกับวัฒนธรรมมุสลิมที่ว่า มุสลิมไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนบนโลกนี้ก็ถือเป็นพี่น้องกัน ทั้งนี้สามารถสังเกตได้จากเมื่อมีงานมัสยิดหรืองานโรงเรียน สมาชิกในชุมชนจะช่วยกันออกร้านหรือช่วยเหลือในลักษณะอื่น เพื่อหาเงินให้กับมัสยิดหรือโรงเรียนให้ได้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม คนรุ่นหลังที่เป็นเยาวชนในชุมชนดูเหมือนมีความสนิทสนมกันน้อยลง เพราะเยาวชนเหล่านี้เมื่อได้รับการศึกษามากขึ้น ก็จะต้องออกไปเรียนนอกชุมชนมากขึ้น รู้จักเพื่อนภายนอกชุมชนมากขึ้น เวลาส่วนใหญ่จะอยู่ที่โรงเรียน หลังจากนั้นก็ใช้เวลาอยู่ที่ทำงาน ทำให้เวลาที่คลุกคลีกับสมาชิกหรือเพื่อนในชุมชนมีน้อยลง กระนั้นก็ตาม เยาวชนในชุมชน

ก็ยิ่งรู้จักกัน โดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นมุสลิมกรุงเทพฯดั้งเดิม เพราะมักจะเป็นเครือญาติกัน มีโอกาสที่จะเจอกันในโอกาสและวาระอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

5) การอบรมสั่งสอนให้รู้ระเบียบทางสังคม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกือบทั้งหมด แสดงความคิดเห็นว่า การอบรมสั่งสอนสมาชิกของชุมชนมีวิธีการหลายวิธี ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

(1) ใช้วิธีการการแนะนำ พูดคุย ไม่ใช้การบังคับ ซึ่งวิธีการนี้เหมาะกับการสอนเด็กที่เป็นเยาวชนโดยเฉพาะลูกหลาน เพื่อให้พวกเขาสามารถที่จะเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถสอดแทรกคำสอนได้ อาจบังคับบ้างถ้าลูกยังอยู่ในวัยเด็กและไม่เชื่อฟัง จากนั้นจึงค่อยๆอธิบายเหตุผลว่าทำไมถึงต้องบังคับ สอนลูกหลานโดยการเป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง โดยใช้หลักการอิสลามในการสอนลูก กล่าวคือสอนให้ลูกรักและยำเกรงต่อพระอัลลอฮ์เจ้ามากกว่าอย่างอื่น รวมทั้งสอนให้ลูกดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตมุสลิม โดยพ่อแม่ทำเป็นตัวอย่าง เช่น พ่อแม่จะไม่ประพฤติสิ่งที่ผิดต่อหลักการอิสลาม ละหมาด 5 เวลาต่อวัน ไม่ดื่มเหล้า ถือศีลอดในเดือนรอมฎอน เป็นต้น วิธีการนี้จะทำให้เด็กซึมซับแล้วนำมาปฏิบัติเอง และเหมาะสำหรับการสั่งสอนเด็กชั้นปฐมวัย นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น รับฟังปัญหา เป็นที่ปรึกษาให้ลูก ใช้เหตุผลในการสอน

วิธีการอบรมสั่งสอนดังกล่าวทำให้เยาวชนในชุมชน มีความประพฤติอยู่ในเกณฑ์ที่คาดหวังของสังคม ปัญหาการทะเลาะวิวาทและการทำความเดือดร้อนให้คนอื่นจึงไม่ค่อยมี ส่วนปัญหาที่มีคือปัญหายาเสพติด ซึ่งเยาวชนในชุมชนทั้งที่เป็นมุสลิมกรุงเทพฯ และคนไทยเชื้อสายมลายูจะมีปัญหาการติดยาเสพติด โดยเป็นปัญหาที่มีมากขึ้นในระยะเวลา 4-5 ปีที่ผ่านมา แม้ว่าทุกฝ่ายในสังคมทั้งในระดับนโยบายและระดับสถาบันครอบครัวที่มีสมาชิกครอบครัวติดยาเสพติดจะพยายามแก้ปัญหาย่างมากก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถกำจัดออกไปได้ สำหรับหลักในการสอน คือ สอนให้ปฏิบัติตามหลักการอิสลาม ดังคำให้สัมภาษณ์ของเมาะจิ (นามสมมุติ) ดังนี้

“อย่างแรกเลยทำให้เห็นใช้หลักอิสลามในการสอน ใช้เหตุผล บางเรื่องก็บังคับนะ อย่างในเรื่องที่เขาไม่มีวิจารณญาณในการตัดสินใจพอ เราก็ใช้ระบบบังคับก่อน แล้วค่อยอธิบายให้ฟัง ว่าทำไมเราต้องทำแบบนี้จะอย่างไรเนี่ยะ สอนให้เขารู้จักแบ่งปัน อย่างคือสอนให้กลัวอัลลอฮ มากกว่าอย่างอื่น อย่างที่สองคือกลัวและรักอัลลอฮไปควบคู่กันนะ คือถ้าสอนให้เขารักอัลลอฮ กลัวอัลลอฮ เขาก็จะทำตามในสิ่งที่อัลลอฮบอกไป คือเราไม่ต้องอธิบายให้เสียเวลาว่าอย่างนั้นไม่ใช่ออย่างนี้ไม่คินะ คือถ้าพื้นฐานดี เขาก็จะคินะ อินชาอัลลอฮ...”

(2) สอนให้เรียนรู้การแต่งกายแบบมุสลิม ในเรื่องการแต่งกายในระยะหลังให้ความสำคัญกับการแต่งกายตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามหรือแต่งกายแบบมุสลิมมาก

ขึ้น เพราะการแต่งกายที่ถูกต้องตามหลักศาสนาถือเป็นอัตลักษณ์สำคัญของชาวมุสลิม แต่จะมีความยืดหยุ่นในรูปแบบและสีสันตามวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มและยุคสมัย โดยจะมีการสอนในโรงเรียนสอนศาสนาขั้นพื้นฐานที่จัดขึ้นในชุมชน และพยายามให้ปฏิบัติในโอกาสต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานที่เกี่ยวข้องกับสังคมมุสลิมก็จะส่งเสริมให้แต่งกายอย่างถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม อันเป็นการฝึกให้มีการปฏิบัติขึ้นจริง

4.3.3.2 อัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม

1) อัตลักษณ์ทางด้านภาษา จากผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้านความสามารถในการใช้ภาษามลายูพบว่า

ด้านทักษะการฟังและการพูด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกือบทั้งหมดมีทักษะด้านการฟังและทักษะการพูดภาษามลายูได้คล่อง (ร้อยละ 66.67) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีทักษะการฟังและการพูดภาษามลายูไม่ได้เลย (ร้อยละ 33.33) ด้านทักษะการอ่าน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีทักษะการอ่านภาษามลายูในระดับอ่านได้คล่อง (ร้อยละ 60) ทักษะการฟังภาษามลายูในระดับไม่ได้เลย (ร้อยละ 33.33) อยู่ในระดับพออ่านได้บ้าง แต่ไม่คล่อง (ร้อยละ 6.67) สำหรับด้านทักษะการเขียน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีทักษะการเขียนภาษามลายูในระดับที่คล่อง (ร้อยละ 53.34) รอทักษะการอ่านภาษามลายูในระดับไม่ได้เลย (ร้อยละ 33.33) อยู่ในระดับพออ่านได้บ้างแต่ไม่คล่อง (ร้อยละ 13.33)

ทักษะทางภาษามลายูของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนโดยทั่วไป มีทักษะดีที่สุดในด้านการฟังและการพูด ทั้งนี้เพราะคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูยังคงใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวันกับในครอบครัวและในกลุ่มคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูที่อยู่ในชุมชนด้วยกันตลอดจนมี การรวมกลุ่ม พบปะ สนทนา พูดคุยกันเป็นประจำ ทำให้ยังคงสามารถรักษาอัตลักษณ์ทางภาษาด้านการฟังและการพูดได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ทักษะด้านการอ่านและการเขียนนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมากกว่าครึ่งหนึ่งมีทักษะด้านการอ่านได้คล่อง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญน้อยกว่าครึ่งหนึ่งที่สามารถอ่านได้บ้างแต่ไม่คล่อง สาเหตุเกิดจากบางคนนั้นไม่ได้อ่านภาษามลายูในชีวิตประจำวันเป็นประจำนั่นเอง ด้านทักษะการเขียน จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญครึ่งหนึ่งที่มีทักษะด้านการเขียนคล่อง บางส่วนพอเขียนได้บ้างแต่ไม่คล่อง สาเหตุเพราะไม่ได้ใช้ทักษะการเขียนในชีวิตประจำวัน อีกทั้งทักษะด้านการเขียนนั้นถือเป็นทักษะทางภาษาขั้นสูง ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ไม่สามารถ ฟัง พูด อ่าน และเขียน ภาษามลายูไม่ได้เลย คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นมุสลิมกรุงเทพฯ ก็คนดั้งเดิมในชุมชน เป็นผู้นำชุมชน โดยสรุปแล้วคนไทยเชื้อสายมลายู ยังสามารถฟังและพูดภาษามลายูได้คล่อง และสามารถอ่านและเขียนภาษามลายูได้บ้างแต่ไม่คล่อง

อัตลักษณ์ทางและวัฒนธรรม ประกอบด้วย อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย อัตลักษณ์ด้านอาหาร อัตลักษณ์ด้านการรักษาพยาบาล อัตลักษณ์ทางด้านภูมิปัญญา และวิธีการอบรม

ถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งขออธิบายเกี่ยวกับอัตลักษณ์และรายละเอียดของแต่ละอัตลักษณ์แต่ละด้าน จากสภาพที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2) ด้านการแต่งกาย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า เกือบทั้งหมดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การแต่งกายในชีวิตประจำวันของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนนี้ จะเน้นการแต่งกายที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม แต่ไม่ได้เน้นแต่งกายแบบอัตลักษณ์มลายูแต่อย่างใด นอกจากนี้ในปัจจุบันยังนิยมแต่งกายแบบชุดสากลทันสมัยบ้างตามวาระและโอกาส ทั้งนี้ผลจากการสัมภาษณ์สามารถสะท้อนได้ว่า ในด้านการแต่งกายของคนไทยเชื้อสายมลายูนั้นคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูให้ความสำคัญกับความถูกต้องตามหลักการอิสลามที่สุด ไม่ได้เน้นแต่งกายแบบอัตลักษณ์มลายู หรือชุดมลายูแต่อย่างใด ในขณะที่เดียวกัน มีการปรับตัวในรูปแบบการแต่งกายให้เป็นสากลมากขึ้น แต่ก็ยังคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม

3) ด้านการรับประทานอาหาร จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ระหว่างคนไทยเชื้อสายมลายูไม่ได้เน้นเรื่องการรับประทานอาหารแบบมลายูมากนัก โดยสะท้อนให้เห็นว่า คนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ไม่ได้ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ด้านอาหารมากนัก สามารถรับประทานอาหารที่หลากหลาย แต่จำเป็นต้องเป็นอาหาร ฮาลาลตามหลักการอิสลาม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ มีข้อจำกัดในการปรุงอาหารรับประทานเอง อีกทั้งร้านอาหารที่จำหน่ายอาหารแบบมลายูมีน้อย

4) ด้านการรักษาพยาบาล กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกือบทั้งหมด อธิบายว่าคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนนิยมรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล และมีเพียงส่วนน้อยที่รักษาพยาบาลแบบผสมผสานกันระหว่างการรักษาแบบแผนปัจจุบันกับการรักษาแบบดั้งเดิม สาเหตุที่มีการปฏิบัติดังกล่าวข้างต้น ก็เนื่องจากคนไทยเชื้อสายมลายูส่วนใหญ่ที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและมีอายุอยู่ในช่วงวัยทำงาน จึงเป็นกลุ่มที่เข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่มีการพัฒนาล้ำสมัยไปมาก ทำให้คนกลุ่มนี้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวกับความเป็นสมัยใหม่ได้ ประกอบกับสภาพแวดล้อมและความทันสมัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพฯ ทำให้การรักษาแบบสมัยใหม่เป็นการรักษาที่สะดวกและปลอดภัยที่สุด

5) ด้านภูมิปัญญาการประกอบอาชีพ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกือบทั้งหมด ที่อาศัยอยู่ในชุมชนประกอบอาชีพ ธุรกิจ และค้าขาย และไม่ได้รับการรับถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านอาชีพจากบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบอาชีพทำธุรกิจร้านอาหาร ได้รับการถ่ายทอดสูตรการทำอาหารจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ในทำนองเดียวกันได้รับการบอกเล่าว่า ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในชุมชนนี้ ส่วนใหญ่นิยม

ประกอบอาชีพค้าขาย หรือทำธุรกิจอื่น ๆ มีเพียงบางส่วนที่ทำอาชีพเกี่ยวกับภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับ การถ่ายทอดกันมา คือ การทำธุรกิจร้านอาหาร โดยอาหารที่ทำขายมีทั้งอาหารแบบมลายูและอาหารแบบอาหรับ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ในครอบครัว

4.3.4 อัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

จากแนวทางการศึกษาด้านอัตลักษณ์สำคัญนั้น ผู้ศึกษาได้นิยามคำว่าอัตลักษณ์สำคัญไว้ว่า จะต้องเป็นอัตลักษณ์ที่คนไทยเชื้อสายมลายูให้ความสำคัญ มีปรากฏอยู่จริง และต้องการที่จะอนุรักษ์สืบทอดต่อไป ผู้ศึกษาได้ทำการสรุปความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเรื่องของอัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 ไว้ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 15 คน แสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์สำคัญ มีปรากฏอยู่จริง และต้องการที่จะอนุรักษ์สืบทอดต่อไป พบว่า อัตลักษณ์สำคัญที่คนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 เห็นว่ามีความสำคัญมีอยู่ 3 อัตลักษณ์ คืออัตลักษณ์ด้านภาษา (ร้อยละ 53.33) อัตลักษณ์ด้านเครื่องแต่งกาย (ร้อยละ 26.67) และอัตลักษณ์ด้านอาหาร (ร้อยละ 20.00) สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

อัตลักษณ์ด้านภาษา เป็นอัตลักษณ์สำคัญของคนไทยชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 ทั้งนี้เพราะคนไทยเชื้อสายมลายูยังคงสามารถพูดคุยกุภาษามลายูในชีวิตประจำวันได้อย่างคล่องแคล่ว ทั้งรุ่นพ่อแม่และรุ่นลูก แสดงให้เห็นการถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางภาษาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นอัตลักษณ์ที่ยังมีการอนุรักษ์กันอย่างเหนียวแน่น ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์เด่นของคนไทยเชื้อสายมลายู และเป็นสิ่งที่มีความแตกต่างกับชาติพันธุ์อื่น ๆ เป็นสิ่งที่บ่งบอกเลยว่าคนนั้นคือคนไทยเชื้อสายมลายู เช่น เมื่อพูดออกมาก็รู้ทันทีว่าเป็นคนไทยเชื้อสายมลายู

สำหรับอัตลักษณ์ด้านเครื่องแต่งกาย คนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 ยังมีความคิดเห็นว่าเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญ ถึงแม้โดยทั่วไปไม่ได้แต่งกายแบบมลายูเป็นประจำทุกวัน แต่ยังคงมีเห็นการแต่งกายแบบมลายูในเทศกาลสำคัญต่าง ๆ บ้าง

ส่วนด้านอัตลักษณ์ทางด้านอาหาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นว่าเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญเช่นกัน เพราะในชุมชนเสรีไทยซอย 4 หรือชุมชนอื่น ๆ ที่มีคนไทยเชื้อสายมลายูรวมกลุ่มอาศัยอยู่ในชุมชนจำนวนมาก จะมีอาหารมลายูถิ่นขาย เมนูอาหารมลายูถิ่นที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย เช่น ข้าวขำ บูดู คือ โปะ เป็นต้น แม้จะมีร้านอาหารที่ขายอาหารแนวนี้จำนวนไม่มากก็ตาม นอกจากนี้เวลาที่มีการรวมกลุ่ม พบปะกัน มักจะทำอาหารแบบท้องถิ่นของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูที่นิยมกันในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อรับประทานร่วมกัน

4.4 การเปลี่ยนแปลง การปรับตัว และอุปสรรคในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อ สายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

4.4.1 การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

4.4.1.1 การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคม สามารถดูได้ 2 ด้านคือกฎระเบียบในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ด้านกฎระเบียบของชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า โดยส่วนใหญ่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นว่า กฎระเบียบต่าง ๆ ภายในชุมชน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย (ร้อยละ 86.67) และ มีความคิดเห็นว่า มีการเปลี่ยนแปลงบางส่วน (ร้อยละ 13.33)

ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย (ร้อยละ 80.00) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความคิดเห็นว่า มีการเปลี่ยนแปลงบางส่วน (ร้อยละ 20.00)

จากรายละเอียดการแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างบนนั้นสามารถอธิบายได้ว่า อัตลักษณ์ทางสังคม ทั้งด้านกฎระเบียบในชุมชนและด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความเห็นว่า อัตลักษณ์ทางสังคมทั้ง 2 ด้าน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากสภาพบริบทของชุมชนเอื้อต่อการดำเนินชีวิตแบบมุสลิมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผลจากการที่เจ้าที่ดินและเครือญาติได้ส่งบุตรหลานไปเรียนศาสนาอิสลามจากต่างประเทศ เมื่อบุตรหลานเรียนจบกลับมาจึงได้นำความรู้มาพัฒนาชุมชน ทำให้ชุมชนยังคงรักษากฎระเบียบภายในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนโดยยึดหลักศาสนาอิสลามเป็นฐานไว้ได้ ทั้งนี้บทบาทวิถีชีวิตของศาสนาอิสลามเองก็ถือเป็นบทบาทวิถีชีวิตสากลที่มุสลิมทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ใด ก็จะใช้บทบาทวิถีชีวิตเดียวกัน นอกจากนี้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยแม้จะอยู่ในกรุงเทพฯก็ตาม เป็นเพราะคนในชุมชนดั้งเดิมมีบรรพบุรุษเดียวกัน เป็นเครือญาติกันโดยตรง ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความแน่นแฟ้น สำหรับคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตลอดมา คนมุสลิมดั้งเดิมในชุมชนก็มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนไทยเชื้อสายมลายู ด้วยความเชื่อของมุสลิมที่ว่า “มุสลิมคือพี่น้องกัน คือเรือนร่างเดียวกัน ไม่ว่าจะอยู่บนผืนแผ่นดินใดในโลกนี้” อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มสมาชิกที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี หรือกลุ่มวัยรุ่นมีความสนิทสนมกับเพื่อนในชุมชนน้อยลง เพราะภาวะที่มีความจำเป็นต้องออกไปเรียนหนังสือหรือทำงานนอกชุมชน ส่วนคนไทยเชื้อสายมลายูที่อายุน้อยกว่า 30 ปี หรือกลุ่มวัยรุ่นที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชนเสรีไทย 4 ไม่สนิท

สนมกันมากนัก เพราะระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชนยังไม่นาน ประกอบกับเวลาส่วนใหญ่หมดไปกับการเรียนหนังสือ การทำงานและการคบเพื่อนนอกชุมชน การรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนจึงมีน้อย กระนั้นก็ตาม โดยรวมแล้วอัตลักษณ์ด้านสังคมของคนในชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมไม่มากนัก เพราะการรวมกลุ่มในชุมชนที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมการทางศาสนาเป็นสำคัญ เช่น รวมกลุ่มกันทำฮาลาเกาะห์ เพื่อออกเสียงอภิปรายประเด็นทางศาสนา อันส่งผลให้เกิดการเรียนรู้อัลกรุอ่านและหลักคำสอนทางศาสนา ร่วมกัน

4.4.1.2 การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม เช่น อัตลักษณ์ด้านภาษา อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย อัตลักษณ์ด้านอาหาร อัตลักษณ์ด้านยารักษาโรค อัตลักษณ์ด้านประเพณี ตลอดจนอัตลักษณ์ด้านความเชื่อ ค่านิยมและ การนับถือศาสนาอิสลามสามารถอธิบายดังรายละเอียดต่อไปนี้

อัตลักษณ์ทางด้านภาษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงบางส่วน (ร้อยละ 93.33) ในขณะที่อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดมีความคิดเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงบางส่วน (ร้อยละ 100) สำหรับอัตลักษณ์ด้านอาหาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงบางส่วน (ร้อยละ 80.00) ในขณะที่ อัตลักษณ์ด้านยารักษาโรค ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 80.00) ในทำนองเดียวกัน อัตลักษณ์ด้านประเพณี ความเชื่อและ ค่านิยม ผู้ให้ ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 53.33)

ผลการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ข้างตน สะท้อนให้เห็นว่า สิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคิดว่าเป็นอัตลักษณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปหมดหรือแทบสูญหายไปแล้ว ได้แก่ อัตลักษณ์ด้านยารักษาโรค ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม โดยด้านการรักษาพยาบาลนั้น ในอดีตมีการรักษาพยาบาลแบบผสมผสาน เปลี่ยนมาเป็นการรักษาพยาบาลแบบสมัยใหม่เกือบทั้งหมด ด้านประเพณี ซึ่งที่เคยปฏิบัติเดิมตอนที่อยู่สามจังหวัดชายแดนใต้ เช่น ประเพณีการกวนอาซุรอ หรือประเพณีการเฝ้าหลุมศพ 7 วัน เมื่อมีผู้เสียชีวิต ฯลฯ เมื่อย้ายถิ่นมาอยู่กรุงเทพมหานคร คนไทยเชื้อสายมลายูไม่ได้ปฏิบัติ ประเพณีทางศาสนาดังกล่าวแล้ว ประกอบกับมุสลิมกรุงเทพฯ ที่อยู่ในชุมชน ไม่มีการปฏิบัติ ประเพณีดังกล่าว เพราะเชื่อว่าไม่มีที่มาจากคำสอนศาสนาอิสลามอย่างชัดเจน จากการที่มีลูกหลาน ได้ไปศึกษาด้านศาสนาอิสลามในระดับสูงจำนวนมากขึ้น จากประเทศตะวันออกกลาง นอกจากนี้ การได้ศึกษาความรู้ด้านศาสนาอิสลามมากขึ้น ทำให้ประเพณีด้านศาสนาที่ไม่มีที่มาชัดเจนได้ เปลี่ยนไปเกือบทั้งหมด ส่วนสิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าไม่เปลี่ยนแปลงจากอดีตเลย คือกฎระเบียบใน

ชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการนับถือศาสนาอิสลาม สาเหตุที่อัตลักษณ์ด้านต่าง ๆ เหล่านี้ไม่เปลี่ยนแปลงจากอดีตเลย เนื่องจากคนดั้งเดิมในชุมชน คือเจ้าของที่ดินและเครือญาติ พยายามรักษาอยู่ มีผู้นำชุมชนที่เป็นผู้นำทางศาสนา คือ “โต๊ะอิหม่าม” และผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ คือ “ประธานชุมชน” ล้วนทำงานอย่างประสานกันบนพื้นฐานของความเป็นเครือญาติเนื่องจากเป็น ชุมชนมุสลิมด้วยกัน การรวมกลุ่มกันจะเป็นการรวมกลุ่มกันจึงมักจะทำเพื่อกิจกรรมทางศาสนา เช่น การรวมกลุ่มกันทำฮาลาเกาะห์เพื่ออภิปรายและถกประเด็นทางศาสนา มาตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน ดังนั้นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจึงเป็นไปทางบวก โดยคนดั้งเดิมในชุมชนจะรู้จักกัน ทุกคน เนื่องจากเป็นเครือญาติกัน ส่วนความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในชุมชน จะรู้จักและมีความสนิทสนมกันกันดีในกลุ่มของพวกเขา เพราะมีการสังสรรค์กันอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป อีกทั้งไม่ได้มีความขัดแย้งในวิถีการดำเนินชีวิตกับคนดั้งเดิมในชุมชน

หากมองการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูด้วยทฤษฎี โครงสร้างหน้าที่แล้ว ระบบใหญ่หรือสังคมใหญ่คือ สังคมไทย ชุมชนมุสลิมเสรีไทยชอย 4 เป็นระบบย่อยหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมใหญ่ โดยนอกจากมีชาวมุสลิม ทั้งมุสลิมกรุงเทพฯ มุสลิมไทยเชื้อสายมลายู ยังมีสังคมอื่น ๆ อาทิ สังคมชาวจีน สังคมชาวเขา เป็นต้น สังคมย่อย ๆ เหล่านี้ จำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องประสานกับสังคมใหญ่ หรือส่วนย่อยอื่นที่มีการเปลี่ยนแปลงไป และการเปลี่ยนแปลงก็จะมีสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะที่สมดุล ดังนั้นชุมชนมุสลิมเสรีไทยชอย 4 ซึ่งเป็นชุมชนเมือง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการปรับตัวเองเพื่ออยู่ในสังคมให้ได้ แต่การปรับตัวที่ขัด จะเกิดเฉพาะในบางด้านบางประเด็นที่ไม่ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลาม ซึ่งสำหรับมุสลิมแล้ว ถือว่าสำคัญมาก ส่วนในเรื่อง/ประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องทางศาสนาโดยตรง อาจมีการเปลี่ยนแปลงมาก บ้างน้อยบ้าง ตามความจำเป็นของแต่ละคนในความสัมพันธ์ที่แต่ละคนมีกับสังคมใหญ่

เช่นเดียวกับคนไทยเชื้อสายมลายูที่อยู่ในชุมชนเสรีไทยชอย 4 ก็จำเป็นต้องมีการปรับตัว การปรับตัวตามที่พวกเขาของคิดว่าเหมาะสม บางอัตลักษณ์อาจเปลี่ยนแปลงไปมาก จนทำให้อัตลักษณ์บางอย่างอาจไม่เหลือเค้าเดิม ในขณะที่บางอย่างยังคงรักษาไว้ไม่เปลี่ยนแปลง บางอย่างต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ อย่างไรก็ตาม คนไทยเชื้อสายมลายูในฐานะที่เป็นมุสลิมยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมไว้ ซึ่งถือว่าเป็นอัตลักษณ์สากลของมุสลิมที่สำคัญมาก

4.4.2 การปรับตัวของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

คนไทยเชื้อสายมลายูจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อพยพไปอยู่ในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 มีการปรับตัวทั้งทางด้านส่วนตัวและการปรับตัวด้านสังคม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ว่า ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมเมืองให้ได้ ต้องรู้จักการพึ่งตัวเองให้มากที่สุด ต้องขยันอดทน จากที่ทำอะไรไม่เป็นก็ต้องฝึกทำให้เป็นทุกอย่าง เพื่อสามารถอยู่รอดในเมืองใหญ่ ดังตัวอย่างคำ สัมภาษณ์ของกะจิ (นามสมมุติ) “กะ (คำเรียกตัวเองว่าพี่สาว) จบม.6 แต่งงานแล้วขึ้นมาทำงาน กรุงเทพฯ กับอาแบ มาแรก ๆ ก็ทำอะไรไม่เป็นแต่อยู่ที่นี้ต้องทำให้เป็นทุกอย่าง”

ความจำเป็นต้องปรับตัวเหล่านี้ ส่วนหนึ่งเพื่อให้เข้ากันได้กับคนในชุมชนที่มีพฤติกรรม บางอย่างต่างกับคนที่มาจากที่อื่น ๆ อีกทั้งไม่ได้แสดงการตอบรับการเข้ามาอยู่ว่าเป็นสมาชิก ชุมชนในระยะแรก ๆ กล่าวคือ ในอดีตเมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้ว คนในชุมชนดั้งเดิมไม่ค่อยต้อนรับ คนที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชนมากนัก ต่อมาเมื่ออาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานาน คนดั้งเดิมในชุมชน ก็เปิดรับคนจากต่างจังหวัดที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากขึ้นจากการสัมภาษณ์เมาะลง (นามสมมุติ) “กะมา อยู่ในชุมชนนี้เกือบ 20 ปีแล้ว มาแรก ๆ คนดั้งเดิมในชุมชน ไม่ค่อยด้วย อยู่แบบตัวใครตัวมัน มี กิจกรรมอะไรเราก็ไม่ได้เข้าร่วม แต่อยู่นาน ๆ คนเก่าในชุมชนก็เริ่มชิน เริ่มต้อนรับพวกเรา และอยู่ แบบพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น”

ต่อมาเมื่อได้รู้จักกันมากขึ้น บวกกับผู้อยู่อาศัยอยู่เริ่มปรับตัว เมื่อมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ก็ จะเปิดโอกาสให้คนย้ายถิ่นมีส่วนร่วมมากขึ้น ความสัมพันธ์ทางสังคมค่อยๆพัฒนาจนเป็นเสมือน ญาติ ลูกหลานคนย้ายถิ่นสามารถย้ายทะเบียนบ้านมาอาศัยทะเบียนบ้านของคนในชุมชนได้ เพื่อ ประโยชน์ในการเข้าศึกษาในโรงเรียนที่อยู่พื้นที่ได้ จากการสัมภาษณ์ฮาฮี (นามสมมุติ) “คนไทยเชื้อ สายมลายูที่มาอาศัยอยู่ชุมชน เมื่อมีฐานะดีขึ้นจนสามารถซื้อบ้านได้ ก็มักจะไปซื้อบ้านที่อื่น เพราะ ในชุมชนหาซื้อได้ยาก แต่ขออาศัยทะเบียนบ้านประชาชนชุมชนและคนดั้งเดิมในชุมชน เพื่อให้ สามารถส่งลูกเข้าโรงเรียนได้”

ส่วนด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคมนั้น เป็นการปรับตัวในลักษณะ “เข้าเมืองตาหลิ่วให้ หลิวตา” ดังคำให้สัมภาษณ์ของเปาะจิ (นามสมมุติ) ดังต่อไปนี้

“การที่เรามาจากชนบท คือคิดว่าชาวชนบทมีนิสัยไม่ค่อยเป็นระเบียบตัวอย่างเช่น มีการ ตะโกนเสียงดัง จากผู้คนที่อยู่บนตึกชั้นบนลงมายังด้านล่างบ้าง พูดคุยเสียงดังบ้าง ซึ่งเป็นการ รบกวนเพื่อนบ้าน ซึ่งมารยาทแบบนี้ไม่เหมาะกับการอยู่ในเมือง การจอดรถก็เช่นกันคนเมืองถ้าเห็น ว่าข้างหน้ามีรถจอดอยู่ ข้างหลังเป็นที่ออกของรถเขาจะไม่จอดรถขวาง”

นอกจากนี้การมาอยู่ในชุมชนนี้ต้องฝึกพูดภาษาไทยในชีวิตประจำวันมากขึ้น ทำให้ สามารถใช้ภาษาไทยได้คล่องขึ้น จากแต่เดิมที่พูดภาษาภาษาไทยไม่คล่อง ปัจจุบันพูดภาษาไทย

คล่อง ในขณะที่เดียวกันเมื่อต้องมาอยู่ไกลบ้าน จึงต้องผูกมิตรสร้างพวกพ้องมากขึ้น เป็นคนมีน้ำใจมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน รวมถึงปรับตัวเปิดรับอะไรใหม่ ๆ มากขึ้น การปรับตัวเหล่านี้มีผลต่อการยอมรับมากขึ้นในทางสังคม ส่วนผู้ที่อาศัยในชุมชนเป็นระยะเวลาไม่นานนัก มักจะมีความคิดเห็นว่า การมาอาศัยอยู่ในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 ไม่ต้องปรับตัวอะไรมากนัก เพราะวิถีชีวิตต่าง ๆ คล้ายกับสามจังหวัดชายแดนใต้ อาจเป็นเพราะคนรุ่นใหม่เหล่านี้ได้มีการเรียนรู้และปรับตัวบางอย่างให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ได้ดีพอสมควรแล้วก่อนจะมาอยู่ที่นี้ ในขณะที่เดียวกันก็มีคนมลายูจากจังหวัดชายแดนภาคใต้มาอยู่ก่อนแล้ว จึงสามารถสร้างสัมพันธ์กันอย่างไม่ยากในชุมชน จะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของกะแเว (นามสมมุติ)

“ไม่ต้องปรับมากนัก เพราะวิถีชีวิตของคนในชุมชนก็คล้ายกับวิถีชีวิตที่เคยอยู่ที่ชายแดนใต้ เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบมุสลิมเหมือนกัน จะได้ยินเสียงอาซานจากมัสยิดเมื่อถึงเวลาละหมาด เป็นเวลา 5 ครั้งต่อวัน ... พูดคุยภาษามลายูกับคนไทยเชื้อสายมลายูด้วยกัน มีอาหารมลายูขายในชุมชนชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 มีลักษณะเหมือนชุมชนเมืองในจังหวัดยะลา อย่างชุมชนตลาดเก่าที่เคยอาศัยมาก่อนจะมีวิถีชีวิตแบบนี้เหมือนกัน”

4.4.3 การรักษาอัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4

4.4.3.1 สถาบันครอบครัวกับการรักษาอัตลักษณ์

สถาบันครอบครัวมักมีบทบาทสำคัญในการรักษาอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายู เนื่องจากในครอบครัวมักส่งเสริมให้มีการปลูกฝังค่านิยมต่าง ๆ อันช่วยให้เกิดการสืบซบอัตลักษณ์ โดยเฉพาะอาหารมลายู การเล่าประวัติศาตร์ความเป็นมาของชนมลายู การพูดภาษามลายูในชีวิตประจำวันกับคนในครอบครัว การแต่งกายด้วยชุดมลายู ทั้งนี้พ่อแม่จะมีการแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง เช่น การพูดภาษามลายู การแต่งกายแบบชุดมลายู การรับประทานอาหารมลายู เป็นต้น จากการสัมภาษณ์แตเตาะ (นามสมมุติ) ได้รับการบอกเล่าว่า “กะก็พูดมลายูกับลูกกับอาแบเป็นปกติกับคนสามจังหวัดที่อยู่ในชุมชน เราก็พูดมลายูกัน... ในขณะที่กะแเว (นามสมมุติ) จะเปิดเพลงอนาซีดภาษามลายูในยูทูบให้ลูกฟังบ้าง คุณการ์ตูนของมาเลเซียกับลูกบ้าง เช่น การ์ตูนอุปิน ไอปิน”

วิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ใน ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 ส่วนใหญ่จะใช้วิธีขัดเกลาทางสังคม และการถ่ายทอดผ่านสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันที่มีขนาดเล็กแต่มีความสำคัญมากที่สุดเพราะสมาชิกมีความใกล้ชิดกันมาก ส่วนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของคนย้ายถิ่นที่เป็นวัฒนธรรมย่อยของสังคมนั้น เป็นการถ่ายทอดผ่านกลุ่มที่มาจากถิ่นเดียวกัน มีการรวมกลุ่มกันในชุมชนของคนที่มาจากถิ่นเดียวกัน มีการพบปะกัน ทำกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบที่คุ้นเคยและชื่นชอบ มากกว่าที่จะใช้การถ่ายทอดผ่านระบบการศึกษา

เหมือนกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมหลักของสังคมโดยทั่วไป การดำรงรักษาวัฒนธรรมย่อยให้สามารถสืบต่อไปได้จำเป็นอย่างยิ่งที่ครอบครัวและกลุ่มที่มาจากท้องถิ่นเดียวกันจะต้องให้ความสำคัญกับค่านิยมและบรรทัดฐานเหล่านั้นแม้เมื่อต้องไปอยู่ในต่างถิ่นก็ตาม

4.4.3.2 การรวมกลุ่มเพื่อการรักษาอัตลักษณ์

คนไทยเชื้อสายมลายูมักจะมีการรวมกลุ่มกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งในชุมชนเสรีไทยซอย 4 มีกลุ่มฮาลาเกาะฮ์ ซึ่งหมายถึงการล้อมวงกันศึกษา (Study Circle) เพื่ออภิเษย ถกประเด็นทางศาสนา นอกจากนี้เพื่อป้องกันไม่ให้สมาชิกหลุดจากวิถีชีวิตตามหลักการอิสลาม เพราะคำว่ามลายูที่ถูกนิยามและเข้าใจโดยคนมลายูเองนั้น คือต้องนับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นการหลุดจากวิถีการดำเนินชีวิตตามกรอบของศาสนาอิสลาม ถือว่าหลุดจากความเป็นมลายูด้วยเช่นกัน ดังนั้นการจัดกิจกรรมเพื่อถกประเด็นทางศาสนาให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ถึงปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตตามแนวทางของศาสนาอิสลามจึงมีความสำคัญมาก ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของกะแเว (นามสมมุติ) ดังต่อไปนี้

“ชุมชนมีกฎระเบียบที่ดี คือมีประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้ดูแลด้านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการส่วนกิจกรรมด้านศาสนาจะมีผู้นำศาสนาเป็นผู้ดูแล ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมที่มัสยิดและโรงเรียนสอนฟิรดูอิน จะมีการสอนฟิรดูอินทุกเย็นยกเว้นวันศุกร์ มีการรวมกลุ่มการทำฮาลาเกาะฮ์ แบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ ตามที่แต่ละกลุ่มสนใจและสนใจจะเข้าร่วม”

นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มกันของสตรีเชื้อสายมลายูที่เป็นแม่บ้าน โดยมีการพบปะพูดคุยกันตอนเย็นของทุกวัน เพื่อพูดคุยปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต เช่น การเลี้ยงลูก เป็นต้น โดยมักมีการพูดคุยถามทุกข์สุขกันอย่างสม่ำเสมอ ใครเดือดร้อนก็จะร่วมมือกันช่วยเหลือ ใครไม่สบายก็ชวนกันไปเยี่ยม โดยมักจะมีการจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ในวันศุกร์ด้วย หมุนเวียนกันไป เช่น บ้านหนึ่งทำอาหารในสัปดาห์นี้ สัปดาห์หน้าจะเป็นเวรของอีกบ้านหนึ่ง เป็นต้น เมื่อทำอาหารก็จะทำในปริมาณมากแล้วแจกจ่ายไปยังเพื่อนบ้านด้วย อันเป็นการช่วยรักษาความสัมพันธ์ดั้งเดิมแบบชนบทที่มีการพึ่งพา ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันได้เป็นอย่างดี

4.4.4 แนวโน้มในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย

ชอย 4

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า อัตลักษณ์ทางภาษาเป็นอัตลักษณ์ที่ยังรักษาไว้ได้ ในขณะที่อัตลักษณ์ด้านอื่น ๆ จะค่อยลดลงไปและถูกกลืนไปในที่สุด อย่างไรก็ตามแนวโน้มของอัตลักษณ์ทางภาษาเอง คาดว่าในเวลาอีก 30 ปี ข้างหน้า ถ้าไม่มีการ

ถ่ายทอดร้อนต่อร้อนก็อาจกลืนหายไปไหนที่สุด จากแนวโน้มที่ได้จากการศึกษานี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าท่ามกลางกระแสการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่มากขึ้น คนไทยเชื้อสายมลายู ในฐานะเป็นชนกลุ่มน้อย ที่อาศัยอยู่ท่ามกลางคนกลุ่มอื่น ๆ ในบรรยากาศที่มีความเป็นสากลสูงของเมืองใหญ่และมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยมีวัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมหลักนั้น การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมลายูไว้ถือเป็นเรื่องยาก

อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ที่ยังรักษาไว้เป็นปีกแผ่นมั่นคงคืออัตลักษณ์ความเป็นมุสลิม โดยที่สถาบันครอบครัวมีบทบาทมากที่สุดในถ่ายทอดหรือการขัดเกลาทางสังคม ในขณะที่รุ่นลูกใช้เวลาส่วนใหญ่ในชีวิตประจำวันอยู่ที่โรงเรียน จึงมักจะได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมหลักผ่านระบบการศึกษา ทำให้ความเข้มข้นในการรักษาและดำรงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมลายูน้อยลง แนวโน้มอัตลักษณ์ความเป็นมลายูของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 จะกลืนหายไปในช่วง 3-4 ชั่วโมงคน แต่ทั้งนี้การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมลายูนั้น ขึ้นอยู่กับความพยายามของคนไทยเชื้อสายมลายูเองว่า จะรักษาไว้ได้มากเพียงใด ดังคำให้สัมภาษณ์ของเปาะจิ (นามสมมุติ) ดังต่อไปนี้

“ผมคิดว่าอารยธรรมต้องนำด้วยการตลาด ไม่ใช่แค่รักษา แต่เราต้องนำอารยธรรมและวัฒนธรรมของเรานำเสนอให้แก่ผู้อื่น เราต้องเป็นผู้นำ ยกอย่างเช่น คนญี่ปุ่นเปิดร้านอาหารญี่ปุ่น ปัจจุบันนี้ร้านอาหารญี่ปุ่นมีจำนวนมากกว่า KFC คนอิสานเปิดร้านอาหารอิสาน เป็นต้น เราจำเป็นต้องถามตัวเองว่า เรามั่นใจในวัฒนธรรมของเราแค่ไหน เราอย่าเพียงจะคิดว่าแค่จะรักษา แต่เราต้องคิดที่จะรุก ยิ่งเราเป็นมุสลิมถือว่าได้เปรียบ (อาหาร) กลายเป็นอาหารมลายูที่ฮาลาลสำหรับคนทั่วโลก และคนต่างศาสนิกเองก็รับประทานได้ เพราะฉะนั้นสิ่งนี้ถือว่าเป็น จุดแข็งและโอกาส ถ้าเน้นการรักษาอัตลักษณ์อย่างเดียวโดยไม่เน้นในเชิงรุกด้วย จะทำให้วัฒนธรรมจะถูกกลืนหายไป”

การที่จะรักษาวัฒนธรรม และคงรักษาความเป็นชาติพันธุ์ไว้ขึ้นอยู่กับ การให้ความสำคัญกับภาษา วัฒนธรรมและประเพณีของคนในกลุ่ม จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายมลายูโดยทั่วไป พบว่า อัตลักษณ์ที่สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายู คือ ภาษา การแต่งกาย และอาหาร เมื่อเราศูสภาพความเป็นจริงของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 พบว่า ภาษา เป็นอัตลักษณ์เดียวที่ยังรักษาไว้ ในขณะที่อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย ด้านอาหาร ไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก ก็จะเป็นการปฏิบัติกันมา ๆ ครั้ง อาทิ จะแต่งกายแบบมลายูเมื่อมีโอกาสหรือเทศกาลที่เหมาะสม กินอาหารมลายูบ้าง นาน ๆ ครั้ง ส่วนด้านวัฒนธรรม และประเพณี จะใช้หลักคำสอนของอิสลามเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นหลักที่ใช้กับมุสลิมทุกกลุ่ม แต่มีการตีความตามบริบทบ้าง ดังนั้น การดำรงรักษาชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู มีเพียงประเด็นด้าน

ภาษาที่ยังสามารถอนุรักษ์และขยายสืบไปได้ แต่ด้านอื่น ๆ ที่เป็นประเพณีมีแนวโน้มที่จะปรับเป็นประเพณีแบบมุสลิมที่มีความเป็นสากลทั่วโลก ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นมุสลิมแบบมลายู

4.4.5 อุปสรรคในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย

ชอย 4

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความเห็นว่า สภาพแวดล้อมที่ต่างจากเดิมเป็นปัญหาและอุปสรรคในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู มีเพียงสถาบันครอบครัวเท่านั้นที่ยังคงแสดงบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ ในขณะที่สภาพแวดล้อมภายนอกครอบครัว ทั้งที่โรงเรียนและที่ทำงาน เต็มไปด้วยวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่แตกต่างชัดเจน จึงเป็นความท้าทายอย่างมากสำหรับคนไทยเชื้อสายมลายู ที่จะสามารถรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมลายูของตนไว้ได้ในบริบทของชุมชนเมืองและการใช้ชีวิตในเมืองใหญ่เช่นนี้ แม้แต่ภาษาเองในระยะยาวเมื่อถึงรุ่นลูกก็ค่อยๆ จางหายไป ดังคำอธิบายของเปาะจิ (นามสมมุติ) ดังนี้

“ยังสามารถพูดภาษามลายูและพูดภาษามลายูกับคนในครอบครัว กินอาหารมลายูบ้างเป็นบางครั้ง ... สำหรับลูก ๆ เมื่อต้องออกจากบ้านไปโรงเรียน พอกลับมาถึงบ้านก็จะพูดภาษาไทย ซึ่งการที่ลูกไม่สามารถพูดภาษามลายูได้ผมถือว่าเป็นการสูญเสีย แต่แนวโน้มจะต้องเกิดขึ้น แต่เราเองก็อย่าทำตัวเป็นปฏิบัติต่อวัฒนธรรม”

กระนั้นก็ตาม เรื่องภาษาถือว่าเป็นเรื่องที่คนไทยเชื้อสายมลายูกลุ่มนี้ต้องการรักษามากที่สุด จึงพยายามถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกและพยายามใช้ในครอบครัว และกลุ่มที่มาจากท้องถิ่นหรือพื้นที่เดียวกันให้มากที่สุดเมื่อโอกาสอำนวย

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง อัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิม เสรีไทยซอย 4 มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทั่วไปและอัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิมเสรีไทย 4 2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง การปรับตัว การรักษาอัตลักษณ์ แนวโน้ม รวมทั้งอุปสรรคในการรักษาอัตลักษณ์ ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิมเสรีไทย 4

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ จำนวน 5 ราย 2) กลุ่มคนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 เป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป จำนวน 5 ราย และ 3) กลุ่มคนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 เป็นระยะเวลาไม่เกิน 10 ปี จำนวน 5 ราย รวมกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ทั้งหมด 15 ราย ในการดำเนินการวิจัยจะมีการสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาในช่วงแรก เพื่อเป็นแนวทางการศึกษา แต่เวลาเก็บข้อมูลจริงจะไม่ยึดกรอบแนวคิดอย่างเข้มงวด ปล่อยให้ข้อมูลที่ได้เป็นไปตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมๆกับการเก็บข้อมูล โดยพยายามตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้มาควบคู่ไปด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) จากนั้นนำข้อมูลมาทำรหัสข้อมูล (Coding) เพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูล ทำการพรรณนาความหมายของแต่ละเรื่องและความเชื่อมโยงระหว่างเรื่องต่าง ๆ อันจะนำไปสู่ข้อสรุปที่ได้ในแต่ละเรื่องและในภาพรวม

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 อัตลักษณ์ทั่วไปและอัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรี

ไทย ซอย 4

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า สิ่งที่ยังชี้ความเป็นคนไทยเชื้อสายมลายู คือ ภาษา การแต่งกาย การนับถือศาสนาอิสลาม ประเพณีและค่านิยม และลักษณะนิสัยเด่นของคนไทยเชื้อสายมลายู ที่สะท้อนออกมาในการใช้ชีวิตประจำวันคือ ยึดหลักการอิสลามเป็นวิถีชีวิต มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักสงบ เรียบง่าย มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ซื่อสัตย์ สุจริต และมีความจริงใจ

5.1.1.1 อัตลักษณ์ทั่วไปของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ อัตลักษณ์ทางสังคม และ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

1) อัตลักษณ์ทางสังคม แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

(1) ด้านการจัดระเบียบชุมชน ในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 มีผู้นำที่เป็นทางการ คือ ประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการคือผู้นำทางศาสนา ซึ่งประกอบด้วยโต๊ะอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิด โดยผู้นำชุมชนทั้งสองกลุ่มนี้ ทำงานร่วมกันเป็นทีมและมีการประสานงานกันอย่างต่อเนื่อง มีหน้าที่ดูแลสมาชิกในชุมชนให้อยู่ดีมีสุขเหมือนพี่น้องกัน เมื่อเกิดปัญหาในชุมชน ประธานชุมชนจะใช้มาตรการในการแก้ปัญหาด้วยแนวคิด “จากเขาไปหาหนัก” กลุ่มผู้นำชุมชนจะพยายามพูดคุยและช่วยเหลือหาทางออกด้วยตนเองก่อน ถ้าปัญหาที่เกิดขึ้นใหญ่เกินกว่าที่จะแก้กันเองภายในชุมชน จึงจะแจ้งยังทางราชการให้เข้ามาช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหาในชุมชน

(2) ด้านการรวมกลุ่ม ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 มีการรวมกลุ่มภายในชุมชน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่หนึ่ง กลุ่มที่เป็นทางการประกอบไปด้วย กองทุนหมู่บ้านและกองทุนผ้าขาว ที่สำนักงานที่ตั้งของกลุ่มอยู่ในซอยเสรีไทย 21 (ชุมชนซอยสมหวัง) ซึ่งในอดีตเคยเป็นชุมชนเดียวกันกับชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 แต่ต่อมาถูกแยกจากกันเมื่อมีถนนตัดผ่าน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันทั้งชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 และชุมชนเสรีไทย 21 (ชุมชนซอยสมหวัง) ยังอยู่ในการดูแลและความรับผิดชอบของผู้นำชุมชนชุดเดียวกัน รูปแบบที่สอง กลุ่มที่ไม่เป็นทางการที่เด่นชัด คือ การรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมทางศาสนา เช่น กลุ่มฮาลาเกาะห์ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มเพื่อถก อภิปราย ประเด็นทางศาสนาในชีวิตประจำวันและร่วมหาทางออก ทั้งนี้กลุ่มฮาลาเกาะห์ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นกลุ่มขนาดเล็ก และแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ หลายกลุ่ม นอกจากนี้ ยังมีการรวมกลุ่มของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 เพื่อการพบปะสังสรรค์กัน มีการ

ทำอาหารเพื่อรับประทานร่วมกัน โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้านที่มักจะมีการรวมตัวกันและมีการสังสรรค์ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

(3) ด้านความสัมพันธ์ของครอบครัว แบ่งเป็นความสัมพันธ์ในครอบครัวของคนดั้งเดิมในชุมชนและความสัมพันธ์ในครอบครัวของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 สำหรับความสัมพันธ์ในครอบครัวของคนดั้งเดิมในชุมชนมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย คนดั้งเดิมในชุมชนทุกคนเป็นเครือญาติกันและมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน กล่าวคือบรรพบุรุษมีที่ดินขนาดใหญ่ ต่อมาได้แบ่งให้ลูกหลานปลูกบ้านบริเวณใกล้เคียงกันภายในชุมชน ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัวของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย พ่อแม่และลูก โดยผู้ชายจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ทำงานหาปัจจัยยังชีพเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว ในขณะที่ผู้หญิงส่วนใหญ่จะทำหน้าที่แม่บ้าน ดูแลงานบ้านและสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะการเลี้ยงดูลูกมีบางครอบครัวเป็นส่วนน้อยที่ส่งลูกให้ตายายเลี้ยงที่ต่างจังหวัด

(4) ด้านความสัมพันธ์ในชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนดั้งเดิมกับคนดั้งเดิมในชุมชน มีความสัมพันธ์แบบพี่น้องกัน เป็นเครือญาติกัน ลูกหลานที่อาศัยอยู่ในชุมชนรู้จักกันหมดทุกคน มีความรักใคร่ระหว่างกัน มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ส่วนที่สองคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนดั้งเดิมในชุมชนกับคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชน จะต่างจากส่วนแรกบ้าง กล่าวคือ เมื่อ 20 กว่าปีที่แล้ว สมัยเริ่มแรกที่คนไทยเชื้อสายมลายูได้ย้ายถิ่นมาอาศัยอยู่ในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 คนดั้งเดิมในชุมชนจะไม่ค่อยต้อนรับคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายเข้ามาใหม่นี้ จะเห็นได้จากเมื่อจัดกิจกรรมขึ้นในชุมชนคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายเข้ามาอยู่ไม่สามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัดขึ้นมากนัก แต่เมื่อเวลาผ่านไปจนถึงปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างคนดั้งเดิมในชุมชนกับคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชน ดีขึ้นตามลำดับ จนปัจจุบันความสัมพันธ์มีลักษณะพี่น้องกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเหมือนคนดั้งเดิมในชุมชน และส่วนที่สาม ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนไทยเชื้อสายมลายูที่อพยพเข้ามาด้วยตนเอง คนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะรู้จักและสนิทสนมกัน ส่วนคนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาน้อยกว่า 10 ปี จะรู้จักกัน แต่ไม่สนิทสนมกับคนอื่น ๆ ในชุมชนมากนัก เท่ากับคนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป

(5) วิธีการอบรมสั่งสอนให้รู้จักระเบียบทางสังคม เน้นใช้วิธีการอบรมสั่งสอน โดยการให้คำแนะนำ เน้นการพูดคุยมากกว่าการบังคับ โดยครอบครัวมีบทบาทสำคัญมากคือพ่อแม่จะทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ส่วนหลักในการสอนใช้หลักจริยธรรมอิสลามในการสอน

2) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

(1) อัตลักษณ์ด้านภาษา ปัจจุบันคนไทยเชื้อสายมลายูที่อพยพเข้ามา ยังสามารถพูดและฟังภาษามลายูได้อย่างคล่องแคล่ว ทั้งคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชนเป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป และคนไทยเชื้อสายมลายูที่อาศัยในชุมชนเป็นระยะเวลาสั้นกว่า 10 ปี ส่วนทักษะด้านการอ่านและเขียน คนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 สามารถอ่านและเขียนได้บ้าง แต่ไม่คล่อง

(2) อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย คนไทยเชื้อสายมลายูเกือบทั้งหมดให้ความสำคัญกับการแต่งกายที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม ไม่ได้เน้นการแต่งกายแบบชุดมลายู แต่มีบ้างที่พยายามแต่งกายแบบมลายูในเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลตรุษอิดิลอัฎฮา และอิดิลฟิตรี หรือเมื่อมีโอกาสอำนวย

(3) อัตลักษณ์ด้านอาหาร อาหารมลายูถิ่นมีลักษณะเฉพาะตัวและแตกต่างกับอาหารไทยทั่วไป อาหารมลายูถิ่นที่ขึ้นชื่อ เช่น ข้าวยำ บูด กือโปะ เป็นต้น รสชาติอาหารจะเน้นหรือออกไปทางรสหวาน อาหารเหล่านี้ยังมีการปรุงรับประทานในครอบครัวบ้างและสามารถซื้อหาได้จากร้านค้าของกลุ่มเดียวกันในชุมชน

(4) ด้านการรักษาพยาบาลครอบครัวในปัจจุบันของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 เกือบทั้งหมดนิยมรักษาพยาบาลกับแพทย์แผนปัจจุบัน

(5) ด้านภูมิปัญญาการประกอบอาชีพ การได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการประกอบอาชีพจากบรรพบุรุษของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 มีเป็นส่วนน้อย คือ สูตรการทำอาหาร ส่วนการประกอบอาชีพอย่างอื่นที่เชื่อมโยงกับชุมชนเกษตร ไม่มีใครทำแล้วด้วยข้อจำกัดด้านพื้นที่เป็นสำคัญ

5.1.1.2 อัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

จากการศึกษา พบว่า อัตลักษณ์ที่คนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 ให้ความสำคัญและเป็นอัตลักษณ์ที่ยังมีปรากฏอยู่จริง ต้องการที่จะอนุรักษ์ สืบทอดและฟื้นฟูซึ่งถือว่าเป็นอัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายู มีอยู่ด้วยกัน 3 อัตลักษณ์ คืออัตลักษณ์ด้านภาษา อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย และอัตลักษณ์ด้านอาหาร ส่วนความเป็นมุสลิมสามารถปรับตัวเข้ากับมุสลิมดั้งเดิมในชุมชนได้ โดยไม่มีอะไรขัดกัน จึงเกิดการผสมผสานสูง ไม่จำเป็นต้องมีการรักษาเป็นการเฉพาะ

5.1.2 การเปลี่ยนแปลง การปรับตัว การรักษาอัตลักษณ์ แนวโน้ม และอุปสรรคในการ

รักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

5.1.2.1 การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูสามารถแยกประเด็นได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1) อัตลักษณ์ที่ไม่เปลี่ยนแปลง ประกอบไปด้วยอัตลักษณ์ทางสังคม คือ กฎระเบียบในชุมชน ความสัมพันธ์ในชุมชน การรวมกลุ่มกันในชุมชน ซึ่งมีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คือ การนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีความเป็นสากล

2) อัตลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงบางส่วน ประกอบไปด้วยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม 3 อัตลักษณ์ คือ อัตลักษณ์ทางภาษา อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย และอัตลักษณ์ด้านอาหาร ซึ่งมักจะปรับเปลี่ยนบ้างตามบริบทที่เปลี่ยนไป แต่ยังคงพยายามรักษาอยู่ในเวลาและโอกาสที่เหมาะสม หรือมีการดัดแปลงบ้าง

3) อัตลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ คืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ที่ยังอยู่กับท้องถิ่นและขึ้นอยู่กับบริบท หากบริบทเปลี่ยนสิ่งเหล่านี้ก็จะเปลี่ยนไป ประกอบไปด้วย อัตลักษณ์ด้านยารักษาโรคและภูมิปัญญาด้านอาชีพ ประเพณีทางศาสนา บางประการที่มีเฉพาะในบางท้องถิ่น และ ค่านิยมในการดำเนินชีวิตทั่วไป เช่น ประเพณีการกวนอาซุรอ หรือประเพณีการเฝ้าหลุมศพ 7 วัน ฯลฯ

5.1.2.2 การปรับตัวของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

การปรับตัวมีทั้งด้านส่วนตัวและด้านสังคมนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความคิดเห็นว่าคนไทยเชื้อสายมลายูเมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ต้องปรับตัวให้อยู่รอดในสังคมเมืองให้ได้ ต้องรู้จักการพึ่งตัวเองให้มากที่สุด ต้องขยันและอดทนในหลาย ๆ ด้าน เช่นต้องปรับจากเดิมที่พูดภาษาไทยไม่คล่อง เมื่อมาอยู่กรุงเทพฯ เป็นเวลานานต้องพยายามพูดภาษาไทยให้ชัดขึ้น เพราะต้องใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวันมาก เป็นต้น นอกจากนี้ เนื่องจากอยู่ไกลบ้านจึงมีการรวมกลุ่มกันของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 เพื่อช่วยเหลือพึ่งพากัน กลายเป็นคนที่รักพวกพ้องมากขึ้น มีน้ำใจมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังเปิดรับความคิดและแนวทางการดำเนินชีวิตใหม่ ๆ ซึ่งไม่ขัดแย้งกับความเชื่อทางศาสนาอิสลามได้ง่ายขึ้น

5.1.2.3 การรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู

คนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 มีวิธีการรักษาอัตลักษณ์ผ่านสถาบันครอบครัวและการรวมกลุ่มกันทางสังคม สถาบันครอบครัวมักจะทำหน้าที่ปลูกฝัง ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้เยาวชนรุ่นหลังซึมซับผ่านการเล่าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนไทยเชื้อสายมลายู การพูดภาษามลายูในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการประเพณีตนเป็นแบบอย่างให้ลูกเห็น ด้านการรวมกลุ่มเพื่อรักษาอัตลักษณ์ คนไทยเชื้อสายมลายูใน ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 จะมีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มขนาดเล็กย่อย อาทิ กลุ่มฮาลาเกาะห์ เพื่อออก อภิปราย ประเด็นทางศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจใหม่ ๆ ในบริบทที่เปลี่ยนไป รวมทั้งพยายามหาทางออก และยังมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพบปะสังสรรค์กันอย่างสม่ำเสมอ

5.1.2.4 แนวโน้มในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

ในภาพรวมอัตลักษณ์ทางภาษาเป็นอัตลักษณ์ที่คนไทยเชื้อสายมลายูที่อพยพมาอยู่ในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 ยังสามารถรักษาไว้ได้ ส่วนอัตลักษณ์ทางสังคมที่ประกอบไปด้วยกฎระเบียบในชุมชน ความสัมพันธ์ในชุมชน และการรวมกลุ่มกันในชุมชน เป็นอัตลักษณ์ที่ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 ยังสามารถรักษาและสืบทอดต่อไป ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องที่คนดั้งเดิมในชุมชนพยายามรักษาและอีกส่วนหนึ่งมีการปรับตัวระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม มีแนวโน้มที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 จะถูกกลืนหายไป ในที่สุดยกเว้นอัตลักษณ์ทางภาษา การที่อัตลักษณ์ทางภาษาสามารถรักษาไว้ได้ในปัจจุบัน ก็ไม่ได้หมายความว่า จะรักษาไว้ได้อย่างดีเป็นเวลายาวนาน ถ้าไม่มีการถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น มีแนวโน้มที่จะถูกกลืนหายไปในเวลา 3ชั่วอายุคน

5.1.2.5 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

สภาพแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างกันและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เป็นปัญหาและอุปสรรคในการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู เพราะการถ่ายทอดวัฒนธรรมมีการดำเนินการผ่านสถาบันครอบครัวและการรวมกลุ่มกันภายในชุมชนเท่านั้น การดำเนินการผ่านช่องทางอื่น ๆ ยังไม่ปรากฏให้เห็น

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาอัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐาน ในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 สามารถอภิปรายผลได้ตามประเด็น ต่อไปนี้

5.2.1 ด้านอัตลักษณ์ทั่วไปและอัตลักษณ์สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

ข้อค้นพบที่สำคัญคือ ด้านอัตลักษณ์ทั่วไปของคนไทยเชื้อสายมลายู พบว่า สิ่งที่ยังมีความเป็นคนไทยเชื้อสายมลายู คือ ภาษา การแต่งกาย และการนับถือศาสนาอิสลาม นิสัยเด่นของคนไทยเชื้อสายมลายู คือ มีวิถีชีวิตแบบมุสลิม มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักสงบ เรียบง่าย มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ซื่อสัตย์ สุจริต และมีความจริงจัง ด้านอัตลักษณ์ที่สำคัญของคนไทยเชื้อสายมลายูคือ อัตลักษณ์ทางภาษา อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย และอัตลักษณ์ด้านอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรวิทย์ บารู และคณะ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง มลายูปัตตานี: ชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ และการเปลี่ยนแปลง พบว่า เรื่องชาติพันธุ์นั้นชาวมลายูปัตตานียังคงฝังแน่นกับการยึดถือว่าพวกเขาเป็นชนมลายูที่เป็นพลเมืองไทย พวกเขาายังคงยึดถือ “Bangsa” ซึ่งภาษามลายูถิ่นออกเสียงว่า “บาซอ” และมีความหมายว่าเชื้อชาติของพวกเขาคือมลายู ด้านอัตลักษณ์ชาวมลายูปัตตานีจะกำหนดอัตลักษณ์ของตนเองด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือศาสนาอิสลาม ภาษามลายู วัฒนธรรมอิสลามและวัฒนธรรมมลายู องค์ประกอบเรื่องศาสนาอิสลาม ภาษามลายู และการปฏิบัติตามวัฒนธรรมอิสลามนั้นเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเป็นมลายูปัตตานี สิ่งนี้สอดคล้องกับชนชาวมลายูทั่วทั้งภูมิภาคมลายู (Nusantara) ที่ถือว่าคนมลายูก็คือ Melayu Adatnya Melayu Bahasanya Islam agamanya และองค์ประกอบทั้งสามนี้เป็นองค์ประกอบที่มีอาจจะขาดตัวใดตัวหนึ่งได้

5.2.2 ด้านการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย

ซอย 4

ด้านการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู พบว่าอัตลักษณ์ที่ไม่มีมีการเปลี่ยนแปลง คือ อัตลักษณ์ทางสังคม ประกอบไปด้วยกฎระเบียบในชุมชน ความสัมพันธ์ในชุมชน การรวมกลุ่มกันในชุมชน และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลงเลย คือ การนับถือศาสนาอิสลาม สาเหตุของการค้นพบข้างต้น ก็เนื่องจากว่าชุมชนเสรีไทยซอย 4 เป็นชุมชนมุสลิม มีวิถีชีวิต และวัฒนธรรมอิสลามซึ่งเป็นแบบแผนเดียวกันทั่วโลก โดยศาสนาอิสลามนั้นได้วางแนวปฏิบัติ

ให้กับมุสลิมทุกคน ตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่ต้นจนหลัง ซึ่งแนวปฏิบัติมาจากบัญญัติของพระผู้เป็นเจ้า คือคัมภีร์อัลกุรอาน และจริยวัตรของของท่านศาสดามุฮัมมัด ฉะนั้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในทุกช่วงชีวิตของมุสลิมทั่วโลกจึงมีแบบแผนเดียวกัน (ฉัตรคนัย ใจเพชร, 2546)

ด้านอัตลักษณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงบางส่วน คือ อัตลักษณ์ด้านภาษา อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย และอัตลักษณ์ด้านอาหาร ส่วนอัตลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมดคือ อัตลักษณ์ด้านยารักษาโรค และภูมิปัญญาด้านอาชีพ ประเพณีทางศาสนา ความเชื่อ และ ค่านิยม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของของวรวิทย์ บารู และคณะ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง มลายูปัตตานี: ชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ และการเปลี่ยนแปลง พบว่า ความเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์มลายูได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ อัตลักษณ์มลายูมิได้ผูกไว้กับองค์ประกอบความสัมพันธ์ทางสายเลือด (Genealogy) อีกต่อไป แต่ถูกรวมไว้ให้เป็นหนึ่งเดียว โดยองค์ประกอบทางวัฒนธรรม (Cultural Factors) เดียวกัน

สอดคล้องกับงานวิจัยของรุสดี มาซอ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง สถานการณ์การปนภาษา ระหว่างภาษามลายูปัตตานีและภาษาไทยของคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดปัตตานี พบว่า ปริมาณการปนภาษาระหว่างภาษามลายูปัตตานีและภาษาไทยมีสัดส่วนที่แตกต่างตามหัวข้อเรื่องที่พูดอย่างชัดเจน คือ การพูดคุยเรื่องงานที่ทำมีส่วนการปนภาษาไทยมากที่สุด รองลงมาคือการพูดคุยเรื่องการเมือง ถัดลงมาคือการพูดคุยเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวัน และการพูดคุยในเรื่องกิจกรรมทางสังคมมลายู ลักษณะการปนภาษาไทย มีทั้งระดับคำ วลี และระดับประโยคข้อความ และพบว่า สถานการณ์การปนภาษาเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปกติในสังคมของคนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ส่งผลทำให้ภาษามลายูปัตตานีอยู่ในภาวะถดถอยและมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในลักษณะโครงสร้างของภาษาและภาษาที่ใช้ซึ่งมีแนวโน้มเข้าสู่ภาษาไทยมากขึ้นเรื่อยๆ

สอดคล้องกับวิจัยของ กิติภูมิ วิเศษศักดิ์ (2534) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนาและดำรงรักษาเอกลักษณ์การแต่งกายแบบฮิญาบของนักศึกษาสตรีมุสลิมในมหาวิทยาลัยส่วนกลาง พบว่า กระบวนการสำคัญที่ทำให้ยึดมั่นกับเอกลักษณ์ฮิญาบคือ การอบรมจัดเกล้าและซิมซับเนื้อหาทางศาสนา การอบรมทางศาสนาเพิ่มเติมที่มีผลให้เกิดการตัดสินใจเปลี่ยนมาแต่งกายแบบฮิญาบ การยึดมั่นผูกพันและการดำรงรักษาเอกลักษณ์การแต่งกายแบบฮิญาบ ซึ่งสถาบันครอบครัวและกลุ่มเพื่อนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการถ่ายทอด อบรม บ่มเพาะ ทศนคติ ค่านิยม มาตรฐานกฎเกณฑ์ชุดต่าง ๆ ให้กับตัวอย่าง

และสอดคล้องกับการศึกษาของ ฉัฐพล บุญเหลือ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง เมื่อมาเลย์มุสลิมกรุงเทพฯและปริมณฑล กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย พบว่า ชุมชนมาเลย์มุสลิมกรุงเทพฯในปัจจุบันเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักการอิสลามมากขึ้นและเพิ่มขึ้นเป็นลำดับตามความเข้มข้นของอิสลามที่เข้ามา ทำให้กิจกรรมทางประเพณีภายในท้องถิ่นและชุมชนที่ยึดโยงภายใต้ศาสนาอื่น

ที่มลายูมุสลิมเคยเข้าร่วมได้ลดน้อยลงเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน ส่วนด้านการประกอบอาชีพ เนื่องจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ย่อมมีผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยใหม่ ในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง สำหรับชาวมลายูมุสลิมเองก็มีอาจหลีกเลี่ยงกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกดังกล่าวได้ การประกอบอาชีพและการทำงานจึงขึ้นอยู่กับโอกาสและทางเลือกของแต่ละคน ด้านการศึกษาชาวมลายูมุสลิมในปัจจุบันได้เข้ารับการศึกษากายใต้สถาบันการศึกษาในระบบของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นระบบที่มีการจัดการศึกษาตามมาตรฐานของชาติเป็นสำคัญ ซึ่งพ่อแม่เองก็สนับสนุนให้ศึกษาในระบบการศึกษาดังกล่าว ด้วยการยอมรับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้บุตรหลานมีโอกาสก้าวหน้าในชีวิตดียิ่งขึ้น จากการที่ระบบการศึกษาอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาสมัยใหม่อันเป็นสากล มิใช่ระบบการศึกษาที่อยู่บนหลักการของศาสนาอย่างโดดๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อบางประการ ของผู้ที่เข้าไปอยู่ในระบบดังกล่าวเปลี่ยนแปลงหรือมีการปรับเปลี่ยนมุมมอง ต่อการเข้าสู่สังคมภายนอก ส่งผลกระทบต่อทัศนคติ ค่านิยม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศได้ดีกว่า

5.2.3 ด้านการปรับตัวของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

การปรับตัวด้านส่วนตัวและการปรับตัวด้านสังคมนั้น พบว่า คนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 ต้องปรับตัวให้อยู่รอดในสังคมเมืองให้ได้ ต้องรู้จักการพึ่งตัวเองให้มากที่สุด ต้องขยันอดทน จากเดิมที่พูดภาษาไทยไม่คล่องเมื่อมาอยู่กรุงเทพมหานครเป็นเวลานานทำให้พูดภาษาไทยชัดขึ้น เพราะต้องพูดภาษาไทยในชีวิตประจำวัน และเนื่องจากอยู่ไกลบ้านจะมีการรวมกลุ่มกันของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 กลายเป็นคนที่รักพวกพ้องมากขึ้น มีน้ำใจมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเปิดรับอะไรใหม่ๆ ได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของณัฐพงศ์ บุญเหลือ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการพัฒนากับการรักษาอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายู ในพื้นที่กรุงเทพฯและปริมณฑล พบว่า ผลจากการย้ายถิ่นฐานของชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูจากภาคใต้สู่กรุงเทพฯ จากกรุงเทพฯ สู่อำเภอเมืองเขตรอบนอกกรุงเทพฯ จนกระทั่งจังหวัดใกล้เคียง ฉะเชิงเทรา นครนายก ปทุมธานี นนทบุรี ทำให้มุสลิมต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ วัฒนธรรมใหม่ ๆ อัตลักษณ์ชุดใหม่ และอาจรวมถึงภาษาใหม่ด้วย นั่นคือภาษาไทย ซึ่งการปรับตัวดังกล่าวของมุสลิมจะต้องดำเนินไปตามกรอบการพัฒนาและนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น ในขณะที่เดียวกันการปรับตัวของมุสลิมก็ต้องให้สอดคล้องกับความเป็นตัวตนของพวกเขาด้วยเช่นกัน กล่าวคือชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูมีภาษาแม่ในการสื่อสาร มีอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงอย่างเหนียวแน่นกับศาสนาอิสลาม รวมถึงการมีวัฒนธรรมที่แตกต่าง มุสลิมบางส่วนก็อาจจะดำรง เอกลักษณ์ความเป็นตัวตนชาวมุสลิมเชื้อสาย

มาเลย์ได้อย่างหนาแน่น เช่น ชาวมุสลิมท่าอิฐ จังหวัด นนทบุรี ยังคงใช้ภาษามาเลย์ในการสื่อสารได้เหมือนเดิม แต่ทว่ามุสลิมในพื้นที่การศึกษาในเขตหนองจอก นโยบายการผสมผสานกลมกลืนของรัฐบาลไทยดูเหมือนจะประสบความสำเร็จในเรื่องภาษา ภาษาไทยได้กลายเป็นภาษาเกิดหรือภาษาแม่ของชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์เกือบหมดแล้ว ในขณะที่บทบาทของศาสนาอิสลามยังคงดำรงอยู่อย่างเหนียวแน่นและไม่ได้เป็นอุปสรรคใด ๆ ต่อการพัฒนาชาติไทย ส่วนประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่มีการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจ กล่าวคือ มีการลดทอนความสำคัญในช่วงระยะเวลาหนึ่ง อาจเป็นเวลาหลายปีแต่ก็กลับมาฟื้นฟูอีกครั้ง มีขึ้นลงตามสภาพการณ์ของสังคม เศรษฐกิจ รวมถึงการเมืองไทยด้วย

5.2.4 ด้านการรักษาอัตลักษณ์และแนวโน้มการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาคือ การรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู คือ วิธีการรักษาอัตลักษณ์จะผ่านสถาบันครอบครัวและการรวมกลุ่มกันทางสังคม สถาบันครอบครัวกับการรักษาอัตลักษณ์จะเป็นการปลูกฝังโดยครอบครัว ซึมซับโดยการเล่าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนไทยเชื้อสายมลายู การพูดภาษามลายูในชีวิตประจำวันกับคนในครอบครัวและการแสดงให้เห็นเป็นแบบอย่าง ด้านการรวมกลุ่มกันเพื่อรักษาอัตลักษณ์ คนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 จะมีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มฮาลาเกาะห์ เพื่อถก อภิปราย ประเด็นทางศาสนา มีการพบปะสังสรรค์ภายในกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ด้านแนวโน้มการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู ค้นพบว่า ในภาพรวมอัตลักษณ์ทางภาษาจะเป็นอัตลักษณ์ที่ยังรักษาไว้ได้ อัตลักษณ์ทางสังคมที่ประกอบไปด้วย ภูมิลำเนาในชุมชน ความสัมพันธ์ในชุมชน การรวมกลุ่มกันในชุมชน เป็นอัตลักษณ์ที่ชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 ยังสามารถรักษาและสืบทอดต่อไปในขณะที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ นอกจากภาษาแล้ว มีแนวโน้มจะถูกกลืนหายไปมากที่สุด อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ทางภาษาที่ยังสามารถรักษาไว้ได้ในปัจจุบัน ถ้าไม่มีการถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น มีแนวโน้มจะถูกกลืนหายไปในเวลา 3 ชั่วโมงคน ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ (2547) ได้ศึกษา เรื่อง ทบทวนแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ ชำมยุคสมัยกับการศึกษาในสังคมไทย ซึ่งเป็นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการธำรงรักษาชาติพันธุ์ของ “ออเรนายู” ได้กล่าวว่า การธำรงรักษาชาติพันธุ์ของออเรนายูส่วนหนึ่งเป็นผลผลิตของสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ ที่รัฐปัตตานีถูกผนวกเข้ากับรัฐไทย และโดยกระบวนการทางการเมืองได้กลายเป็นชนกลุ่มน้อยของรัฐไทย แต่ยังเป็นชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นสามจังหวัดชายแดนใต้ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมดั้งเดิมและสิ่งเหล่านี้ถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญของการเป็นสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ หรือความเป็น “ออเรนายู” คือภาษามลายู

ถิ่น ศาสนาอิสลามและการแต่งกายแบบมลายู อย่างไรก็ตามสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมไม่เพียงพอดต่อกระบวนการรักษากลุ่มชาติพันธุ์ แต่จำเป็นต้องมีกลไกทางสังคม อาทิเช่น ครอบครัว ชุมชน องค์กรทางศาสนา เป็นผู้ทำหน้าที่สืบทอดลักษณะทางวัฒนธรรมที่แตกต่างและรักษาพรมแดนทางชาติพันธุ์ไว้ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า คนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยในชุมชนมุสลิมเสรีไทยซอย 4 มีกระบวนการปรับตัวอยู่ในขั้นที่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนและในสภาพแวดล้อมกรุงเทพมหานครได้ แต่ยังคงมีความตั้งใจที่จะย้ายกลับไปยังบ้านเกิดในยามบั้นปลายของชีวิต การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และวิถีชีวิต มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่อัตลักษณ์มลายูบางกอก แต่ยังสามารถรักษาอัตลักษณ์ด้านภาษาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ทั้งนี้ประเพณีความเชื่อ หรืออิสลามแบบท้องถิ่น (อิสลามพื้นบ้าน) ที่ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ที่ได้รับจากศาสนาฮินดู พราหมณ์ในอดีตนั้น ได้สูญหายไปในกลุ่มคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาอาศัยอยู่ในชุมชนเสรีไทย ซอย 4 ทั้งนี้เป็นผลมาจากอิสลามานุวัตร (Islamization) ระดับโลกที่ต้องการฟื้นฟูอิสลาม และส่งผลมายังประเทศไทยและคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูด้วยเช่นกัน อิสลามานุวัตรคือกระบวนการทำให้เป็นอิสลามที่บริสุทธิ์ และต้องการพัฒนาให้มุสลิมมีความเจริญ และไม่ล่าหลัง

ข้อดีของการทำให้คนไทยเชื้อสายมลายู หรือชาติพันธุ์อื่น ๆ กลายเป็นอิสลามแบบบริสุทธิ์นั้นเพื่อเป็นเอกภาพ และมีความเจริญก้าวหน้าเทียบเท่าตะวันตก แต่ข้อเสียคือ ในแง่ของมนุษยวิทยาทางวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมท้องถิ่นถูกคุกคาม ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ สุภรกรรณ์ กันตพัฒนะ (2556) เรื่อง พิธีกรรมความเชื่อท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง: กรณีศึกษาบ้านงกาเยาะ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา พบว่า พิธีกรรมความเชื่อมลายู เป็นส่วนหนึ่งของวิถีอิสลามแบบพื้นบ้านที่ไม่ยึดเคร่งครัดตามคัมภีร์ศาสนามากนัก แต่นำประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรมของท้องถิ่นเข้ามาปรับเป็นแบบร่วมในการดำเนินชีวิตด้วย สะท้อนออกมาในรูปการแต่งกาย อาหาร ประเพณี และพิธีกรรมความเชื่อซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิต กระทั่ง 30 ปีที่ผ่านมาการเกิดขึ้นของ “กระแสการตื่นตัวในศาสนาอิสลาม” ได้เข้ามามีบทบาทในการวางกรอบวิถีของชาวมลายูมุสลิมให้เดินตามเส้นทางของการเป็น “มุสลิมที่ดี” ที่ปฏิบัติศาสนกิจและดำเนินชีวิตตามหลักการที่บัญญัติไว้ในพระคัมภีร์อัลกุรอาน และแบบอย่างตามการปฏิบัติตามศาสนคัมภีร์หมัด และมีแนวโน้มจะเบียดขับวิถีชีวิตมลายูพื้นบ้านสลายหายไป และสอดคล้อง กับงานศึกษาของ ณัฐพล บุญเหลือ (2552) เรื่อง เมื่อมาเลย์มุสลิมกรุงเทพฯและปริมณฑล กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย พบว่า การหวนกลับมายึดหลักการทางศาสนาที่เคร่งครัดในการปฏิบัติตนมากขึ้นเป็นลำดับจนกระทั่งถึงปัจจุบันของชาวมลายูมุสลิม ทำให้กิจกรรมประเพณีภายในท้องถิ่นและชุมชนที่ยึดโยงภายใต้ศาสนาอื่นที่ชาวมลายูมุสลิมเคยเข้าร่วมได้น้อยลงเป็นลำดับ

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู

1) ผู้ใหญ่ในครอบครัวควรใช้วิธีการการอบรมสั่งสอนเพื่อถ่ายทอดให้รู้ระเบียบอัตลักษณ์ทางสังคม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัยของเด็ก และต้องอาศัยความเต็มใจจากตัวเด็กเอง ใช้วิธีการค่อยๆ ซึมซับจะเป็นผลดีมากกว่าการใช้วิธีการบังคับ

2) การรักษาอัตลักษณ์ด้านภาษา เพื่อไม่ให้อัตลักษณ์ด้านนี้สูญหายไป ควรจะมีชมรมภาษามลายูขึ้นในชุมชนเพื่อเป็นที่ถ่ายทอดทักษะภาษามลายู ทั้งทักษะการพูด ฟัง อ่าน เขียน ให้กับเยาวชนคนไทยเชื้อสายมลายูในชุมชน ทั้งนี้ประชากรส่วนใหญ่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) พูดภาษามลายู การรักษาอัตลักษณ์ด้านภาษามลายูไว้จึงเป็นโอกาสสำหรับคนไทยเชื้อสายมลายู ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ในการติดต่อ สื่อสาร เพื่อกิจกรรมหรือโครงการระหว่างประเทศในอนาคต

3) อัตลักษณ์ด้านอาหาร ผู้ศึกษาเห็นว่าควรส่งเสริมให้อัตลักษณ์ด้านอาหารมาเป็นอัตลักษณ์เด่นสำหรับคนไทยเชื้อสายมลายูด้วย โดยการเปิดร้านอาหารของคนไทยเชื้อสายมลายู เหมือนกับการเปิดร้านอาหารอีสาน มีการทำอาหารมลายูขายในช่วงเทศกาล เพื่อให้นักท่องเที่ยวคนกรุงเตั้งเดิม และประชากรที่หลากหลายได้เห็น ได้ชิม นอกจากนี้ควรทำการตลาดเชิงรุกเพื่อประชาสัมพันธ์อาหารมลายูให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เพื่อไม่ให้อัตลักษณ์ด้านนี้สูญหายไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานภาครัฐ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ควรพยายามทำความเข้าใจ การตระหนัก และเห็นความสำคัญของอัตลักษณ์มลายู ไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์มลายูบางกอก และอัตลักษณ์มลายูปัตตานี เน้นการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับคนไทยเชื้อสายมลายู ในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 ให้เป็นไปในทิศทางที่ดี สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายู ทั้งอัตลักษณ์มลายูบางกอกและอัตลักษณ์มลายูปัตตานี ยังคงอยู่ที่ยิ่งใหญ่มากขึ้น

2) สถาบันการศึกษา หรือเขตพื้นที่การศึกษาต่าง ๆ ควรเน้นนโยบายการจัดการด้านการศึกษาที่มีลักษณะส่งเสริมการดำรงรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูมากขึ้น อาจจะมีการพื้นที่การศึกษาศูนย์เรียนรู้ภาษามลายูที่เป็นทางการขึ้น หรือมีการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต้องมีข้อบังคับท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ช่วยอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีมากขึ้น รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมของ

ชุมชน มัสยิด และหน่วยงานรัฐ จะมีส่วนสำคัญในการดำรงรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสาย
มลายูในชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4

บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. 2552. **แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2544. **ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: เอ็ดดิสันเพรสโปรดักชั่น.
- กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์. 2534. **กระบวนการพัฒนาและสร้างเอกลักษณ์การแต่งกายแบบอิสลามของสตรีมุสลิมในมหาวิทยาลัยส่วนกลาง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกศรินทร์ แพทอง. 2546. **การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์ของชาวมอญอำเภอพระประแดง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ขจัตถ์ บุรุษพัฒน์. 2519. **ไทยมุสลิม**. กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล.
- คมวิทย์ สุขเสนีย์. 2553. ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมใน ปอเนาะดาแล. **อินทนิลทักษิณสาร**. 6 (2): 143-165.
- งามพิศ สัตย์สงวน. 2545. **สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาครอบครัวไทยโซ่ง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรรย์สมร ผลบุญ. 2558. **วิวัฒนาการวัฒนธรรมการแสดงของคนไทยเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนใต้**. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ. 16 (32).
- จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ. 2548. **สังคมวิทยาตามหลักพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จินตนา แปปดิบ. 2552. **วาทกรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านแม่หลวง ตำบลแม่หลวง จังหวัดลำปาง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉลาดชาย รมิดานนท์. 2540. **อัตลักษณ์วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง**. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉลาดชาย รมิดานนท์. 2545. **แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นไท**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. 2547. **ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- นัทรคนัย ใจเพชร. 2546. **โครงสร้างสังคมวัฒนธรรมไทยมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปัตตานี**. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ช่อลัดดา โรจน์ดำรงฤทธิ์. 2533. **การศึกษาเปรียบเทียบการปรับตัวของลูกจ้างในเขตอุตสาหกรรมใหม่ จังหวัดระยอง: ศึกษาเฉพาะกรณี อุตสาหกรรมปิโตรเคมีกับอุตสาหกรรมการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชูดา จิตพิทักษ์. 2538. **สังคมวิทยาและวัฒนธรรมไทยสำหรับนักศึกษาพยาบาล**. กรุงเทพมหานคร: สารมวลชน.
- ณรงค์ เส็งประชา. 2532. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ณัฐพงศ์ บุญเหลือ. 2555. **ผลกระทบของการพัฒนากับการรักษาอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล**. ค้นวันที่ 1 ตุลาคม 2559 จาก https://deepsouthwatch.org/sites/default/files/archives/docs/07_nattapong_-_malaybangkok.pdf
- ดารา ทีปะปาล. 2538. **สังคมวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.
- ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2513. **หลักการสามข้อพร้อมหลักฐาน**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ทัศนาวดี แก้วสนิท. 2552. **การสื่อสารเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวมลายูเชื้อชาติไทยในรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทานาเบ้, ชิกุฮารุ. 2554. **การรื้อฟื้นและการเคลื่อนไหวของชาติพันธุ์แห่งชาติ**. เอกสารการบรรยายในชั้นเรียนกระบวนวิชา 150702 วันที่ 1 กรกฎาคม 2554.
- ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์. 2553. **โนราแขก: การปรับเปลี่ยนการแสดงเพื่อวัฒนธรรมชุมชน**. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2 (2): 78-86.
- ธัชชา วิทวิโรจน์. 2552. **ความสามารถทางการสื่อสารและการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร**. การค้นคว้าเฉพาะบุคคลปริญญาโทบริหารศึกษิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- นฤมล ลกะวงศ์. 2556. **กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ บ้านหนองมณฑา ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- นัทธนี ประสานนาม. 2550. **เพศชาติพันธุ์ และปัญหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในภาพยนตร์ เรื่อง Touch of Pink**. ค้นวันที่ 1 ตุลาคม 2559 จาก [http:// www.midnighuniv.org](http://www.midnighuniv.org)
- นันทา วีระวิทยานุกูล. 2544. **สตรีศึกษา 2**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. สำนักปลัดนายกรัฐมนตรี.
- น้ำทิพย์ ภูธนชัย. 2550. **การปรับตัวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโขงในบ้านตลาดควยอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- นิเทศ ดินณะกุล. 2544. **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิภา นิธยาน. 2530. **การปรับตัวและบุคลิกภาพ**. กรุงเทพมหานคร: โอเอลพรีนติ้งเฮาส์.
- นิยามาล อาแย. 2552. **ตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตอำเภอเมืองยะลา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นิรมล ชมหวาน. 2557. **อัตลักษณ์ของชุมชนตลาดโบราณบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์**. 4 (2): 1-13.
- บัญชา ราชมณี. 2556. **เพลงดิเกร์มิวสิก: เงื่อนไขปัจจัย พัฒนาการ และตำแหน่งแห่งที่ในโลกความบันเทิงมลายูปัตตานี. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์**. 8 (8): 259-302.
- บุญเดิม พันรอบ. 2528. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.
- ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ. 2539. **มุสลิมในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: โครงการหอสมุดกลางอิสลาม สายสกุล สุลต่านสุลัยมาน.
- ประสิทธิ์ ลีปรีชา. 2547. **การสร้างและสืบต่ออัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง. ใน วาทกรรมอัตลักษณ์**. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรีนติ้งเฮาส์.
- ปัญญา เทพสิงห์ และเก็ดถวา บุญประการ. 2559. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นในวัฒนธรรมชายแดนไทย-มาเลเซีย: กรณีศึกษาชุมชนโละจูด จังหวัดนราธิวาส. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา**. 11 (1): 19-38.
- ปัทมา โตนดแก้ว. 2544. **การศึกษาปัญหาการปรับตัวทางด้านการเรียนของนักศึกษาภาคปกติสถาบันราชภัฏนครปฐม. รายงานการวิจัย คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครปฐม**.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. 2541. **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พงศ์พล รงรอง. 2558. **การปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมของชนเผ่าม้งในเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- พรชัย นาคสีทอง. 2558. ประวัติศาสตร์ ความทรงจำ และอัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยาม ในมาเลเซีย: กรณีชุมชนบางแซะ (TereseK) รัฐกลันตัน. อินทนิลทักษิณสาร. 10 (2): 9-44.
- พรพันธุ์ เขมคุณาศัย และกรุณา แดงสุวรรณ. 2553. จะอยู่กันอย่างไร ณ ชายแดนใต้?: ชาวประมง มลายูมุสลิมพื้นบ้านในบริบทการพัฒนาและความทันสมัย. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. 5 (2): 77-109.
- พรวิภา เหาตะวานิช. 2556. การปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงานไทยย้ายถิ่น: การวิจัยเชิงคุณภาพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พัชรินทร์ ม่วงงาม. 2547. การสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ: กรณีศึกษาหมู่บ้าน ศาลาแดงเหนือจังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พัชรินทร์ ลาภานันท์; เบญจวรรณ นาราสังข์ และมานะ นาคำ. 2544. การปรับตัวทางวัฒนธรรม ของชาวชนบทที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ: กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พิไลพร ธรรมรักษ์. 2553. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในการทำตาลโตนด : ศึกษา กรณี หมู่ 6 บ้านดงห้วยหลวง ตำบลบ้านทาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนูญ ไต้ะอาจ. 2555. การเรียนรู้และการสื่อสารอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมของมอว์ลัดในพื้นที่ ชุมชนเมืองและชุมชนชนบทไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทว ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มยุรา วงษ์สันต์. 2546. รู้จักอิสลาม. กรุงเทพมหานคร: สภายมุสลิมโลก สำนักงานประเทศไทย.
- มูหัมมัดมันซูร หมัดเร้าะ. 2551. อิทธิพลของวัฒนธรรมอาหรับต่อสังคมมลายูในจังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2524. พจนานุกรมสังคัมวิทยาอังกฤษไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2532. พจนานุกรมศัพท์สังคัมวิทยาอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- รินรดา พันธุ์น้อย. 2552. การดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนใน สังคมพหุวัฒนธรรม.กรณีศึกษาชุมชนบุงกะเทวตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

- วรชัย วิริยารมภ์; ปุรินทร์ นาคสิงห์ และจักรวรรณ พลเพชร. 2557. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยงศึกษา ชะโกกลุ่มตะโหมด จังหวัดพัทลุง. วารสาร **ปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ**. 27 (2): 82-103.
- วรวิทย์ บารุ และคณะ. 2551. **มลายูปาตานี: ชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ และการเปลี่ยนแปลง**. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วรภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์. 2545. **จิตวิทยาการปรับตัว**. กรุงเทพมหานคร ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- วัชรรา คลายนาทร. 2530. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช.
- วิสุทธิ บิลล่าเต๊ะ. 2551. **กระบวนการดำรงอัตลักษณ์มุสลิมกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ศรีศักร วัลลิโกดม. 2543. **สังคม-วัฒนธรรมในวิถีการอนุรักษ์**. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ศักราช ฟ้าขาว. 2553. **การปรับเปลี่ยนและธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน**. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. 2555. **ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภการ สิริไพศาล และคณะ. 2549. **ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนเมืองหาดใหญ่จากอดีตถึงปัจจุบัน**. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สนิท สมัครการ. 2546. **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมเกียรติ สัจจารักษ์ และศิริบุญ จงวุฒิเวศย์. 2556. **แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อรักษาอัตลักษณ์ชาวเลมอแกน**. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. 5 (1): 192-201.
- สมศรี อุ๋ตระกูล. 2535. **การปรับตัวของกรรมกรที่ย้ายถิ่นไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปยางพาราจังหวัดภูเก็ต**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. 2543. **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตระกูลภาษาลาวพวน บ้านนาคุนน้อย เมืองนาชายทอง แขวงคำม่างนะคอนเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 17 (4): 84-98.

- สลิตา ศิลปบัณฑิต. 2555. การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นภูไทของบ้านนาสะอาด ตำบลเสนางค
นิคม อำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ. การค้นคว้าอิสระประกาศนียบัตร
บัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมชาติ. 2546. **ชาติพันธุ์และมรดกคดี**. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- สุจรรยา โชติช่วง. 2554. การศึกษาสภาพการพัฒนาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษาสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1. การศึกษาค้นคว้าด้วย
ตนเอง มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุชาติ เศรษฐมาลินี. 2550. การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมยูนนานในภาคเหนือของ
ประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์. 19 (2): 23-58.
- สุนีย์ วัฒนายน. 2552. “เสน่ห์ “บานง” และ “กูรง” วัฒนธรรมการแต่งกายสตรีมุสลิมชายแดนใต้.
วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 20 (2): 35-43.
- สุนีย์ วัฒนายน. 2557. 6 อาหารท้องถิ่น วัฒนธรรมการกินแบบพื้นบ้าน สืบสานสู่อาเซียน.
วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
1 (1): 34-44.
- เสาวนีย์ จิตหมวด. 2535. **วัฒนธรรมอิสลาม**. กรุงเทพมหานคร: ทางนำ.
- อกิน ระพีพัฒน์. 2535. **สรุปการอภิปรายเรื่อง บทบาทและทิศทางของการศึกษาทางสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์ที่มีต่อการพัฒนาชนบท**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อนุสรณ์ อุณโณ. 2554. **นับีตะมาแกปีแเน (นับีไม่กินหมาก): มลายุมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้
ประเทศไทย**. รายงานการวิจัย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. 2543. **แนวความคิดหลักทางสังคมวิทยา เรื่อง อัตลักษณ์ (Identity) (ฉบับ
ร่าง)**. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติ สาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 1,
วันที่ 15-16 ธันวาคม 2543 ณ โรงแรมมิราเคิล กรุงเทพฯ.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. 2546. **อัตลักษณ์ (Identity) การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด**.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2545. **ความสัมพันธ์ด้านสังคมของกลไกอาเซียนในสหสวรรค์ใหม่**. ใน **ปราชญ์
ทิพย์รัตน์ (บรรณาธิการ)**. **อาเซียนในสหสวรรค์ใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันความ
มั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อ้อมใจ วงษ์มณฑา. 2559. **ปาเยาะห์เนาะยาคีนายู (มันยากที่จะเป็นมลายู): ความเป็นชาติพันธุ์
ความหมาย และการต่อรองของมลายูในชีวิตประจำวัน**. **รัฐมิแล**. 37 (3): 97-99.

- อ้อยฤดี สันทร. 2553. การปรับเปลี่ยนและดำรงอัตลักษณ์ของไทยอยู่ในประเทศไทยและสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- อารี จำปากลาง; ปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์. 2558. ความหลากหลายในการย้าย
ถิ่นของมุสลิมสามจังหวัดภาคใต้: ใครไปมาเลเซีย และใครไปที่อื่น. ใน การประชุม
วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 11 “ประชากรและสังคม 2558”. นครปฐม: สถาบันวิจัย
ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 165-181.
- เอกภูมิ เสมวรนนท์. 2557. การปรับตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สถานีตำรวจภูธรเมือง
ปัตตานี ต่อเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เอกรินทร์ ต่วนศิริ. 2553. การเมืองแห่งอัตลักษณ์ ความหลากหลายและพลวัตของมลายูมุสลิม
ปัตตานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Arkoff, Abe. 1968. **Adjustment and Mental Health**. New York: McGraw-Hill.
- Harre, Rom. 1990. Language Games and Texts of Identity. In J. Shotter and K. J. Gergen
(eds.). **Text of Identity**. New York: Sage.
- Harvey, David. 1995. **The Condition of Postmodernity: An Equality into the Origins of
Cultural Change**. London: Blackwell
- Lazarus, R. S. 1963. **Pattern of Adjustment**. New York: McGraw-Hill.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล

นางสาวชูไวยะห์ โต๊ะดาหยง

ประวัติการศึกษา

ศิลปศาสตรบัณฑิต
เกียรตินิยมอันดับสอง
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2554